

Міністерство освіти і науки України
Київський університет імені Бориса Грінченка

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СТРЕЛЬЧЕНКО КСЕНІЯ СЕРГІЇВНА

УДК 811.111'1+811.111'22+811.111'37(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

НОМІНАТИВНИЙ ПРОСТІР *MYSTERY*:
ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ ТА ЛІНГВОСЕМІОТИЧНИЙ АСПЕКТИ
(НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ХХ–ХХІ СТ.)

10.02.04 – германські мови

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

К.С. Стрельченко

Науковий керівник

Колесник Олександр Сергійович
доктор філологічних наук, професор

Київ – 2018

АНОТАЦІЯ

Стрельченко К. С. Номінативний простір *MYSTERY*: лінгвокогнітивний та лінгвосеміотичний аспекти (на матеріалі англомовних художніх творів XX–XXI ст.). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Київський університет імені Бориса Грінченка Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2018.

Мета дисертаційної роботи полягає у здійсненні багатоаспектного аналізу різнорівневих одиниць сучасної англійської мови, що утворюють номінативний простір *MYSTERY*.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі вперше здійснено аналіз номінативного простору *MYSTERY* у сучасній англійській мові з позицій семіотики й когнітивної лінгвістики; встановлено семантичну структуру концепту *MYSTERY*; вперше визначено концептуальний простір *MYSTERY* як синергетичну систему й розглянуто мовні знаки відповідного номінативного простору, що втілюють уявлення англомовних лінгвоспільнот про енігматичні феномени; змодельовано зв'язки між компонентами концептуального простору *MYSTERY* у вигляді фреймової мережі та проаналізовано їхню сценарну реалізацію; вперше реконструйовано концептуальні моделі, що лежать в основі непрямих номінацій *MYSTERY* в сучасній англійській мові; визначено характеристики номінативного простору *MYSTERY* та проаналізовано функціонально-семантичні й структурні особливості його складників; з'ясовано тактико-стратегічне наповнення сценаріїв ПРИХОВУВАННЯ та РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ через розгляд дискурсивної реалізації складників номінативного простору *MYSTERY*.

Теоретичне значення роботи зумовлене тим, що основні положення й висновки дисертації про семантичні, структурні та прагматичні особливості елементів номінативного простору *MYSTERY* становлять внесок до теорії номінації, когнітивної лінгвістики і лінгвосеміотики, а саме: поглиблюють

уявлення про когнітивну й семіотичну природу номінативних і концептуальних просторів та їхніх складників, інтерпретативні механізми й процедури, системну організацію та функціонування мовних одиниць різних рівнів у дискурсі.

Практичне значення одержаних результатів пов'язане з тим, що отримані дані можуть бути застосовані при викладанні когнітивної семантики (розділ «Концептологія»), теорії комунікації (розділ «Прагмалінгвістика»), у спецкурсах із лінгвосеміотики («Типи мовних знаків», «Іконічність мовних знаків»), лінгвосинергетики («Самоорганізація одиниць у мові й мовленні»).

Номінативний простір MYSTERY у дослідженні визначається як структурована сукупність номінативних одиниць, що вербалізують складові концептуального простору MYSTERY, віддзеркалюючи сутнісні ознаки відповідних реалій та їхню інтерпретацію представниками англomовної лінгвокультури. Концепт MYSTERY – це ментальне утворення, що віддзеркалює притаманні для представників англomовних лінгвоспільнот уявлення про об'єкт (істоту, предмет або ситуацію), інформація про який є недоступною чи недостатньою за якісними / кількісними ознаками для суб'єкта в певному часо-просторі, причому така інформаційна недостатність викликана властивостями самого об'єкта, ситуативним станом речей або впливом іншого суб'єкта.

Як кластер ментальних структур, що інтегрується зв'язками з концептом MYSTERY і може розглядатися у вертикальному чи горизонтальному / синтагматичному вимірі, концептуальний простір MYSTERY аналізується як інформаційна система, визначальною характеристикою якої є оперування неповним чи неточним знанням. Концептуальний простір MYSTERY складається з таких інваріантних компонентів: "затемненого інформаційного кванту" (власне таємниці), особи, яка приховує таємницю (УТРИМУВАЧА ТАЄМНИЦІ), особи, якій належить таємниця (ВЛАСНИКА ТАЄМНИЦІ), особи, що розв'язує таємницю (КВЕСТОРА).

Інтегративне дослідження відкритих систем різного типу передбачає розгляд універсальних вимірів їхнього існування: простору, часу та

енергетичних обмінів. В онтологічному плані фізичний простір як базовий домен виступає концептуальним корелятом, що застосовується при опредмеченому осмисленні абстрактних феноменів, яким є ТАЄМНИЦЯ. У представленні просторової динаміки елементів концептуального простору MYSTERY виокремлюються фактивна та фіктивна репрезентації, причому в останній концептуальним корелятом є ситуація статичності.

У темпоральному вимірі диференціюються такі значення часу, як момент, тривалість, випадок, товар, агент. Емоціогенний характер взаємодій особи й таємниці може спричинити розходження суб'єктивного темпорального досвіду із стандартним уявленням про довжину відповідного інтервалу. Так, інтенсивні емоції є одним з основних факторів, що може спричинити переживання пролонгованої тривалості (відчуття сповільнення плину часу) або часової компресії, тобто прискорення руху часу.

Сила розглядається як каузативний чинник, що визначає особливості взаємодій між елементами системи – агоністом (таємницею, її власником, особою, що її приховує чи розв'язує) та антагоністом (іншою особою, інструментом, емоціями, переконаннями). Агоніст характеризується притаманною йому тенденцією до руху чи спокою. Залежно від того, яка з сутностей є сильнішою (агоніст чи антагоніст), можливим є продовження маніфестації тенденції агоніста чи її подолання.

Оскільки семантична структура концепту MYSTERY імплікує його відношення до інших концептуальних структур, концептуальний простір MYSTERY моделюється як фреймова мережа, ознаками якої є цілісність, фрактальність, динамізм і відкритість. Фрейм як вербалізована ментальна структура потенційно орієнтований на розгортання у вигляді сценарію, що відображає послідовність подій, пов'язаних часовими чи причинно-наслідковими зв'язками. Розгляд синтагматичного аспекту існування зазначених концептів здійснено в рамках сценаріїв СТВОРЕННЯ, ПРИХОВУВАННЯ, РОЗВ'ЯЗУВАННЯ й ПЕРЕДАЧА ТАЄМНИЦІ.

З огляду на єдність раціонального та ірраціонального в перебігу пізнавальних процесів, було проаналізовано функції конкретних емоцій на різних етапах розгортання сценарію РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ. Було встановлено, що емоція може представлятися як *причина*, що сприяє, перешкоджає чи модифікує діяльність суб'єкта, або ж як *результат* – у такому випадку емоційна реакція відображає передусім оцінку особою існуючої ситуації, власних дій чи спричиненого стану справ.

Лінгвокогнітивною основою непрямих номінацій концептуального простору MYSTERY є метафоричні, метонімічні та інтегративні концептуальні моделі. Аналіз матеріалу показав, що метафоричні моделі мотивують онтологічне переосмислення MYSTERY як об'єкта, яке супроводжується висвітленням його фізичних параметрів та перцептивних ознак, контейнера, що перешкоджає пізнанню, або істоти (особи, тварини чи міфічної істоти). Метонімічні моделі встановлюють відношення ЦІЛЕ – ЧАСТИНА в межах ідеалізованих когнітивних моделей ОБ'ЄКТ – ЧАСТИНА, КАТЕГОРІЯ – ХАРАКТЕРИСТИКА, ПОДІЯ, ШКАЛА та відношення ЧАСТИНА – ЧАСТИНА в межах ідеалізованих когнітивних моделей ДІЯ, СПРИЙНЯТТЯ, ПРОДУКУВАННЯ, ЗНАК – РЕФЕРЕНЦІЯ. Інтегративні моделі протиставляються співприсутності кількох метафор чи метонімій на синтагматичному рівні й включають метафтонімію, а також взаємодію на концептуальному рівні кількох метафор чи метонімій, що мотивують певний мовний вираз.

Номінативному простору MYSTERY притаманна ієрархічність (що виявляється через входження до номінативного простору одиниць різних рівнів), фрактальністю (виявом якої є масштабне повторення структури концептуального простору в семантичній структурі одиниць різного рівня – у внутрішній формі слова, словосполученні, реченні, (мікро)тексті), динамічністю (відображеною в різних функціонально-семантичних характеристиках мовних одиниць у дискурсі).

З точки зору семантики, вербалізаторами MYSTERY є марковані члени опозицій, утворених на основі таких ознак, як широкозначність,

неоднозначність та нечіткість. Контекстуальне вживання складників номінативного простору MYSTERY дозволяє виокремити в структурі значення мовної одиниці певний семантичний профіль, що визначає її функцію в дискурсі, відповідно до чого виокремлюються такі функціонально-семантичні типи, як кваліфікатори, дейктики, акцентуатори, прескриптори, констататори, сигнали та оцінні знаки. Структурні характеристики аналізованих мовних одиниць, що також визначалися з огляду на їхнє функціонування в мікро-дискурсивних фрагментах, дозволили виділити *мікро-знаки* – морфеми; *ката-знаки-1* – прості лексичні одиниці, *ката-знаки-2* – композити, *макро-знаки* – одиниці фразового рівня, ідіоми, *мезо-знаки-2* – знаки-речення, *мезо-знаки-1* – надфразові єдності, дистантні номінації, *мега-знаки* – тексти. Для визначення прагматичного аспекту мовних знаків, що є складниками номінативного простору MYSTERY, було проаналізовано тактико-стратегічне наповнення сценарію ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ, що охоплює стратегію уникнення, яка включає тактики припинення розмови, зміни теми та ігнорування; стратегію відмови надати запитану інформацію, яка може реалізуватися імпліцитно й експліцитно, та стратегію надання відповіді з порушенням максим спілкування. Розгортання сценарію РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ виявляє такі стратегії КВЕСТОРА: стратегію запиту інформації (охоплює інтродуктивну тактику, тактику розвитку теми й тактику деталізації) та стратегію стимулювання відповіді (включає тактику наполягання, залякування й заохочення), що може супроводжувати стратегію запиту інформації, сприяючи досягненню мовцем мети сценарію.

Результати вивчення лінгвокогнітивної та лінгвосеміотичної природи й функціонування складників номінативного простору MYSTERY відкривають перспективи подальших досліджень, які можуть бути пов'язані з вивченням сукупного функціонування знаків різних модальностей, що репрезентують складники концептуального простору MYSTERY на матеріалі кінодискурсу, а також у розгляді номінативного простору MYSTERY в діяхронії та порівнянні його особливостей у давньо-, середньо- й ранньомовноанглійський період.

Ключові слова: знак, концепт, концептуальний простір, номінативний простір, MYSTERY.

ABSTRACT

Strelchenko K. S. Designation Space MYSTERY: Linguocognitive and Linguosemiotic Aspects (a Study of English XX–XXI Century Fiction). – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology. Speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – Borys Grinchenko Kyiv University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2018.

The thesis aims at a complex analysis of different level language units constituting the designation space MYSTERY in modern English.

The research novelty stems from the fact that it presents the first attempt at studying the designation space MYSTERY in modern English from the perspectives of semiotics and cognitive linguistics; the semantic structure of the concept MYSTERY is explicated; a novel definition of the conceptual space MYSTERY as a synergetic system is offered and the properties of the language signs from the corresponding designation space reflecting the perception of enigmatic phenomena by the representatives of English-speaking linguocultures are elucidated; the connections between the constituents of the conceptual space MYSTERY are modelled as a frame network and their syntagmatic realization within a scenario is examined; the conceptual models underlying the indirect nominations of MYSTERY are established; the essential characteristics of the designation space MYSTERY are outlined and the functional-semantic and structural features of the units pertaining to the designation space in question are examined; the strategies and tactics employed within the scenarios CREATING and SOLVING A MYSTERY are classified.

Theoretical value of the paper stems from the fact that the findings concerning the semantic, structural and functional peculiarities of the language units pertaining to the designation space make a contribution to cognitive linguistics and linguosemiotics by furthering the understanding of the cognitive and semiotic nature

of conceptual and designation spaces and their constituents, the interpreting mechanisms and procedures, systemic organization and functioning of different level language units in discourse.

The research can find practical application in teaching cognitive semantics (“Conceptology”), the theory of communication (“Pragmalinguistics”), in elective courses in linguosemiotics (“The types of language signs”, “Iconicity of language signs”), linguosynergetics (“Self-organisation in speech and language”).

Drawing on the notions developed within the systems' theory, linguosynergetics, cognitive linguistics, linguoconceptology, frame semantics, conceptual metaphor and metonymy theory, linguosemiotics and linguopragmatics, the study claims that enigmatic phenomena conceptualized and verbalized as MYSTERY constitute a universal governing the processes of development and transformation of systems of various nature.

The designation space MYSTERY is defined as a structured body of lingual signs which verbalize the constituents of the conceptual space MYSTERY, reflecting the significant characteristics of the respective phenomena and their interpretation by representatives of the English linguoculture. The properties manifested by the designation space in question include hierarchic organization, discreteness, integrity, fractal and dynamic nature. The concept MYSTERY is a mental entity concentrating the ideas shared by representatives of the English linguoculture about a living being, object or situation characterized by lack of information in the given space-time caused by properties of the cognized object, the situational circumstances or the influence of another subject. Taking into consideration the relationship between MYSTERY and other concepts implicated by this definition, we model the conceptual space as a frame network including (apart from MYSTERY itself) the concepts QUESTOR (the person who sets out to solve the mystery), OWNER OF THE MYSTERY, KEEPER OF THE MYSTERY, as well as various adjuncts specifying their interactions. The conceptual space in question is regarded as an information system marked by reliance on insufficient data and is viewed in the vertical and horizontal / syntagmatic dimension. The verbal representation of the interactions between the said concepts is

tackled within the scenarios CREATING, CONCEALING, SOLVING and SHARING A MYSTERY.

A comprehensive analysis of a system presupposes examining the basic parameters of its existence, namely, space, time and force-dynamic interactions. Ontologically, physical space serves as a source domain for conceptualizing MYSTERY, which is an abstract phenomenon. While addressing the spatial dynamics of the components of the information system in question, both fictive and factive types of motion were considered, exploring the viability of extending the category of fictive motion to non-physical representations. Instances of simulated dynamism are identified and the inventory of fictive motion events singled out in the research material is presented. In studying the temporal dimension of the given system, attention was paid to the variations in the subjective perception of time by a person faced with MYSTERY, namely the experience of temporal compression and protracted duration.

The causal interactions between the constituents of the conceptual space MYSTERY are detailed drawing on the force dynamics theory. The types of entities taking the agonist or antagonist role are established, with the typical candidates being the mystery itself, QUESTOR, KEEPER OF THE MYSTERY and their beliefs or emotions, which highlights the significance of introjection in modeling force dynamic interactions. The study reveals the possibility of the relation between the forces taking form other than opposition, adducing support/assistance as well as other patterns.

The linguocognitive premises of MYSTERY's indirect nominations within the respective designation space prove to fall in with metaphoric, metonymic and integrative conceptual models. As a result of the mental reworking of the ontological status of this phenomenon, it can be metaphorically represented as an OBJECT, CONTAINER, or a LIVING BEING. Conceiving of MYSTERY as an OBJECT entails highlighting its physical state, perceptual parameters, or internal structure as well as the changes of these characteristics. The CONTAINER metaphor actualizes the relevant spatial coordinates and perspectival relations between the unknown and the observer

whereas regarding mystery in terms of a LIVING BEING results in ascribing to it the prototypical features of a human, an animal or a mythical creature. The metonymic designations referring to the process of creating and solving a mystery feature the relations PART-WHOLE and PART-PART, with the idealized cognitive models structuring corresponding domains presented in the study. Following the distinction between the coinstantiation of several cognitive operations in the same linguistic unit and their interplay on the conceptual level, the study also centers on the integrative models, detailing the types of metaphor and metonymy interaction as well as combinations of several metaphors or metonymies motivating a linguistic expression.

The designation space was modeled as one embracing the following subspaces: MYSTERY, QUESTOR, KEEPER OF THE MYSTERY, all of which exhibit a field structure. Proceeding from the subdivision of signs into icons, indices and symbols, the thesis brings the iconic signs pertaining to the designation space MYSTERY under scrutiny. The signs under investigation were classified into images, diagrams and metaphors, following Ch.S. Peirce. Images, represented by aposiopesis and supplemented / unsupplemented silence in dialogical exchanges, are based on similarity between the representamen and its referent, in which case the absence or incompleteness of form corresponds to lack of knowledge or uncertainty. Diagrams, exploiting structural parallelism and exemplified by ellipsis, reveal the correspondence between the relevant new material vs. the obvious information and between the pronounced vs. elided part of the utterance to be iconically motivated as the relationship between figure and ground. Repetition, also being a diagram, plays on the iconic quantity principle, establishing correspondence between the amount of linguistic form and the amount, importance or unpredictability of conceptual information. Metaphors actualize similarity on the level of meaning, bringing together two conceptual representations.

From the semantic perspective, the verbalizers of MYSTERY are the marked members of the oppositions based on such features as generality, ambiguity and vagueness. The contextual usage of the lexical items in question allows one to single out the semantic profile of the unit in question, determining its discourse function.

The study also sheds light on the structural peculiarities of the nominations of MYSTERY from the morphemic to the textual level. Finally, the toolkit of linguopragmatics is employed to investigate the inventory of strategies and tactics used by the KEEPER OF THE MYSTERY and the QUESTOR throughout the unfolding of the scenarios CONCEALING A MYSTERY and SOLVING A MYSTERY, respectively.

Key words: concept, conceptual space, designation space, MYSTERY, sign.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Стрельченко К. С. Вербалізація сценарію ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ в аспекті міждисциплінарних студій / К. С. Стрельченко // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету. Серія Філологічні науки (мовознавство). – 2016. – Вип. 146. – С. 165–179.
2. Стрельченко К. С. Емоціогенний потенціал вербалізованого сценарію «РОЗВ’ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ» (на матеріалі сучасної англomовної прози) / К. С. Стрельченко // Нова філологія. – 2016. – Вип. 68. – С. 30–36.
3. Стрельченко К. С. Інтегративні моделі концептуалізації ТАЄМНИЦІ в картинах світу англomовних лінгвоспільнот / К. С. Стрельченко // Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики : науковий журнал / [редкол. В. І. Кушнерик та ін.] – Чернівці : Видавничий дім «РОДОВІД», 2016. – Вип. 11–12, Ч. 2. – С. 263–268.
4. Стрельченко К. С. Концептуальна метонімія у вербалізації ТАЄМНИЦІ в сучасній англійській мові / К. С. Стрельченко // Мовні і концептуальні картини світу. – 2015. – Вип. 55, Ч. 2. – С. 329–337.
5. Стрельченко К. С. Концептуальний простір ТАЄМНИЦЯ в контексті міждисциплінарних студій / К. С. Стрельченко // Наукові записки. Серія «Філологічні науки» (Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя). – 2016. – Книга 1. – С. 191–196.
6. Стрельченко К. С. Концептуальний простір ТАЄМНИЦЯ: фреймова модель (на матеріалі англomовних художніх творів) / К. С. Стрельченко // Studia Philologica (Філологічні Студії): зб. наук. праць / редколегія: І. Р. Буніятова, Л. І. Белехова, О. Є. Бондарєва [та ін.]. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – Вип. 6. – С. 56–62.
7. Стрельченко К. С. Метафоричні моделі концептуалізації ТАЄМНИЦІ в картині світу носіїв англійської мови / К. С. Стрельченко // Наукові праці. Серія «Філологія. Мовознавство». – 2015. – Т. 252, вип. 240. – С. 97–102.

8. Стрельченко К. С. Прагматичний аспект вербалізованого сценарію «ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦЬ»: стратегії й тактики / К. С. Стрельченко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія. – 2017. – Вип. 77. – С. 89–94.

9. Strelchenko K. The Nominative Space MYSTERY through the Iconic Lens (A Study of Modern English Fiction) / K. Strelchenko // Південний архів (філологічні науки). – 2017. – № 69. – С. 124–126.

10. Стрельченко К. С. Каузація в концептуальному просторі ТАЄМНИЦЯ в аспекті семантики номінацій силових взаємодій / К. С. Стрельченко // Science and Education a New Dimension. Philology / [editor-in-chief Xenia Vamos]. – Budapest, 2016. – Vol. IV (27), Issue 107. – P. 48–52.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

11. Стрельченко К. С. Фіктивний рух у представленні концепту ТАЄМНИЦЯ в сучасній англійській мові / К. С. Стрельченко // Мова. Культура. Комунікація: інноваційні підходи до вивчення мов та літератур: Матеріали 7-ї Міжнародної науково-практичної конференції (Чернігів, 22–23 квітня 2016 р.). – Чернігів : Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка. – 2016. – С. 51–55.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ НОМІНАТИВНОГО ПРОСТОРУ <i>MYSTERY</i> В АСПЕКТІ ВЗАЄМОДІЇ ВІДКРИТИХ СИСТЕМ.....	26
1.1. Енігматичні феномени в контексті соціально-гуманітарного знання	26
1.2. Інваріантна семантична структура концепту <i>MYSTERY</i>	31
1.3. Лінгвосеміотика енігматичного в аспекті етимології імені фокусного концепту	36
1.4. Просторова організація концептуалізованих і вербалізованих знань про світ.....	38
1.5. Номінативний простір як спосіб упорядкування мовних одиниць.....	39
1.6. Номінативний та концептуальний простори <i>MYSTERY</i> у світлі міждисциплінарних студій	43
1.7. Базові виміри системних взаємодій за участю енігматичних феноменів	50
1.7.1. Просторова організація системних елементів.....	50
1.7.1.1. Просторова динаміка енігматичних феноменів. Динамічні трансформації в інформаційних системах передбачають певні зсуви в онтологічному, ментальному та функціональному планах, які осмислюються в термінах просторових зрушень. При аналізі елементів номінативного простору, що демонструють просторові зрушення, з позицій когнітивної лінгвістики ми врахуємо такі аспекти руху, як тип траєктора та орієнтира, спосіб і шлях (їхня відносна виділеність), каузацію, психологічні чинники, культурні реалії [211; 212].....	54
1.7.1.2. Фіктивний рух в організації енігматичних феноменів.....	55
1.7.2. Темпоральна динаміка взаємодій у концептуальному просторі <i>MYSTERY</i>	58
1.7.3. Функціонування елементів системи в аспекті силових взаємодій	62
1.8. Номінативний та концептуальний простори <i>MYSTERY</i> у світлі лінгвоаксіології.....	71
1.9. Методика дослідження номінативного простору <i>MYSTERY</i>	75

	15
Висновки до розділу 1	76
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПРОСТОРУ MYSTERY В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	79
2.1. Формати представлення концептуалізованої інформації в сучасному мовознавстві.....	79
2.1.1. Фреймова модель концептуального простору MYSTERY	79
2.1.2. Сценарні трансформації концептуального простору MYSTERY в мовний і концептуальній картинах світу	92
2.2. Лінгвокогнітивні основи засобів вторинної номінації елементів концептуального простору MYSTERY	116
2.2.1. Концептуальна метафора	116
2.2.2. Концептуальна метонімія.....	130
2.2.3. Інтегративні концептуальні моделі	140
Висновки до розділу 2	146
РОЗДІЛ 3 КОНТУРИ НОМІНАТИВНОГО ПРОСТОРУ MYSTERY В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	148
3.1. Системна організація номінативного простору MYSTERY	148
3.2. Семантичні особливості номінацій елементів номінативного простору MYSTERY	152
3.3. Іконічні знаки в номінативному просторі MYSTERY.....	160
3.4. Структурні властивості номінацій елементів номінативного простору MYSTERY	165
3.5. Прагматичні особливості номінацій елементів номінативного простору MYSTERY	169
3.5.1. Тактико-стратегічне наповнення сценарію ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ	169
3.5.2. Тактико-стратегічне наповнення сценарію РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ	181

	16
Висновки до розділу 3	185
ВИСНОВКИ.....	187
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	190
СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	218
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	218
ДОДАТКИ.....	223

ВСТУП

У рамках когнітивно-дискурсивної парадигми постулюється можливість вивчення когнітивних процесів через аналіз номінативно-комунікативної діяльності індивіда (В. З. Дем'янков, О. С. Кубрякова, К. І. Мізін, А. М. Приходько [21; 57; 69, с. 278; 84]). Оскільки мовні одиниці виступають вербалізаторами структур знань, їх вивчення дозволяє робити висновки про особливості мовних і концептуальних картин світу лінгвоспільнот та їхню національну специфіку.

Цілісна картина світу поєднує теоретичні (філософсько-наукові), позатеоретичні (релігійно-художні) та донаукові форми пізнання (О. М. Кондратьєва, М. В. Піменова [74, с. 34]). Водночас, зміни в змісті картин світу лінгвоспільнот віддзеркалюють набуття людиною й лінгвоспільнотами досвіду взаємодії зі світом / світами різного ступеня реальності. У ході таких взаємодій розгортаються відносно стереотипні соціокультурні сценарії, перебіг яких є варіативним, а остаточний результат непевним. Енерго-інформаційні взаємодії, що реалізуються в семіотично окреслених полях цих картин, у ході здійснення людиною практичної, пізнавальної, мовно-мовленнєвої та іншої діяльності, проявляють закономірності синергетичного характеру, співвідносяться з енігматичними феноменами (О. С. Колесник [46]), а в концептуалізованій іпостасі розглядаються як ТАЄМНИЦЯ. З огляду на фокус роботи на англomовних репрезентаціях вказаного феномену, базовий концепт і відповідний номінативний простір визначаються як "MYSTERY".

Підхід до мовної картини світу як експонента наївної картини світу (Ю. Д. Апресян [1, с. 57–58]) дозволяє робити висновки про таємницю в буденній свідомості носіїв мови на основі даних лексикографічних джерел як про сутність (особу, предмет або ситуацію, про яку відсутня інформація, яка є недоступною або складною для пізнання) або характеристику (складність або неможливість пізнання). Факультативною ознакою таємниці є її здатність викликати емоції (зокрема, інтерес). Неможливість логічного пояснення енігматичного, а також емоційний компонент, що його супроводжує, зумовлює

необхідність розгляду таємниці в контексті реміфологізації культур як стану інформаційної системи, динаміка якої визначається раціоналізацією на основі ірраціонального (О. С. Колесник [49]).

Антропоцентризм як базовий принцип сучасної лінгвістики (О. С. Кубрякова [56]) та ідея «втіленого» пізнання (M. Johnson, G. Lakoff, E. Rosch, E. Thompson, F. Varela [185; 175; 253, 172–173]) зумовили визнання важливості перцептивного досвіду індивіда та розгляду простору як базової категорії, у термінах якої можуть бути описані інші явища й процеси. Тематика концептуалізації простору розглядалася у вітчизняних (А. Е. Левицький [63], І. В. Недайнова [72], С. І. Потапенко [81]) та в зарубіжних дослідженнях (L. A. Carlson, R. Langacker, L. Talmy, S. Levinson [124; 189; 196; 247]).

Прагнення сучасних лінгвістичних студій до експланаторності мотивує застосування поняття «простір» як для осмислення навколишньої дійсності, так і для структурування матеріалу, що вивчається. Відповідно, простір може розглядатися, «по-перше, як об'єкт номінації з позицій лінгвокогнітивного, ономасіологічного, семантичного, словотвірного, а можливо, і лінгвокультурологічного й міжкультурного аналізу; по-друге, як форма представлення отриманих у результаті дослідження даних» (А. Е. Левицький [63, с. 6]).

Попередні дослідження таємниці з перспективи філології відбувалися переважно в площині детективного жанру (Т. О. Бехта, Н. Ю. Філістова, S. Knobloch, C. Reitz, C. J. Rzepka [7; 107; 180; 217; 228]), розглядалася етимологія та семантика іменникових вербалізаторів концепту ТАЄМНИЦЯ (А. Б. Калюжна, І. В. Змійова [39]), його дискурсотворчий потенціал у класичному детективі (А. Б. Калюжна [40]), також було висвітлено мовне відображення містичного (О. Б. Галич [16]). Утім, на окрему увагу заслуговує вивчення лінгвосеміотичних характеристик мовних знаків, що вербалізують когнітивні структури, пов'язані з власне оперуванням людиною неповним або прихованим знанням.

Теоретичне підґрунтя роботи становлять положення теорії систем і лінгвосинергетики (H. Haken, J. Holland, H. Maturana, M. R. Schroeder, Т. І. Домброван, С. М. Єнікеєва, О. В. Клименюк, Л. С. Піхтовнікова), когнітивної лінгвістики та лінгвоконцептології (R. Langacker, L. Talmy, О. М. Кагановська, О. С. Кубрякова, З. Д. Попова, Й. А. Стернін), фреймової семантики (С. А. Жаботинська), теорії концептуальної метафори та метонімії (M. Johnson, Z. Kövecses, G. Lakoff, G. Radden, F. J. Ruiz de Mendoza Ibáñez), лінгвосеміотики (W. Nöth, Ch. W. Morris, Ch. S. Peirce, T. A. Sebeok) та теорії міфологічно орієнтованого семіозису (О. С. Колесник), лінгвопрагматики (Ф. С. Бацевич, Н. Р. Grice, G. Leech).

Міжпарадигмальність сучасної лінгвістики, гносеологічний релятивізм як методологія, що акцентує інтегративність дослідницьких процедур та відносність інтерпретацій даних, зумовлює **актуальність** дослідження вербальних репрезентацій таємниці як універсального явища буття, властивого для динамічних взаємодій систем різного рівня та природи. Актуальним є міждисциплінарне вивчення засобів англійської мови, що втілюють уявлення представників англослов'янських лінгвоспільнот про низку явищ і процесів, співвіднесених із браком, приховуванням і пошуком інформації.

Мета дисертаційної роботи полягає у здійсненні багатоаспектного аналізу різнорівневих одиниць сучасної англійської мови, що утворюють номінативний простір MYSTERY.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- уточнити визначення концептуального та номінативного просторів;
- розробити методику дослідження складників номінативного простору MYSTERY;
- реконструювати ментальні структури, що утворюють концептуальний простір MYSTERY;
- змодельовати матрицю концептуального простору MYSTERY;
- з'ясувати лінгвокогнітивні основи засобів вторинної номінації складових концептуального простору MYSTERY;

- визначити організацію номінативного простору MYSTERY;
- проаналізувати семантичні, структурні та прагматичні особливості елементів номінативного простору MYSTERY в сучасній англійській мові.

Об'єктом дослідження є одиниці сучасної англійської мови, що складають номінативний простір MYSTERY.

Предмет дослідження становлять лінгвокогнітивні та лінгвосеміотичні особливості мовних знаків, що утворюють номінативний простір MYSTERY в англomовних художніх творах XX–XXI століть.

Матеріалом дослідження слугувала англomовна художня проза (48 романів та 2 збірки оповідань) XX–XXI століть. Загальний обсяг проаналізованих творів становить 14615 сторінок.

У дослідженні застосовується методика, що поєднує такі **методи**: методи компонентного аналізу та аналізу словникових дефініцій для визначення семантичної структури елементів номінативного простору MYSTERY; елементи етимологічного аналізу для реконструкції внутрішньої форми його складників; метод суцільної вибірки для формування корпусу мовних одиниць, що утворюють номінативний простір MYSTERY; метод фреймового моделювання для встановлення відношень між складниками концептуального простору MYSTERY; метод аналізу концептуальної метафори й метонімії для систематизації концептуального підґрунтя створення засобів вторинної номінації елементів концептуального простору MYSTERY; елементи дискурс-аналізу для визначення тактико-стратегічного наповнення сценаріїв ПРИХОВУВАННЯ та РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі вперше здійснено аналіз номінативного простору MYSTERY в сучасній англійській мові з позицій семіотики й когнітивної лінгвістики. *Новим* є встановлення семантичної структури концепту «MYSTERY». *Вперше визначено* концептуальний простір MYSTERY як синергетичну систему й *розглянуто* мовні знаки відповідного номінативного простору, що втілюють уявлення англomовних лінгвоспільнот про енігматичні феномени. *Змодельовано* зв'язки

між компонентами концептуального простору «MYSTERY» у вигляді фреймової мережі та *проаналізовано* їх сценарну реалізацію. *Вперше реконструйовано* концептуальні моделі, що лежать в основі непрямих номінацій MYSTERY в сучасній англійській мові. *Визначено* характеристики номінативного простору MYSTERY та *проаналізовано* функціонально-семантичні й структурні особливості його складників. *З'ясовано* тактико-стратегічне наповнення сценаріїв ПРИХОВУВАННЯ та РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ через розгляд дискурсивної реалізації складників номінативного простору MYSTERY.

Теоретичне значення роботи зумовлене тим, що основні положення та висновки дисертації про семантичні, структурні та прагматичні особливості елементів номінативного простору MYSTERY становлять внесок до теорії номінації, когнітивної лінгвістики та лінгвосеміотики, а саме: поглиблюють уявлення про когнітивну та семіотичну природу номінативних і концептуальних просторів та їх складників, інтерпретативні механізми й процедури, системну організацію та функціонування мовних одиниць різних рівнів у дискурсі.

Практичне значення одержаних результатів пов'язане з тим, що отримані дані можуть бути застосовані при викладанні когнітивної семантики (розділ «Концептологія»), теорії комунікації (розділ «Прагмалінгвістика»), у спецкурсах із лінгвосеміотики («Типи мовних знаків», «Іконічність мовних знаків»), лінгвосинергетики («Самоорганізація одиниць в мові й мовленні»).

Основні положення, що виносяться на захист:

1. Номінативний простір MYSTERY визначається як структурована сукупність номінативних одиниць, що вербалізують складові концептуального простору MYSTERY, віддзеркалюючи сутнісні ознаки відповідних реалій та відображаючи їхню інтерпретацію представниками англomовної лінгвокультури, і характеризується ієрархічністю, дискретністю, цілісністю, фрактальністю й динамічністю. Мовні знаки, що утворюють номінативний простір MYSTERY, є маркованими членами опозицій, які утворюються на основі ознак широкозначності, неоднозначності та нечіткості. Під час

контекстуального вживання відповідні мовні знаки можуть актуалізовувати різні профілі відповідного концепту, виступаючи кваліфікаторами, дейктиками, акцентуаторами, прескрипторами, констататорами, сигналами та оцінними знаками. За структурою, аналізовані знаки поділяються на *мікро-знаки* – морфеми (мінімальні значимі одиниці мови); *ката-знаки-1* – прості лексичні одиниці, *ката-знаки-2* – композити, *макро-знаки* – одиниці фразового рівня, ідіоми, *мезо-знаки-2* – знаки-речення, *мезо-знаки-1* – надфразові єдності, дистантні номінації, *мега-знаки* – тексти.

2. Концепт MYSTERY є ментальним утворенням, що віддзеркалює притаманні для представників англомовної лінгвокультури уявлення про об'єкт (істоту, предмет або ситуацію), інформація про який є недоступною чи недостатньою за якісними / кількісними ознаками для суб'єкта в певному часо-просторі, при чому така інформаційна недостатність викликана властивостями самого об'єкта, ситуативним станом речей, або впливом іншого суб'єкта.

3. Концептуальний простір MYSTERY представлено як синергетичну систему, що охоплює низку співвіднесених концептів, які відображають особливості взаємодії особи з середовищем з використанням неповного знання про актантів ситуативно релевантних ситуацій. До його інваріантних складових належать такі концепти, як ТАЄМНИЦЯ, ВЛАСНИК ТАЄМНИЦІ, ОСОБА, ЩО ПРИХОВУЄ ТАЄМНИЦЮ (УТРИМУВАЧ ТАЄМНИЦІ), ОСОБА, ЩО РОЗВ'ЯЗУЄ ТАЄМНИЦЮ (КВЕСТОР). Взаємозв'язки між ними розглядаються в термінах фізичного простору, що, відповідно, визначається як базовий домен для осмислення абстрактних сутностей, часу та енергії (протистояння, сприяння й притягування).

4. У результаті моделювання концептуальний простір MYSTERY постає як фреймовий кластер, що демонструє універсальні механізми системної взаємодії в умовах недостатньої інформації та характеризується цілісністю, фрактальністю, динамізмом і відкритістю. Синтагматичний аспект відповідних концептуальних структур представляється у вигляді сценаріїв СТВОРЕННЯ, ПРИХОВУВАННЯ, РОЗВ'ЯЗУВАННЯ та ПЕРЕДАЧА ТАЄМНИЦІ.

5. Лінгвокогнітивне підґрунтя мовних одиниць, що утворюють номінативний простір MYSTERY, становлять метафоричні, метонімічні та інтегративні концептуальні моделі. Метафорично мотивовані вербалізатори MYSTERY вказують на онтологічне переосмислення таємниці як об'єкта з певним фізичним станом, перцептивними параметрами й дискретною внутрішньою структурою, контейнера, що містить невідому інформацію, істоти, темряви. Метонімічні моделі базуються на відношеннях ЦІЛЕ – ЧАСТИНА в межах ідеалізованих когнітивних моделей ОБ'ЄКТ – ЧАСТИНА, КАТЕГОРІЯ – ХАРАКТЕРИСТИКА, ПОДІЯ, ШКАЛА та відношеннях ЧАСТИНА – ЧАСТИНА в межах ідеалізованих когнітивних моделей ДІЯ, СПРИЙНЯТТЯ, ПРОДУКУВАННЯ, ЗНАК – РЕФЕРЕНЦІЯ. Інтегративні моделі охоплюють метафтонімію, а також комбінування кількох метафор чи метонімії, що мотивують певний мовний вираз на концептуальному рівні.

6. Тактико-стратегічне наповнення сценарію ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ включає такі стратегії УТРИМУВАЧА ТАЄМНИЦІ: стратегію уникнення, що охоплює тактики припинення розмови, зміни теми та ігнорування; стратегію відмови надати запитану інформацію, що може реалізуватися імпліцитно й експліцитно, а також стратегію надання відповіді з порушенням максимум спілкування. Мовленнєві дії КВЕСТОРА в рамках сценарію РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ охоплюють стратегію запиту інформації (представлену інтродуктивною тактикою, тактикою розвитку теми й тактикою деталізації), та стратегію стимулювання відповіді (включає тактику наполягання, залякування й заохочення), що супроводжує першу, сприяючи досягненню мовцем мети сценарію.

Апробацію результатів дослідження здійснено на засіданнях кафедри германської філології Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка (2014–2017 рр.) та на *десяти конференціях*, у тому числі *семи міжнародних*: Міжнародній науковій конференції «Сучасна філологічна наука в міждисциплінарному контексті» (Київ, 2015), Ювілейній X Міжнародній науково-практичній конференції «Мови і світ: дослідження та викладання»

(Кіровоград, 2016), VII Міжнародній науково-практичній конференції «Мова. Культура. Комунікація: інноваційні підходи до вивчення мов та літератур» (Чернігів, 2016), IX Міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми термінології, перекладу і філології: виклики та перспективи» (Чернівці, 2016), VIII Міжнародній науковій конференції «Іноземна філологія у XXI столітті» (Запоріжжя, 2016), «Urgent Problems of Philology and Linguistics» (Будапешт, 2016), Міжнародній науковій конференції «Ідеї Харківської філологічної школи в парадигмах сучасного гуманітарного знання: традиції і новаторство» (Харків, 2017); *трьох всеукраїнських*: III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Тенденції розвитку та функціонування слов'янських і германських мов» (Миколаїв, 2015), III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Мова як засіб міжкультурної комунікації» (Херсон, 2016), II Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, магістрантів, аспірантів і молодих учених «Актуальні проблеми літературознавства та мовознавства» (Київ, 2017), *круглому столі* молодих учених, аспірантів та магістрантів «Актуальні проблеми літературознавства та мовознавства» (Київ, 2016), *міжкафедральному семінарі* «Слово, речення, текст: новітні підходи та напрацювання» (Київ, 2017).

Публікації. Проблематику, теоретичні й практичні результати дисертації висвітлено в *одинадцяти* одноосібних публікаціях: *десяти* статтях, з яких *дев'ять* у наукових фахових виданнях України та *одна* в періодичному науковому виданні іншої держави, а також у тезах *однієї* доповіді на міжнародній науково-практичній конференції. Загальний обсяг авторських публікацій з проблематики дослідження становить 6,43 друк. арк.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (261 позиція, з яких 148 іноземними мовами), джерел довідкової літератури (12 позицій), джерел ілюстративного матеріалу (50 позицій) та додатків. Обсяг тексту дисертації – 178 сторінок, загальний обсяг дисертації – 234 сторінки.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт, предмет, методи дослідження, охарактеризовано фактичний матеріал, наукову новизну й практичне значення одержаних результатів, указано форми їх апробації та структуру роботи.

У **першому розділі** розглянуто сутність енігматичних феноменів з позицій соціальних та гуманітарних наук, визначено семантичну структуру концепту MYSTERY та проаналізовано етимологію вербалізаторів його ядерної зони, узагальнено особливості просторового моделювання концептуалізованих та вербалізованих знань про світ у ракурсі інтегративних лінгвістичних студій, запропоновано визначення номінативного та концептуального просторів MYSTERY, представлено взаємодію їхніх компонентів у просторово-часовому вимірі, у контексті силової динаміки та з точки зору лінгвоаксіології, викладено методикку дослідження номінативного простору MYSTERY.

У **другому розділі** з використанням положень фреймової семантики змодельована внутрішня організація концептуального простору MYSTERY, представлено його сценарні трансформації, виділено моделі концептуалізації, що становлять лінгвокогнітивні основи засобів вторинної номінації його складників.

Третій розділ присвячено характеристиці номінативного простору MYSTERY з позицій лінгвосеміотики, встановленню структурних і семантичних особливостей його складників та визначенню тактико-стратегічного наповнення сценаріїв ПРИХОВУВАННЯ й РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ.

У **загальних висновках** викладено результати дисертаційної роботи й окреслено перспективи подальших досліджень у цій галузі.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ НОМІНАТИВНОГО ПРОСТОРУ *MYSTERY* В АСПЕКТІ ВЗАЄМОДІЇ ВІДКРИТИХ СИСТЕМ

Оскільки «енігматика» характеризує спосіб існування відкритих систем і перебіг різноманітних сценаріїв за їхньою участю, у яких вибір траєкторій розвитку цих систем у точках біфуркацій залишається достеменно невідомим і контекстуально залежним (О. В. Клименюк [41], О. С. Колесник [49], С. П. Курдюмов [59], Г. Хакен [109]), зазначений феномен ми розглядаємо як універсальію буття. Уявлення про сутність цього явища становлять фрагмент досвіду людства й складають зміст концепту *ТАЄМНИЦЯ* (відповідно, *MYSTERY* у смисловому полі англомовних лінгвоспільнот). Багатоаспектний аналіз різнорівневих мовних засобів вербалізації уявлень про енігматичні феномени, що становлять відповідний номінативний простір, орієнтований на характеризування лінгвосеміотичних властивостей елементів мовного коду у зв'язку з реконструйованим змістом концепту *MYSTERY*.

1.1. Енігматичні феномени в контексті соціально-гуманітарного знання

Усталений у сучасній когнітивістиці підхід до розгляду концепту як одиниці інформаційної структури, що відображає досвід людини [55, с. 90], характеризується динамізмом (оскільки в процесі мисленнєвої діяльності «повертається різними сторонами, актуалізуючи <...> свої різні ознаки й рівні» [80, с. 24]) та є вкоріненою в культурі лінгвоспільноти [14, с. 12], а отже, «покликана поєднати наукові здобутки в галузі культури, свідомості й мови» [91, с. 9], обумовлює звернення до різних галузей гуманітарного знання для повнішої реконструкції спектру смислів, які його структурують.

Філософські узагальнення щодо сутності *таємниці* – «невідомого й забороненого, що виступає об'єктом пізнавального інтересу» [108, с. 952] – вказують на такі аспекти її розуміння: 1) *таємниця* як ще не пізнане, тобто те,

що є предметом можливих майбутніх досліджень для науки, яка прогресивно розвивається, далекої перспективи пізнання; 2) *таємниця* як непізнаване, тобто те, що принципово знаходиться за межами людського пізнання, перевищує потенціал людського розуму через надмірну складність, принципову абсурдність чи відокремленість непоборною перешкодою; 3) *таємниця* як приховане, тобто в принципі комусь відоме, але потаємне, засекречене, зашифроване [108, с. 953].

Поряд з представленням таємниці як виклику існуючому пізнавальному інструментарію певної галузі, що стимулює подальші розвідки, співвідносним з першим тлумаченням є також ретроспективне наукове чи науково-популярне представлення дослідження як вирішеної таємниці, де у фокусі уваги перебуває складність, значимість чи сенсаційність відкриття. Визначення таємниці як непізнаваного асоціюється з релігійними доктринами, де першочергове значення надається вірі, а також пов'язане з осмисленням філософських категорій та загальнолюдських цінностей, що мають позитивне чи негативне аксіологічне забарвлення (наприклад, буття, існування, безкінечність [250 с. 446], життя і смерть [250, с. 577]).

Розуміння таємниці як прихованості історично пов'язане з езотеризмом [108, с. 953], табуванням, недопущенням непосвячених до спеціального знання. Також ідея обмеження окреслює таємницю в галузі *права*, де вона тлумачиться як властивість інформації, що навмисне приховується одним соціальним суб'єктом від іншого соціального суб'єкта [232, с. 12; 15], яким може виступати індивід чи група [232, с. 15]. Ключовими аспектами в цьому випадку є інтенційність (нерозголошення є свідомим і мотивованим), а також визначення секрету стосовно певного соціального контексту (відносно того, від кого приховуються дані, тобто селективність розголошення) [232, с. 15].

Відповідно до конфігурації взаємодій між суб'єктами, виокремлюються такі типи таємниці: *пряма таємниця/direct secret* (А приховує від В секрет, який В хоче дізнатися); *послідовна таємниця/serial secret* (А ділиться секретом з В, а третій суб'єкт – С – прагне дізнатися секрет А від В); *колективна*

таємниця/collective/shared secret (А і В спільно створюють таємницю, а С прагне її дізнатися від А чи В) [232, с. 16]. У кожному випадку власник таємниці може обрати одну з альтернатив – розкрити чи приховати інформацію, що матиме різні наслідки залежно від типу секрету. Якщо А повідомляє В пряму таємницю, результатом є *розкриття (disclosure)*, її передача суб'єктом В суб'єкту С розглядається як *зрада (betrayal)* відносно А, у той час як розголошення суб'єктом А чи В колективної таємниці суб'єкту С визначається як *витік інформації (leak)*. У разі приховування, нерозголошення суб'єктом А суб'єкту В прямої таємниці створює *просту таємницю (simple secret)*, збереження суб'єктом В серійної таємниці від С породжує *вторинну таємницю (secondhand secret)*, дотримання колективної таємниці А та В відносно С розглядається як *змова (conspiracy)* [232, с. 17].

У *соціології* центральним аспектом таємниці замість незнання (*Nichtwissen*) визнається його непередавання (*Nichtmitteilung*) [241, с. 19], при цьому враховуються очікування повідомлення з боку співрозмовників та модифікація контексту спілкування через факт приховування [241, с. 18]. Таким чином, таємниця розглядається не як кількісний, а як якісний феномен (успішне перешкодження отриманню повідомлення) [255, с. 23], вияв комунікативної інтеракції, де набуває значення широкий спектр чинників, як-то: самопрезентація співрозмовників, вираження солідарності, здобуття та підтримання взаємної довіри, вираження й контроль емоцій тощо [241, с. 19].

У рамках *теорії соціальних комунікацій* приховування є складовою діалектичної єдності «гласність – таємниця». Дослідники вказують на те, що гласність імплікує таємницю, оскільки селективність у виборі тем, представленні інформації, її сприйнятті чи тлумаченні регулює ступінь доступності чи прихованості знань [255, с. 16]. У світлі стереотипної позитивної оцінки гласності амбівалентного характеру набуває межа між її необхідним рівнем та поняттям приватності – невід'ємного права кожного мати здатність контролювати доступні іншим дані про себе [236, с. 21–22].

Приватність як можливість обмеження доступу може стосуватися різних вимірів: право на невтручання у свободу прийняття рішень та дій (*decisional privacy*); захист від розголошення небажаної для індивіда інформації, що його стосується (*informational privacy*), та недопущення вторгнення в приватний простір (*local privacy*) [221, с. 9]. Співвіднесення такого тлумачення приватності з визначенням таємниці виявляє, що вони перебувають у відношеннях перетину – приватність у першому сенсі є виявом особистої незалежності й не передбачає секретності. Також приватність наголошує передусім стан індивіда, досягнутий у результаті обмеження, віддалення від інших, тоді як таємниця є характеристикою інформації [232, с. 12–13]. У цьому зв'язку слід зазначити, що саме гарантування свободи лежить в основі ціннісного ставлення до поняття приватності в суспільстві [221, с. 9].

З перспективи *літературознавства* таємниця виступає емблемою детективу (причому *mystery* слугує метонімічно мотивованою номінацією жанру *detective fiction*) – «виду художньої літератури, що зародився у вікторіанську добу, де загадкова подія, зазвичай злочин, потребує втручання детектива» [217, с. 150]. Визначаючи особу детектива, нерозв'язану таємницю та процес розслідування, а також наявність елементу загадки ('the puzzle element' – представлення перед читачем процесу розгортання проблеми, яку він мусить пояснити, що активізовує його когнітивні здібності [228, с. 10]), як інваріантні ознаки жанру, дослідники виокремлюють такі його базові складові: вчиняється злочин; слідчий розглядає докази, опитує підозрюваних та робить висновки, злочин розкривається; винного передають правосуддю [230, с. 197].

Залежно від типу невідомої інформації, що визначає змістові й структурні ознаки детективу, виділяються такі його типи, як *whodunnit*, що зосереджується на ідентифікації злочинця; *howdunnit*, де у фокусі перебуває процес розслідування й ключова інформація не розкривається до його завершення; та *whydunnit*, у якому увага зміщується до осіб, прямо пов'язаних з незаконною дією [7, с. 12; 180, с. 387]. В останньому випадку ім'я злочинця може

розкриватися на початку історії, а мета полягає у встановленні психологічних мотивів правопорушення [180, с. 387].

Багатогранність детективного жанру у формальному та змістовому аспекті відображає його діалектичну природу: поєднання хаосу (зображення злочинності) та порядку (соціальних та літературних конвенцій, раціонального пояснення); почуття вини й розради; смерті як руйнування, мовчання та тіла як матеріального доказу (мовчання, що перетворюється на свідчення), раціонального й ірраціонального (відчуття закономірності та відсутність її пояснення); надмірна кількість і значимість інформації, її непрозорість та зрозумілість [244, с. xii–xiv]. При цьому саме складна взаємодія приховування та розкриття інформації визначає ключову роль таємниці в наративній організації детективу [174, с. 8]. Спираючись на запроваджене структуралістами розмежування історії та дискурсу («*що розповідається*» та «*як передається історія*»), яке відповідає розрізненню означуваного й означального [239, с. 566]), дослідники моделюють класичний детектив як дворівневу структуру, де 1) **історія злочину** знаходить вияв у *незрозумілому дискурсі історії злочину* (описі його слідів, доказів), а розслідування створює *зрозумілий дискурс історії злочину* (фінальне пояснення злочину детективом); 2) **історія розслідування** експлікується як *незрозумілий дискурс історії розслідування* (представлення поведінки детектива помічником, якому не завжди доступна логіка вчинків останнього) та *зрозумілий дискурс історії розслідування* (продукується самим детективом разом із поясненням злочину) [168, с. 40–42].

У сучасному **мовознавстві** об'єктом дослідницького інтересу стає енігматичний дискурс як «комунікативна подія, знаковим посередником якої слугує енігматичний текст, що має потужний інтерактивний потенціал, оскільки його повна знакова репрезентація можлива при безпосередній участі адресата, який виконує стратегічну програму адресанта» [89, с. 6]. Така програма передбачає «пошук відповідей на запитання й завдання, поставлені в тексті», та слугує задля реалізації освітньо-інформативних та розважальних цілей [89, с. 6]. Підкреслюючи різноманіття жанрової системи енігматичних

текстів, О. С. Селіванова класифікує їх відповідно до типу коду, виокремлюючи *цифрові / числові* (наприклад, sudoku), *словесні* (словесні кросворди, головоломки, загадки, анаграми тощо) та *змішані* чи *креолізовані*, які, окрім вербального коду, містять елементи інших знакових систем – зокрема, малюнки, фотографії, математичні, музичні символи (ребуси та ін.) [89, с. 12].

Загадка як найдавніший жанр енігматики [87, с. 150] характеризується двокомпонентністю: становить єдність власне загадки – «неповного чи викривленого (трансформованого, метафоричного) опису загаданого об'єкта» [60, с. 284] й відгадки [19, с. 6]. З прагматичної точки зору її метою є спонукання адресата розкодувати об'єкт-денотат [60, с. 283; 68, с. 139]. Відповідно, загадці притаманна амбівалентність стратегій – спрямованість на зашифрованість та потенційна розгадуваність, що уможлиблюється завдяки наявності підказок [87, с. 152, 154].

Отже, енігматичний феномен може тлумачитися як *сутність*, що є непізнаною, непізнаваною чи засекреченою, *характеристика* інформації чи *дія* (непередавання як тип комунікативної інтеракції). Як дистинктивна ознака детективного жанру, таємниця визначає його зміст і наративну структуру через діалектичну єдність приховування й розв'язування в художньому творі, тоді як у рамках енігматичного дискурсу таємниця актуалізує інтерактивний потенціал тексту, встановлюючи стратегії взаємодії між його адресатом та адресантом.

1.2. Інваріантна семантична структура концепту MYSTERY

Визначення понятійної складової концепту MYSTERY передбачає аналіз сучасних лексикографічних джерел. Так, лема «mystery» включає наступні дефініції: “1) *щось, що ви не можете зрозуміти, пояснити або про що ви не можете отримати інформацію* (тут і далі переклад наш – К. С.) / *something that you are not able to understand, explain, or get information about*; 2) *якість, яка робить когось або щось складним для пояснення, розуміння чи отримання інформації, особливо коли вона також надає йому цікавого чи захоплюючого вигляду* / *a quality that makes someone or something difficult to explain, understand,*

*or get information about, especially when it also makes them seem interesting or exciting; 2a) хтось або щось, хто / що є цікавим або захоплюючим через складність пояснення, розуміння чи отримання інформації / somebody or something that is interesting or exciting because they are difficult to explain, understand, or get information about; 3) прозовий твір, фільм чи п'єса, у яких події не пояснюються до кінця, особливо, злочин чи вбивство / a story, film, or play in which events take place that are not explained until the end, especially a crime such as murder; 4) інформація про предмет або дію, про яку дозволено знати лише обмеженому колу людей / information about a subject or activity that only some people are allowed to know; 5) щось пов'язане з релігією чи Богом, що ви не можете пояснити раціонально чи науково, а лише вірите, що це правда / something relating to religion or God that you cannot explain using reason or science but that you believe is true” [267, с. 937]. Таким чином *mystery* може розглядатися як сутність (лексико-семантичний варіант (ЛСВ) 1, 2a), характеристика (ЛСВ 2), жанр (в результаті метонімічного переносу значення 1 – ЛСВ 3), вид інформації (ЛСВ 4), ірраціональне релігійне переконання (ЛСВ 5).*

Крім іменника *mystery*, репрезентантами концепту MYSTERY виступають лексеми, що утворюють наступні синонімічні ряди: “1) *puzzle, problem, question, secret, riddle, enigma, conundrum, teaser, poser, closed book*; 2) *secrecy, uncertainty, obscurity, mystique, darkness, ambiguity, ambiguousness, cloak and dagger*” [264, с. 673; 273]. *Puzzle* визначається як “щось, що є дуже складним для розуміння чи пояснення, але інколи може бути поясненим за допомогою поєднання часткової інформації / *something that is very difficult to understand or explain but which can sometimes be explained by putting pieces of information together*” [266, с. 777] і, відповідно, відрізняється від *mystery*₁ вираженням епістемної модальності (відсутність можливості – складність пояснення чи розуміння); також це значення є найменш частотним порівняно з іншими ЛСВ цієї лексеми [265, с. 1338]. Аналогічно, *problem* містить сему *difficult*: 1) “щось, з чим складно мати справу або що складно розуміти / *a thing that is difficult to*

deal with or understand”, тобто складність не лише мисленнєвого, а й практичного вирішення; 2) “задача, що може бути вирішена за допомогою логічного мислення чи розрахунків / *a question that can be answered using logical thought or mathematics*” [270, с. 1173], тобто раціональним шляхом. *Question* вказує на невпевненість або сумнів суб’єкта, викликаний інформаційним дефіцитом: “у випадку існування питання стосовно чогось, стосовно нього існує сумнів або люди почуваються невпевненими стосовно нього / *if there is some question about something, there is doubt about it, or people feel uncertain about it*” [265, с. 1343]. Іменник *secret* імплікує наявність суб’єкта, який приховує інформацію: 1) “інформація, відома лише невеликій групі людей, яка навмисне не розповідається іншим / *a piece of information that is known by only a small number of people, and is deliberately not told to other people*”; ЛСВ *secret*₂ є еквівалентним *mystery*₁, проте зазвичай має граматичну форму множини [267, с. 1280]. Значення іменника *riddle* співвідносне з *mystery*₁ – “щось, наприклад, питання чи проблема, що люди не розуміють чи не можуть пояснити / *something such as a question or a problem that people do not understand or cannot explain*” [266, с. 777]. Структура лексичного значення слова *enigma* включає сему “interesting” (як і *mystery*_{2a}): “ситуація, що є складною для розуміння чи пояснення і через це є цікавою / *a situation that is difficult to understand or explain, and that is interesting because of this*” [266, с. 777]. *Conundrum* може позначати як складність, так і відсутність рішення – “проблема, що ставить у глухий кут, оскільки видається такою, що не має вирішення / *a confusing problem that seems to have no solution*” [267, с. 304], “проблема, що ставить у глухий кут, чи питання, яке складно вирішити / *a confusing problem or question that is very difficult to solve*” [270, с. 316], також може функціонувати як абсолютний синонім *riddle*₁: “питання, що спантеличує, яке задається задля розваги / *a trick question asked for fun*” [265, с. 342]. Лексеми *poser* та *teaser* є стилістично забарвленими та тлумачаться як “складне питання чи проблема / *a difficult question or problem*” [270, с. 1143, 1554], складний іменник *brain teaser* позначає

“складне питання чи проблему, які ви намагаєтеся вирішити задля розваги / a difficult question or problem that you try to solve for fun” [267, с. 159].

Інтегральним компонентом значення для другого синонімічного ряду є *ознака чи стан невідомості / the quality or state of being not known*, а згідно з даними тлумачних словників, до диференційних сем належать наступні компоненти значення. Іменники *secrecy* та *darkness* підкреслюють недоступність інформації [267, с. 350, с. 1280]; *uncertainty* й *ambiguity / ambiguousness* актуалізують модальні значення (сумніву щодо майбутнього стану справ чи обрання правильного варіанту інтерпретації ситуації) [262]. Лексема *obscurity* представляє часовий аспект існування невідомої сутності через вказівку на збереження її в пам'яті [270, с. 1016], відповідно, можливим є розрізнення ретроспективного чи проспективного погляду на таємницю. Іменник *mystique* представляє емоційно-оцінне ставлення до об'єкта (“*mysterious and special in an exciting way*” [267, с. 937]; “*interesting and attractive*” [270, с. 799]), а вираз *cloak and dagger*, крім секретності, свідчить про зв'язок характеризованої сутності з діяльністю шпигунів.

Проведений аналіз словникових дефініцій дозволяє обґрунтувати обрання іменника *mystery* як ключового слова-репрезентанта аналізованого концепту та відповідних концептуального й номінативного просторів, оскільки ця лексична одиниця характеризується такими ознаками, як найбільша частотність порівняно з іншими словами з відповідного синонімічного ряду [264], узагальненість семантики та стилістична нейтральність [79, с. 178].

З наведених визначень можна виокремити інваріантні семантичні ознаки цього концепту, представлені на *рис. 1.1.*: характеристика інформації в аспектах якості, кількості чи доступності; істота, неістота чи ситуація, які є носіями ознаки ‘таємничість’ (тобто інформація про які є недостатньою чи недоступною), суб'єкт₁ – особа, що прагне пізнати невідомі істоту, неістоту чи ситуацію; суб'єкт₂ – особа, що обмежує доступ до інформації про істоту, неістоту чи ситуацію; час виникнення таємниці чи взаємодії суб'єкта та носія ознаки ‘таємничість’.

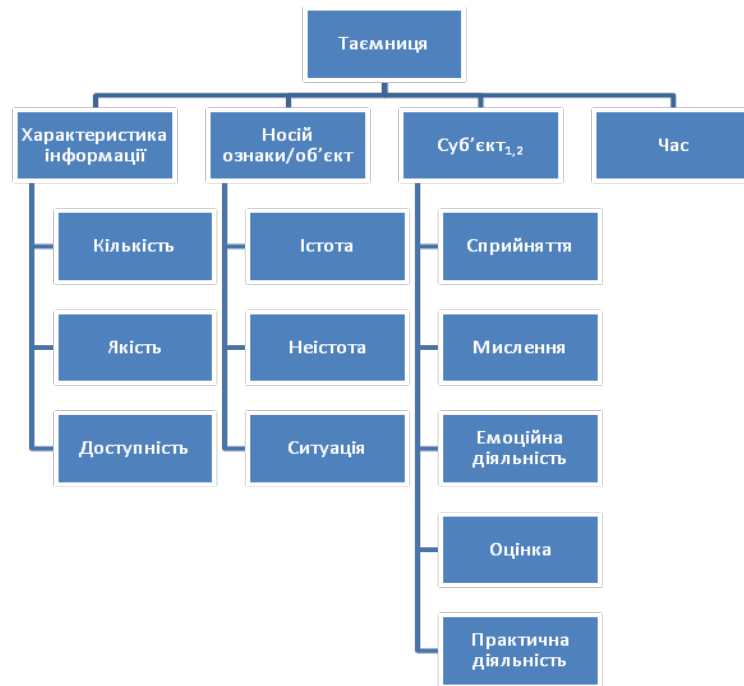

Рис. 1.1. Інваріантна семантична структура концепту MYSTERY

Виділені особливості узгоджуються із запропонованою А. М. Приходьком типологією концептів, що будується на основі таких бінарних опозицій, як «параметричність» – «непараметричність», «універсальність» – «специфічність», «регулятивність» – «нерегулятивність», «позитивність» – «негативність» [84, с. 85]. Так, концепт MYSTERY можемо визначити як параметричний, оскільки невідома інформація асоціюється з метричними величинами (якість, кількість, час – тривалість існування в минулому чи теперішньому або ж панхронійний характер) та якісними показниками (раціональною чи емоційною оцінкою). Універсальність концепту MYSTERY підтверджується даними етимологічного аналізу, що підтверджують його наднаціональний характер. MYSTERY належить до регулятивних концептів, оскільки має прескриптивний характер, диктуючи стереотипні норми поведінки, пов'язаної із приховуванням та здобуттям таємного знання. Відповідно до наведених параметрів (+універ|+регул|+парам|), MYSTERY може розглядатися як соціоуніверсальний концепт [84, с. 92], оскільки відображає універсальний спосіб міжособистісних інформаційних обмінів. За роллю в наївній картині світу, він належить до ментальних концептів, що відображають

осмислення людиною навколишньої дійсності та відносяться до базових концептів лінгвоспільноти [77, с. 129].

Отже, концепт MYSTERY може бути визначений як вербалізоване ментальне утворення, що становить сукупність притаманних для представників англомовних лінгвоспільнот уявлень про істоту, предмет або ситуацію, інформація про які є недоступною чи недостатньою за якісними / кількісними ознаками для суб'єкта перцептивної, когнітивної, емоційної чи практичної діяльності в певному часовому вимірі через специфіку об'єкта пізнання або внаслідок діяльності іншого суб'єкта.

1.3. Лінгвосеміотика енігматичного в аспекті етимології імені фокусного концепту

Досвід взаємодії представників англомовних лінгвоспільнот з феноменом MYSTERY можна прослідкувати на основі аналізу етимології імені концепту й інших його вербалізаторів. Так, питомо германським та лінгвокультурно-маркованим вербалізатором MYSTERY у сучасній англійській мові є іменник *rune*, що має наступні значення: “1 one of the letters in an alphabet that people in Northern Europe used in ancient times and carved on wood or stone; 2 a symbol that has a mysterious or magic meaning” [270, с. 1308]. Цей іменник розвинувся з давньоанглійського іменника *rūn* «таємниця, чарівний знак» [262, с. 434] (спорідненого із дієсловом *rūnian* «шепотіти, змовлятися», що внаслідок дії аблауту перейшло у *rēonian* зі значенням «шепотіти» [867]), який походить від германського *rūnō* – «вирізаний чи висічений чарівний знак» [262, с. 434]. За версією В.В. Левицького, спільногерманська лексема розвинулася з кореня **rei-/reu* зі значенням «різати, дряпати, висікати» [262, с. 434], тоді як Ю. Покорний співвідносить її з індоєвропейським коренем *rēu-* «нерозбірливе, таємниче шепотіння» [272, с. 867]; дослідники також вказують на зв'язок з коренем **revo-* «шукати» [46, с. 194]. Таким чином, внутрішня форма аналізованої лексеми містить інформацію про потаємність як обмеженість (чаклування як практика, доступна лише для певного кола осіб, шепотіння / недостатня гучність /

нерозбірливість як фізична перешкода), а також її мотиваційний потенціал (спонукання до знаходження відповіді та досягнення системою стану стабільності [46, с. 194]).

Лексема *mystery* зводиться до грецького *mysterion* «секретний ритуал чи доктрина», що походить від *mystes* «ініційований» від *myein* «закривати», що може стосуватися губів (і метонімічно представляти мовчання, тобто приховування), або ж очей (оскільки лише ініційовані мали право спостерігати за сакральними обрядами) [269].

Іменник *secret* походить від латинського *secretus* «відокремлений, захований, приватний» від *se-* «без, окремо, наодинці» та *cernere* «відокремлювати» [269].

Іменник *riddle* розвинувся з давньоанглійського *rædels* «загадка, обговорення, припущення, уява, дискусія» від протогерманського **redaz-*, що походить від протоіндоевропейського **re-dh-*, від протоіндоевропейського **re(1)-* «розмірковувати, вважати» [269]. Відповідно, внутрішня форма цієї лексеми представляє єдність завдання для розгадування та мисленнєвого процесу його (колективного) вирішення.

Іменник *enigma* походить від латинського *aenigma* «загадка» від грецького *ainigma* «незрозуміле твердження, загадка» від *ainissesthai* «говорити неясно, загадками» від *ainos* «історія, розповідь, приказка, прислів'я» [269], тобто важливою ознакою є складність для розуміння.

Іменник *problem* піходить від грецького *problema* «завдання, що пропонується, питання» та актуалізує ідею того, що воно було представлене особі кимось, тоді як *question* походить від латинського *quaestionem*, що позначає «допит, розслідування, аналіз» і утворений від *quaerere* «питати, шукати» [269]. Лексема *conundrum* належить до сленгізмів оксфордського університету та є псевдо-латинським новотвором зі значенням «педант», а також «примха» [269].

Отже, проведений етимологічний аналіз та зіставлення результатів з даними сучасних лексикографічних джерел дозволяє зробити висновок про те,

що діяхронічно незмінними ознаками MYSTERY є її недоступність, відокремленість, складність, незрозумілість, а також необхідність пошуку відповіді (розв'язування), тоді як ідея знаходження рішення шляхом обговорення відсутня у семантичній структурі аналізованого концепту в сучасній англійській мові.

1.4. Просторова організація концептуалізованих і вербалізованих знань про світ

Базовий характер просторових відношень у сприйнятті людиною дійсності мотивує широке застосування просторової метафори при моделюванні мовної та дискурсивної реальності в сучасному мовознавстві. Метричні й топологічні параметри простору стають кодом, який дозволяє розкрити поведінку різних мовних та мовленнєвих феноменів, що ілюструється, наприклад, такими термінами, як «рівні мови», «поле», «центр / периферія», «близькість / віддаленість (наприклад, синонімів, мовних одиниць у складі поля)», «пересув», “right node raising”, “left dislocation”, “dominance”, “precedence”, “long wh-movement” тощо.

Модель визначається як «дослідний зразок чи інформаційно-знаковий аналог того чи іншого об'єкта вивчення, що виступає в якості оригіналу» [52, с. 313]. *Простір* в епістемологічному сенсі виступає одним із видів лінгвістичної моделі та розглядається як «форма організації явищ мовного, концептуального, інформаційного, онтологічного планів, що передбачає об'єднання елементів одного рангу та має нелінійну, нежорстку поліцентричну структуру» [51, с. 226]. Протяжність як основна ознака простору під час моделювання представляється як будь-яка градуальна характеристика, а різні параметри об'єктів виступають його вимірами. Відповідно, залежно від кількості параметрів, простір моделюється як «моно- чи поліметрична система, тобто сукупність взаємопов'язаних вимірів, що утворюють єдине ціле» [85, с. 78].

Поняття «простору» застосовується для моделювання широкого спектру явищ мовного та концептуального планів. Так, *орієнтаційний простір* «утворений внаслідок сенсомоторної взаємодії людини з довкіллям, інтеріоризується, тобто перетворюється в глобальну ментальну структуру», яка лежить в основі взаємодії мовної особистості з середовищем [81, с. 8–9]. Сукупність усіх знань та уявлень особи, що визначаються «культурними феноменами» становить *когнітивний простір* мовної особистості [62, с. 124]. Розгляд «мови в дії» відбувається в рамках *комунікативного* чи *дискурсивного просторів*, що становить систему координат, у рамках якої співрозмовники оперують та інтерпретують різні семіотичні коди для вираження своїх інтенцій [54, с. 347–348]. Узагальнення відображених у мові особливостей світосприйняття представниками певного етносу формує *лінгвокультурний простір* [20, с. 239]. *Концептуальний простір* розуміють як «особливий специфічний тип організації концептів у людській свідомості» [27, с. 103], що відображається в мовній картині світу лінгвоспільноти, у той час як структура значення певного концепту утворює його *семантичний простір*. Виділення номінативного, ономастичного, топонімічного, ідіоматичного та пареміологічного просторів є результатом аналізу структури, семантики й функціонування відповідних мовних одиниць.

Отже, простір як базова характеристика буття застосовується в лінгвістичному моделювання для системного представлення мовних та мовленнєвих одиниць різних рівнів.

1.5. Номінативний простір як спосіб упорядкування мовних одиниць

Вектор дослідження від реконструкції певної концептуальної структури до інвентаризації способів її мовної фіксації актуалізує звернення до термінологічного апарату когнітивної ономасіології [86, с. 513–516], зокрема поняття «номінативного простору», підходи до розгляду якого варіюють у сучасних лінгвістичних розвідках.

Складні й багатоаспектні процеси номінації, пов'язані з пізнавальною діяльністю людини та необхідністю оперування певною інформацією в процесі комунікації, відбуваються в межах номінативного континууму – «ментально-знакової області, що є багаторівневою системою з ієрархічно організованими компонентами» [110, с. 42]. Слово як знак, здатний «репрезентувати та заміщувати у свідомості людини певний осмислений нею фрагмент дійсності, вказувати на нього, відсилати до нього, збуджувати в мозку всі пов'язані з ним значення – як мовні, так і немовні – і зрештою оперувати цим фрагментом дійсності в процесах мисленнєвої та мовно-мисленнєвої діяльності» виступає точкою в номінативному просторі, за якою стоять різноманітні зв'язки й відношення [57, с. 68]. Відповідно, за О. С. Кубряковою, однією з функцій номінативного простору є слугувати мовною картиною світу [57, с. 68], що відображає «досвід інтроспекції поколінь» (цит. за [113, с. 471]), який формує етноспецифічні буденні (наївні [3, с. 39]) уявлення про навколишню дійсність.

Поряд із вивченням номінативного простору мови в цілому, цей термін застосовується також при аналізі вербального представлення виокремленого фрагменту реальності (сутності, якості, ситуації [26] тощо). У цьому сенсі терміни «номінативний простір» та «номінативне поле» використовуються синонімічно на позначення аналогічних явищ [13, с. 220]. Так, номінативне поле може моделюватися у вигляді мікрополів [66, с. 9]. Поле може також розглядатися як один із форматів структурування номінативного простору (наприклад, за Д. Ю. Кузнецовою, «номінативне поле "вираз обличчя" визначається як спосіб системно-структурної організації номінативного простору, утвореного мовними і мовленнєвими одиницями, які слугують на позначення невербального компонента комунікації "вираз обличчя" в сучасній англійській мові» і будується за ядроно-периферійним принципом, включає одиниці різних частин мови та має мовний і мовленнєвий виміри [58, с. 10]).

Так, О. О. Борисов та О. Г. Васильєва вказують на такі розуміння номінативного простору у вузькому сенсі: 1) «відображення ознак реалій та їх лексична інтерпретація» [11, с. 72]; 2) «тематично відокремлена, складно-

структурована, ментальна ділянка (концепт) усього загального концептуального простору суспільної або індивідуальної свідомості, яка номінується одиницями мови та визначає основні принципи їхньої організації в межах конкретної лексичної підсистеми» [11, с. 72]; 3) «цілісний фрагмент національної мовної картини світу, що відбиває окрему сферу (субсферу) людського досвіду, поєднуючи великі масиви категоріально різних одиниць з рядом особливостей їх функціонування» [11, с. 73]. Перше з наведених визначень актуалізує питання мотивації мовних одиниць на позначення певної реалії, а також особливості утворення засобів її вторинної номінації. Прикладом другого підходу є тлумачення Ю. І. Фещенко ідіоматичного простору як набору концептів, що різняться ступенем узагальненості, є взаємопов'язаними та вербалізуються ідіоматичними мовними засобами [106, с. 9], який розглядається як інтегративна концептуальна модель. Подібну точку зору представляють Л. В. Гнаповська та М. В. Дука, аналізуючи концепт КУЛЬТУРА в номінативному просторі КОХАННЯ. У контексті цього дослідження в межах номінативного простору концепту КОХАННЯ виокремлюються чотири концептуальні сфери: ЛЮДИНА, ПРОСТІР ТА ЧАС, СУСПІЛЬСТВО, КУЛЬТУРА, остання з яких і стає об'єктом аналізу як метафоричний домен-джерело, в термінах якого інтерпретується концепт кохання [18, с. 47]. Оскільки мовні знаки, які утворюють номінативний простір, мають білатеральну природу, за такого підходу акцентується саме змістова сторона знаку, відсуваючи на задній план його матеріальне представлення (формальний аспект). Враховуючи зазначене вище, можливим є корелювання термінів «номінативний простір» як сукупність мовних засобів, що об'єктивують певний концепт, «семантичний простір» як структурована сукупність компонентів значення вербалізаторів цього концепту та «когнітивний простір» (концептуальний простір) як спосіб утримування одиниць концептуального плану, вербалізованих складниками номінативного простору [13].

Номінативний простір певного концепту не є власне фрагментом лінгвальної реальності, а виступає евристичною побудовою дослідника [79,

с. 67]. Зважаючи на різноманітність способів мовної апеляції до концепту («входів у концепт» [84, с. 50]), номінативний простір об'єднує мовні ресурси різних рівнів та частиномовної належності (включаючи такі традиційні угруповання лексики, як лексико-семантичні групи, лексико-семантичні поля, лексико-фразеологічні поля, синонімічні ряди, асоціативні поля [79, с. 66–67]), а також мовленнєві одиниці [12] для всебічного представлення особливостей відповідної ментальної структури. Результатом виокремлення вербальних засобів певного типу / мовного рівня є побудова, наприклад, онімного простору [90], ідіоматичного простору [106], частиномовного простору денумеративів [112] тощо.

Як і будь-який простір, номінативний простір MYSTERY характеризується опозитарними ознаками цілісності та дискретності [111]. Цілісність простору виявляється в наявності парадигматичних (синонімія, антонімія, гіперо-гіпонімія) зв'язків між його складовими, а також через синтагматичних зв'язків між його компонентами при описі сценарних реалізацій. Проявом асиметричності простору є виокремлення центральних елементів (мовних / словникових синонімів – вербалізаторів ключового концепту) та периферії (контекстуальних синонімів, okazіоналізмів).

Номінативному простору MYSTERY притаманні універсальні системні ознаки ієрархічності, фрактальності та динамічності [49]. Виявом ієрархічності в структурному плані є входження до номінативного простору одиниць різних рівнів – від морфемного до текстового. Фрактальність прослідковується через масштабне повторення структури концептуального простору MYSTERY у семантичній структурі розчленованих номінацій MYSTERY та у внутрішній формі лексем, що позначають темницю. Динамічність простору стає об'єктом уваги при функціонально-семантичному аналізі складників номінативного простору (див. 3.2), оскільки вживання певної одиниці в контексті дозволяє виокремити її семантичний профіль, що визначається її функцією у дискурсі.

Отже, номінативний простір MYSTERY визначаємо як фрагмент мовної картини світу, що виступає корелятом концептуального простору MYSTERY й становить структуровану сукупність мовних одиниць різних рівнів.

1.6. Номінативний та концептуальний простори MYSTERY у світлі міждисциплінарних студій

Перехід від традиційного антропоцентризму до нео-антропоцентризму, у рамках якого людина розглядається як «динамічна адаптивна система, здатна до лінгво-креативної діяльності» [44, с. 440], зумовлює необхідність її розгляду з позицій «чому?» і «навіщо?»-науки, а тому мотивує постулювання неоекспланаторності як однієї з ключових парадигмальних рис сучасної лінгвістики, що в теоретико-евристичному напрямі виявляється в поступовій трансформації «лінгвістичних та лінгвопсихологічних загадок і таємниць (таких як мовне чуття, творчість, осяяння, інтуїція й под.) у наукові проблеми», які вирішуються дослідниками [15, с. 43].

«Індуктивна відкритість» (*inductive open-endedness*) базових метафор певної науки зумовлює їх евристичний потенціал для експлікації нових подібностей та аналогій, для знаходження фундаментальних характеристик предмета дослідження, які видаються ймовірними [121 с. 489–490]. Зважаючи на визнання відносності вивідного знання (І.Кант), що в сучасному контексті розуміється як принцип гносеологічного релятивізму [48], а також на тенденції до конвергенції різних наукових напрямів в онтологічному та методологічному плані [190, с. 11–12], мотивованою є інтеграція методологічних постулатів і дослідницького інструментарію для вивчення системних характеристик феноменів концептуального плану, що є основою мовних знаків і мовленнєвих конструктів різних рівнів.

Як кластер ментальних структур, що інтегрується зв'язками з концептом MYSTERY і може розглядатися у вертикальному / ієрархічному чи горизонтальному / синтагматичному вимірі (див. детальніше пункти 2.1.1. та 2.1.2.), *концептуальний простір MYSTERY* як сукупність концептів, організованих

навколо концепту *MYSTERY*, може бути представлений у вигляді інформаційної системи, визначальною характеристикою якої є оперування неповним чи неточним знанням. Важливою її ознакою є також гетерогенність – численність та неоднорідність типів компонентів [194, с. 28].

На відміну від множини, якій притаманне екстенціональне визначення (виділення згідно з інвентарем елементів, а не їхніми ознаками [112, с. 4–5]), у межах системи значимим є і набір, і аранжування складових [176, с. 109]. При цьому статичні чи динамічні відношення між компонентами, що залишаються інваріантними й забезпечують ідентичність системи, представляють її організацію, а ситуативна реалізація та варіації компонентів та відношень між ними є її структурою [202, с. 48]. Інша принципова відмінність між системою та множиною полягає в тому, що належність до певної множини не змінює властивостей елементів, тоді як характеристики компонентів системи зазнають модифікацій при входженні до неї та залежать від контексту, у якому вони знаходяться [176, с. 109].

За результатами наведеного вище аналізу словникових дефініцій, організація концептуального простору *MYSTERY* як інформаційної системи передбачає наявність таких інваріантних компонентів: таємниці, особи, яка приховує таємницю (УТРИМУВАЧА ТАЄМНИЦІ), особи, що розв’язує таємницю (КВЕСТОРА). Кожен з цих компонентів може бути визначеним лише в контексті системи: таємниця як нечітка сутність передбачає наявність суб’єкта пізнання; особа, що приховує, зорієнтована на перешкоджання розв’язуванню. Водночас, структурні варіації аналізованого концептуального простору можуть виявлятися у вигляді накладання функцій. Наприклад, у фрагменті (1) таємниця виступає водночас і суб’єктом, що спричиняє розкриття, і об’єктом: (1) *As time went on, my notebooks grew fatter. My work was becoming ever more sophisticated as the **mysteries** of Organic Chemistry **revealed themselves to me**, and I rejoiced in my newfound knowledge of what could be extracted so easily from nature* (Bradley, SBP, 11).

Іншою контекстуальною варіацією є імпліцитна реалізація вказаних вище ролей. Так, прийменник *behind* сигналізує перспективу особи, що розв'язує таємницю, проте її участь у ситуації не вказується експліцитно: (2) *I wasn't going to hide behind the lie that I could find a way out by running up and down a hill* (Ahern, TPН, 22).

Орієнтація на потенційну присутність особи, що розв'язує таємницю, під час приховування чи реконструкція логіки приховування при розв'язуванні засвідчує асинхронні взаємодії між відповідними агентами. Типове застосування просторової лексики для опису темпоральних відношень лежить в основі представлення таких взаємодій як неодночасного руху вздовж однієї траєкторії: (3) *No one who took the time to dog Querashi's nighttime movements, to string a tripwire, and to make sure there was **no evidence left behind** would fail to make certain that he also had an alibi for his whereabouts on Friday night* (George, DM, 273).

Під час розв'язування таємниці реконструкція минулих подій відбувається через усунення розрізненості в часі та побудову інтегрованого ментального простору, у якому дейктичним центром є особа, що здійснює пошук: у реченні (4) *coming* сигналізує рух до оповідача, однак це не передбачає його фізичного перебування в помісті Бакшо в цей момент: (4) *What if, after coming to Buckshaw and threatening Father, he had walked out of the house through the kitchen...* (Bradley, SBP, 154).

У прикладі (5) проксимальні [260, с. 9] просторові маркери поєднуються з дистальними часовими дейктиками [260, с. 9–15]. Наведені особливості засвідчують гетерохронний характер аналізованої системи [194, с. 84], тобто наявність різних часових вимірів у її межах: (5) *And I saw as if in a blinding vision: The vicar had been here at Culverhouse Farm last Thursday. It was here that he had caught his trouser leg in the bicycle chain and lost his clip* (Bradley, WS, 180).

Кожен із компонентів інформаційної системи у свою чергу може розглядатися як підсистема. У цьому сенсі таємниця (індивідуальний або

колективний агент чи об'єкт, характеристики якого / способи взаємодії з яким є невідомими) представляється як дискретна структура з набором онтологічних, функціональних, темпорально-локативних й аксіологічних параметрів, здатна до адаптації та самопідтримки, що може бути представлена як фреймова мережа. Аналогічно, людина як учасник інформаційних взаємодій може розглядатися як динамічна відкрита система.

Протилежний процес – виокремлення лише релевантних характеристик та об'єднання елементів у категорії як метод спрощення моделі системи – визначається як агрегація (в епістемологічному сенсі). Водночас, агрегація виступає онтологічною властивістю системи, вказуючи на можливість виникнення більш складних ознак на вищих рівнях як результат взаємодії (сукупної дії) простіших компонентів [165, с. 11–12]. Результатом є існування мета-агентів [165, с. 12] – емерджентних феноменів, що поєднують несумісні на перший погляд характеристики: «виникають несподівано» й «виникають як наслідок» [24, с. 134], є постійними й змінними, немінучими й непередбачуваними, залежними й незалежними від системи, у якій вони виникають [156, с. 2].

Прикладом емерджентності як вияву самоорганізації є поява нового знання внаслідок зіставлення розрізнених відомих фактів. У результаті виникає цілісна інформаційна одиниця, що має нові ознаки, які не зводяться до суми характеристик її складових (є неадитивними [164, с. 122]), тобто відбувається ускладнення системи. Так, у ситуації (6) співставлення відомих попередніх подій (загибель Х. Боунпенні – вчителя батька наратора, знаходження мертвого птаха з маркою на дзьобі, назва якого співзвучна з ім'ям батька, та символи на марці) дозволяють проінтерпретувати все це як акт погрози: (6) *I looked closely at the stamp in my hand. At the bottom, below Queen Victoria's head, was written its value: ONE PENNY. To the left of these words was the letter B, to their right, the letter H. It looked like this: B ONE PENNY. H ... And then I saw it! It wasn't a number at all: It was a word! ... Horace Bonepenny! ... the stamp had served as calling card and death threat* (Bradley, SBP, 93).

У прикладі (7) трансформація МНОЖИНА (окремі факти) – МАСА (цілісний образ), що уможливорює встановлення особи злочинця, дозволяє розглядати емерджентцію як інволюційний процес (спрощення системи): нове знання є логічно простішим порівняно з неструктурованим набором вихідних даних [194, с. 59–60]: (7) *And it was true. Although I had all the information I needed, I hadn't put together all of the pieces. This specter was really no more than someone who had dressed themselves up from the film studio's wardrobe – someone who did not want to be recognized* (Bradley, HSS, 146).

Процеси, які відбуваються в інформаційній системі, – створення, приховування, розв'язування й передача таємниці – є результатом як конфронтативних, так і адаптивних взаємодій між елементами одного рівня (синтагматичний вимір). Так, необхідність збереження власної ідентичності, статусу тощо (підтримання гомеостазу в межах підсистеми) та полярність цілей агентів сукупно з дією різноспрямованих сил (вплив контексту) мотивує осмислення інтеракцій особи, яка приховує та розв'язує таємницю із залученням концептів, що імплікують протистояння або змагання: (8) *"How'd we get on to this business at the Nez?" Barbara asked. "That's rather a jump." He refused to be baited or trapped this time. He said, "You're the police, and I'm not stupid. <...>" Touché, Barbara saluted him mentally. She'd thought she had him, but he'd dodged adroitly* (George, DM, 189–190).

Приховування / розв'язування таємниці є коадаптаційним процесом, що виявляється, зокрема, у зміні конструювання предметної ситуації агентами системної взаємодії. Конструювання визначається як спосіб представлення ситуацій, їхніх учасників, характеристик та відношень між ними мовними засобами, який впливає на концептуальну репрезентацію, індуковану в слухача / співрозмовника [254, с. 48–49; 142, с. 40–41]. Основними аспектами конструювання є *специфічність* – «рівень точності та деталізації при характеристиці ситуації» [189, с. 55], *фокусування* як аранжування змісту за принципом фігура / фон [189, с. 57], *промінантність* – відносна виділеність елементів, що включає профілювання та оформлення траєктора й орієнтира

[189, с. 66], *перспектива*, що становить спосіб огляду ситуації (вибір точки спостереження та напрямок ментального сканування [189, с. 73; 82]. Так, специфікація кольору слугує мовцеві В для моделювання образу ситуації, що не відповідає дійсності, але є співвідносним з очікуваннями співрозмовника: (9) (A) “*And how's Miss Ophelia? Has the doctor been round?*” (B) “*Yes,*” *I said. ... Ned swallowed my deception whole.* (A) “*Still **green** then, is she?*” (B) “***More of a yellow than before,***” *I said. “A shade more sulphuric than cupric.” I had learned that a lie wrapped in detail, like a horse pill in an apple, went down with greater ease* (Bradley, SBP, 51).

У наступному фрагменті специфікація *something / this particular object – that old stamp* супроводжується психологічним дистанціюванням (вживання дейктика *that*), що разом з прикметником *old* надає висловленню В негативного оцінного забарвлення, вказуючи на (вдаване) нерозуміння справжньої значимості марки: (10) (A) “*Look, Flavia, I'll be frank with you. A business associate had **something** in his possession that didn't belong to him. It was mine. ... I also know that Mary Stoker would have no reason to take **this particular object**. What am I to think?*” (B) “*Are you referring to **that old stamp**?*” *I asked* (Bradley, SBP, 180).

Прикладом зміни фокусування є навмисне звуження мовцем В часових меж ситуації, що обговорюється, порівняно з очікуваннями А: (11) (A) “*Now then,*” *the Inspector said <....> “**From the beginning.***” (B) “*I couldn't sleep, you see,*” *I began.* (A) “***Not that beginning,***” *Inspector Hewitt said without looking up. “Tell me about the church fête”* (Bradley, RHM, 61).

Визначальними для вертикального виміру взаємодій у системі є параметри порядку («макроскопічні величини, які визначають поведінку мікроскопічних механізмів, не будучи представленими на рівні останніх» [181, с. 2445]) та принцип підпорядкування (*das Versklavungsprinzip*): «процес А визначається як підпорядкований процесу В («*von B versklavt*»), коли В у своїй динаміці слідує А» [181, с. 2445]. Водночас, параметри порядку генеруються й підтримуються поведінкою компонентів нижчих рівнів. Таким чином, між

локальним та глобальним рівнем системи встановлюються двоспрямовані, проте несиметричні зв'язки – відношення взаємної каузації (*reciprocal causality*) [251, с. 421]. Подвійні причинові зв'язки в процесі розв'язування таємниці виявляються, коли співвіднесення знайдених особою фактів веде до появи нового знання, що, у свою чергу, обмежує (визначає) варіанти подальшого здійснення пошуку.

Наслідком асиметричності двоспрямованих каузативних зв'язків є полярний вплив одного процесу на різні рівні системи. Наприклад, у наступній ситуації власник таємниці концептуалізується як контейнер, а результатом приховування наркотичної залежності є його спустошення. Таким чином, поряд з деструктивним впливом на особу, приховування таємниці водночас виступає стабілізуючим чинником на рівні міжособистісних взаємодій: (12) *It was as if somehow Noah had been living – for a long time and because of his drug addiction, of course – as an empty shell. God knows how he managed to keep going, but he did. Then, suddenly, what happened today caused the shell to crumple ... and there was nothing functioning inside and, the way it looks now, nothing salvageable either* (Hailey, SM, 94).

Асиметричність причинності між рівнями системи виявляється також через відношення контролю. Здобуваючи знання, особа, що здійснює пошук, сприяє появі нового елемента в системі (результат взаємодії відкритої системи з контекстом чи емерджентності), тобто *агенса-особа* діє на *афектив-знання*. Наступним етапом є зміна ролей *суб'єкт / об'єкт контролю*, коли викрита інформація визначає поведінку особи, що здійснювала пошук: (13) *Had Frank not spent every one of his formative years right on into his solitary adulthood being taught the inestimable value of everything remotely related to Guernsey's time of trial, he might have deliberately misplaced this single piece of paper, and no one would have been the wiser. But he would still have known that it had once existed, and nothing would ever obliterate that knowledge* (George, PH, 322).

Отже, концептуальний простір MYSTERY може бути представлений як інформаційна система, що оперує неповними чи неточними даними.

Організація системи передбачає наявність таких агентів, як таємниця, особа, що приховує таємницю (УТРИМУВАЧ ТАЄМНИЦІ), особа, що розв’язує таємницю (КВЕСТОР), які набувають своїх характеристик лише в контексті системи. Процеси, що відбуваються в інформаційній системі, – створення, приховування, розв’язування й передача таємниці – супроводжуються як конфронтативними, так і адаптивними взаємодіями в синтагматичному вимірі. Вертикальний вимір системних взаємодій засвідчує наявність асиметричних відношень взаємної каузації, що виявляються у відношеннях контролю, а також через полярний вплив одного процесу на різні рівні системи.

1.7. Базові виміри системних взаємодій за участю енігматичних феноменів

Інтегративне дослідження відкритих систем різного типу передбачає розгляд універсальних вимірів їхнього існування: простору, часу й енергетичних обмінів [50, с. 489; 182, с. 87]. Просторова організація системних елементів була розглянута в статичній та в динамічній. Для аналізу енергетичних обмінів було застосовано модель силової динаміки Л. Талмі [246].

1.7.1. Просторова організація системних елементів

Поняття «простору» як релятивний параметр відкритої системи використовується для опису її варіативних можливих станів (the state space of a system) [194; 24]. Водночас, фізичний простір як базовий домен [191, с. 148] виступає концептуальним корелятом, що застосовується при опредмеченому осмисленні абстрактних феноменів, яким є MYSTERY.

Опис просторової організації компонентів передбачає встановлення певного референційного фрейму – системи координат, відносно якої відбувається розгляд об’єкта [196, с. 24]. Залежно від типу інформації, що застосовується для локалізації об’єктів, виокремлюють відносні референційні фрейми (*relative reference frames, viewer-centred reference frames*), які базуються на перспективі суб’єкта перцептивної діяльності, інгерентні референційні

фрейми (*intrinsic reference frames, object-centred reference frames*), де співвідношення осей зумовлюється сторонами самого об'єкта, та абсолютні референційні фрейми (*absolute reference frames, environment-centred reference frames*), де орієнтація відбувається з опорою на значимі характеристики середовища (наприклад, сила тяжіння визначає верх / низ) [196, с. 38–50; 125, с. 255; 126, с. 412]. Когнітивне структурування місця дії супроводжується *схематизацією* – процесом систематичного вибору певних аспектів концептуалізованого простору для представлення всієї ситуації, що супроводжується нівелюванням решти його ознак [248, с. 177].

Конструювання відносного розміщення елементів позначене асиметричністю [243, с. 8], що виявляється у розрізненні *первинного об'єкта* з невідомими просторовими ознаками, який є більш рухомим, меншим за розміром, геометрично простішим, більш значимим для спостерігача, та *вторинного об'єкта*, відносно якого стають відомими характеристики іншого [248, с. 183] – фігури й фону [248, с. 184], траєктора та орієнтира [193], локалізованого об'єкта й референційного об'єкта [198, с. 494]. Так, у прикладах (14)–(15) *an interest* та *a suspect* є траєктором, а *the / a case* – орієнтиром, при цьому внаслідок схематизації в першому випадку висвітлюється простір навколо контейнера, а в другій ситуації – його вміст: (14) *She'd given her usual attention to detail, but there had been an added element in her recital, **an interest** which stretched **beyond the bounds of the case*** (Crombie, LGG, 132); (15) *I never will, or anyway not for years, if my name is made public as **a suspect in a murder case*** (Stout, TT, 63).

У свою чергу, MYSTERY як орієнтир виявляє асиметричну просторову організацією [248, с. 196] за типом центр / периферія, де найбільш значиме чи складне займає центральну позицію: (16) *These were all factors which had to be taken into consideration, and yet none of them got quite to **the heart of the matter**. What was the starting-point of this chain of events? There lay the end of this tangled line* (Doyle, CSH, 570).

При визначенні орієнтаційних параметрів ситуації взаємодії з таємницею перевага надається специфікації положення елементів концептуального простору відносно горизонтальної осі, що мотивується антропоцентричною організацією простору: доступне для зорової перцепції розміщується попереду, недоступне для сприйняття – позаду [200, с. 690–691]. Крім того, пошук рішення (представлений як фізична діяльність) передусім пов'язаний з рухом певним шляхом. Вертикальний вимір асоціюється з оцінними характеристиками, зокрема важливістю з прагматичної точки зору: (17) *There was much to do, and sitting round a solicitor's office reading explanations of arcane statutes was not **high on her list of priorities*** (George, PH, 332).

Встановлення статичного положення об'єкта здійснюється за допомогою топологічних просторових виразів. Так, у прикладі (18) місцем приховування виступає свідомість УТРИМУВАЧІВ таємниці: (18) *Without the museum's collaboration section, the record into eternity would be as it was: the fact of betrayal **locked in the minds** of those who committed it and those who were affected by it* (George, PH, 226).

Натомість, проективні маркери є менш конкретними, вказуючи на напрямок розміщення нерухомого траєктора відносно орієнтира [124, с. 158; 133, с. 8]: (19) *In the end Grant gave it up – **he had the inquest in front of him** – but it was more than Danny Miller did* (Tey, MQ, 18).

Загалом, когерентність просторових відношень між описуваними об'єктами виступає ознакою правильності розуміння логічних зв'язків між ними, тоді як локативна невідповідність сигналізує помилковість інтерпретації: (20) *Pure theory, but it fitted – almost! There was one corner where no amount of insinuation would make it fit. It did not explain why no one had come forward to claim the dead man* (Tey, MQ, 38).

Упорядкування компонентів підсистеми спостерігачем базується на раціональному використанні простору (*intelligent use of space*), що дозволяє «зменшити дескриптивну складність середовища» [179]. Розташування всіх елементів у полі зору дозволяє в подальшому спростити вибір та виокремити

релевантний компонент: (21) *The matter at hand seems strange and foreboding to me, but I am acutely conscious your time is often filled, and perhaps I am fanciful. Finally I have decided **to set the facts before you**, that you may be the judge* (Adams, SH, 284).

Розміщення, що полегшує сприйняття, може базуватися на співположенні об'єктів, так що ознаки, які раніше залишалися поза увагою, стають помітними (22). Крім того, просторове маніпулювання, впорядкування та категоризація полегшують обробку інформації: (22) *If we hadn't checked Annie's car for recalls and then confronted Kindell with his car's duplicate VIN, we could never have **connected the dots in this potential valet scheme*** (Ryan, DT, 88).

З іншого боку, упорядкування за визначеними категоріями може набувати негативної оцінки як вияв упередженості й довільного маніпулювання даними: (23) А: *"Okay. Congratulations. So I'll have to rearrange my mind. I suppose you already have."* В: *"No. I hadn't even arranged it"* (Stout, PIY, 24).

Уявлення про обмеженість простору лежить в основі ідеї про розширення меж системи чи, навпаки, скорочення, виключення варіантів: (24) *That changed completely the character of the investigation. It **widened its scope** so greatly that I told the committee it was no longer my kind of job* (Stout, PIY, 92).

Також розширення може відбуватися внаслідок випадкового чи навмисного входження елементів до окресленого простору: (25) *Was this his clue, after all? And did these common-enough initials point to the **woman who kept stumbling into this case** so persistently?* (Tey, MQ, 102).

Отже, аналізована система характеризується рухомими межами, що дозволяє вихід та включення нових компонентів. В її рамках можливою є локалізація об'єктів відносно спостерігача, інших об'єктів або інгерентних характеристик середовища. Впорядкування складових системи чи підсистем слугує для полегшення сприйняття вибору та обробки інформації суб'єктом пізнання.

1.7.1.1. Просторова динаміка енігматичних феноменів. Динамічні трансформації в інформаційних системах передбачають певні зсуви в онтологічному, ментальному та функціональному планах, які осмислюються в термінах просторових зрушень. При аналізі елементів номінативного простору, що демонструють просторові зрушення, з позицій когнітивної лінгвістики ми врахуємо такі аспекти руху, як тип траєктора та орієнтира, спосіб і шлях (їхня відносна виділеність), каузацію, психологічні чинники, культурні реалії [211; 212].

У контекстах взаємодії з таємницею, де траєктором виступає особа, що здійснює пошук, за критерієм каузації виокремлюються випадки самотійного руху, спричиненого руху (26) та спричиненого стану, що представляється як зміна характеристик внаслідок переміщення (27).

(26) *'But look here,' he cried; 'how do you come to know the whole story, or to be sure it's the true story? <...> do you mean to tell me you really know what happened already? If you've really come to the end, where in the world do you begin? **What started you off with your own story?**'* (Chesterton, FB, 424); (27) *You got a man who is innocent. You're busy **hounding him to death*** (Tey, MQ, 65).

Напрямок руху співвідноситься з метою пошуку; пройдена відстань відповідає досягненим результатам. При цьому поряд із цілісним представленням шляху, можливим є висвітлення певних його аспектів: початку, кінця, перетину, вибору тощо: (28) *Winded, he reached a large level clearing, the junction of many paths running through the Hurtwood. A good metaphor, he thought, for the many avenues this case seemed to be taking, but he'd be damned if he could see how they all came together* (Crombie, MNYD, 224).

Рух, у якому траєктором є думки чи ідеї, як правило, є некаузативним. Що стосується манери, характерними ознаками є значна швидкість та інтенсивність руху, що поєднується з його хаотичністю: (29) *Up, down and around my thoughts plunged, like a bad carnival ride* (Tartt, G, 564).

На відміну від попереднього прикладу, чітка траєкторія руху прослідковується, коли рух думки повторює рух детектива в процесі пошуку:

(30) *His thoughts went back over the trail that had led them so far wrong* (Tey, MQ, 123).

Поряд із цілісним представленням траєкторії, можливим є профілювання окремих частин шляху: початку (поява думки), фінальної частини (що може представлятися як вихід з поля зору), кінцевого пункту руху, як це демонструє наступна ситуація: (31) *“Blackwell. Does that ring a bell?” “Ah –” In fact it did, something beyond words, but the thought had blown away and vanished before it fully materialized* (Tartt, G, 128).

Крім руху ідей, можливим також є конструювання мозку чи розуму як суб'єкта руху. У таких ситуаціях представляється траєкторія руху (шлях дослідження), манера руху, або ж шлях і манера поєднуються, що передає напруженість та інтенсивність переміщення: (32) *My brain spins, racing to get ahead of whatever is about to happen* (Ryan, DT, 206).

Отже, рух особи в просторі метафорично корелює з процесом пошуку чи його окремими етапами. Переміщення, де траєктором є ідеї, думки або розум, представляє розгортання логіки розв'язування та, як правило, характеризується великою швидкістю й хаотичністю.

1.7.1.2. Фіктивний рух в організації енігматичних феноменів.

Дослідження вербалізації просторово організованих феноменів вказує на існування альтернативних репрезентацій фізичних об'єктів (комплексів) у просторово-часових координатах: фактивної, що є більш вірогідною з точки зору буденної свідомості носія мови, та фіктивної [248, с. 100]. Таке протиставлення дозволяє виокремлювати випадки фіктивної присутності, відсутності, статички, зміни, руху й, потенційно, інших категорій («фіктивний Х») [248, с. 101].

Для позначення імпліцитного руху, що виникає при конструюванні ситуації зі статичними об'єктами, використовуються терміни «віртуальний рух» (*virtual motion*, Л. Талмі [247, с. 236]), «абстрактний рух» (*abstract motion*, Р. Ленекер [191, с. 168–173]), «суб'єктивний рух» (*subjective motion*,

Й. Матсумото, Л. Брандт [122]), «фіктивний рух» (*fictive motion*, Л. Талмі [248]). Фіктивний рух становить ментально змодельоване переміщення вздовж уявної траєкторії, що дозволяє мовцеві передати особливості її конфігурації [201, с. 221]. Так, дієслово *to run* у поєднанні з локативним виразом вказує на сканування стежки як рухомого траєктора відносно орієнтира з фіксованою позицією (інших об'єктів ландшафту): (32) *They found it at last, by following a path running beside a long arm of the sea that ran inland, and turned eventually into a sort of rude canal ending in the moat of the castle* (Chesterton, FB, 642).

Хоча традиційно фіктивний рух аналізується через вербальне представлення взаємного розміщення фізичних об'єктів [201; 248], можливою є його ідентифікація в метафоричних виразах (наприклад, у математичній термінології [207]). У таких випадках онтологічна метафора (осмислення ідеї чи ситуації як об'єкта в часопросторі) зазнає подальшого когнітивного переосмислення (розширення, поєднання з метонімією тощо), що призводить до ілюзії руху в домені мети, *фактивно* не притаманного елементам домену джерела, але присутнього імпліцитно (це забезпечує дотримання принципу інваріантності).

Приклади фіктивного руху в концептуалізації різних типів взаємодій індивіда з таємницею були систематизовані відповідно до загальної теорії фіктивності Л. Талмі, у якій виокремлюються розглянуті нижче категорії [248, с. 99–175].

Еманація є типом фіктивного руху, при якому певна невидима сутність з'являється з джерела, як правило, продовжуючи рух вздовж траєкторії та зупиняючись через зіткнення з віддаленим об'єктом [248, с. 105–106]. **Траєкторія орієнтації** як вид еманації вирізняється рівномірним віддаленням такої сутності від джерела, вздовж лінії, приєднаної до джерела (у деяких випадках можливий також рух лінії вбік) [248, с. 106]. **Демонстративний тип** траєкторії орієнтації представлений у прикладі (33), де вказівка на напрямок нерухомого предмета засвідчує фіктивний рух невидимої лінії від кінця палиці, що слугує для звернення погляду спостерігача у відповідному напрямку.

Водночас, метафоричне прочитання такого виразу зберігає ідею існування спрямованого відрізка, який сполучає результат експерименту й особу винного: (33) *“That’s a test from the circulation of the blood, discovered by the immortal Harvey; and a jolly rotten test, too.” “But surely,” insisted Flambeau, “it might point pretty straight at something or other.” “There’s a disadvantage in a stick pointing straight,” answered the other. “What is it? Why, the other end of the stick always points the opposite way. It depends whether you get hold of the stick by the right end”* (Chesterton, FB, 258).

На відміну від демонстративного типу, **траєкторія націлювання** передбачає, що агент визначає не лише орієнтацію об’єкта, від якого проектується фіктивна рухома лінія, а й наступний рух вздовж цієї траєкторії, що у свою чергу може бути реальним чи фіктивним [248, с. 109]. Так, у ситуації (34) фіктивний рух (приціл) передує потенційному фактивному руху кулі: (34) *“Let’s have it,” he said, with an affable tick of the gun, and with a rush of horror I realized he was pointing the gun at Boris, gesturing with the gun at the felt-wrapped package in Boris’s hands* (Penny, BT, 937–938).

Траєкторія націлювання окреслена метафоричними виразами, пов’язаними з увагою або підозрою, що концептуалізується як об’єкт, який рухається вздовж визначеної агентом траєкторії. У наступній прикладі має місце латеральний фіктивний рух: (35) *Nobody thought of turning the suspicions that way, anyhow* (Chesterton, FB, 725).

На відміну від траєкторії орієнтації, **траєкторія радіації** утворює видиму лінію в просторі. Цей вид еманції утворюється через постійне випромінювання з джерела енергії до опроміненого об’єкта, що виступає перешкодою для променів. Такий тип руху (фактивний з точки зору фізики) визначається як фіктивний, оскільки рух фотонів недоступний безпосередньому сприйняттю [248, с. 111–112]. Відображені в мові уявлення про фіктивний рух при поширенні світла у фізичному просторі прослідковуються в метафоричній концептуалізації знання як світла й невідомого як темряви: (36) *I can’t say they*

*threw a new light; for nobody can make sense of them. But they threw a new kind of darkness; they **threw the darkness in new directions*** (Chesterton, FB, 171).

Траєкторія тіні виникає внаслідок вербалізованої концептуалізації тіні як об'єкта, видимого на поверхні, внаслідок переміщення на неї [248, с. 114]. У метафоричному виразі фіктивний рух експлікується прийменником *from*: (37) *It was guarded for the moment by one monk, who watched it in a tense and vigilant manner; for he and his brethren knew all about the **shadow of peril from the prowling of Tiger Tyrone*** (Chesterton, FB, 829).

Траєкторія співпротяжності виникає в ситуаціях, де фактивно нерухомий об'єкт репрезентується через фіктивне переміщення певної сутності, що повторює його конфігурацію та може бути спостерігачем, фокусом чийсь уваги, самим об'єктом [248, с. 138]. Так, у прикладі (38), шлях (розслідування) представлений як рухомий об'єкт, що динамічно повторює власну конфігурацію (China River – ім'я підозрюваної.): (38) *River turned to the red-head. "See? There're other ways to go. Paul. Adrian. The Abbott kid. The cops want to think **every road leads to China**, but it damn well doesn't, and here's our proof"* (George, PH, 307).

Отже, метафорично вербалізоване протиставлення фактивного та фіктивного руху фізичних об'єктів засвідчує наявність альтернативних концептуалізацій просторово осмисленої динаміки сценарних взаємодій із залученням таємниці (MYSTERY).

1.7.2. Темпоральна динаміка взаємодій у концептуальному просторі MYSTERY

Час як вербалізований феномен, що утворює референційну систему для специфікації співіснування особи й невідомого, характеризується полісемантичністю та наявністю варіативності у виборі моделей для представлення певних аспектів взаємодій.

У концептуальній структурі часу виокремлюється ряд значень [144, с. 107–183], представлених іменником *time* у поєднанні з іншими лексичними та граматичними засобами.

Час як момент концептуалізується як точка чи дискретна хронологічна відмітка – початок розв’язування таємниці (39), раптове усвідомлення правильного рішення тощо. У прикладі (40) настання моменту представлено як рух до дейктичного центру, який водночас є термінальним пунктом переміщення. Співбуття особи-експерієнцера та моменту в цій кінцевій точці виступає ознакою його настання: (39) *His policeman’s instinct was too ingrained to stifle easily. He could already feel that addictive surge of heightened perception that **marked the beginning of a case*** (Crombie, SD, 28); (40) ***It always came, this moment in an investigation** when the body became a person, someone who had perhaps liked pickle-and-cheese sandwiches, or old Benny Hill comedies* (Crombie, LGG, 48).

Час як тривалість представляється як відрізок між визначеними моментами: усвідомленням і передачею / втратою таємниці (співіснування з таємницею (41)), початком пошуку та вирішенням таємниці (розв’язування таємниці – тривалість розв’язування таємниці): (41) *“It is not an impulse. Good lord, an impulse? **If you only knew what I – for years –**” Beulah made a little gesture. “I want to know.” “What if your father is – say, a convicted pickpocket?” “I don’t care what he is! I want to know!”* (Stout, TT, 41).

Тривалісний аспект переживання ситуації набуває особливої значущості, коли суб’єктивний темпоральний досвід розходиться зі стандартним уявленням про довжину відповідного інтервалу. Так, інтенсивні емоції є одним з основних факторів, що може спричиняти переживання **пролонгованої тривалості** (*protracted duration*) – відчуття сповільнення плину часу [152, с. 42]: (42) *“Most upsetting,” the Inspector said. “What was your reaction – at the time?” My answer shocked me. “I wanted to kill her,” I said. **We sat there in silence for what seemed like an eternity, but was, in fact, probably no longer than ten seconds.** “Are you going to put that in your notebook?” I asked at last* (Bradley, HSS, 101).

Іншим типом невідповідності інтерсуб'єктивного та інтрасуб'єктивного виміру є **часова компресія**, тобто відчуття прискорення руху часу [152, с. 117]. У наступному прикладі причиною цього слугує змінений стан свідомості протагоніста, що супроводжується порушенням перебігу мисленнєвих процесів [83, с. 60] – нездатністю сприймати й реагувати на навколишні подразники. У результаті, незаповненість подіями відповідного часового відрізка скорочує його в ретроспективі: (43) *Tunnel vision. All those years I'd drifted along too glassy and insulated for any kind of reality to push through: a delirium which had spun me along on its slow, relaxed wave since childhood, high and lying on the shag carpet in Vegas laughing at the ceiling fan, only I wasn't laughing any more, Rip van Winkle wincing and holding his head on the ground about a hundred years too late* (Tartt, G, 772).

Час як випадок (*instance*) вказує на кратність дії. При цьому актуалізується ідея необхідності повернення, розгляду ще раз, відчуття, що щось вже було, а наступний випадок становить повторення-прогрес, яке дозволяє отримати нові знання, подивившись на об'єкт з іншої перспективи: (44) *Gamache leaned back and took a deep breath, releasing some of the tension he felt. He closed his eyes, then opened them again. But this time not to look at the image on the screen. This time he wanted to sense it. After a moment he knew Thérèse Brunel was right. This carving was different* (Penny, BT, 237).

Час як товар представляється як обмежений ресурс, що використовується при розслідуванні: (45) *She knew the investigation that had lately consumed so much of her time and energy had disturbed her balance, but that was no excuse for acting the harpy* (Crombie, DH, 44).

Час як агент осмислюється як сутність, що може спричиняти зміни, керуючи процесом отримання нової інформації: (46) *But although she clutched the skeleton key and whispered a pleading request to Time to send her home, she remained at the ball* (Monir, T, 58).

Для опису часової структури подій в англійській лінгвокультурі застосовуються такі моделі: модель з рухомою особою, модель з рухомим

часом, комплексна модель темпоральної послідовності. У першій моделі експерієнцер здійснює рух «часовим ландшафтом» з минулого в майбутнє [144, с. 219], майбутні події представляються як місця попереду особи, минулі – позаду. У прикладі (47) відбувається поєднання переміщення в темпоральному аспекті та руху вперед як досягнення, прогресу: (47) *But one of the first lessons the Chief had taught Beauvoir when he'd joined the famed homicide department of the Sûreté du Québec was that to catch a killer they didn't **move forward**. They **moved back. Into the past**. That was where the crime began, where the killer began* (Penny, BT, 21).

У моделі з рухомим часом особа є статичною, а рух часу здійснюється у напрямку до неї, що сигналізує дієслово *come* у наступному фрагменті: (48) *Frank knew they were on the cusp of chaos. **The time had come to act**, but he felt immobilised* (George, PH, 323).

Комплексна модель темпоральної послідовності характеризується алоцентричною організацією, тобто не залежить від спостерігача, а передбачає встановлення послідовності подій відносно одна одної, що використовується детективом для реконструкції участі підозрюваних у скоєнні злочину: (49) *"Timing. All a matter of timing," he muttered. If Hannah had lain on the stairs only minutes, could Patrick prove he'd come straight from Cassie's into the hall? And for that matter, where did that leave Cassie and Graham? <...> Assuming, of course, that Hannah hadn't been lying unconscious for half-an-hour or more – in which case it could have been any one of the three* (Crombie, SD, 121).

Отже, у рамках аналізованої системи час може представлятися як момент, тривалість чи випадок, а також метафорично переосмислюватися як товар чи агент. Поряд із застосуванням моделей з рухомим часом та рухомою особою, релевантною є комплексна модель темпоральної послідовності, що дозволяє реконструювати темпоральну структуру невідомої ситуації.

1.7.3. Функціонування елементів системи в аспекті силових взаємодій

Аналіз MYSTERY як системи інформаційних взаємодій мотивує необхідність визначення чинників, що зумовлюють її поступ. При цьому визначення СИЛИ / ЕНЕРГІЇ як детермінанти міжсистемних взаємодій, а також інгерентної властивості елементів усіх рівнів як актуального, так і альтернативних світів [43] мотивує необхідність розгляду цього концепту в аспекті силової динаміки.

За Р. Ленекером, енергія є одним з базових елементів концептуалізації дійсності в буденній свідомості (*the billiard-ball model*): переміщення та взаємодія дискретних об'єктів у довколишньому просторі спричиняється їхніми власними або зовнішніми енергетичними ресурсами. Результатом зіткнення фізичних тіл є передача енергії, внаслідок чого її реципієнт розпочинає рух і може вступати в подальші взаємодії, утворюючи акціональний ланцюг (*action chain*) [192, с. 13, 283]. Такий енергетичний обмін лежить в основі уявлення про прототипну дію – зміну стану пасієнса під впливом агенса [там само, с. 286].

М. Джонсон описує силу як образну схему чи гештальт – «когерентне значиме ціле в досвіді та пізнанні» [175, с. 41]. Релевантними характеристиками сили є її вияв через (потенційну) взаємодію; спрямованість; наявність траєкторії руху (оскільки сила є векторною величиною); джерело й ціль; інтенсивність; структура / послідовність каузальних зв'язків у процесі взаємодії [175, с. 43–44]. Узагальнення, трансформація та ускладнення уявлень про силові відношення, що формуються передусім на основі кінестетичних сигналів [246, с. 98], породжує моделі, в яких інтегрується фізичне та психічне в межах однієї системи. Таким чином, поряд із *фізичним типом каузації* (*physical causation*, об'єкт – об'єкт) виокремлюється також *волітивна* (*volitional causation*, особа впливає на об'єкт, використовуючи власні ментальні ресурси для формування інтенцій), *афективна* (*affective causation*, фізичний об'єкт чи стан справ змінює емоційний, когнітивний або перцептивний стан особи) та *спонукальна каузація* (*inductive causation*, особа змінює психічний стан іншої особи через спілкування, переконання тощо) [134, с. 167].

У концепції Л. Талмі силова динаміка постулюється як семантична категорія, що виражається як за допомогою граматичних і лексичних засобів, так і через структуру аргументації в дискурсі для досягнення риторичного ефекту [246, с. 49–50; 208]. Основу різних типів складних взаємодій становить стійка опозиція сил між двома сутностями, семантичні ролі яких позначаються термінами «агоніст» та «антагоніст». Розрізнення цих ролей базується на їхній відносній виділеності: характеристикою агоніста, що перебуває у фокусі уваги, є здатність піддаватися чи протистояти дії антагоніста; значимою ознакою антагоніста є можливість (успішно) чинити вплив [246, с. 53]. Таким чином, на відміну від даних фізики, реконструйована з мовної семантики модель представляє *асиметричне відношення* [136, с. 198] між ініціатором і реципієнтом, де останній має «привілейований статус» [246, с. 91].

Здатність певної сутності прикладати силу визначається її внутрішньо притаманною тенденцією до руху чи спокою. Також релевантними критеріями є баланс сил (сильніша сутність здатна реалізувати свою тенденцію, незважаючи на супротив) та рівнодійна сил, що експлікується як дія чи бездіяльність агоніста. Відповідно, виокремлюються чотири базові моделі силової динаміки [246], що ілюструються фрагментами (50) – (53).

1. Агоніст (*I*) характеризується тенденцією до спокою, антагоніст (*they*) має тенденцію до руху. Оскільки значення сили агоніста є більшим, результатом є його стан спокою (*I was keeping my mouth shut*): (50) *All the time I was keeping my mouth shut, they were yapping, one after the other, **trying to goad me into responding*** (Ryan, DT, 141–142).

2. Агоніст (*the official machinery, a train of inquiries*) з тенденцією до спокою протистоїть антагоністу (*he*) з тенденцією до руху. Через переважання сили антагоніста, результатом є стан рух (дія) агоніста: (51) ***He had set the official machinery moving to discover the whereabouts of Christine Clay's brother; he had started a train of inquiries which had the object of proving that Jason Harmer had once had a dark coat which he had lately discarded and which had a missing button*** (Tey, SC, 95).

3. Агоніст, що має тенденцією до руху (*he*), взаємодіє з антагоністом (*the mob*) з тенденцією до спокою. Агоніст є сильнішим, тому результатом є рух: (52) *Had he, in spite of the mob, managed to make his way secretly into the house?* (Bradley, HSS, 165).

4. Агоністові (*my impatience*) притаманна тенденція до руху, антагоніст (*I*) виявляє тенденцію до спокою. Сила антагоніста переважає, тому результатом є стан спокою: (53) *If I left now, I might miss something. Better, I thought, to stifle my impatience and wait* (Bradley, SBP, 53).

При аналізі силової динаміки в системах, позначених інформаційним дефіцитом, було використано теоретичну модель Л. Талмі та враховано такі параметри:

- відносна виділеність сутності, яка прикладає силу, тип агоніста (таємниця, особа, що здійснює пошук, власник таємниці / особа, яка приховує) та антагоніста;
- тенденцією агоніста до руху чи спокою, зумовлена його інгерентними характеристиками (значимою є також траєкторія руху);
- спрямованість сил, наявність опозиції між суб'єктами взаємодії [258]: попри твердження, що інтеракція сил завжди має форму зіткнення [246], що відображено в етимології назв семантичних ролей (*agonist* 'combatant', *antagonist* 'opponent, rival' [269]), необхідним є їхнє ширше тлумачення в контексті виділеності / вибору перспективи для розгляду засвідчених в ілюстративному матеріалі прикладів допомоги / сприяння;
- результат взаємодії (що поєднує два останні критерії Л. Талмі, оскільки співвідношення сил виводиться з вербально представленого наслідку інтеракції [258]).

Аналіз контекстів, де у фокусі уваги перебуває **особа, що здійснює пошук**, засвідчує наступні типи взаємодій. У випадках, коли агоніст характеризується інгерентною тенденцією до спокою, його опонент представляється як сила, що мотивує до здійснення розслідування. При цьому роль антагоніста може виконуватися як людиною, так і неістотою:

- **особою, яка переконує діяти певним чином** (при цьому вона може бути названою (54) чи імплікованою граматичною структурою (55)): (54) *And that left me at a dead end. I thought that perhaps if you were to talk to Fanny, **you could convince her to file a missing-persons report*** (Crombie, DH, 57); (55) *So, since he was hard at work, there was no point in **needling him*** (Stout, PIY, 59).

- **словесним стимулом чи поєднанням даних вербального та невербального каналу**: (56) *This sinister pronouncement, coupled with the look on Amberley's face, **led the sergeant to infer** that he had discovered something interesting, though not of much value as a clue* (Heyer, WSB, 266).

- **фізичним об'єктом**, що стимулює ментальну діяльність агоніста, спрямовуючи його думки в певному напрямку: (57) *"**What made you think of it in the first place?**" "I don't know. I was looking through a desk drawer and came across the red leather memo pad that was part of the same set. Suddenly, I got this flash"* (Grafton, 53).

- **частиною психіки людини**. Особа, що є суб'єктом пошуку, може бути представлена як кілька комплементарних психічних сутностей, між якими відбувається взаємодія (явище інтроєкції [248, с. 67]). Таке розділення кодується граматично: займенники *he* та *himself* є кореферентними, при цьому вони отримують різні аргументні ролі: (58) *The explanation had appeared to Fountain quite satisfactory; so much so that the incident had been banished from his mind only to be recalled when, worrying his brain over the man's murder, **he had set himself to think** over everything he had ever known of Dawson* (Heyer, WSB, 110).

До психологічних чинників у ролі антагоніста належать переконання суб'єкта, а також емоції, що впливають на особу, яка їх переживає, модифікуючи її поведінку: (59) *She had come down here quite recently, quite openly, under her own name, to help the new inquiries to be made about her own husband. He hadn't treated her too well; **but she had principles, suggesting that something was due to her married name and to common justice**. For the same reason, she went to live in the house outside which her husband had been found dead* (Chesterton, FB, 845–846).

Розгляд семантики модальних дієслів з позицій силової динаміки [204] показує, що аналогічне відношення може виражатися, наприклад, дієсловом *must*. У цьому випадку імплікується наявність в особи обов'язків, переконань про необхідну поведінку в такій ситуації, що змушують її діяти відповідним чином: (60) *“It’s strictly a formality, of course, but I must ask you about your movements on Thursday night,” he added almost apologetically* (Crombie, LGG, 56).

За аналогією, епістемна модальність може трактуватися як сукупна сила наявних фактів, доказів, що спрямовують хід думок і мотивують детектива до певних висновків: (61) *He did not tell me that Miss Murphy had somehow found out who and what and where his daughter was, though **he must have known that she had. In any event, I know it, having deduced it*** (Stout, TT, 49).

Окреслені вище взаємодії представлені на *рис. 1.2* (за [246]), де *Ago* – агоніст, *Ant* – антагоніст, «+» позначає сильнішу сутність, «●» – тенденцію до руху, «>» – тенденцію до спокою, пряма вниз схемі представляє результат взаємодії – рух «>» чи спокій «●».

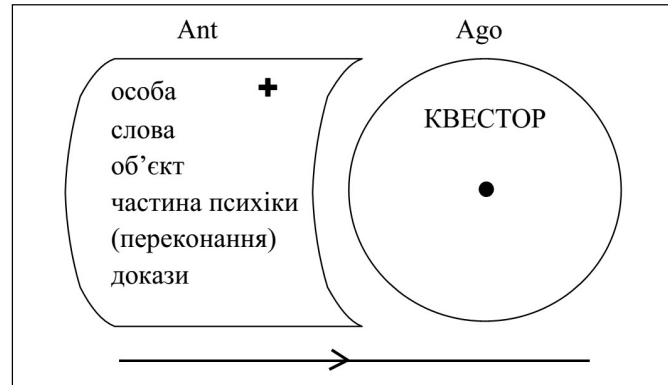

Рис. 1.2. Модель взаємодії КВЕСТОРА, який має тенденцією до спокою, з антагоністом-домінатором

На відміну від попередніх контекстів з балансом сил на користь антагоніста, у наступному прикладі агоніст реалізує свою тенденцію до спокою, незважаючи на вплив (**рис. 1.3**): (62) *You are right, there is something in me that can help you; it is genius; but **you have not furnished the stimulant to arouse it and whether it will be awakened in search of your brother is problematical. In any event, routine comes first, and the expense of that will be small*** (Stout, F, 13).

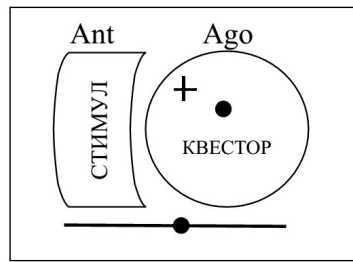

Рис. 1.3. Модель взаємодії КВЕСТОРА-домінатора, який має тенденцію до спокою, з антагоністом

У випадках, коли **агоніст характеризується тенденцією до руху**, поступ може блокуватися іншою особою, що створює умови, за яких розв’язування таємниці є неможливим (**рис. 1.4**): (63) *“We’re going to search this house.” He started to leave the chair. “If you do you’ll never catch the murderer of Mr. Jensen and Mr. Doyle.” Cramer dropped back in the chair. “I won’t?” “No, sir.” “You’ll prevent me?” “Bah.” Wolfe was disgusted* (Stout, TT, 87).

Також у ролі антагоніста можуть виступати невідомі інформаційні одиниці, що блокують рух до знання: (64) *One sort of stumbles on things, and there was one stumbling-block at the start. I was puzzled by poor Barnard being shot up at Beechwood House* (Chesterton, FB, 580).

Експліцитне представлення обох семантичних ролей протиставляється контекстам, де антагоніст залишається не вираженим вербально, а його присутність представлена в семантиці дієслова: (65) *Gemma realized then that she’d **insisted** on pursuing this case partly out of concern for Harriet Novak, but partly in hopes that a positive resolution would ease her conscience over the child she’d failed to find* (Crombie, DH, 217).

Ідея протистояння може також виражатися через дієслова *to try* / *to succeed* та їхні синоніми, що виражають ідею протистояння (та його успішного подолання). При цьому профілюється не сам процес (виконання дії, незважаючи на складність, перешкоди), а стан речей, досягнутий у результаті взаємодії: (66) *Quite right. It will have to be gone into. **Inspector Fraser endeavouring to trace an unknown American** – or possibly not an American at all – who dined at a public restaurant two years ago on a date you have forgotten, ought to be an engaging spectacle* (Heyer, WSB, 112).

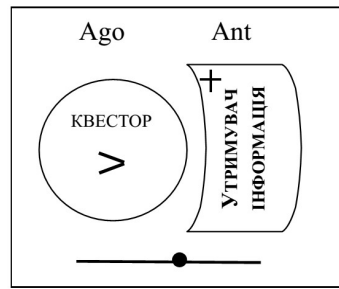

Рис. 1.4. Модель взаємодії КВЕСТОРА, який має тенденцією до руху, з антагоністом-домінатором

Тенденція агоніста до руху може реалізуватися не лише у випадках зі слабшим антагоністом (**рис. 1.5**), а й унаслідок усунення перешкоди (тобто передачі таємниці) (67) або зміни балансу сил, коли антагоніст припиняє супротив і квестор отримує необхідну йому інформацію (68):

(67) *And he had let me in on some of the most interesting of his findings that were not revealed in court* (Porter, RHM, 114); (68) *It was a crime, but I had to do it. The trouble with those two, especially the brother, was that they were so used to being safe and independent and dignified all their lives that they kept forgetting how scared they were and had to be reminded. [...] They gave in, of course* (Stout, F, 79).

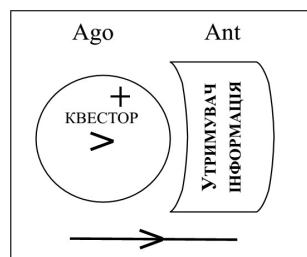

Рис. 1.5. Модель взаємодії КВЕСТОРА-домінатора, який має тенденцією до руху, з антагоністом

З іншого боку, відсутність очікуваної перешкоди як каузативний фактор може мати негативні наслідки. Це пояснюється тим, що її відсутність не є повною, а сигналізує про силу, яка існувала на певному етапі й потенційно могла б чинити вплив, але була усунута іншою силою [257, с. 193]: (69) *“Is that how you think of it? As though it was all just details? How’d you think we’d find the murderer with you lying and letting us hare off all over the place?”* (Penny, BT, 288).

Крім наведених випадків протистояння, залежно від співвідношення спрямованості сил можна виокремити наступні типи взаємодій з антагоністом-особою, що розв'язує таємницю:

- Спрямованість сил в одному напрямку представляється як допомога, підтримка, що полегшує та прискорює пошук: (70) *But perhaps before then the bank-notes would have provided a clue that would **speed things up** and obviate the laborious method of elimination* (Tey, MQ, 32).

- Різнострамованість сил мотивує розуміння таємниці як атрактора, що визначає вектор поступу системи: (71) *And then his eye caught the Sunday Newsreel's heading: THE TRUTH ABOUT CLAY'S EARLY LIFE. And once more **the case drew him into it*** (Tey, SC, 95).

- Усвідомлення / (часткове) розв'язання таємниці концептуалізується як ентропійний чинник, що зумовлює руйнування попереднього стану системи та її перебудову (незнання – знання). При цьому висвітлюється саме несподіваність та інтенсивність впливу, що має наслідком епістемічну трансформацію: (72) *Only at that instant, as I spoke, did the full force – the full aptness – of Fenella's words come crashing into my consciousness...* (Bradley, RHM, 230).

У ситуаціях, де **агоністом є власник таємниці**, тенденція до спокою ідентифікується з прагненням зберегти секрет, що протиставляються спробам антагоніста змусити його до розкриття. Залежно від балансу сил, результатом є передача таємниці або ж її збереження: (73) *He'd meant to **shock her into giving him evidence she might be withholding**...* (Crombie, SD, 111); (74) *The more so because when I sent Panzer for her today she confessed only reluctantly to her name and **she would not budge*** (Stout, F, 39).

У ролі антагоніста також може виступати таємниця (невідома інформація), представлена як тягар, що протидіє тенденції агоніста до спокою. Така модель концептуалізації може розглядатися як результат поєднання онтологічної трансформації ТАЄМНИЦЯ як ОБ'ЄКТ і концептуальної метафори СКЛАДНЕ – ЦЕ ФІЗИЧНО ВАЖКЕ з метафорою ЗДОРОВ'Я – ЦЕ ВЕРХ: (75) *But Prince*

Saradine bore another burden besides his blood-sucking brother (Chesterton, FB, 134).

Тенденція власника таємниці до руху є співвідносною з бажанням передати таємницю. У цьому випадку антагоністом виступає третя особа, що має на меті перешкодити розкриттю. Водночас невідома особа вбивці (антагоніста) відповідає в граматичній структурі імпліцитно реалізованому агенсу: (76) *Take the question, did they accept the assumption that Jacobs **had been killed to keep him from squealing?*** (Stout, PIY, 56).

Також тенденція агоніста до руху може блокуватися психологічними чинниками – переконаннями, емоцією страху тощо, що змушують його зберігати секрет: (77) *His whole manner implied that he could have said plenty, but **discretion held him back*** (Grafton, CC, 48).

У контекстах, що засвідчують силові взаємодії, у фокусі уваги також може перебувати таємниця (невідома інформація). У таких випадках тенденція таємниці-агоніста до спокою протиставляється впливу антагоніста з тенденцією до руху: особи, яка прагне її розкрити, або (метафорично переосмисленого) інструмента, що допомагає суб'єкту отримати інформацію: (78) *I was also thinking that the **screw** we had thought **would squeeze it** out of her apparently wasn't going to work without more pressure, and how would Wolfe give it another turn?* (Stout, PIY, 103).

Тенденція таємниці-агоніста до руху може блокуватися власником таємниці, який перешкоджає її розкриттю. Такий тип силової взаємодії можна розглядати як вияв інтроєктивного представлення психіки людини: протистояння між знанням особи, яке прагне поширення, та її небажанням передати таємницю через усвідомлення несприятливих наслідків: (79) *I should say he didn't really mean to let on to Lindale he knew what his secret was: **he lost his temper, and out it came*** (Heyer, DU, 80).

Отже, у контексті силових взаємодій складових концептуального простору MYSTERY у фокусі уваги інтерпретатора може перебувати таємниця чи особа, що її розв'язує або приховує. Переважним типом інтеракції є

протистояння, що має наслідком продовження маніфестації тенденції агоніста чи її подолання, проте можливими є інші варіанти аранжування сил (допомога, притягування тощо). У ролі антагоніста може виступати інша особа чи інструмент, а також емоції та переконання, що є наслідком інтроєктивного представлення психіки людини.

1.8. Номінативний та концептуальний простори MYSTERY у світлі лінгвоаксіології

Постулювання оцінності та ціннісних параметрів як базових характеристик буття людини й суспільства [64, с. 4] поєднується із наголошенням історичної та соціальної детермінованості оцінки [64, с. 79]. Відтак при систематизації вербалізованих буденно-філософських уявлень представників лінгвоспільноти про концепт необхідним є врахування його аксіологічних характеристик відносно певного хронотопу й культурного тла.

Традиційно вважається, що оцінка «встановлює співвідношення між світом і його ідеалізованою моделлю» [4, с. 182] та охоплює такі компоненти: *суб'єкт оцінки* («особу чи групу осіб, що приписують цінність певному предмету шляхом вираження цієї оцінки» [35, с. 21]), *предмет оцінки* («об'єкт, якому приписується цінність, або об'єкти цінності яких зіставляється» [35, с. 22]), *характер оцінки* (абсолютна чи відносна [35, с. 24]), *основу оцінки* (з точки зору чого відбувається оцінювання [35, с. 27]), а також *час* і *простір* оцінки [64, с. 79]. Водночас розуміння сутності оцінки варіює залежно від фокусу уваги дослідника. Так, оцінку тлумачать як когнітивну операцію; відносно постійне оцінне значення, притаманне ментальній репрезентації; мовне вираження точки зору мовця [120, с. 188]. Наголошуючи такі характеристики, як діалогічність та інтерсуб'єктивність при розгляді оцінних процесів, Дж. Дюбуа [139] використовує загальний термін “*stancetaking*” (позиціонування [105]), що включає такі форми, як власне оцінювання (*evaluation*), позиціонування (*positioning*) та узгодження (*alignment*), що становлять єдність [139]. Здійснюючи оцінювання, суб'єкт звертається до

об'єкта та характеризує його як такий, що має певну якість чи цінність [139, с. 143]. При цьому об'єктом оцінювання може виступати власне таємниця (80) чи певний її аспект, інший учасник сценарію, процес (дії квестора чи інших учасників сценарію), ситуативні умови, докази тощо: (80) *The cases which come to light in the papers are, as a rule, bald enough, and vulgar enough* (Doyle, CSH, 268).

Індексом позиціонування у прикладі (81) є займенник першої особи, а прикметник *relieved* є виразником емоції, яку переживає суб'єкт (*афективне позиціонування* [139]): (81) *“Whose body was it?” “I don’t know,” I said, relieved at an opportunity to duck behind the truth* (Bradley, SBP, 24).

Епістемічне позиціонування [139] представляє рівень знань суб'єкта дискурсивної діяльності про певний об'єкт. Так, розв'язування таємниці демонструє рух квестора вздовж «епістемічного континууму» [139], як правило, в напрямку збільшення впевненості. Наприклад: (82) *Although I had suspected this for some time, I had not seen, until now, how all of it fitted together* (Bradley, RHM, 208).

На відміну від попередніх фрагментів, де на передній план висувається суб'єктивність (суб'єкт позиціонує себе відносно об'єкта, виражаючи свої емоції чи ступінь обізнаності), *узгодження* наголошує інтерсуб'єктивний вимір стансу, виражаючи його співвідношення зі стансом іншого суб'єкта дискурсивної діяльності, і може бути конвергентним, дивергентним та амбівалентним [139, с. 162]. Узгодження може виражатися експліцитно й імпліцитно. Так, наступний фрагмент ілюструє імпліцитне узгодження дискурсивних позицій мовців, оскільки кожен з них висловлює свою оцінку роботи детектива, а не коментує своє ставлення до позиції співрозмовника, виражаючи свою (не)згоду. При цьому станс Дженсена та Джейн є конвергентним, а станс Вульфа можна охарактеризувати як дивергентний відносно двох інших, що на мовному рівні виражається через вживання прикметників *brilliant* та *wonderful* із синонімічним значенням та прислівника *merely*, що применшує винятковість виконаної роботи: (83) *“... more than neat,”*

Jensen was saying. "It was absolutely brilliant." "I still can't believe it," Jane declared. "It was wonderful." "It was merely a job," Wolfe murmured, as if he knew what modesty was (Stout, TT, 95).

Узгодження може також стосуватися минулої оцінки особою тієї самої ситуації. У цьому випадку суб'єкт сам стає предметом рефлексії та не погоджується зі своєю попередньою позицією, звідси дивергентне епістемічне позиціонування в наступному прикладі: (84) *"I believe the same question was asked of me yesterday," Joly observed drily. "At that time the correct answer was Alain du Rocher." "Well, I was wrong," Gideon admitted again. "I was going with the information I had at the time"* (Elkins, OB, 119).

Оцінка у другому сенсі – відносно постійне оцінне значення, притаманне ментальній репрезентації – характеризується скалярністю (можливим є ранжування цінності об'єкта від «позитивної» до «негативної») [248, с. 476] та може бути позитивною, негативною, нейтральною та амбівалентною [17, с. 12]. Вона є абсолютною у випадках, коли співвідноситься з певною усталеною нормою, або ж відносною, коли порівнюється цінність двох об'єктів між собою [35]: (85) *He's a big black retriever, named Nox, and a suggestive name, too; for I think what he did **a darker mystery than the murder*** (Chesterton, FB, 414).

У проаналізованих фрагментах оцінка таємниці стосується таких параметрів:

✓ **епістемічна цінність** (вірогідність, надійність інформації, її відповідність очікуванням мовця): (86) *But **if my theory is right, and I bet a million dollars it is, at least two white Ombras have the same VIN. Because one of them is a fake. A copy. A clone. And it **might be** this one.** "Yup, the number's the same," Franklin confirms. "Weird"* (Ryan, DT, 76). Пов'язаною з епістемічною цінністю є оцінка за шкалою складності: (87) *Whatever the butler's secret was and whoever held the key to it, were **mysteries which would need a deal of solving*** (Heyer, WSB, 44).

✓ **афективна цінність** (емоційна реакція, яку предмет викликає у суб'єкта): (88) *Do you understand what it's like to want something just for yourself? ... **It was glorious, and it was my secret*** (Crombie, MNYD, 272).

✓ **етична цінність** (співвіднесеність предмета з моральними нормами, що панують у суспільстві): (89) *Or some **unimaginably hideous other thing** that he's keeping a big secret?* (Ryan, DT, 32).

✓ **прагматична цінність** (що у випадку оцінки процесу виявляється у співвіднесеності дій поставленій меті): (90) *I'm perfectly capable of holding my tongue about any of our **vital secrets**!* (Christie, NM, 92).

Що стосується мовного вираження оцінки, вона може бути складовою частиною денотативного чи конотативного компоненту значення [38, с. 48]. Так, виділені оцінні прикметники в наступному контексті набувають протилежного значення, що лежить в основі стилістичного прийому іронії: (91) *Gideon laughed. "Don't you remember? I spent half an hour in the salon the other night – while you were gobbling up hors d'oeuvres – explaining what I was doing to anybody who'd listen; how I was sure the body wasn't Kassel's, how it was built like a du Rocher, how I could find out all kinds of things about it, and on and on."* "Oh, Christ, that's right. **Smart, Doc.**" "**Brilliant**" (Elkins, OB, 108).

У прикладі (92) негативна оцінка складає конотативний компонент значення виділеного дієслова: *"to try to find out information about other people's private lives, business etc, in a way that annoys them"* [265]: (92) *"John," Gideon said, bridling, "Joly said reasonable prudence, not –" "Yeah, but I know you; you're not reasonably prudent. You start **poking around** –"* (Elkins, OB, 109).

Кумулятивний характер оцінки [166, с. 14] (ефект хвилі [167, с. 200]) засвідчується поєднанням ряду мовних засобів для досягнення бажаного ефекту. Так, накопичення (конвергенція [92, с. 32]) таких засобів вираження негативної оцінки, як метафори (*will eat away at this village, the snake is in the garden*), порівняння (*like a cancer*), дієслів та виразів, що позначають невпевненість, які також можуть розглядатися як контекстуальні виразники негативної оцінки (*goes undiscovered, will wonder, suspects*), оскільки бажаним для мовця є розкриття злочину та, як наслідок, стан впевненості, у чому він і намагається переконати співрозмовника: (93) *"Someone murdered Alastair Gilbert. If the truth goes undiscovered, that knowledge **will eat away at this village***

like a cancer. Each person will wonder if his friend or neighbor deserves his loyalty, then wonder if the friend or neighbor suspects him. The snake is in the garden, Miss Wade, and ignoring it won't make it go away. Help me" (Crombie, MNYD, 182).

Отже, розгляд ціннісного навантаження компонентів концептуального простору MYSTERY передбачає врахування, крім власне оцінювання, таких процесів, як епістемічне та афективне позиціонування суб'єкта, а також узгодження його позиції з позиціями інших учасників сценарію. Предмет оцінки може характеризуватися як такий, що має епістемічну, афективну, етичну чи прагматичну цінність. Аксіологічне забарвлення вказаних мовних знаків розглядається як "каталізатор" інтерпретативно-трансформаційних дій, пов'язаний з енігматичними феноменами у поступі відкритих систем.

1.9. Методика дослідження номінативного простору MYSTERY

Для дослідження номінативного простору MYSTERY в сучасній англійській мові було розроблено комплексну методику, що включала ряд етапів.

На першому етапі за допомогою етимологічного аналізу й аналізу словникових дефініцій було встановлено семантичну структуру концепту MYSTERY та інваріантні складники концептуального простору MYSTERY.

На другому етапі за допомогою методу суцільної вибірки було виокремлено мікротекстові фрагменти, що містять розчленовані номінації таємниці. Вибір саме мікротекстового фрагменту як одиниці дослідження мотивований низькою частотністю лексеми *mystery* та її словникових синонімів у досліджуваному дискурсі й водночас велика кількість її контекстуальних номінацій. Відповідно, виокремлення мікротекстового фрагменту мотивувалося наявністю в ньому знаку-домінанти (за Ч. Моррісом [71]) структурно нижчого рівня (слова, словосполучення), що називає процес приховування чи розв'язування, а також кумулятивна присутність у різних лексемах даного фрагменту сем, які входять до семантичної структури концепту MYSTERY. Наприклад, виділені вирази (що метафорично позначають

процес, об'єкт дослідження, а також його складність), дозволяють маркувати весь фрагмент як такий, що описує розв'язування таємниці

(94) *Already, my mind was a flask at the boil, the largest bubbles being: Brookie Harewood and his reeking creel, Ursula Vipond and her decaying willow withies, and Miss Mountjoy with her lifetime supply of cod-liver oil. The **problem** was this: Not a single one of them had red hair* (Bradley, RHM, 205).

Після виокремлення корпусу одиниць аналізу з художніх творів було розглянуто функціонування складників концептуального простору MYSTERY в аспекті простору, часу, сили, ціннісного потенціалу.

На третьому етапі за допомогою застосування методики фреймового моделювання С. А. Жаботинської було визначено склад концептуального простору MYSTERY, а також проаналізовано його сценарне розгортання й визначено основні етапи його сценарних трансформацій.

На четвертому етапі за допомогою методу аналізу концептуальної метафори й метонімії було досліджено метафоричні, метонімічні та інтегративні моделі створення вторинних номінацій складників концептуального простору MYSTERY.

На п'ятому етапі було здійснено функціонально-семантичний і структурний аналіз складників номінативного простору MYSTERY. Елементи дискурс-аналізу на цьому етапі слугували для визначення тактико-стратегічного наповнення сценаріїв ПРИХОВУВАННЯ та РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ.

Висновки до розділу 1

1. Концепт MYSTERY у роботі визначається як вербалізоване ментальне утворення, що становить сукупність притаманних для представників англомовних лінгвоспільнот уявлень про істоту, предмет або ситуацію, інформація про які є недоступною чи недостатньою за якісними / кількісними ознаками для суб'єкта перцептивної, когнітивної, емоційної чи практичної

діяльності в певному часовому вимірі через специфіку об'єкта пізнання або внаслідок діяльності іншого суб'єкта.

2. Концептуальний простір MYSTERY є формою організації взаємопов'язаних ментальних утворень, що відображає особливості взаємодії особи з середовищем з опорою на неповне знання. До його інваріантних складових належать такі концепти, як MYSTERY, ВЛАСНИК ТАЄМНИЦІ, ОСОБА, ЩО ПРИХОВУЄ ТАЄМНИЦЮ (УТРИМУВАЧ), ОСОБА, ЩО РОЗВ'ЯЗУЄ ТАЄМНИЦЮ (КВЕСТОР). В епістемологічному сенсі просторовість аналізованих ментальних одиниць виявляється в моделюванні відношень між ними у вертикальному (каузативні зв'язки між різними рівнями, явище емерджентності) та горизонтальному (коадаптивні процеси) плані.

3. Базовими вимірами концептуального простору MYSTERY як відкритої інформаційної системи є простір, час та енергія. В онтологічному плані фізичний простір як базовий домен виступає концептуальним корелятом, що застосовується при опредмеченому осмисленні абстрактних феноменів, яким є MYSTERY. При виборі референційного фрейму специфікація відносного положення об'єктів відбувається відносно горизонтальної осі, тоді як вертикальний вимір використовується для вираження оцінних характеристик. У представленні просторової динаміки елементів концептуального простору MYSTERY виокремлюються фактивна та фіктивна репрезентації, причому в останній концептуальним корелятом є ситуація статичності.

4. У темпоральному вимірі диференціюються такі значення часу, як момент, тривалість, випадок, товар, агент. Поряд із застосуванням моделі з рухомим часом та рухомою особою, окреслення часової послідовності подій відбувається за допомогою комплексної моделі.

5. Сила / енергія розглядається як каузативний чинник, що визначає особливості взаємодій між елементами системи – агоністом (таємницею, її власником, особою, що її приховує чи розв'язує) й антагоністом (іншою особою, інструментом, емоціями, переконаннями). Можливими формами їхньої інтеракції є протистояння, допомога та притягування.

Основні положення розділу викладено в одноосібних публікаціях автора [96; 98; 102].

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПРОСТОРУ MYSTERY В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У розділі розглянуто фреймову організацію концептуального простору MYSTERY, представлено його сценарні трансформації, проаналізовано лінгвокогнітивні основи засобів вторинної номінації його складових концептів, що представлені метафоричними, метонімічними та інтегративними концептуальними моделями.

2.1. Формати представлення концептуалізованої інформації в сучасному мовознавстві

2.1.1. Фреймова модель концептуального простору MYSTERY

Акцентування таких характеристик простору, як цілісність, багатовимірність, а також взаємопов'язаність конститuentів, [49, с. 11–12], що зумовлюють властивості відповідних феноменів вербального характеру, мотивує застосування дослідницького інструментарію фреймової семантики для представлення складових концептуального простору та експлікації відношень між ними.

У дослідженнях штучного інтелекту М. Мінський визначав фрейм як структуру даних, що використовується для представлення стереотипної ситуації [69, с. 7]. Використання цього терміна у власне лінгвістичному контексті було започатковано Ч. Філлмором [128, с. 171], якому належить розрізнення семантики істинності та семантики розуміння, у фокусі якої знаходиться роль системи знань людини в процесі інтерпретації. У цій теорії фрейм репрезентує «особливу організацію знань, яка виступає передумовою нашої здатності розуміти пов'язані з ним слова» [150, с. 224], «будь-яку організацію концептів, пов'язаних таким чином, що для розуміння одного з них необхідне розуміння всієї структури, до якої вони входять», при цьому вживання одного з елементів такої структури автоматично активує всі інші

[149, с. 111]. Крім вживання терміну «фрейм» як родового для організованої певним чином інформації поряд із термінами «схема», «ідеалізована когнітивна модель», «скрипт» тощо [148, с. 314], дослідники пропонують наступне протиставлення: фрейм становить сукупність знань про концепт, скрипт – знання про ролі, які виконують учасники ситуації, сценарій – знання про порядок дій у певній ситуації [218, с. 236–237]. В інших підходах, навпаки, підкреслюється часовий аспект скрипта: «темпоральні фрейми, або скрипти, репрезентують послідовності, що розгортаються в часі» [132, с. 35], тобто скрипт тлумачиться як «структура, що описує доречну послідовність подій у певному контексті», характеризується стереотипністю та уможливорює розуміння типових ситуацій [231, с. 41]. Крім динамічності, до визначальних ознак скрипта відносять автоматизм і незначний обсяг [49, с. 68] порівняно з фреймом / сценарієм. Також фрейм як структура декларативних знань може протиставлятися скрипту й сценарію як структурам процедурних знань [88, с. 400].

У концепції С. А. Жаботинської фрейми становлять єдність декларативних і процедурних знань [31, с. 18], сценарій і скрипт (типовий сценарій) представляють трансформацію фреймової моделі зі статичної структури в динамічну, послідовність елементів якої обумовлюється логікою просторово-часових чи причинно-наслідкових відношень [31, с. 18, с. 15].

На відміну від попередніх тлумачень фрейму як набору уявлень про стереотипну ситуацію, *базисні фрейми* визначаються як первісні, найбільш узагальнені принципи категоризації та організації вербалізованої інформації, яка стосується предметів світу, їх властивостей та відношень між ними, та використовуються для систематизації вербалізованих даних [33, с. 180], виступаючи «наборами «інструментів» мислення – пропозицій, що мають найвищий рівень узагальнення, або схемності» [32, с. 4]. Типологія базисних фреймів включає предметний, акціональний, посесивний, ідентифікаційний та компаративний фрейми [29, с. 60–61], а результатом такого аналізу є побудова

мережевої моделі, яка передбачає деталізацію відношень між її елементами [30, с. 257].

У розгляді концептуального простору MYSTERY послуговуємося визначенням фрейму (*фреймового кластеру* в контексті нашого дослідження) як «певної відносно усталеної моделі організації інформації, котра відображає сутнісні ознаки фрагментів світу й потенційно орієнтована на розгортання у вигляді сценарію, тобто, представляє явища як факти й процеси / події, в котрих ці явища мають місце» [49, с. 215], а класифікацію базисних фреймів використовуємо для моделювання його складових. Аналізований концептуальний простір включає такі концепти: MYSTERY, особа, що розв'язує таємницю (КВЕСТОР), ВЛАСНИК ТАЄМНИЦІ, особа, що приховує таємницю (УТРИМУВАЧ), спостерігач / учасник (актант, що може набувати різних ситуативних характеристик – ХТОСЬ_n). Розглянемо фрейми, що структурують концептуальний простір MYSTERY, та пропозиціональні схеми, якими вони конституюються.

1. Предметний фрейм структурує онтологічні, темпорально-локативні та аксіологічні ознаки аналізованого концепту. Так, **квалітативна схема** «ТАЄМНИЦЯ Є ТАКА-ЯКІСТЬ» поєднує смислові групи предикатів, що виражають її інгерентні буттєві параметри, відносні характеристики, а також результати її емоційно-аксіологічної оцінки:

«ТАЄМНИЦЯ Є ТАКА-ПОРЯДОК»: *The Final Problem* (Adams, SH, 18); *the second riddle* (Chesterton, FB, 172);

«ТАЄМНИЦЯ Є ТАКА-ВІК»: *the old question* (Chesterton, FB, 361); *this new problem* (Heyer, WSB, 220);

«ТАЄМНИЦЯ Є ТАКА-ОБСЯГ»: *this little problem* (Heyer, WSB, 87); *another big question* (Crombie, NMUH, 126); *five colossal difficulties* (Chesterton, FB, 32);

«ТАЄМНИЦЯ Є ТАКА-СКЛАДНІСТЬ»: *a case this complex* (Brightwell, MJ, 109); *a knotty problem* (Crombie, NMUH, 92); *As a puzzle the thing was so obvious it was inane* (Stout, BM, 48); *the riddle remained <...> it seems pretty plain now* (Chesterton, FB, 32);

«ТАЄМНИЦЯ Є ТАКА-НЕМОЖЛИВІСТЬ ВИРІШЕННЯ»: *their insoluble problems* (Adams, SH, 305); *The mystery of heaven is unfathomable* (Chesterton, FB, 17);

«ТАЄМНИЦЯ Є ТАКА-УНІКАЛЬНІСТЬ»: *There is something in this business quite different from the ordinary police mystery...* (Chesterton, FB, 236);

«ТАЄМНИЦЯ Є ТАКА-ВАЖЛИВІСТЬ»: *a minor fact or an insignificant secret* (George, DM, 338); *one of the leading questions* (Peters, DJW, 34); *one of the chief mysteries of this mysterious business* (Chesterton, FB, 774); *the burning question* (Bradley, WS, 130); *and since it was hardly a state secret, I could not be blamed for blabbing* (Bradley, HSS, 99);

«ТАЄМНИЦЯ Є ТАКА-ВИКЛИКАНА ЕМОЦІЙНА РЕАКЦІЯ»: *a most interesting problem* (Heyer, WSB, 77); *a curious question* (Peters, DJW, 25); *the least interesting part of the whole problem* (Heyer, WSB, 101); *a maddening, circular sort of problem* (George, GD, 127); *It was uncanny. No, more than that – it was unnerving* (Bradley, HSS, 123);

«ТАЄМНИЦЯ Є ТАКА-ПОЗИТИВНА ОЦІНКА (ЦІННІСТЬ / ЗНАЧИМІСТЬ)»: *secrets and treasures too precious for common view* (George, PH, 101);

«ТАЄМНИЦЯ Є ТАКА-НЕГАТИВНА ОЦІНКА»: *this horrible mystery* (Chesterton, FB, 141); *a dark and ugly question* (Chesterton, FB, 346); *a guilty secret* (Peters, DJW, 37); *the pitiful little secret* (Porter, RHM, 82); *this monstrous mystery* (Chesterton, FB, 739); *But if someone had unearthed this secret, was it black enough – or deviant enough – to cause Querashi's life to be taken?* (George, DM, 375).

Квантитативна схема «ТАЄМНИЦЯ Є СТІЛЬКИ-КІЛЬКІСТЬ» лежить в основі представлення таємниці як дискретної сутності (95) або неповноти недискретного цілого (істини), як у прикладі (96):

(95) “*And yet,*” said Stanes, looking across with a glitter in his grey-green eyes, “*you do rather think that I also am a mystery.*” “*I think you are **two mysteries**,*” said Father Brown. “*The first is why you originally retired from Sand’s business. The second is why you have since come back to live in Sand’s buildings*” (Chesterton, FB, 812);

(96) *I should have seen that there had to be **something more** involved than just carrying some building plans across the ocean* (George, DM, 123).

Розгляд таємниці як сукупності фактів, недостатніх для розуміння сутності об'єкта, особи чи ситуації, структурується квалітативною схемою «ФАКТИ Є СТІЛЬКИ-КІЛЬКІСТЬ»:

(97) *Too many questions and **not enough** facts* (Bradley, RHM, 127);

(98) *Holberry sounded pleased. St. James's interest quickened. "You've come up with something." – "**Several somethings**," Holberry said. "They may turn out to be **several nothings**, but they bear looking into..."* (George, PH, 126–127).

Локативна схема «ТАЄМНИЦЯ існує ТАМ-місце» структурує контексти, де відбувається специфікація просторових вимірів її існування. При цьому локалізацією таємниці можуть бути як координати в географічному просторі, так і метафорично переосмислена точка відліку:

- «ТАЄМНИЦЯ існує ТАМ-місце у фізичному просторі», як у прикладі (99). Що стосується фрагменту (100), у семантичній структурі власної назви *the Comet* відбувається профілювання значення «фізичний об'єкт», а локативна ознака предикується метонімічному виразу, в основі якого перенос *ознака замість її носія*: *story about a mysterious person – mystery*.

(99) *... where the normal discussion of the newspaper had, for once, been silenced by the discussion about **a mystery nearer home*** (Chesterton, FB, 565);

(100) *I've heard all about that bird, anyhow; and a queer bird, too. Ran him as **a front-page mystery in the Comet** last year. "The Nobleman Nobody Knows"* (Chesterton, FB, 670).

- «ТАЄМНИЦЯ існує ТАМ-група людей», які посвячені в таємницю. При цьому спільне знання концептуалізується як співволодіння, а оскільки відношення власності серед іншого імплікує просторову близькість, власник таємниці функціонує як орієнтир (у термінології Р. Ленекера) відносно якого сприймається власність: (101) *It was no particular **secret among his superior officers** at the Yard that Lynley's single run-in with Nies nearly five years before in Richmond had resulted in his own arrest* (George, GD, 29).

- «ТАЄМНИЦЯ існує ТАМ-людина / орган / псевдо-орган», що метафорично функціонує як контейнер для таємниці:

(102) *Sitting here in M. Duroc's nice, comfortable house, conscious of our respectability and all the rest of it, it just gives us a theatrical thrill to talk about thieves and murderers and the **mysteries of their souls*** (Chesterton, FB, 692–693).

- «ТАЄМНИЦЯ існує ТАМ-мовне вираження», що також має метафоричне підґрунтя, а саме: пояснюється осмисленням мовної форми як контейнеру для змісту (метафорою каналу зв'язку, за М. Редді [215]). У прикладі (104) анафора *here* вказує на ситуацію, згадану в розмові раніше.

(103) *I've recently come to the conclusion that the **nursery rhyme riddle** is the most basic form of the detective story. It's a mystery stripped of all but the essential facts* (Bradley, RHM, 129);

(104) *To begin with, on the face of it, there is no mystery **here** at all* (Chesterton, FB, 262).

Темпоральна схема «ТАЄМНИЦЯ існує ТОДІ-час» може слугувати для експлікації віднесеності секрету до певного моменту в минулому (*childhood secrets* (George, DM, 30)) або тривалості його збереження (*a life-long question* (Ahern, TPH, 62); *long-held secrets* (George, GD, 144)).

Предикати у **схемі способу буття** «ТАЄМНИЦЯ існує ТАК-спосіб» можуть бути виражені прикметником, що позначає стан (*with his secrets intact* (George, DM, 372)), діеприкметником (*a mystery as yet unsolved* (Chesterton, FB, 40); *a closely guarded secret* (George, DM, 375)).

2. **Акціональний фрейм** поєднує акціональні схеми, що лежать в основі представлення функціональних характеристик таємниці. Її представлення як активної сутності конституюється схемою стану / процесу «агенс-таємниця діє»: (105) *...and **nothing had come to light** in the days since Guy Brouard's death to alter the investigators' initial suspicion ...* (George, PH, 117).

Можливою є дія таємниці (розкриття секрету) всупереч особі, яка нею володіє (імплікація протистояння між намірами її власника та інформацією, що

приховується, що представлена як активна сутність): (106) “*You said pathetic. You said ludicrous. You said a game.*” “***It slipped out,***” he said (George, PH, 16).

Розширення акціонального фрейму відбувається через додавання предикатів, що конкретизують учасників взаємодії чи її просторові характеристики:

- схема стану / процесу «агенс-таємниця діє» + місце (таємниця/істина захована за відомими мовцеві подіями): (107) *But Sebastian ... what did Sebastian see? Or find out? That's the question. What runs **behind all this**?* (Crombie, SD, 74);

- схема стану / процесу «агенс-таємниця діє» + спосіб (швидкість, інтенсивність та кількість): (108) *The revelations were coming **thick and fast**!* (Bradley, RHM, 125);

- схема стану / процесу «агенс-таємниця діє» + реципієнт (секрети є активними діями, що розкриваються оповідачеві – отримувачу знань): (109) *My work was becoming ever more sophisticated as **the mysteries of Organic Chemistry revealed themselves to me**, and I rejoiced in my newfound knowledge of what could be extracted so easily from nature* (Bradley, SBP, 11);

- схема стану / процесу «агенс-таємниця діє» + джерело (особа, що є носієм характеристик – фактів свого минулого, які вона хоче приховати, представляється як джерело (контейнер), з якого вони з'являються проти її волі): (110) *And no matter how either of them was educated, how she dressed or carried herself or had learned to pronounce her words, **the Mersey still oozed out of Anans occasionally and Margaret's charwoman mother emerged from the daughter** when she least wanted that part of her history known* (George, PH, 108).

Взаємодія таємниці та особи, внаслідок якої не відбувається зміни її параметрів, базується на схемі контактної дії «агенс-таємниця діє на пацієнс-особа», наприклад, нерозуміння питання чи напружене намагання встановити особу винного:

(112) *Perhaps you'd be good enough to clear up **one small question that has rather eluded me*** (Bradley, RHM, 233).

(113) *Which brings us to the really **burning question exercising all our minds**: who did it?* (Heyer, DU, 22).

У випадку, коли взаємодія супроводжується трансформаціями об'єкта (схема контактної дії «агенс-таємниця діє на афектив»), її результатом може стати зміна його метафорично переосмислених фізичних характеристик: дружба представляється як фізичний об'єкт, що руйнується внаслідок впливу секрету (114), когнітивного стану – неможливості продовження успішного пошуку рішення (115), емоційного реагування – модифікації світосприйняття (116), оцінки суб'єкта оточуючими (117).

(114) *But it didn't matter that I didn't tell. It **ruined our friendship** anyway – the **secret ate away at it like a cancer*** (Crombie, NMUH, 242);

(115) *I had given my assistance to the police in that case when they were completely **stymied*** (Bradley, HSS, 25);

(116) *More than one sharp observer had received the impression that there was something really wrong with Byles; **that some secret or some great misfortune had embittered him**; as if that half-withered face had really been blasted like a storm-stricken tree* (Chesterton, FB, 780);

(117) *He was camping-out like a sort of hermit on one of the islands in the river; and I suppose the **mystery made him attractive**, though I admit he is attractive enough; a gentleman, and quite witty, though very melancholy – which, I suppose, increased the romance* (Chesterton, FB, 624).

3. **Посесивний фрейм** конститується партитивною, інклюзивною схемою та схемою власності. **Партитивна схема** зумовлює представлення таємниці як частини / аспекта ситуації (невідома причина, умови тощо подій, які відбулися) – «ціле (ситуація) має частину (таємниця)» (спостерігаємо посесивний трансформ квалітативної схеми): *the secret of this tragedy* (Chesterton, FB, 774); *the mystery of his vanishing* (Chesterton, FB, 776–777); *the problem of the car* (George, DM, 85) (ситуація – обшук машини з незрозумілою метою), а також як цілого з дискретною структурою «ціле (mystery) має частину»: *part of the mystery* (Chesterton, FB, 828); *snippets of the truth* (Bradley,

RHM, 189); *the single simple clue, not only to the murder, but to all the other mysteries in this business* (Chesterton, FB, 758); *the solution to the puzzle of the fire irons* (Bradley, RHM, 65). В межах **інклюзивної схеми** таємниця функціонує як предикат – «контейнер має вміст (таємницю)»: *Mr Finn's tale of mysteries in high life* (Chesterton, FB, 293); *a place of secrets* (George, PH, 102). **Схема власності** «власник (особа) має власність (таємницю)» може бути представлена прийменниковими фразами з *of*, *with*, дієсловами, що позначають присвоєння: *the secret of Gillian Teys* (George, GD, 166); *the problem of Kitty* (Peters, DJW, 83), *the respectable man with a mystery* (Chesterton, FB, 206); *no one at Buckshaw had any secrets* (Bradley, HSS, 83).

4. Ідентифікаційний фрейм. У схемі класифікації «ідентифікатив (індивід / вид) є класифікатор (вид / рід)» ідентифікатив співвідноситься з сутністю більш загального плану [29, с. 60]) – класифікатором, що вказує на загальний ряд чи клас об'єктів, до яких належить перший: *the mystery is a mystery of psychology* (Chesterton, FB, 171) (*the mystery* виступає ідентифікативом); *Mandeville is a mystery* (Chesterton, FB, 606) (*a mystery* функціонує у ролі класифікатора). Схема характеристизації «індивід є характеризатор» передбачає конкретизацію індивіда [29, с. 60]):

(118) *The problem is not who did it or what did it, but how it was done* (Chesterton, FB, 420).

Згідно з положеннями когнітивної граматики, конструкції наділені власним узагальненим значенням, тому базисні пропозиціональні схеми можуть бути співвіднесеними зі структурами, що є їхньою прототипною реалізацією. У випадках, коли значення, типове для певної синтаксичної форми, передається іншою формою, відбувається взаємодія двох базисних пропозиціональних схем. Переструктурування значень конструкцій внаслідок їхнього співвіднесення в такий спосіб визначається як синтаксична метафора, в якій порівнюються пари сутностей [33, с. 43–44]. Так, узагальненим значенням структури NP_2 of NP_1 є посесивність, проте вона може представляти інші типи онтологічних відношень: у прикладі (119), що демонструє взаємодію

квантитативної та інклюзивної схем («X є СТІЛЬКИ-кількість» → «X-вміст має КІЛЬКІСТЬ-контейнер» > «КІЛЬКІСТЬ-контейнер X-вмісту» [33, с. 48]) кількість уподібнюється контейнеру, а таємниця – вмісту. Типовою в проаналізованому матеріалі є трансформація схеми характеристики за такою моделлю: «ID-індивід (таємниця) є СН-характеризатор» → «СН-вміст має ID-контейнер» > «ID-контейнер СН-вмісту» [33, с. 49] (речення 120–121).

(119) *“I believe Father Brown has had a new **batch of mysteries** (Chesterton, FB, 544).*

(120) *‘**The question of motive** has been rather over-shadowed by **the question of method**,’ observed Father Brown thoughtfully (Chesterton, FB, 419).*

(121) *‘There’s **the question of cover**,’ the Inspector pointed out (Heyer, DU, 71).*

5. Компаративний фрейм дозволяє співвіднести таємницю з іншою сутністю на основі схеми схожості / аналогії: «компаратив є наче корелят» (*for I think what he did a darker mystery than the murder (Chesterton, FB, 414)*) чи схеми подібності / метафори: «компаратив є начебто корелят»:

(122) *A rather vague look floated across Miss Mountjoy’s face like a cloud across the moon, as if she had spent a lifetime preparing for the part and then, center stage in the spotlight, had forgotten her lines (Bradley, SBP, 83).*

Оскільки фрейм містить потенційний алгоритм перебігу стереотипного сценарію [49, с. 217], концептуальний простір MYSTERY може бути репрезентований як фреймовий кластер, де складові концепти, структуровані як фрейми, пов’язані між собою (переважно) функціональними зв’язками через слот акціонального фрейму. Відповідно, сценарій розв’язування ТАЄМНИЦІ може бути представлений як акціональний фрейм з узагальненою конфігурацією {[ХТОСЬ(1)] [керується ТАКИМ(1)] [використовує ЩОСЬ(1)] [впливає на КОГОСЬ / ЩОСЬ(ТАЄМНИЦЯ)] [ТУТ / ЗАРАЗ(ТАМ / ТОДІ)]} [49, с. 227].

Сценарій ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ має аналогічну фреймову структуру {[ХТОСЬ(2)] [керується ТАКИМ(2)] [використовує ЩОСЬ(2)] [впливає на

КОГОСЬ / ЩОСЬ] [ТУТ / ЗАРАЗ(ТАМ / ТОДІ)]} [49, с. 227]. Співвіднесення стереотипної фреймової репрезентації приховування та розв’язування таємниці засвідчує ідентичність їхньої конфігурації, проте протилежну спрямованість, що відображено на *рисунку 1* (за [49, с. 227]).

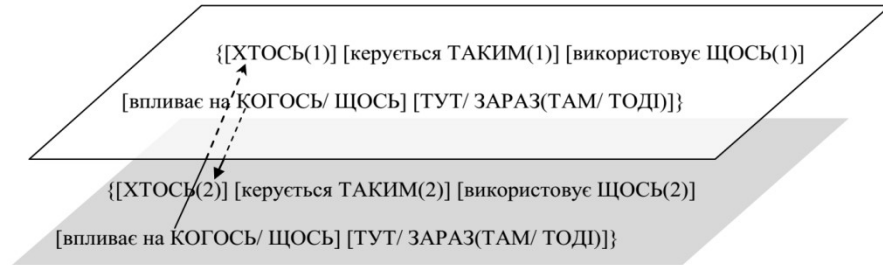

Рис. 2.1. Взаємодія фреймових структур ПРИХОВУВАННЯ та РОЗВ’ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ

У випадках, коли агенсом в обох фреймах виступає та сама особа, має місце функціональна інверсія *приховування* – *розв’язування*, що може супроводжуватися аксіологічною інверсією через зміну оцінки цього суб’єкта іншими учасниками взаємодії:

(125) *Since then **he** had been hand in glove with those sworn to hunt him down. Every secret of theirs had been known to him. <...> ‘You feel – as we all feel – the presence of **Mr Brown**. <...> You don’t understand? I am **Mr Brown** ...’ Stupefied, unbelieving, they stared at him. **The very lines of his face had changed. It was a different man who stood before them. He smiled a slow cruel smile*** (Christie, SA, 370, 374–374).

При розгортанні фрейму можливим є його розширення за рахунок приєднання предикатів до елементів, що заповнюють його слоти (наприклад, поєднання буттєвих та компаративних схем – (126)), а також імпліцитна реалізація актантів чи сирконстантів, що передбачаються структурно в певному контексті (розкриття секрету імплікує наявність реципієнта, який дізнається інформацію (127), агенса, який пояснює таємницю (128)).

(126) *For the central mystery was growing more and more mysterious, actually in proportion as many of the minor mysteries began to clear themselves up in his mind* (Chesterton, FB, 466);

(127) *Just so might the victim of a snake-charmer watch him while he **disclosed the secret of his power*** (Porter, RHM, 89);

(128) *Uncle Tar had been sent down from Oxford amidst **some sort of scandal that had never been quite fully explained** – at least in my presence –...* (Bradley, RHM, 34).

При сценарній реалізації інваріантної фреймової структури може зазнавати змін відносна виділеність елементів, що заповнюють її слоти. Крім особи, яка здійснює пошук, можливим є виділення інших учасників ситуації, наприклад, медіатива (129), темпоратива (130):

(129) *I'll show her what **real research** can bring to light* (Bradley, RHM, 135).

(130) *By the time dawn was breaking and Mrs. Jeffries went downstairs to the kitchen, **her sleepless night** hadn't brought her any closer to an answer* (Brightwell, MJ, 188).

Зв'язок між фреймами може бути продемонстрований на прикладі ситуацій, де елемент, що функціонує як пацієнс акціонального фрейму при розв'язуванні таємниці (об'єкт пошуку – *the man with the scarf*), виконує роль характеризатора, агенса, пацієнса в іншому фреймі, поєднуючи таким чином обидві структури:

(131) *'Let me see,' said Father Brown reminiscently. 'What was your question?' 'You know well enough **what it was**; and you know you're damned well stumped **by it**. Where is **the man with the scarf**? Who has seen **him**? Whoever heard **of him** or spoke **of him**, except that little liar of yours? If you want to convince us, you must produce **him**. If **he** ever existed, **he** may be hiding in the Hebrides or off to Callao. But you've got to produce him, though I know he doesn't exist. Well then! Where is he?'* (Chesterton, FB, 772–773).

Механізмом актуалізації міжфреймових взаємодій (за розуміння фрейму як концептуалізованої ситуації) також виступає концептуальна алюзія, що

спричиняє «акцентуацію у свідомості мовної особистості певних інформаційних кластерів (концептів та їх складових, скриптів і сценаріїв) під впливом інших концептуальних структур» [47, с. 287]. Так, у наступному прикладі, де представлена суб'єкт-об'єктна взаємодія, дієслово *defy* імплікує компаративне відношення, сигналізуючи змагання сил не на користь особи та запускаючи асоціативний ланцюг *secret – superior (magic / supernatural) power – harm – fear*:

(133) *I know it is worse than that; because a man told me who was present at a scene that no man could invent, where a stronger man than any of us tried to defy the secret, and was scared away from it* (Chesterton, FB, 292).

Здатність мовних знаків, що вербалізують фреймовий елемент, здійснювати відсилку до іншого фрейму, куди входить кореферентний концепт, забезпечує реалізацію гіперзв'язків між ними [49, с. 229]. Водночас, інтегрованість складових фреймового кластеру забезпечується фрактальністю, що відображає динамічну рекурсію взаємовключення [103, с. 11] при «розбудові» фреймів з аналогічною структурою. Узагальнена структура фреймового кластеру ТАЄМНИЦЯ представлена нижче (рис. 2).

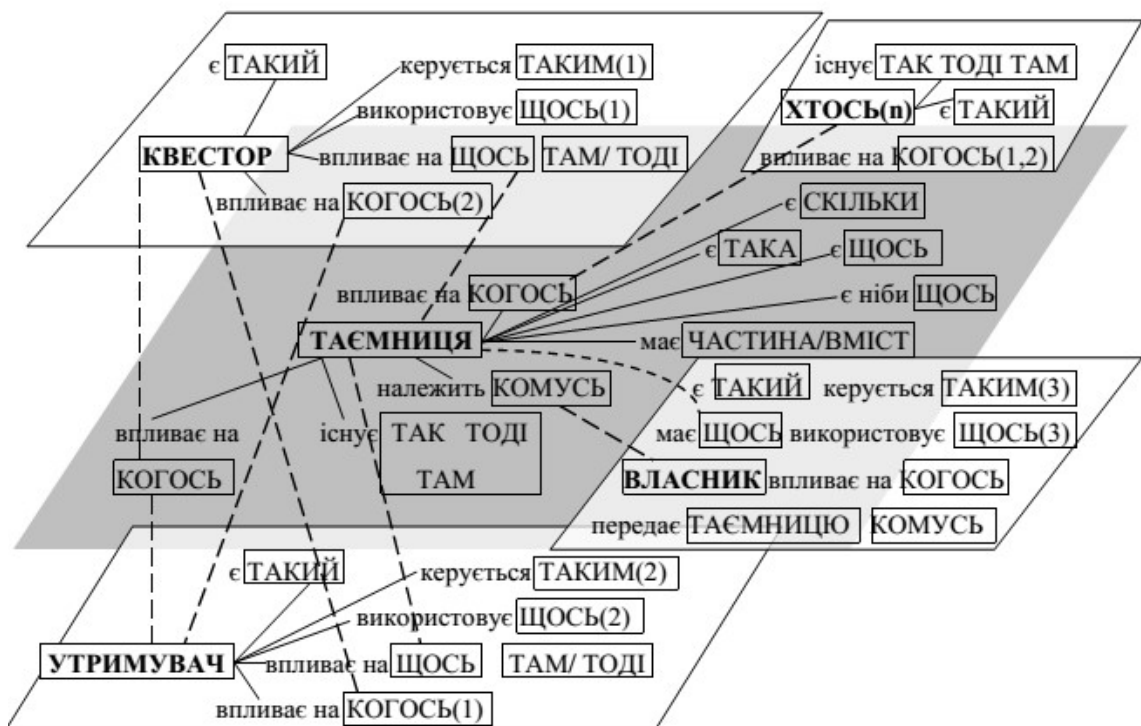

Рис. 2.2. Фреймовий кластер ТАЄМНИЦЯ

Отже, моделювання концептуального простору ТАЄМНИЦЯ як фреймового кластера відображає такі його базові властивості як *фрактальність* та *багатовимірність*, що демонструється наявністю самоподібних структур («фрейм-у-фреймі»); *динамізм*, виявом якого є розширення фреймів за рахунок додавання предикатів та розширення слотів з наступним представленням їх як субфреймів, імпліцитна реалізація аргументів у певних контекстах, варіативність у виборі пропозиціональних схем для профілювання релевантних ознак об'єкта (синтаксична метафора), а також відображення концептуальної інверсії через співвіднесення аналогічних фреймових структур; *цілісність*, представлена через відношення між компонентами, що експлікуються базисними пропозиціями, часові, а також причинно-наслідкові та асоціативні взаємозв'язки; *відкритість*, що є співвідносною з дією алюзивного механізму.

2.1.2. Сценарні трансформації концептуального простору MYSTERY в мовний і концептуальний картинах світу

Визначення концепту MYSTERY як ментального утворення, що узагальнює уявлення про особливості системних взаємодій різних типів, позначених інформаційним дефіцитом [46], дозволяє розглядати його як фрактально-ієрархічну структуру, включену до фреймової мережі інформаційних взаємодій, пов'язаних з концептуалізацією та категоризацією дійсності, а також із низкою сценаріїв практично-перетворювального та комунікативного характеру. Водночас, синтагматичний аспект існування його складників представляється у формі сценаріїв, у яких реалізуються синергетичні зв'язки між елементами системи [49, с. 64].

2.1.2.1. Сценарій як форма представлення системних змін. Традиційно сценарій тлумачиться як «сукупність ознак, поєднаних часовими й причинними зв'язками, що описують послідовність стереотипних подій, впорядковану в часі та просторі» [75, с. 232], і передбачає наявність суб'єкта, об'єкта, мети, умов виникнення, часу, місця дії та причини, що обумовила його появу [76, с. 68].

«Схема» сценарію, що активується певними мовними одиницями, доповнюється факультативною інформацією в конкретній ситуації. Відповідно, колективний досвід носіїв мови лежить в основі варіативності інтерпретації сценаріїв, до яких включений певний мовний знак [1, с. 86–93].

Акцентування динамічності як визначальної характеристики сценарію [1, с. 86; 9, с. 37; 79, с. 119] мотивує його опис у термінах синергетики, де пріоритетними є не гомеостатичні параметри системи, а її перехідні фази [25, с. 85]. При цьому специфіка трансформацій певної інформаційної системи (ускладнення, набуття нових якостей чи її редукція) може засвідчувати еволюційний / інволюційний вектор її поступу.

До визначальних характеристик синергетичної системи відносяться відкритість, складність, нелінійність, нерівноважність, нестабільність. [28, с. 20–31]. *Відкритість* системи постає як її здатність до енерго-інформаційних обмінів з навколишнім середовищем. Стан *нестійкості* зумовлений чутливістю системи до найменших впливів і коливань [23, с. 2], коли відхилення від норми (флуктуації) призводять до реінтерпретації / зміни параметрів елементів сценаріїв і, глобально, до збільшення рівня ентропії в системі. Проявом *нелінійності* є поліваріантність векторів розвитку системи в точці біфуркації, а також варіативність виборів номінативних та когнітивних стратегій і тактик учасниками сценарних взаємодій. Маркером *нерівноважності* системи виступають енігматичні феномени, джерелом яких є «імпліцитні зв'язки між елементами різних систем, приховані параметри та властивості об'єктів (реальних, квазі-реальних і нереальних), що взаємодіють у межах сценарних послідовностей» [46, с. 193]. При цьому когнітивні збої, що виникають через неадекватність як декларативних, так і процедурних знань для взаємодії з інформаційними масивами, структурованими за несумісними для повсякденної свідомості й традиційних наукових парадигм закономірностями (за логікою хаосу [51, с. 227]), визначають конфліктний характер сценаріїв, у яких реалізоване неповне знання.

Проявом *складності* системи є її фрактально-ієрархічна будова, що виявляється в ситуативно детермінованій рівневій організації сценаріїв взаємодії з таємничим (існування сценаріїв мега-, мезо-, макро-, ката- і мікро-рівнів), причому сценарії різних рівнів є структурно ізоморфними та характеризуються наявністю гіперзв'язків між їхніми елементами. Прикладом сценарію *мега-рівня* є *квест* як сукупність універсальних навігаційних стратегій, що мають на меті зміну конфігурації світу індивіда. Водночас цілі та аксіологічні орієнтири актантів, актуальні за певних умов, зумовлюють динамізм ієрархії квестових сценаріїв. Крім того, оскільки логіка квесту обумовлена причинно-наслідковими зв'язками, успішне завершення сценарію нижчого рівня уможливорює проходження квестового сценарію вищого рівня [49, с. 63–69].

До властивостей системи, що зумовлюють варіативність динаміки її розвитку належить анізотропія. У контексті природничих наук цей термін позначає залежність характеристик речовини чи матеріалу від напряму впливу на нього. У лінгвосинергетиці анізотропія мовної системи розглядається як «скалярна здатність мовної системи протистояти (низький ступінь анізотропії) чи піддаватися більшою чи меншою мірою зовнішнім впливам, тобто впливу середовища (середній чи високий ступінь анізотропії)» [22, с. 73]. З огляду на універсальну присутність енігматичного в різних сферах буття, анізотропія може розглядатися як залежність розгортання сценарію від рівня взаємодії за участю невідомого (від біотехнічного до ноосферо-світоглядного [46, с. 197–198]), причому нижчі рівні характеризуються вищим ступенем анізотропії.

Вектор розвитку синергетичної системи визначається атрактором, що виступає її відносно стабільним станом, потенційним образом, якого прагне набути відкрита нелінійна структура [28, с. 27]. З іншого боку, її динаміка обмежується репеллером – сукупністю параметрів та їхніх значень, що перешкоджають поступові системи до стану рівноваги [78, с. 35]. Так, розгортання квестових сценаріїв, спрямоване на досягнення гармонії, встановлення стану речей, прийнятного для індивіда, ускладнюється діяльністю

антагоніста та необхідністю оперувати неповними, неперевіреними, викривленими чи зашифрованими даними. Відповідно, недостатність ресурсів, наявних в межах системи, зумовлює необхідність виходу за її межі.

Одночасний вплив атракторів та репелерів у відкритій системі не призводить до її розпаду завдяки її ієрархічності: різні складові ієрархії можуть набувати протилежних характеристик [78, с. 35]. Результатом поляризації параметрів складових є біфуркація сценаріїв за участю таємниці / MYSTERY (розв'язування / приховування) – її розкриття чи збереження, тобто трансформаційні, консервативні чи деструктивні процеси.

2.1.2.2. Сценарій СТВОРЕННЯ ТАЄМНИЦІ. Сценарій СТВОРЕННЯ ТАЄМНИЦІ є синтагматичною реалізацією фреймової структури *ХТОСЬ₁-КАУЗАТОР* (особа, що володіє інформацією) разом з *ХТОСЬ₂ (ПОМІЧНИК)* через *ПРИЧИНУ* створює *ЩОСЬ-ФАКТИВ* (таємниця) від *КОГОСЬ₃ (ОПОНЕНТ)* задля *МЕТИ*. Типовим є також представлення об'єкта, що приховується, у ролі пасієнса, що зазнає впливу агенса, перетворюючись при цьому на таємницю від когось: *ХТОСЬ₁-АГЕНС* (особа, що володіє інформацією) разом з *ХТОСЬ₂ (ПОМІЧНИК)* через *ПРИЧИНУ* впливає на *ЩОСЬ-ПАСІЄНС* (таємниця) на противагу *КОМУСЬ₃ (ОПОНЕНТ)* задля *МЕТИ*.

Реалізація етапів цього сценарію залежить від типу таємниці: у випадку **створення вторинної таємниці** [232, с. 17] виокремлюються такі елементи, як *вибір – прийняття рішення₁ – переконання помічника – прийняття рішення₂ (згода помічника) – планування*. Вибір може стосуватися зокрема таких аспектів, як визначення опонентів – встановлення кола осіб, від яких варто зберігати секрет, керуючись вказівками інших або власними умовиводами, що можуть бути взаємно суперечливими:

(133) Aguila: “*Is there a reason you ask?*” ***Bosch thought of Corvo’s admonition not to trust the local police.*** Bosch: “*Just curious,*” he said. “*It’s another case.*” He immediately felt guilty at not being truthful with Aguila. He was a

cop and Bosch felt he deserved the benefit of the doubt. But not according to Corvo (Connelly, BI, 161).

Розгляд кандидатури помічника, що також відбувається на етапі вибору, передбачає оцінку його відповідності відведеній функції та, у разі прийняття позитивного рішення, передачі йому таємниці (див. *детальніше пункт 3.1.2.4.*). З іншого боку, альтернативою ієрархічному співвідношенню ролей агенса – помічник є представлення спільного створення таємниці двома суб'єктами із семантичною роллю агенса:

(134) *“Alain had no idea that Guillaume’s death was still a secret,” she said, the handkerchief disappearing into wherever it had come from. “We decided the best thing was for him to pretend to be Guillaume. He didn’t think he could carry it off, but I knew he could” (Elkins, OB, 155).*

Переконавання помічника передбачає вибір доречного стимулу й може реалізовуватися як заохочення чи залякування. Так, у прикладі (135) Босх мотивує працівника готелю Мігеля не розповідати про свій приїзд і відміну резервування номера за допомогою підкупу:

(135) *Bosch pulled a twenty-dollar bill out of his pocket and went back to the front desk. He slid the bill across to Miguel. “Yes, sir?” “I’d like to cancel my room, Miguel.” “No problem. There is no charge. You never got the room.” “No, that’s for you, Miguel. I have a slight problem. I don’t want anybody to know I was here. Understand?” Miguel was young but he was wise. He told Bosch his request was no problem (Connelly, BI, 157).*

На відміну від наведеної вище ситуації, де описується процес переконання помічника разом з представленням його згоди, у наступних контекстах ці етапи сценарію залишаються імпліцитними: у фрагменті (136) це досягається через використання дієслова з результативною семантикою (*persuaded*). У прикладі (137) спостерігаємо підсумок гіпотетичного розгортання сценарію у ретроспективі, що містить метонімічне заміщення процесу стимулом (*blackmail – «force (someone) to do something by using threats or manipulating their feelings» [271]*), а незгода виконувати дії, представлені

прийменниковою фразою (*into silence*), виражається заперечною структурою підрядного речення.

(136) *Sir John was slightly sulky, as his aristocratic friends had **persuaded** him to give up the great scoop of publicity in return for the privilege of being really inside a Society secret* (Chesterton, FB, 683).

(137) *Do you think this woman – Jenny Hart – do you think she told him she wouldn't be **blackmailed into silence**?* (Crombie, NMUH, 180).

Сценарна реалізація створення простої таємниці містить меншу кількість етапів, оскільки переконання помічника та отримання його згоди у цьому випадку не є релевантними. Натомість при створенні колективної таємниці важливою є не лише готовність всіх посвячених її зберігати, а часто необхідним є вживання окремих слів (перформативних дієслів *to swear, to vow, to promise*) чи кліше, що конвенційно виражають зобов'язання (138). Також ці мовні засоби можуть виражатися для більш емпатичного вираження згоди зберігати вторинну таємницю (139).

(138) *“You will swear, then,” said he, “by the bones of your father, by the honour of your mother, by the cross of your faith, to raise no hand and speak no word against us, either now or afterwards?” “I will swear it,” I answered, “provided that the fort is not endangered”* (Doyle, CSH, 200).

(139) *Holmes made me swear an oath – and I swore it – never to write up this case – and I never wrote it–* (Adams, SH, 101).

Що стосується заповнення слоту ПРИЧИНА, часто мотиваційним фактором для створення таємниці виступає загроза для агенса, об'єкта, що приховується, чи третьої особи, а МЕТОЮ в цьому випадку є захист. При створенні колективної таємниці метою (або однією з цілей) може виступати завдання шкоди, що закріплено в семантиці таких дієслів, як *to plot* (“*to make secret plans to harm a person or organization, especially a political leader or government*” [265, с. 1256]), *to scheme* (“*make secret plans jointly to commit an unlawful or harmful act*” [271]).

Отже, створення таємниці є синтагматичною реалізацією акціонального фрейму, що створює передумови для ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ або ж може мати наслідком розгортання сценарію ПЕРЕДАЧА ТАЄМНИЦІ.

2.1.2.3. Сценарій ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ. Сценарій ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ розглядаємо як ситуативне розширення акціонального фрейму *Хтось-агенс (володар таємниці) діє на щось-пацієнс (таємниця) / Хтось-агенс (володар таємниці) діє на когось-пацієнс (особа, що розв'язує таємницю)*. При цьому, у випадку *рефлексивної таємниці* (втаємничення не лише певної інформації, але й самого факту приховування) [241] утворюється фрактальна структура, де на вищому рівні в ролі пацієнса виступає сценарій ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ, а на нижчому ця роль належить власне таємниці.

Втаємничення поєднує аналітично-прогностичну, фізичну, комунікативну діяльність володаря таємниці та уникнення дій. Аналітико-прогностична діяльність охоплює **моделювання стратегій власної поведінки** (так, у прикладі (140) приховування концептуалізується як гра, де індивід визначає для себе правила та наступні ходи), а також намагання передбачити їхнє сприйняття суперником та його наступні дії (фрагмент (141)).

(140) *But Emily didn't want to compromise. In an investigation, she didn't want to find herself obliged to have meetings at which she would have to watch her every step, guard her every word, and maintain her temper. She didn't have the inclination for the game* (George, DM, 60).

(141) *Which was what had occurred, Deborah thought. Just not the way China had anticipated. She'd doubtless reckoned that Simon would home in on her innocence, pressing the local police to continue their investigation till they found the opiate bottle she had planted. What she hadn't considered was that the local police would get to the opiate bottle on their own while Deborah's husband would take a different tack entirely, unearthing the facts about the painting and then laying a trap with that painting as bait* (George, PH, 505).

Приховування може включати також **фальсифікацію й нагромадження суперечливих деталей**, що сповільнює та ускладнює інтерпретацію: інсценування вбивства та надмірність його способів у прикладах (142) – (143). Оскільки зміст концепту СМЕРТЬ як регулятивний чинник аксіологічної сфери імплікує ряд уявлень як раціонального, так і ірраціонального плану про ставлення до тіла померлого, ця ситуація є не лише суперечливою й неприйнятною з логічної точки зору, а й має **вплив на емоційну сферу** того, хто веде розслідування. Таким чином, астенічні емоції – процеси до-ментального реагування на сприйняте, що гальмують роботу підсистем мовної особистості [45, с. 77], – виступають чинником, що блокує розгортання квестового сценарію.

(142) *He was dead before they put the rope on him; and he was dead before they put the sword in him. And how was he really killed?* (Chesterton, FB, 822).

(143) *Tiger Tyrone, whose wife worships him, took hold of one of his mad ideas, and yet it was a crafty idea, too. [...] He wanted to stop us on the road; and his trick for doing it was to stage a murder. [...] but she felt all the unnatural hideousness of that hanging masquerade; and that's why she talked about sacrilege.*

[...] But he couldn't have wanted it as a way of committing a murder. He can only have wanted it as a way of creating a mystery. Then I saw that this applied to all the other outrageous details. They were devilish enough; but it wasn't mere devilry; there was a rag of excuse; because they had to make the mystery as contradictory and complicated as possible, to make sure that we should be a long time solving it – or rather seeing through it. So they dragged the poor old man off his deathbed and made the corpse hop and turn cartwheels and do everything that it couldn't have done. They had to give us an Insoluble Problem (Chesterton, FB, 828–829).

Кодування виявляється в застосуванні символу, який є значимим лише для адресата. Так, щоби приховати своє місцезнаходження після втечі через домашнє насильство, Джиліан Тейз розміщує оголошення в газеті зі словами «*Nell Graham*». Зміст цього повідомлення зрозумілий лише її сестрі в контексті

їхніх спільних фонових знань про ситуацію в сім'ї та роль цього персонажа як зразка для наслідування для них обох.

(144) *It had taken her ages to find the advertisement, ages longer to decipher its significance... [...] "I think Nell Graham was the message Roberta was waiting for. She faithfully searched the paper each day for years, waiting to see what had happened to her sister. Nell Graham told her. It meant Gillian had survived."*

"Why Nell Graham? Why not," he glanced at the other names, "Terence Hanover, Caroline Paulson, or Margaret Crist?"

Havers picked up the battered novel from the table. "Because none of those were born of one of the Brontës." She tapped the book. "The Tenant of Wildfell Hall is about Helen Huntington, a woman who breaks the social code of her time and leaves her alcoholic husband to start a new life. She falls in love with a man who knows nothing about her past, who knows only the name she has chosen for herself: Helen Graham, Nell Graham, Inspector" (George, GD, 173–174).

Уникнення може виявлятися як зміна теми, надання надто загальної, неповної чи нерелевантної інформації. Наслідком уникнення є «синкопування» [146, с. 114] – вибіркова активація з набору елементів, висвітлення бажаних деталей та затемнення (*backgrounding*) того, що необхідно приховати. У результаті при інтегруванні отриманої інформації з уже наявною не зберігається когнітивна топологія, встановлюються ментальні зв'язки, які не відповідають дійсності. Так, наступний приклад демонструє зсув у єдності «причина – наслідок» через ухильну відповідь.

(145) *"I asked you some time ago," Celia said, "if there had been adverse reports on Hexin W. You told me there were none."*

Desperately trying to salvage something, Lord replied, "I didn't say there were none. What I said was – there was nothing that concerned Hexin W directly."

Startled, Celia remembered. That was exactly what he had said. It had been a weasely answer, typical of Lord, whose ways she had known for twenty-seven years. Armed with that knowledge, she should have recognized the answer for what it was –

evasive – and persisted in her questioning. If she had, the adverse reports would have been out in the open months ago (Hailey, SM, 301).

Маркерами уникнення на невербальному рівні є увага до просодичних характеристик мовлення, жестів, міміки:

(146) *Valerie dug a fresh dishcloth out of the linen drawer and set to wiping down the work tops with it. They didn't need it, but she wanted to be doing something to stop the truth spilling out. Keeping occupied went hand in glove with making sure her voice, her body, and her expressions did nothing to betray her, and she wanted that: the comfort of knowing that she was safe, with her feelings guarded* (George, PH, 264).

Результатом біфуркації сценарію ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ є її збереження або втрата, причому збереження таємниці може виступати стабілізуючим чинником, що уможливорює подальше заняття особою професійною діяльністю (приклад (147)) чи підтримання стосунків у сім'ї (фрагмент (148)):

(147) *A: "Andrew, you have to share this. You have to tell someone, and not just me." B: "For instance – who?" A: "Isn't it obvious? Someone at the hospital – someone with authority who can take some action, and help Noah too." B: "Celia, I can't. If I did, it would be talked about, brought out in the open... Noah would be disgraced. He'd be removed as chief of medicine, God knows what would happen about his license, and either way it would break him. I cannot, simply cannot, do that"* (Hailey, SM, 54).

(148) *Never in his life before, not even as a small, nosy boy, had he betrayed a piece of information he possessed purely by virtue of being George's son. If he did it he was destroying something which had been a mainspring of his life, and the future that opened before him without it was lonely and frightening, involved enormous readjustments in his most intimate relationships...* (Peters, DJW, 73).

Аналогічно, нерозкриття таємниці може виступати умовою збереження існуючого стану речей на рівні міжколективних взаємодій, наприклад, збереження іміджу компанії, що уможливорює її подальше існування:

(149) *"I wanted to resign. The lawyers say I mustn't, not yet. I have to stay in place." He added dourly, "The facade must be preserved. To protect the company. So as not to provide more fodder for the jackal-lawyers with their damage suits, closing in. That's why I'm still to be president for a while, sitting in this chair, for the sake of shareholders"* (Hailey, SM, 235).

Збереження таємниці як трансформаційний чинник викликає зміни підсистем та їхніх елементів. Так, приховане володіння картиною, яку Тео виніс із музею під час теракту, надає йому відчуття власної винятковості:

(150) *How could I have believed myself a better person, a wiser person, a more elevated and valuable and worthy-of-living person on the basis of my secret uptown? Yet I had. The painting had made me feel less mortal, less ordinary. It was support and vindication; it was sustenance and sum. It was the keystone that had held the whole cathedral up* (Tartt, G, 772–773).

Системні трансформації можуть виявлятися як зміна сприйняття реальності, її заперечення. У прикладі (151) стратегією збереження таємниці є створення альтернативного світу, де вона набуває полярного аксіологічного значення (перетворення *зрадник* – *зраджений герой*).

(151) *Over time the lie that Graham Ouseley had been one of those betrayed by a quisling had become his reality. He could not afford it to be otherwise, and the fact that he himself was the quisling – with the deaths of three good men on his conscience – would no doubt spin his troubled mind into utter confusion were it laid in front of him. [...] The proof Frank held in his hands did not exist for his father. Indeed, he could not afford to let it exist* (George, PH, 343; 347).

Розкриття (втрата) таємниці як результат неуспішного розгортання сценарію ПРИХОВУВАННЯ може мати наступні наслідки:

- **деструкція системи:**

(152) *Our Byron was so despondent that you discovered his secret little financial stratagem that he killed himself. It's very sad," Ebling says, as if he's relating the plot of a movie, "because he could never have regained his reputation,*

let alone abide for the rest of his life in prison for three murders. He went upstairs to his room. And used his little antique pistol. Such a tragedy” (Ryan, DT, 206).

- **зміни у системі** (насамперед, у системних налаштуваннях суб’єкта взаємодій, мовної особистості як користувача мовного коду) – результатом розкриття є полегшення, звільнення від необхідності підтримки іміджу:

(153) Her father hesitated before passing through the doorway to his own office. His smile was infinitely sad. “Your spirit's as generous as it's pure,” he said.

No compliment could have grieved her more. She wanted in that instant to pour the truth before her father. But she recognised the selfishness of that desire. While it was true that she would experience the relief of finally dropping the guise of a goodness that she didn't possess, she would be dropping it at the expense of crushing the spirit of a man who had long been incapable of seeing that evil could exist under an exterior that was otherwise righteous (George, DM, 309).

- **втрата таємницею значимості для власника через розкриття:**

(154) Aside from Andy, I'd told no one about going down on the bus to Pippa's house, and the secret colored everything, like the afterglow of a dream: tissue-paper poppies, dim light from a guttering candle, the sticky heat of her hand in mine. But though it was the most resonant and real-seeming thing that had happened in a long time, I didn't want to spoil it by talking about it, especially not with him (Tartt, G, 203).

Отже, сценарій ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ охоплює набір вербалізованих ментальних, фізичних та комунікативних (вербальних і невербальних) дій, пов’язаних причинно-наслідковими зв’язками. Розгортання цього сценарію виступає одним з проявів динаміки відкритої, складної, нерівноважної інформаційної системи. Біфуркації сценарію ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ (її збереження чи втрата) можуть виступати як стабілізуючим чинником, так і викликати зміни онтологічних, функціональних та аксіологічних параметрів елементів системи.

2.1.2.4. Сценарій ПЕРЕДАЧА ТАЄМНИЦІ. Сценарій ПЕРЕДАЧА ТАЄМНИЦІ структурується схемою контактної дії «Агенс-власник таємниці передає пасієнс-таємницю реципієнту». Важливою ознакою, що протиставляє передачу таємниці її втраті, є інтенційність дії агенса. Так, у фрагменті (155) повідомлення невідомої інформації є довільним, що протиставляється контекстам, де воно конструюється як неуспішне збереження (недостатність контролю) – (156).

(155) *It was then I realized I had blundered into something that could make me inadvertently reveal something about John* (Boyer, BS, 163).

(156) ... just in case someone **let slip** they knew something they shouldn't (Crombie, MNYD, 32).

Передача таємниці включає такі етапи, як *проспективна оцінка – повідомлення секрету реципієнту – ретроспективна оцінка*. При цьому залежно від типу стимулу, яким керувався суб'єкт на першому етапі, вона може мати добровільний (157) чи примусовий характер (158).

(157) “Naturally,” Corrigan said reasonably, “we can't expect you to spread your cards out.” ... “We're willing **to spread our cards out**, Mr. Wolfe; we have to” (Stout, MB, 73).

(158) Moreover, she would not put it above him to have changed his tactics with the hope of **inducing her to confide in him**. He seemed to her a singularly ruthless individual (Heyer, WSB, 248).

Проспективна оцінка стосується як визначення доцільності передачі секрету (наприклад, обґрунтування правових підстав для розголошення адвокатом інформації про клієнта – (159)), так і відповідності особи реципієнта цій ролі (160).

(159) “You have to understand, Mr. Haller, that even if you just give this man Bosch the names, you are still breaching client confidentiality. You could be disbarred for this.” “Well, I was thinking about that and I believe there's a way out. One of the mechanisms of relief from the client confidentiality bond is in the case of threat to safety” (Connelly, BV, 47).

(160) *Bosch believed he had to trust this man and that he had earned that trust. He didn't care what Ramos had said. Or Corvo. ... He would tell Aguila what was happening when the time was right* (Connelly, BI, 192).

Альтернативою повідомлення секрету реципієнтові є надання останньому активної ролі через усунення обмеження доступу до таємниці, внаслідок чого особа отримує здатність дізнатися необхідну інформацію (161). Також передача таємниці може відбуватися за допомогою створення її власником умов для того, щоб визначена ним особа знайшла те, що приховувалося від інших.

(161) *She directed a conspiratorial smile at Mr. Drybeck, and **admitted him into the mystery**...* (Heyer, DU, 9).

Метою ретроспективної оцінки, що є фінальним етапом цього сценарію, є співвіднесення попередніх цілей суб'єкта з актуальною ситуацією, що виражається як через характеристикацію досягнутого стану справ, так і опис емоційного стану особи. При цьому, крім інтенційності, саме позитивна наступна оцінка факту повідомлення інформації як бажаного для власника таємниці є визначальним критерієм для розрізнення передачі та втрати таємниці.

2.1.2.5. Сценарій РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ. У рамках сценарію РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ взаємодія суб'єкта пошуку й невідомого (з профілюванням суб'єкта) переважно структурується **схемою контактної дії «агенс-особа діє на пацієнс / афектив (таємниця)»**. Можливим є виокремлення таких його складових:

✓ **Звернення до проблеми як початковий етап розв'язання таємниці** (проблема потрапляє у поле уваги квестора, який ставить за мету її вирішення):
(162) *It would take years to amass the knowledge I would need to **address this problem*** (Doyle, CSH, 317).

✓ **Пошук (процес і результат)**, що може представлятися як фізична діяльність (просторове переміщення та маніпулювання об'єктами) та ментальний процес виокремлення необхідного факту шляхом обробки чи

пригадування інформації: (163) *I don't know **what I was looking for**, but I would if I **found** it* (Bradley, RHM, 53); (164) *He didn't much like the idea of even more people **snooping about** in the inspector's cases* (Brightwell, MJ, 48) (Схема стану / процесу «агенс-особа діє + локатив-місце»); (165) *My mind was swarming with the things Father had told me and what I had **ferreted out on my own**: the deaths of Mr. Twining and Horace Bonepenny* (Bradley SBP, 145–146).

✓ **Отримання інформації з певного джерела або шляхом умовиводу на основі наявної інформації** – схема контактної дії «агенс-особа діє на пацієнс-таємниця + (локатив-джерело)»: (166) *One needed to be able to **tease out the scientific facts from the mumbo jumbo**. I would make a note to look more closely into this as soon as Christmas was out of the way* (Bradley, HSS, 108).

✓ **Аналіз інформації**: (167) *And now to **examine facts**, or rather my memory of facts, in the light of that new belief* (Christie, FLP, 48); (168) *He had gone down immediately to Westover and identified the body, and on Friday he had interviewed the worried County Constabulary, **puzzling over the button**, and helped them to make up their minds that it was a case for the Yard* (Tey, SC, 51).

✓ **Впорядкування інформації**: (169) *Mrs. Jeffries was trying hard to **assimilate all the facts and assemble them into some semblance of order**. But she wasn't being very successful in her attempt. She was as confused as the rest of them* (Brightwell, MJ, 182).

✓ **Викриття прихованого**: (170) *"**Raking up the past**," mused the other. "If there were an object in it, now..."* (Christie, FLP, 10).

✓ **Пояснення таємниці**: (171) *"Perhaps you'd be good enough to **clear up one small question** that has rather eluded me"* (Bradley, RHM, 233).

Вирішення таємниці як фінальний етап її розв'язування може також метонімічно представляти весь сценарій на основі переносу ЧАСТИНА замість ЦІЛОГО: (172) *I'll put it this way: if he knew right now who went there and stole the wallet – and killed Dahlmann, put that in too – and all he needed was one additional piece of evidence and he knew he was going to get it tonight – if he knew all that, he wouldn't tell any of you one single damn thing about it. Not before **he had it***

absolutely sewed up (Stout, BM, 76); (173) “*Not to worry, sir.*” *She rose to her feet, picked up his empty glass and gave him a broad smile. “You’ll sort it out, sir. You always do. Was that all that happened today?”* (Brightwell, MJ, 187).

Отже, розгортання сценарію РОЗВ’ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ може бути окресленим як лінійна побудова зі структурою *джерело* (вихідний стан) – *шлях* (проміжні події) – *мета* (досягнутий стан) [188, с. 285–286]. Водночас, представлення динаміки процесу розуміння як спіралі з позицій герменевтики пояснює ітерації певних його етапів (циклічність) при здобутті знання.

2.1.2.6. Емоціогенний потенціал вербалізованого сценарію РОЗВ’ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ. Визначення сутності емоцій як адаптивного психобіологічного механізму [233] підкреслює їхнє значення в побудові чи модифікації структур знань. З огляду на це, доречним є встановлення ролі емоційних процесів у розгортанні сценаріїв взаємодії суб’єкта з таємницею, що було здійснено на прикладі сценарію РОЗВ’ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ.

У психології *емоція* визначається як «епізод взаємопов’язаних синхронізованих змін у станах усіх чи більшості з п’яти підсистем організму у відповідь на оцінку зовнішньої чи внутрішньої події-стимулу відносно основних потреб організму» [235, с. 697]. Емоції розглядаються як багатокomпонентні явища [155, с. 142]: **когнітивний складник** становить інтерпретацію емоціогенної події чи стимулу та наступні зміни сприйнятих образів чи переконань [159, с. 6–7]; **готовність до дії** мотивує зміну чи підтримання відношення зі світом, собою чи предметом мисленнєвої діяльності та охоплює ставлення до предмета, готовність реалізувати це ставлення чи відсутність дії [154, с. 1]; **почуття** маркує емоцію у вимірі задоволення / біль, **фізіологічні зміни** включають зростання чи зниження рівня збудження та інші фізіологічні симптоми [159, с. 7], **моторне вираження** забезпечується голосом та виразом обличчя [235, с. 698]. Вказані компоненти співвідносяться з такими функціями емоцій: оцінка об’єктів та подій, підготовка та спрямованість дії (мотивація), керування внутрішнім станом та взаємодією між організмом і середовищем, регулювання системи, вираження реакцій та поведінкових

намірів [235, с. 698]. Зважаючи на системні характеристики емоцій, присутність одного з компонентів недостатня для ідентифікації емоційного переживання [159, с. 7; 240, с. 5]: його компоненти є інтерактивними за своєю суттю та можуть впливати (посилювати чи послаблювати) один на одного [171, с. 102].

Представлення емоцій може відбуватися через їхнє вираження (*expression*) або тематизацію (*thematization*) [147, с. 86]. Вираження емоцій охоплює всі види поведінки (у тому числі мимовільні фізіологічні реакції) у контексті комунікативної взаємодії, що усвідомлюються мовцем і сприймаються та інтерпретуються співрозмовником як пов'язані з емоціями; у мовному вимірі пов'язане передусім з інтонацією [147, с. 87] та вигуками [184, с. 2–3]. Тематизація (вербалізація як предмета розмови) може відбуватися за допомогою 1) номінації емоцій; 2) їхнього опису та 3) вказівки на ситуативні умови чи інші події, пов'язані з емоційним переживанням [147, с. 87]. Номінації емоцій, що характеризуються у формальному аспекті різною частиномовною належністю, різняться також семантично за ступенем узагальненості (за Е. Рош [220, с. 314]: одиниці суперординантного рівня, такі як *emotion* / *feeling*, базового та субординантного рівня – приклади (174) – (176)).

(174) *“In doing so,” said Dr. Mortimer, who had begun to show signs of some strong **emotion**, “I am telling that which I have not confided to anyone”* (Doyle, CSH, 1008); (175) *It was partly **fear** and partly illness that clouded my judgment, since whatever cold or chill I’d caught wasn’t going away* (Tartt, G, 967); (176) *The atoms in my head were spinning apart; the sparkle of the bump had already begun to turn, **apprehension and disquiet** moving in subtly like dark air before a thunderstorm* (Tartt, G, 769).

Інвентар базових номінацій емоцій (як і власне базових емоцій) варіює в працях різних дослідників, включаючи такі стани: гнів, страх, сум, радість, огида, сором, вина (*anger, fear, sadness, joy, disgust, shame, guilt*) [234, с. 25]; такий перелік може також конституюватися прикметниковими характеристиками емоційних станів: *happy, angry, sad, interested, pleased,*

relaxed, worried, affectionate, afraid, content, excited, bored, confident, amused, loving, disappointed, satisfied [256, с. 112].

Опис може відбуватися через профілювання одного чи кількох компонентів емоцій, що метонімічно заміщує назву стану, який переживає особа. Так, ідіоматичне позначення страху мотивується суб'єктивним осмисленням викликаної ним фізіологічної реакції:

(177) *"I see you've found him," said someone behind me, and at the sound of his voice **my blood ran cold*** (Bradley, SBP, 177).

Індикатором переживань слугує також вказівка на акціональний складник емоції, що може представлятися не лише як готовність до дії (яка може не реалізуватися – (178)), а і як послідовність вчинків у відповідь на емоціогенний стимул (179).

(178) *Fancy that! I thought. Recognition at last! I **could have hugged the man**, but I didn't. He'd have been mortified, and so – but only later, of course – would I* (Bradley, RHM, 197);

(179) *As I **stood rooted to the spot**, he reached into the back of the van and dragged out a couple of heavy objects. ... My immediate reaction was to **shrink back** – to step away from the glass – but I found that I **could not**. Some remote part of my mind had already spotted a detail that was only now leaking slowly into my consciousness, and I'm afraid I let out a gasp* (Bradley, RHM, 136–137).

Експресивний компонент як метонімічний виразник емоції набуває значимості при описі мовленнєвої поведінки. Так, дієслова *to bellow* / *to roar* позначають інтонаційні характеристики висловлення (передусім гучність), ідентифікуючи при цьому почуття гніву: *to bellow* – *to shout (something) unrestrainedly, as in anger or pain*; *to roar* – *to utter (something) with a loud deep cry, as in anger or triumph* [262]:

(180) *He had closed his right hand to make a fist and was hitting the desk with it, and he was **bellowing**. He was **roaring something** in a language that was probably the one he had used as a boy in Montenegro, the one that he and Marko Vukcic had sometimes talked* (Stout, PIY, 2).

Ситуативний контекст може загалом слугувати відображенням емоційного стану людини. Також дескрипція окремих його елементів може імплікувати емоційні переживання в присутніх (прикметник *uncanny* визначає постать як загадкову чи дивну, водночас вказуючи на хвилювання чи зачудовання нею):

(181) *There was something uncanny about that very small figure, perched like a goblin beside the goblin stove; and the sense that its round head had held such a universe of wild unreason and imaginative injustice* (Chesterton, FB, 690).

Опис емоцій та ситуації може поєднуватися для всебічного представлення стану особи. У наступному фрагменті антецедент емоції (*the wild horse and the fallen rider*) сигналізує інтенсивність викликаного ним переживання. Також важливим є просторове розташування присутніх – перебування в натовпі (*along with the rest of the bistro crowd*), яке метафорично позначає соціальну належність, контрастує з перспективою відчуження, що є вирішальним емоціогенним фактором. Деталізація переживання Олів'є (останнє не називається однозначно, але може бути позначеним як єдність емоцій страху, відчаю та вини) охоплює висвітлення фізіологічної реакції (*his skin crawled*), готовність до дії (куди входить і вокальна експресія), а також когнітивну складову – оцінку безвихідності ситуації.

(182) *Olivier watched the wild horse and the fallen rider along with the rest of the bistro crowd. His skin crawled and he longed to break out, to scream and push his way out of the crowd. And to run away. Run, run, run. Until he dropped. Because, unlike them, he knew what it meant. Instead he stood and watched as though he was still one of them. But Olivier knew now he never would be again* (Penny, BT, 146).

Аналіз ілюстративного матеріалу свідчить, що емоціогенні контексти можуть виникати на всіх етапах розгортання сценарію РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ. При цьому емоція може представлятися як *причина*, що сприяє, перешкоджає чи модифікує діяльність суб'єкта, або ж як *результат* – у такому випадку емоційна реакція відображає передусім оцінку особою існуючої ситуації, власних дій чи спричиненого стану справ.

Серед *позитивних емоцій*, що визначаються конструктивним впливом на когнітивно-психологічні характеристики та розширюють поведінковий репертуар [153, с. 782–783], першочергова роль належить *інтересові*, який породжує бажання досліджувати, сприймати нову інформацію та досвід [153, с. 782] і може ставати вирішальним мотивом, що спонукає розпочати пошук (183). З іншого боку, ствердження відсутності інтересу рівнозначне відмові займатися розслідуванням – (184).

(183) *Holmes leaned forward in his chair, his interest piqued. “What is it that's been stolen, Mr. Dupry?” “Nothing,” Dupry answered. “Not yet, at any rate. I'm looking to you to make sure that remains the case.” Holmes uncrossed his legs, his hands on the armrests of his chair. “I'll admit that you have me intrigued. Please continue”* (Adams, SH, 250); (184) *“Mr. Cramer.” The mountain of yellow pajamas moved. “I repeat. I am not interested, not involved, and not curious”* (Stout, TT, 58).

Інтерес як основний мотиваційний чинник може поєднуватися з іншими каузативними факторами як раціонально-логічного, так і морально-етичного порядку:

(185) *In this case, it is not merely **curiosity** that moves me to inquire. I have a distinct and genuine **need to know all the facts*** (Peters, TG, 329); (186) *“Well, Mr. Holmes, from the moment that I understood that there was something about that suite of rooms which I was not to know, I was all on fire to go over them. It was not mere **curiosity**, though I have my share of that. It was more a **feeling of duty** – a feeling that some good might come from my penetrating to this place* (Doyle, CSH, 474).

Початок пошуку може викликати ряд позитивних емоцій, спрямованих на майбутнє – *захоплення* (187), *надії* (188) – та пов'язаних з очікуваннями особи щодо здійснення розслідування або досягнення поставленої мети.

(187) *I felt it begin – a warm, delirious flush of excitement rippling giddily through my veins. A harbinger of adventure and discovery, of mysteries solved and treasure restored to an admiring world? More likely a harbinger of certifiable lunacy* (Peters, TG, 24);

(188) *Father Brown suddenly sprang erect, so that his chair fell over flat behind him. He was deathly pale, yet he seemed fired with a hope; his eyes shone. "That's it!" he cried in a clear voice. "That's the way to begin..."* (Chesterton, FB, 164).

Власне процес розв'язування таємниці також виступає об'єктом емоційного реагування: актуальний стан речей, де суб'єкт має здатність діяти чи реалізовувати свій когнітивний потенціал, може ставати джерелом почуття **радості**:

(189) *"Yes, we should have a full day to-day," he remarked, and he rubbed his hands with the **joy of action**. "The nets are all in place, and the drag is about to begin. We'll know before the day is out whether we have caught our big, lean-jawed pike, or whether he has got through the meshes"* (Doyle, CSH, 1122);

(190) *Twice already in his career had Holmes helped him to attain success, his own sole reward being the **intellectual joy of the problem*** (Doyle, CSH, 1158).

Типовими **негативними емоціями**, що супроводжують розгортання аналізованого сценарію, є **страх** та **хвилювання**. Особливість останнього полягає в дифузності стимулу (на відміну від страху), а також орієнтації на майбутнє (потенційну небезпеку) [215, с. 83]. Невизначеність причини мотивує вибір поведінкових стратегій уникнення (191), обмежуючи можливості здійснення пошуку.

(191) *His voice had risen and he paused, gaze flicking off to one side. His anxiety was infectious and I felt myself glancing around as he had, wanting to keep my voice low so our conversation couldn't be overheard* (Grafton, CC, 9).

Подібно до хвилювання, **страх** мотивує особу змінити або відмовитися від запланованих дій, перешкоджаючи розслідуванню. Ця емоція звужує обсяг сприйняття та уваги, змушуючи сконцентруватися на джерелі загрози та можливості втечі від нього [172, с. 19]. Акціональним компонентом страху, що спричиняється усвідомленням конкретної небезпеки, є готовність дистанціюватися від неї для самозбереження.

Оскільки емоції характеризуються здатністю утворювати комплекси, в яких кожна з них може модифікувати інші, активація інтересу поряд зі страхом

розширює наявні варіанти поведінки [172, с. 19]: усвідомлення пріоритетності знаходження відповіді порівняно з прагненням власної безпеки блокує бажання залишити місце подій – (192).

(192) *I was **frightened** of the house, of the man, of the woman, of the servants, even of the child. They were all horrible to me. If I could only bring you down all would be well. Of course I **might have fled from the house, but my curiosity was almost as strong as my fears*** (Doyle, CSH, 476).

Гнів може викликатися почуттям обмеження як у фізичному, так і у психічному плані: перешкодами, правилами та вказівками чи особистою нездатністю досягти бажаної мети [171, с. 329–339]. Так, розуміння неможливості отримати відповідь, яка є дуже необхідною, стає причиною готовності до агресивної поведінки:

(193) *For some inexplicable reason, I wanted to seize her and shake the answer out of her. This was a kind of **anger** I had never known before* (Bradley, RHM, 185).

Оцінка прийнятності способів отримання інформації може викликати соціальні емоції – такі як **вина** чи **сором**, що, змушуючи суб'єкта обґрунтовувати власні дії, не обов'язково ведуть до зміни тактики:

(194) *I feel a tiny **rush of guilt** over using someone's grief to get answers. I reassure myself it's for the greater good* (Ryan, DT, 93).

Несподіваність чи незвичайність стимулу є причиною емоції **здивування**. При цьому залежно від узгодженості стимулу з уявленнями про ситуацію та фоновими знаннями, виокремлюється здивування через неочікуваність антецедента та здивування через невідповідність очікуванням (195) (unexpected / misexpected surprise [139, с. 34]).

(195) *"There's something cold about this work. I hesitate to say evil..." Gamache **cocked his head in surprise**. Evil wasn't a word he heard often outside a sermon. Brutal, malevolent, cruel, yes. Horror, even; investigators sometimes talked about the horror of a crime. But never evil* (Penny, BT, 178).

Здивування через неочікуваність стимулу в наступному прикладі виражається за допомогою опису погляду, виразу обличчя, постави.

Несподіваність та нерозуміння сутності побаченого тимчасово блокує здатність дослідити й співвіднести його з будь-якими відомими фактами:

(196) *The Chief frowned and gazed around the small cabin. After a minute he grew very quiet, very still. Except for his eyes, which darted here and there. Beauvoir approached. “What is it?” The Chief didn’t answer. The room grew hushed. He moved his eyes around the cabin again, not really believing what he saw. So great was his **surprise** he closed his eyes then opened them again. “What is it?” Beauvoir repeated* (Penny, BT, 153).

Як нейтральна емоція, здивування характеризується короткою тривалістю, зазвичай поступаючись місцем іншій емоції, за якою і визначається валентність почуття (позитивне чи негативне) [139, с. 34–36]. Так, опис руху, типового для здивування (*my head whipped up*), поряд з номінацією страху та притаманних йому фізіологічних реакцій, вказує на оцінку ситуації як небезпечної, причому саме страх, що виступає домінантною емоцією, визначає подальші дії особи:

(197) *The key rattled in the lock and **my head whipped up**. **Fear shot through me** like a jolt of electricity and my heart started thudding so hard it made my whole neck pulse. My single advantage was that I knew about them before they knew about me* (Grafton, BB, 197).

Результатом успішного завершення сценарію можуть ставати емоції **радості** (198), **задоволення** (199).

(198) *As he spoke, I looked round desperately for something – anything! – to seize upon. And suddenly I saw it! I almost **whooped with joy**. My heart welled up inside me and I could hardly keep from laughing as I spoke* (Bradley, WS, 112);

(199) *And I suddenly saw it all, saw it spread out before me at my feet the way one must see from the top of a mountain. The way Harriet must have— The way an eagle sees his prey. I hugged myself with **pleasure*** (Bradley, SBP, 58–59).

Емоція **гордості** також вказує на позитивну оцінку результату пошуку, проте в цьому випадку у фокусі перебуває не досягнутий стан справ, а суб’єкт, що спричинив такий результат:

(200) *Although I had first formulated this chain of events – or, at least, certain of its links – hours ago, it was only now, when I was at last forced to be alone with Flavia de Luce, that I was able to fit together all the pieces. Flavia, I'm **proud of you!** Marie-Anne Paulze Lavoisier would be proud of you too* (Bradley, SBP, 194).

Полегкість є наслідком ретроспективного аналізу ситуації, що була антецедентом негативної емоції (страху, хвилювання):

(201) *All were staring at him thunderstruck and still, except Father Brown, who heaved a huge sigh as of **relief** and fingered the little phial in his pocket. “Thank God!” he muttered; “that’s much more probable. The poison belongs to this robber-chief, of course. He carries it so that he may never be captured, like Cato”* (Chesterton, FB, 220).

Роль емоцій під час розгортання сценарію РОЗВ’ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ представлено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Емоційне наповнення сценарію ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ

	Емоція як причина	Емоція як наслідок
позитивні емоції	інтерес захоплення надія	радість задоволення гордість полегкість задоволення
нейтральні емоції	здивування	здивування
негативні емоції	нудьга страх хвилювання гнів	страх хвилювання гнів вина сором сум

Отже, емоції як складні багатокомпонентні явища, притаманні вищій нервовій діяльності людини, супроводжують усі етапи розв'язування таємниці та співвідносяться з відповідними когнітивними операціями. При вербалізації може висвітлюватися їхнє значення як причини модифікації сценарію через увагу до акціонального компоненту (що є характерним для інтересу, страху, хвилювання), або ж як наслідку, що відображає оцінку антецедента емоції відносно цілей особи та представлений в ілюстративному матеріалі вербалізаціями почуттів радості, задоволення, гордості й полегкості. Роль позитивних емоцій може бути узагальнено визначена як стимулювання суб'єкта до здійснення пошуку, тоді як негативні блокують розгортання сценарію.

2.2. Лінгвокогнітивні основи засобів вторинної номінації елементів концептуального простору MYSTERY

Спрямованість когнітивної лінгвістики на здобуття «знання про знання» [57, с. 41], дослідження проблем, пов'язаних з отриманням, переробкою та оперуванням інформацією, супроводжується розглядом мови як інструмента, що уможливорює доступ до ментальних процесів людини та детермінує її буття й функціонування в суспільстві [57, с. 9]. Наразі існує значна кількість праць, присвячених аналізу концептуальних структур різного рівня [49; 57; 131; 138; 143; 175], а також метафоричних процесів зокрема [131; 183; 187], проте актуальним залишається виділення моделей концептуалізації світу, що узагальнюють системний характер взаємодій суб'єкта інтерпретативної діяльності та інформаційного простору, що підлягає осмисленню, та їхнє вивчення в парадигматичному (співвідношення різних концептуальних моделей) та синтагматичному (розгортання когнітивних стратегій і тактик) аспектах [49, с. 178–179].

2.2.1. Концептуальна метафора

За Дж. Лакоффом, в основі організації знань людиною лежать ідеалізовані когнітивні моделі – складні гештальти, організовані згідно

чотирьох принципових типів структурування: пропозиційна структура, образна схема, метафоричні мапування, метонімічні мапування [188, с. 68]. *Образні схеми* є гнучкими, динамічними, повторюваними моделями, що впорядковують досвід і розуміння та виникають як значимі структури передусім на рівні тілесних рухів у просторі, маніпулювання об'єктами та перцептивних взаємодій [175, с. 29]. Основними характеристиками образних схем є їхня доконцептуальна природа, здатність лежати в основі концептів більш конкретного рівня, мультимодальний характер, здатність утворювати кластери [143, с. 179–189]. Концептуалізація включає трансформації образних схем, найтиповішими з яких є сфокусований шлях – фокусована кінцева точка, множина – маса, траектор, накладання [209, с. 217].

Метафора визначається як мапування з ідеалізованої когнітивної моделі в одному домені на ідеалізовану когнітивну модель в іншому домені, що базується на досвіді [188, с. 417]. Метафори класифікуються за критеріями конвенційності, когнітивної функції (структурні, онтологічні, орієнтаційні), та рівня узагальненості. Односпрямованість метафоричних мапувань означає розуміння більш складних чи абстрактних доменів через менш складні та абстрактні концептуальні домени [183, с. 329]. Принцип інваріантності передбачає, що «метафоричні мапування зберігають когнітивну топологію (тобто структуру образної схеми) концептосфери-джерела відповідно до інгерентної структури концептосфери мети» [187, с. 215].

В основі концептуалізації MYSTERY носіями англійської мови лежить образна схема **ОБ'ЄКТ**, що базується на таких особливостях фізичної та соціальної взаємодії людини з іншими сутностями: 1) можливість переміщувати об'єкти та маніпулювати ними різними способами, що дозволяє модифікувати їхні характеристики й відношення до інших сутностей; 2) типове сприйняття об'єкта як єдиного цілого, котрий при більш детальному розгляді може бути ментально поділений на частини, що дозволяє робити висновки про його фізичне призначення та функціональність; 3) результатом втрати цілісності може стати руйнування об'єкта [229, с. 186]. Так, приклад (202)

демонструє осмислення таємниці як предмета, котрий можна передати (подарунка):

(202) *I'd do the same with Inspector Hewitt, I thought, as I pocketed the thing. Yes! I'd solve this case and **present it to him wrapped up in gaily colored ribbons*** (Bradley, SBP, 58).

Поєднання образних схем ОБ'ЄКТ та ЧАСТИНА-ЦІЛЕ (структурними елементами останньої є ціле, частини та конфігурація [188, с. 273]) обумовлює представлення абстрактного поняття «таємниця» як складного об'єкта з внутрішньою структурою, утвореною множиною одиниць. Дискретний склад таємниці як об'єкта, частинами котрого є невідомі факти (*clues, pieces of the puzzle, points* – приклад (203)), пояснює можливість концептуалізації її вирішення як систематизації, перетворення хаотичного набору одиниць інформації на ситуативно гомеостатичну систему – приклади (204) – (205). Крім того, ідея впорядкування лежить в основі уявлення про рівневу (ієрархічну) структуру таємниці – приклад (206).

(203) *Then suddenly, I had an idea. Like the proverbial bolt of lightning, everything fell into place as smoothly as one of those backwards cinema films in which the pieces of a jigsaw puzzle jump each into its proper place, completing itself before your very eyes* (Bradley, SBP, 101); (204) *But something is nagging at me; a voice in the back of my mind tells me it doesn't all add up, that there's something I'm missing* (Monir, S, 153); (205) *I hadn't spotted the connection until just now, when you were good enough to provide the missing link* (Bradley, HSS, 160); (206) *I am reluctant to add another level of mystery to the tale* (Adams, SH, 275).

Крім внутрішньої структури, об'єкт може характеризуватися також тактильними параметрами. Відповідно, таємниця як фізичний об'єкт може сприйматися на дотик (РОЗУМІНЯ ТАЄМНИЦІ – ЦЕ ДОТИК), наприклад, *grope* (207). Також дотик може метафорично позначати вплив [169], володіння (208).

(207) *The puny plot of the story was so thin, however, when compared to the **deep mystery through which we were groping**, and I found my attention wander so*

continually from the fiction to the fact, that I at last flung it across the room and gave myself up entirely to a consideration of the events of the day (Doyle, CSH, 295–296);

(208) *I was already firmly convinced, Watson, that there were not three separate mysteries here, but one only, and that if I could read the Musgrave Ritual aright I should **hold in my hand the clue** which would lead me to the truth concerning both the butler Brunton and the maid Howells* (Doyle, CSH, 571–572).

Опредмечення таємниці лежить в основі метафоричного зв'язку запаху та здогадки, підозри чи ідентифікації абстрактної сутності [170] (приклад 209). Фрагмент (210) вербалізує синестетичну олфактивно-смакову перцепцію таємниці, метафоричний вираз *a scent to follow* у прикладі (211) мотивується концептуалізацією таємниці як полювання.

(209) *Consider the requirements: a wife or son or daughter who plans the murder of the father with great deliberation, shrewdness and patience. [...] Archie Goodwin went there, and he could not spend hours in such a household without smelling the foul odor that it would generate and without bringing the smell to me* (Stout, F, 100);

(210) *Holmes was cordial, as if **scenting a mystery to his taste**, and invited the Texan to join us in an hour, when, over a whiskey and soda, we could discuss his business in comfort* (Adams, SH, 207);

(211) *The detective lifted his hat and bowed. I recognized Holmes's brisk, excited mood. He was on a trail now and had **scented some form of quarry*** (Adams, SH, 214).

Накладання концептуальних доменів ІНФОРМАЦІЯ та ЇЖА пояснює мовне представлення осмислення незрозумілого / невідомого (MYSTERY) у наступному прикладі як ускладнення конвенційної концептуальної метафори ІДЕЇ – ЦЕ ЇЖА [183, с. 53–54]:

(212) *It was important that he hear what they'd learned, and she could take the opportunity to find out if he'd picked up any **tidbits** the inspector neglected to share with her* (Brightwell, MJ, 185);

(213) *Barker's motto was: "Chew it over! Chew it over continually, sleeping and waking, and you'll find the kernel that matters." That was true for Barker but not for Grant. Grant had once retorted that when he had chewed to that extent he couldn't think of anything but the ache in his jaws, and he had meant it* (Tey, MQ, 12).

До інгерентних характеристик об'єкта належать координати його розміщення в просторі, відповідно, розв'язання таємниці й отримання знання осмислюється як встановлення місцезнаходження об'єкта (ВИРІШЕННЯ ТАЄМНИЦІ – ЦЕ ЛОКАЛІЗАЦІЯ ОБ'ЄКТА). Наприклад, дієслова *to locate, to detect, to track down* можуть функціонувати як синоніми *to find / to discover* [264, с. 389]:

(214) *I cannot **trace** the feeling to its root* (Chesterton, FB, 101).

Зміна онтологічного статусу таємниці включає її метафоричне розуміння як речовини, що характеризується фізичним станом. Так, невідома інформація сприймається як рідина, що не має іманентної форми (конвенційна мовна метафора *leak the details to somebody*), відомі факти – як тверда речовина (конвенційні метафоричні вирази *solid / concrete/hard facts; to crystallize – to become clear and fixed* [270, с. 364]) – ТАЄМНИЕ – ЦЕ РІДИНА, ВІДОМЕ – ЦЕ ТВЕРДА РЕЧОВИНА, СТАТИ ВІДОМИМ ОЗНАЧАЄ СТВЕРДНУТИ:

(215) *It was hoped that the whole affair had been kept so secret that **nothing would have leaked out*** (Christie, SA, 23);

(216) ... we are free from the lie that **permeated** these past seven years... (Monir, S, 173);

(217) *Just for the minute I kind of saw it **splashed** over all the papers in the States: 'Saintly Sleuth Exposed as Killer: Hundred Crimes of Father Brown'* (Chesterton, FB, 542);

(218) *Some of the more interesting points had already begun to come together in my mind, clustering and **curdling** in much the same way that silver chloride (good old AgCl) forms a sort of chemical cheese when a soluble chloride is added to silver nitrate. Soluble! That was the word. Would I ever be able to solve this complex tangle of puzzles?* (Bradley, RHM, 159).

Приклад (218) слугує ілюстрацією трансформації образних схем МНОЖИНА – МАСА (MULTITUDE – MASS): трансформація множини об'єктів (*some of the more interesting points*) у недискретну тверду речовину / масу (*curdling*). Також у цьому уривку спостерігається взаємодія образних схем ЧАСТИНА-ЦІЛЕ (структурування, впорядкування частин об'єкта – таємниці – з дискретною структурою: *points had already begun to come together*, розплутування, аналіз – *solve this complex tangle of puzzles*).

Образні схеми ВМІЩЕННЯ (CONTAINER), ВСЕРЕДИНІ / ЗЗОВНІ (IN / OUT), що відображає фізичний досвід перебування в обмеженому просторі та маніпулювання об'єктами й контейнерами, породжують такі узагальнення: 1) досвід вміщення (перебування в контейнері) передбачає захист від зовнішніх сил або опір їм; 2) вміщення обмежує та стримує сили всередині контейнера; 3) через таке обмеження сил положення вміщеного об'єкта стає відносно фіксованим; 4) це відносно фіксоване положення в контейнері означає, що вміщений об'єкт стає доступним / недоступним погляду спостерігача (або розміщення об'єкта дозволяє спостерігати за ним, або сам контейнер перешкоджає чи ховає об'єкт з поля зору); 5) вміщення сприймається як транзитивне (якщо Б знаходиться в А, то все, що знаходиться в Б, також знаходиться в А) [175, с. 22]. Метафоричне ускладнення наведених образних схем лежить в основі ряду непрямих номінацій таємниці: таємниця є контейнером для інформації, який обмежує доступ до неї (конвенційні мовні метафори *to be shrouded / veiled in mystery*). Крім того, можливим є осмислення особи, що володіє таємницею, як контейнера для невідомого та метафоричне представлення вміщення загадкового у голові чи свідомості людини.

ТАЄМНИЦЯ – ЦЕ КОНТЕЙНЕР / MYSTERY IS A CONTAINER:

(219) *The source of Dawson's income was equally wrapped in mystery* (Heyer, WSB, 122).

ЛЮДИНА – ЦЕ КОНТЕЙНЕР ДЛЯ ТАЄМНИЦІ / A PERSON IS A CONTAINER FOR MYSTERY:

(220) *The secret of getting what you want **out** of people is to take them off guard* (Porter, RHM, 34).

(221) *“Did Grace tell you this?” I asked.*

*“Good God, no! It all came out at the inquest. They had to **pry it out of her** in tiny, broken pieces. Her nerves were something shocking* (Bradley, WS, 140);

(222) *But what a thin veneer it was after all! Scratch **the surface of the man and the truth oozed out*** (George, GD, 161);

(223) *There was something that still didn't make sense to him. “You said you'd seen Kieran yesterday. Where?” Freddie looked reluctant. More than reluctant. Embarrassed. He stood with the chair back between them, as if he needed armor. “It wasn't anything.” “**Out with it, Freddie.** It's important. Where?”* (Crombie, NMUH, 238).

ГОЛОВА – ЦЕ КОНТЕЙНЕР ДЛЯ ТАЄМНИЦІ / THE HEAD IS A CONTAINER FOR MYSTERY

(224) *I had to remember to ask him about him, and to remember that he couldn't now know everything that was **inside my head*** (Ahern, TPH, 152).

РОЗУМ – ЦЕ КОНТЕЙНЕР ДЛЯ ТАЄМНИЦІ / THE MIND IS A CONTAINER FOR MYSTERY

(225) *Through the slit I could see his shadow flickering as he darted by the light, furiously rooting around; moving boxes, scraping furniture across the floor, clinking glasses, making every possible sound, each sound introducing a new **conspiracy theory in my suspicious mind*** (Ahern, TPH, 142);

(226) ***In my mind**, the pieces fell rapidly into place* (Bradley, HSS, 103).

Приховування інформації відповідає розміщенню об'єкта в контейнері / закриванню контейнера (WITHHOLDING INFORMATION IS PUTTING AN OBJECT INTO A CONTAINER / CLOSING A CONTAINER): *to keep under your hat, under wraps, to draw a veil over, to cover, to stash, to bury, a cover-up*, розкриття таємниці – відкриттю контейнеру (SOLVING A MYSTERY IS OPENING A CONTAINER): наприклад, *to uncover, to unveil, to blow wide open, to take the wraps off*):

(227) *However, at that time Holmes had failed to uncover anything incomprehensible to the human mind for several weeks, and I was beginning to fear for his health* (Adams, SH, 219).

Альтернативою є також руйнування контейнера як спосіб вирішення таємниці:

(228) *What he didn't know was that it was his staff, along with their good friends, who supplied him with the clues he needed to **crack the case*** (Brightwell, MJ, 6).

Можливим є профілювання частини (стінки) контейнера, коли таємниче розміщене за перешкодою, що робить його недоступним для сприйняття. Відповідно, спостерігаємо поєднання образної схеми ВМІЩЕННЯ та накладання концептуальних доменів БАЧЕННЯ й РОЗУМІННЯ (UNDERSTANDING IS SEEING). Це демонструється конвенційними мовними метафорами (*to screen, a smokescreen, a front*), а також наступними прикладами:

(229) *If she had seen the Rev. Samuel Horner, she would instantly have recognized the very unreverend actor Hankin, disguised as a sham parson with a pretty bad character **behind the disguise*** (Chesterton, FB, 846);

(230) *Michele's head spun with questions, but one fact was certain: the stoic, composed Dorothy she had met **was a facade**. It was clear that her grandmother wasn't well at all* (Monir, T, 37);

(231) *No; I mean that, if he contemplated suicide, his going to America might have been **an elaborate blind*** (Tey, MQ, 105);

(232) *... because they had to make the mystery as contradictory and complicated as possible, to make sure that we should be a long time solving it – or rather seeing through it* (Chesterton, FB, 828–829) (UNDERSTANDING / KNOWING IS SEEING, UNDERSTANDABLE IS TRANSPARENT);

(233) *She examined him in silence, trying to read his motive **through the camouflage of his words*** (Tey, MQ, 103).

Динаміка розв'язання таємниці може бути представлена як взаємодія образних схем ВМІЩЕННЯ та ШЛЯХ, відповідно, розслідування таємниці

метафорично осмислюється як вхід у контейнер (INVESTIGATING A MYSTERY IS ENTERING A CONTAINER): *to go into something, to look into something, to delve into something, to probe (into) something*. Фраза *to get to the bottom of things* також є демонстрацією трансформації образних схем ШЛЯХ – ЦІЛЬ.

(234) *I needed time to **get to the bottom of things**, and I needed it now. I was unlikely to have a second chance to **plumb the depths** of Miss Puddock's village knowledge* (Bradley, WS, 173).

Здійснення орієнтації у просторі передбачає наявність перспективи спостерігача. Вибір точки спостереження не є сталим для певної образної схеми й залежить від контексту, проте вона не може бути відсутньою у сприйнятті простору [175, с. 36–37]. Так, таємниця може розглядатися з точки зору суб'єкта, який її створює або розв'язує (агенсів_{1/2}), або особи, від якої приховують чи яка переживає таємницю (пасієнс / експерієнцер – *sb who is kept out of the mystery*). Перспектива сприйняття невідомого є зовнішньою (спостерігач знаходиться за межами контейнера, таємниця – у контейнері), осягнення таємниці передбачає реперспективізацію (входження до невідомого):

(235) *The jury, having swallowed at one nauseating gulp the business of viewing the body, had settled into their places with that air of conscious importance and simulated modesty which belongs to **those initiated into a mystery*** (Tey, MQ, 19);

(236) *What was it Leslie had called him? – a cover man. He was the one who was used; he was **in his master's secrets only as far as Armiger chose to admit him for his own ends*** (Peters, DJW, 89).

Взаємодія образних схем ВМІЩЕННЯ, ВЕРХ / НИЗ та висвітлення верхньої площини контейнера обумовлює концептуалізацію розуміння, усвідомлення фактів як появи чогось на поверхні: BECOMING KNOWN IS COMING TO THE SURFACE / MAKING SOMETHING KNOWN IS BRINGING SOMETHING TO THE SURFACE (*to surface, to bring to the surface, to bring up an unpleasant fact*):

(237) *What bubbled up inexplicably from the bottom of my memory at that moment was a sermon the vicar had preached at the beginning of the year* (Bradley, WS, 76).

Профілювання вертикального виміру контейнера лежить в основі структурної метафори ПОШУК ФАКТІВ – ЦЕ КОПАННЯ ЗЕМЛІ / LOOKING FOR FACTS IS DIGGING IN THE GROUND, в межах якої можна виокремити наступні відповідності між концептуальними доменами [23, с. 393]:

ЗНАХОДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ – ЦЕ ВИКОПУВАННЯ ПРЕДМЕТІВ / FINDING INFORMATION IS DIGGING THINGS UP:

(238) *Just what sort of dirt did the ever-curious Mr. Wade **dig up**?* (Crombie, SD, 55);

(239) *It was only a matter of hours before he got his man. ... But the queue affair had not been a picnic by any means. There had been **spadework** galore; and Grant felt as nearly complaisant as it was in him to feel as he thought of the crowd of men working the south of London at this minute, as eager as hounds in cover* (Tey, MQ, 55);

(240) *But that's what he was, my **excavator**, the one who **unearthed** all that was **buried beneath** to discover my hidden thoughts* (Ahern, ТРН, 68).

ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ – ЦЕ ДОБУВАННЯ КОРИСНИХ КОПАЛИН / OBTAINING INFORMATION IS MINING, НЕОБХІДНА ІНФОРМАЦІЯ – ЦЕ КОРИСНА КОПАЛИНА / USEFUL INFORMATION IS FOSSIL / PRECIOUS METAL:

(241) *He'd been so focused on Angus Craig – and on proving Denis Childs wrong about Freddie – that **he'd walked right over a bloody land mine** and hadn't seen it. He was the one who'd been blind and stupid* (Crombie, NMUH, 233);

(242) *"You've tracked down Mr. Querashi's outgoing calls?" Barbara said encouragingly. She found herself marginally impressed. Eczema or not, the man was actually proving himself to be **a bit of a gold mine*** (George, DM, 250);

(243) *The man was unsavoury, beyond a doubt. But he had his uses. After all, he'd been responsible for unknowingly handing them Fahd Kumhar. God alone knew*

what other jewels he would manage to mine, given half a chance and equal encouragement (George, DM, 237).

Аналіз мапувань між концептуальними доменами ПОШУК ІНФОРМАЦІЇ та КОПАННЯ засвідчує, що метафоричні мовні вирази можуть набувати нових значень, які не були представлені в концептосфері-джерелі. Наприклад, фразове дієслово *rake up* (244) означає *to mention something unpleasant that happened in the past and that other people would like to forget* [270, с. 1217]; *spadework* пояснюється як *the hard work that has to be done in order to prepare for something* [270, с. 1440], *dull or routine preparatory work* [263], тобто в обох випадках присутня негативна оцінка процесу:

(244) *"Raking up the past," mused the other. "If there were an object in it, now..."* (Christie, FLP, 10).

Крім окресленої вище зміни онтологічного статусу таємниці у площині абстрактне поняття – фізичний об'єкт, спостерігається її метафоричне осмислення як живої істоти. Аналіз мовного матеріалу дозволяє виокремити наступні аспекти метафоричної концептуалізації ТАЄМНИЦІ як ІСТОТИ:

ТАЄМНИЦЯ – ЦЕ ПРАВИТЕЛЬ / MYSTERY IS A RULER:

(245) *And I say to you, wherever you find men **ruled merely by mystery**, it is the mystery of iniquity* (Chesterton, FB, 296).

ТАЄМНИЦЯ – ЦЕ ПРОТИВНИК / MYSTERY IS AN OPPONENT, ВІДПОВІДНО ВИРІШЕННЯ ТАЄМНИЦІ – БОРОТЬБА З ПРОТИВНИКОМ:

(246) *Michele felt herself sliding against the wall, her vision momentarily failing her, as she **grappled with** the sickening discovery. Something happened and I couldn't get back to him, I couldn't get back for sixteen whole years!* (Monir, T, 111–112);

(247) *Their big idea was to find some link between Leonard Dykes and Joan Wellman, and three of Cramer's best men **were clawing away at it*** (Stout, MB, 26).

ТАЄМНИЦЯ – ЦЕ МІФІЧНА ІСТОТА / MYSTERY IS A MYTHICAL CREATURE:

(248) *There were three of them – and a hopeful dog – in the midnight kitchen. But they were not alone. **The Question** was there, too. It squatted among them like a*

palpable being, breathing noisome breath that could not be ignored. Neither Deborah nor her husband asked it. But as things turned out, neither needed to do so (George, PH, 53);

(249) He knew he was near the body of the hydra, but the knowledge gave him neither triumph nor satisfaction. Instead, he wanted to flee from the final confrontation with the monster, knowing now that, although the heads were destroyed and the trunk well seared, he could not hope to emerge unscathed from the encounter (George, GD, 195);

*(250) In the most terrifying motion Michele had ever experienced, **the diary seemed to pull her into its binding**, and she found herself falling headfirst into an abyss of pages... She was swimming now, in a sea of papers and ink, as the diary had somehow enlarged to a monstrous size, **able to swallow her whole** (Monir, T, 39);*

*(251) Still **the mysteries of the East haunted me**, but my cravings were directed into proper channels until I achieved the renown I have today (Adams, SH, 98);*

*(252) My chemical wizardry had worked! The proof of it was the fact that Feely was wearing her spectacles, which told me, without a doubt, that she had spent the day staring in horror at **the spirit message that had materialized upon her looking glass** (Bradley, RHM, 145).*

ТАЄМНИЦЯ – ЦЕ ТВАРИНА / MYSTERY IS AN ANIMAL:

*(253) I have to find him. It's like an addiction. It **eats away at me** (Ahern, TPH, 136);*

*(254) This question had been **gnawing away at** my subconscious like a rat at a rope, but until that very moment, I had not been fully aware of it (Bradley, WS, 178);*

*(255) "I've learned the most today about Gillian, however. She was a sunshine angel, a cat in heat, or the loveliest creature ever seen. It depends who's reporting the details. Either the woman's a **chameleon** or some of these people are taking considerable trouble to make it look that way." (George, GD, 149).*

ВИРІШЕННЯ ТАЄМНИЦІ – ЦЕ РОЗТИН ТІЛА / SOLVING A MYSTERY IS DISSECTING A CARCASS:

(256) *I tried reason and deduction as Holmes would have, attempting to ignore the horrors of the case **to pare it down to its bare bone**, setting out the facts and trying to fill in the missing pieces* (Adams, SH, 29).

ВИРІШЕННЯ ТАЄМНИЦІ – ЦЕ ПОЛЮВАННЯ, ОСОБА, ЩО РОЗВЯЗУЄ ТАЄМНИЦЮ – ЦЕ МИСЛИВЕЦЬ ЧИ МИСЛИВСЬКИЙ СОБАКА / SOLVING A MYSTERY IS HUNTING, THE PERSON SOLVING THE MYSTERY IS A HUNTER / A HOUND:

(257) *It was a call to the **hunt*** (Bradley, RHM, 166);

(258) *“Strange, gentlemen,” he said as they hurried out into the garden, “that I should have **hunted mysteries** all over the earth, and now one comes and settles in my own back-yard. But where is the place?”* (Chesterton, FB, 25);

(259) *He had been so **hot on the false scent** of the Ratcliffes and then on the trail of Lamont that he hadn’t had time to see the thing under his nose* (Tey, MQ, 94);

(260) *The **scent** in South London was weak, but the **hounds** were persevering and busy* (Tey, MQ, 57);

(261) *If she were not being straight with him, that question in relation to Lamont would alarm her immediately. It would give away the whole extent of his investigations. She would give warning and **flush the bird from cover long before they were ready to shoot*** (Tey, MQ, 48).

ВИРІШЕННЯ ТАЄМНИЦІ – ЦЕ РИБАЛЬСТВО / SOLVING A MYSTERY IS FISHING:

(262) *When I looked up and saw Pemberton standing at the edge of the lake, I had been taken by surprise. But why? Buckshaw was my home: I had been born and lived there every minute of my life. What was so surprising about a man standing at the edge of an artificial lake? **I could feel an answer to that question nibbling at the hook I’d lowered into my subconscious.** Don’t look straight at it, I thought, think of something else – or at least pretend to* (Bradley, SBP, 193);

(263) *“Documents?” she demanded. “What kind of documents?” She was **rising to the bait!** Her thoughts were written on her face as clearly as if they were tattooed on her cheeks* (Bradley, RHM, 135).

Поряд з використанням зоосемізмів [53, с. 1] пов'язаних зі сферами полювання / рибальства, можливим є поєднання уявлення про типову поведінку тварини з концептуалізацією знаходження інформації як її появи з контейнера:

(264) *My mind was swarming with the things Father had told me and what I had **ferreted out** on my own: the deaths of Mr. Twining and Horace Bonepenny* (Bradley, SBP, 145–146);

(265) *... and she tried to **worm out of Chris** where she was hiding out. But Chris wasn't giving anything away. At least she thought she wasn't* (Tey, SC, 45);

(266) *"As to that ..."* Barbara decided that there was no time like the present to **weasel from the man** the truth about his own whereabouts on the night that *Querashi* died (George, DM, 251).

Метафорична лексика, що позначає тварин, може також слугувати для вираження оцінки особи, що здійснює пошук:

(267) *Yes, that was it! You sly little **fox**, Flavia!* (Bradley, SBP, 144).

Відповідність між візуальним сприйняттям та ментальним «баченням» базується на асоціації між побаченим фізично та знанням, а також мотивується такими подібностями, як здатність фокусувати погляд / увагу та слідкувати за стимулом поглядом та думками [245, с. 33]. У зв'язку з цим нездатність бачити об'єкт, нечіткість зорового образу та умови, що це спричиняють (відсутність світла – темрява, сутінки, тінь, туман), є співвідносними з концептом MYSTERY:

(268) *Neither suggestion seemed to make much sense. His **brain was growing darker and darker**, like his room* (Chesterton, FB, 44);

(269) *Gamache stared at him, trying with his considerable might to look beyond **the mist of lies**. Was Olivier finally telling the truth?* (Penny, BT, 288);

(270) *I will call you early to-morrow morning, and you and I will try if we can **throw some little light upon the mystery*** (Doyle, CSH, 803–804).

Отже, аналіз вербалізаторів MYSTERY дозволяє виокремити такі метафоричні моделі її концептуалізації в картині світу носіїв англійської мови: онтологічне переосмислення таємниці як 1) **об'єкта**, що характеризується фізичним станом, перцептивними параметрами та має дискретну внутрішню

структуру. Розв'язання таємниці в такому випадку постає як просторова локалізація об'єкта; 2) **контейнера**, що вміщує невідому інформацію. Актуальними аспектами у цьому випадку є координати просторової орієнтації та перспектива спостерігача (особи, яка приховує чи розкриває таємницю); 3) **істоти** – антропоморфної істоти (правителя, противника), тварини або міфічної істоти. Сутність таємниці як темряви пов'язана з домінантною роллю зорової модальності при орієнтуванням людини та співвіднесенні складності ментальної обробки фактів з неможливістю зорового сприйняття.

2.2.2. Концептуальна метонімія

У рамках когнітивно-дискурсивних досліджень метонімія, поряд з метафорою, розглядається як одна з базових оперативних моделей концептуалізації дійсності [157; 183; 188; 214; 227]. При цьому метафоричні та метонімічні процеси можуть протиставлятися на основі концептуального відношення між метою та джерелом (відношення між доменами / в межах одного домену, відношення подібності чи суміжності) [183, с. 174–177], семіотичного зв'язку між метою та джерелом (іконічність / індексальність) [210, с. 16], функції (основною функцією метафори є розуміння, осмислення однієї концептуальної області в термінах іншої, у той час як метонімія передусім виконує функцію референції, заміщення [185, с. 36]), (не)зворотності (метафоричні мапування керуються принципом односпрямованості [183, с. 329], а метонімічний процес є потенційно зворотним [214, с. 22]). Крім розрізнення метафори й метонімії та вивчення випадків їх взаємодії, необхідним є визначення ролі метонімічних процесів у формуванні та співвіднесенні концептуальних структур, якими оперує суб'єкт інтерпретативної діяльності.

У когнітивній лінгвістиці пропонуються різні підходи до пояснення метонімічного переносу значення [157, с. 28–32]: метонімія як результат мапування концептуалізованої інформації в межах одного домену, що структурується ідеалізованою когнітивною моделлю [186, с. 103; 188, с. 288];

процес, який забезпечує ментальний доступ до домену мети [183, с. 173]; один з механізмів концептуальної інтеграції [145], умовне індексальне відношення між доменами джерела та мети. В рамках останнього підходу стверджується, що метафоричні мапування характеризуються іконічністю / ізоморфністю домену джерела та домену мети, тоді як метонімії притаманне індексальне відношення: значення джерела індукує значення мети. При цьому останнє розглядається як концептуальне ускладнення значення джерела, що залишається у складі значення мети в якості фону [157, с. 28–32]. Відношення між метою та джерелом є умовним і визначається досвідом взаємодії індивіда з середовищем та особливостями культури [210, с. 16].

За Дж. Лакоффом, у метонімічній моделі присутній «цільовий» концепт (“target” concept) А, який повинен бути осмисленим у певному контексті з певною метою; існує концептуальна структура, що включає концепт А та інший концепт В. Концепт В або виступає частиною А, або пов'язаний з ним асоціативними зв'язками в такій концептуальній структурі, і зазвичай, вибір В визначає А в межах цієї концептуальної структури. В є легшим для розуміння, запам'ятовування та впізнавання, його застосування є більш практичним для даної мети в даному контексті порівняно з А. Метонімічна модель показує відношення А та В в концептуальній структурі, яке визначається функцією В в А [188, с. 84–85]. Таким чином, метонімічна модель визначається як ідеалізована когнітивна модель, між елементами якої існують відношення заміщення [188, с. 78], що відповідає формулі *X FOR Y*. Г. Радден та З. Ковечеш зазначають, що метонімія не лише заміщує одну сутність іншою, а співвідносить їх, створюючи нове складне значення, і пропонують адитивну схему *X PLUS Y* [214, с. 19].

Ф. Х. Руїз де Мендоза та М. С. Пенья Сервел [225, с. 255–256] стверджують, що метонімія зводиться до базових операцій розширення домену та звуження домену. Розширення домену розглядається як когнітивна операція, у якій концептуальний домен слугує точкою доступу до більшого масиву концептуальних даних, що таким чином стає доступним для подальшої

когнітивної діяльності. Так, у прикладі (271) *to lay his hands on a man* метонімічно вказує на стан контролю. Звуження домену відбувається за допомогою *висвітлення* – когнітивного процесу, в результаті якого домен набуває статусу центрального в структурі / матриці доменів [135, с. 179] (так, у прикладі (272) активується домен мовлення – *to keep my mouth shut* замість *not to talk*).

(271) *Apart from the kudos arising from the apprehension of a badly wanted man, it would afford Grant immense satisfaction to **lay his hands on** a man who had stuck another in the back. His gorge rose at the contemplation of a mind capable of conceiving the crime* (Tey, MQ, 55);

(272) *Sally looked instantly away, and I realized that it was one of those times when I needed **to keep my mouth shut** and wait things out* (Bradley, WS, 141).

Розгляд метонімії як процесу, що забезпечує ментальний доступ до домену мети, відбувався також у контексті аналізу конструкцій з референційною точкою (*reference point constructions*). Поняття «когнітивна референційна точка» (*cognitive reference point*) було запропоноване Е. Рош на позначення стимулу, відносно якого відбувається сприйняття. Відповідно, категоріальний прототип виступає когнітивною референційною точкою для інших членів даної категорії [252, с. 25–28]. Використання когнітивних референційних точок як загальна стратегія пізнання обумовлює можливість метонімічного застосування концепту, що є легшим для сприйняття, для автоматичного встановлення ментального зв'язку з іншим концептом. Здатність слугувати метонімічною референційною точкою (джерелом, *metonymic vehicle*) визначається такими загальними принципами когнітивної виділеності: істота>неістота, ціле>частина, конкретне>абстрактне, видиме>невидиме [193, с. 199–200]. Невідповідність вибору метонімічного джерела когнітивним (антропоцентризм, перцептивна виокремлюваність), культурним і комунікативним закономірностям (чіткість, релевантність) мотивується очікуваним риторичним ефектом (експресивністю) та соціальними чинниками (евфемізми) [214, с. 45–55], як у прикладі (273).

(273) *Not long after I came to work at Culverhouse Farm, Rupert showed up for a fresh supply of **smoking material*** (Bradley, WS, 138) (*smoking material – drugs*).

Аналізуючи відношення між метонімічним джерелом та метою, Ф. Х. Руїз де Мендоза виокремлює наступні типи мапувань: метонімічне джерело є частиною домену мети (“*source-in-target*” *metonymy*), домен мети є частиною джерела (“*target-in-source*” *metonymy*) [227, с. 109], дослідниками також розглядаються метонімії, що базуються на відношенні між частинами цілого [214, с. 36–43].

У контексті згаданого вище фреймового кластеру (пункт 2.1.1.), метонімія є операцією, що забезпечує висвітлення певного аспекту концептуальної структури чи уможлиблює доступ до ширшого масиву даних. Аналіз непрямих номінацій таємниці в англomовній художній літературі демонструє встановлення метонімічних відношень ЦІЛЕ – ЧАСТИНА в межах ідеалізованих когнітивних моделей (далі – ІКМ) ОБ’ЄКТ – ЧАСТИНА, КАТЕГОРІЯ – ХАРАКТЕРИСТИКА, ПОДІЯ, ШКАЛА та відношень ЧАСТИНА – ЧАСТИНА в межах ідеалізованих когнітивних моделей ДІЯ, СПРИЙНЯТТЯ, ПРОДУКУВАННЯ, ЗНАК – РЕФЕРЕНЦІЯ (за типологією Г. Раддена та З. Ковечеша [214, с. 29–44]).

Онтологічні характеристики особи, яка розв’язує таємницю, можуть позначатися з використанням прецедентних імен, що мотивується метонімією **КАТЕГОРІЯ ЗАМІСТЬ ВИДІЛЕНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ, ІКМ КАТЕГОРІЯ І ХАРАКТЕРИСТИКА** (CATEGORY FOR SALIENT PROPERTY, CATEGORY-AND-PROPERTY ICM), тобто особа / істота виступає замість її стереотипних характеристик [214, с. 35–36]: розуміння психології, увага до деталей у прикладі (274), вміння реконструйовувати на основі неповної інформації в реченні (275), роль асистента детектива в реченні (276).

(274) *Jack wasn’t good at discussing his feelings with anyone at the best of times, never mind an entire hour of searching his brain for pretend worries with a psychiatrist, all just to find information about Sandy Shortt. **Columbo** he was not,*

and he was growing tired of trying to find indirect ways of getting answers (Ahern, TPH, 128);

(275) *Grant disclaimed any such **Holmesian** qualities* (Tey, MQ, 32);

(276) *'Well, if you want a **Watson**, don't forget me, will you?'* said Corkran (Heyer, WSB, 52).

Вербальні репрезентації функціональних характеристик особи, яка розв'язує таємницю, дозволяють реконструювати наступні метонімічні відношення:

ПОДІЯ ЗАМІСТЬ ЇЇ ЕТАПУ, ІКМ ПОДІЯ (WHOLE EVENT FOR SUBEVENT, EVENT ICM) – вираз *to be good at puzzles (any activity involving puzzles)* позначає аспект, що характеризується більшою когнітивною виділеністю – *to be good at **solving** puzzles*:

(277) *I suppose it was these little rhymes, learned at an early age, that taught me to be good at **puzzles*** (Bradley, RHM, 129).

ПОДІЯ ЗАМІСТЬ ЇЇ ЗАВЕРШАЛЬНОГО ЕТАПУ, ІКМ ПОДІЯ (WHOLE EVENT FOR (FINAL) SUBEVENT, EVENT ICM) – дієслово *read (understand the meaning by looking at words)* позначає лише фінальну частину процесу (*to understand in a particular way*):

(278) *That had never happened before – that he had opened his eyes again and seen no new angle in a case. It was borne in on him that either he was obsessed or he had reached the last angle in the case – the vital one – and that it told him nothing; it was there for him **to read**, and he did not know how to* (Tey, MQ, 114);

(279) *There was something uncanny about the clearness with which he suddenly **read her mind**, untouched by the glamour that surrounded him* (Tey, MQ, 35 – 36).

Останній приклад також демонструє метонімічний перенос ЦІЛЕ – ЧАСТИНИ (*mind – thoughts*).

ВИДІЛЕНИЙ ЕТАП ЗАМІСТЬ УСІЄЇ ПОДІЇ, ІКМ ПОДІЯ (SALIENT SUBEVENT FOR WHOLE EVENT, EVENT ICM): *blinking* як назва лицьового жесту (термін

Д. Ю. Кузнецової [58, с. 8]) асоціюється із ситуацію нерозуміння й виступає її метонімічною репрезентацією):

(280) *A: 'I'm looking for lost property,' said Amberley. B: 'Whose lost property?' A: 'I'm not sure.' Anthony **blinked** at him. B: 'Look here, what the devil are you driving at?' A: 'I'm sure, of course,' said Amberley maddeningly, 'but I've no proof. Awkward, isn't it?'* (Heyer, WSB, 213).

ЕТАП ЗАМІСТЬ ІНШОГО ЕТАПУ, ІКМ Подія (SUBEVENT FOR SUBEVENT, EVENT ICM). Етимологічні джерела свідчать про наступний розвиток значення дієслова *worry*: *to strangle – to harass by rough or severe treatment* [269] – *to subject to persistent or nagging attention or effort* [268] – *to discover or solve something by persistent thought* [271]. Якщо розглядати CAUSING DISCOMFORT як гіперонім, CAUSING PHYSICAL DISCOMFORT / CAUSING MENTAL DISCOMFORT інтерпретуються як його види. Останнє значення – *to discover or solve something by persistent thought* – є прикладом метонімії ACTION for RESULT:

(281) *When something baffled him he found that if he kept on **worrying** it, he got no further, and lost his sense of proportion in the process* (Tey, MQ, 12).

ДІЯ ЗАМІСТЬ ЇЇ РЕЗУЛЬТАТУ, ІКМ Дія (ACTION FOR ITS RESULT, ACTION ICM):

(282) *How I wished I could ask the Inspector to confirm my **conjecture** – especially the part about Tom Bull – but I knew he wouldn't – couldn't – tell me* (Bradley, RHM, 231) – (The process of forming an opinion or conclusion on the basis of incomplete information – the opinion or conclusion formed as a result.);

(283) *No solution, however farfetched, presented itself to him. He took the dagger out of its wrappings, and considered it through the microscope, but could **mesmerize** himself **into** no hopeful state over it. He was stale. He would go out and walk a bit* (Tey, MQ, 12). – (To make oneself pay attention to something entirely – to effect a change in one's cognitive state thereby.)

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАМІСТЬ ДІЇ, ЩО ВИКОНУЄТЬСЯ НОСІЕМ ХАРАКТЕРИСТИКИ, ІКМ Дія (PROPERTY FOR ACTION PERFORMED BY THE PROPERTY BEARER, ACTION ICM): здатність пізнавати приховане як прототипна

характеристика божества мотивує реінтерпретацію прикметника *divine* – *to have insight into something*.

(284) *Well, when a chap opens a letter, reads it and turns a sort of pea-green, and sits staring at the fatal document like one struck with the palsy, the astute spectator at once **divines** the cause. Besides, I asked him* (Heyer, WSB, 92).

Номінації об'єктів чи фактів (доказів), з опорою на які відбувається вирішення таємниці, свідчать про наявність наступних метонімічних відповідностей:

ЧАСТИНА ОБ'ЄКТА ЗАМІСТЬ УСЬОГО ОБ'ЄКТА, ІКМ ОБ'ЄКТ І ЧАСТИНА (PART OF A THING FOR THE WHOLE THING, THING-AND-PART ICM): *single elements – the pattern they form, a fingerprint*:

(285) *He pointed with a not too steady forefinger at a print in the extreme lower right-hand corner, and as he did so he shoved the dead man's fingerprints, which had lain slightly apart, under Grant's nose. ... But there was no getting away from the fact that faced them in **irrefutable whorls and ridges**. The fingerprint was that of the dead man* (Tey, MQ, 24).

ВИДІЛЕНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАМІСТЬ КАТЕГОРІЇ, ІКМ КАТЕГОРІЯ І ХАРАКТЕРИСТИКА (DEFINING PROPERTY FOR CATEGORY, CATEGORY-AND-PROPERTY ICM): *the quality of being irrelevant – an irrelevant remark*.

(286) *“Do you know his home address?” asked Grant. “No. Who wants him? He's a good boy, Sorrell.” The last **irrelevance** seemed to suggest suspicion, and Grant hastened to assure him that no harm was intended Sorrell* (Tey, MQ, 45).

СЛОВА ЗАМІСТЬ ЇХНІХ ЗНАЧЕНЬ, ІКМ ЗНАК І РЕФЕРЕНЦІЯ (WORDS FOR THE CONCEPTS THEY EXPRESS, SIGN AND REFERENCE ICM):

(287) *If my **words** hadn't primed the pump of curiosity, then nothing would* (Bradley, RHM, 135).

Темпоральні характеристики процесу розв'язання таємниці в наступному фрагменті є прикладом метонімії **УСЯ ШКАЛА ЗАМІСТЬ ЇЇ ВЕРХНЬОЇ ЧАСТИНИ** (WHOLE SCALE FOR TOP PART OF THE SCALE, SCALE ICM): *bat 'rate of speed' [268] – 'top speed'*;

(288) *Grant was seized with a mixture of exhilaration and breathlessness – rather as Alice must have felt during her express journey with the Red Queen. Things marched, but at what a bat!* (Tey, MQ, 39).

Номінації онтологічних характеристик загадкової ситуації, особи, об'єкта з перспективи того, хто розв'язує таємницю, експлікують наступні метонімічні моделі:

ОБ'ЄКТ ЗАМІСТЬ ЙОГО ЧАСТИНИ, ІКМ ОБ'ЄКТ І ЧАСТИНА (WHOLE THING FOR A PART OF THE THING, THING-AND-PART ICM). У фрагменті (289) *inscrutable* як характеристика візуального образу (зовнішності / виразу обличчя) предикуються особі (PERSON FOR FACIAL EXPRESSION). Цей приклад також підтверджує зворотність метонімічних процесів (типовим є судження про особу на основі її виразу обличчя і, відповідно, метонімія FACIAL EXPRESSION FOR PERSON [185, с. 38]):

(289) *Feely and Daffy both had that smarmy, sanctimonious look ... **Father and Aunt Felicity were inscrutable**, too* (Bradley, WS, 97).

ВИДІЛЕНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАМІСТЬ КАТЕГОРІЇ, ІКМ КАТЕГОРІЯ І ХАРАКТЕРИСТИКА (DEFINING PROPERTY FOR CATEGORY, CATEGORY-AND-PROPERTY ICM):

(290) *He talked glibly of “lines” and “repeats” and similar **profundities**, so that Grant had, through his bulk, in a queer television a vivid picture of the manager himself* (Tey, MQ, 15) (the quality of being profound – something that is profound).

(291) *It made me furious, actually, to think that I should have to ask a stranger about a secret door at Buckshaw – and secret it must be, for I had never heard of such a thing myself. Such **mysteries** were surely meant to be handed down by word of mouth from one family member to another, not practically **pried** from a near-stranger who skulked about the countryside in the company of a poacher* (Bradley, RHM, 222) (the quality of being mysterious – something that is mysterious; дієслово *to pry* виявляє метонімічне відношення ACTION FOR RESULT: to look / enquire inquisitively – to find out).

(292) *It was not credible that the foreigner had them all in such a state of subjection that not one of them risked even that usual **method of the craven and the circumspect**, the anonymous communication. It was a curious and almost unique situation* (Tey, MQ, 39) (people who are craven and circumspect).

ПОДІЯ ЗАМІСТЬ ЇЇ ЕТАПУ, ІКМ ПОДІЯ (SUBEVENT FOR WHOLE EVENT, EVENT ICM): відсутність вербальної реакції – відсутність будь-якої діяльності у відповідь.

(293) *If the affair were merely a quarrel between two men, intimidation was washed out as a theory for the **silence** of his friends* (Tey, MQ, 39).

ВИДІЛЕНИЙ ЕЛЕМЕНТ ЗАМІСТЬ УСІЄЇ ПОДІЇ, ІКМ ПОДІЯ (SALIENT ELEMENT FOR WHOLE EVENT, EVENT ICM): question of the disappearance of gloves – question of gloves – glove question.

(294) *“Yes – but you’ve never found any stained gloves among her things.” He didn’t ask, he asserted, waiting with sharp eyes levelled for a reaction, and whatever he got satisfied him. “Well, bearing this **glove question** in mind, I’ve been thinking exactly what happened that evening”* (Peters, DJW, 99).

ПОТЕНЦІЙНЕ ЗАМІСТЬ АКТУАЛЬНОГО, ІКМ ПОДІЯ (POTENTIAL FOR ACTUAL, EVENT ICM): People **can** behave... – People **do** behave... у прикладі (295).

(295) *Perhaps, in her own mind, Mrs. Bull’s lie to her husband and the police was beginning to come unraveled – perhaps in some odd way she believed that a fresh confrontation would deflect any growing suspicion, on Tom’s part, of her own guilt. What was it Dr. Darby had told me? “People **can** behave very strangely in times of great stress”* (Bradley, RHM, 231).

СПРИЙНЯТТЯ ЗАМІСТЬ СПРИЙНЯТИХ ОБ’ЄКТІВ, ІКМ СПРИЙНЯТТЯ (PERCEPTION FOR THINGS PERCEIVED, PERCEPTION ICM):

(296) *He was seeing the real Ray Marcable, and the **sight** was incredibly strange* (Tey, MQ, 36) (*sight for things seen*).

ПРОДУЦЕНТ ЗАМІСТЬ ПРОДУКТУ / ОСОБА ЗАМІСТЬ ЇЇ ВИСЛОВЛЕННЯ, ІКМ ПРОДУКУВАННЯ (PRODUCER FOR PRODUCT / PERSON FOR HIS SPEECH, PRODUCTION

ICM): *explicit*, що є характеристикою висловлення, приписується мовцеві, який його продукує.

(297) *Very little of what he said made sense, nor did Amberley press him to be more **explicit*** (Heyer, WSB, 54).

Номінації функціональних характеристик таємниці (де вона профілюється як агент) мотивуються наступними відповідностями:

СПОСІБ ЗАМІСТЬ ДІЇ, ІКМ ДІЯ (MANNER OF ACTION FOR ACTION, ACTION ICM). У фрагментах (298) та (299) така метонімія є ускладненням метафоричного мапування INDICATING IS SPEAKING (приклад 300):

(298) *As for Mrs. Everett, her sudden withdrawal **spoke** more of intelligence than of guilt* (Tey, MQ, 62);

(299) *Things were no longer reasonable and understandable; cause and effect, motive and action decently allied. They were acquiring a nightmare inconsequence that dismayed his daytime brain. Sorrell had intended to go to America, after all. ... It **shouted** much more loudly of his first theory – that the lack of personal clues had been arranged in case of a brush with the police* (Tey, MQ, 57);

(300) *In what kind of society, on what kind of occasion, if any, did Mrs. Everett open out? He visualized her in various surroundings, and found her invariably grotesque. And then he suddenly had it. Church! The woman **shrieked** church-worker* (Tey, MQ, 64).

Мовні одиниці, що вербалізують функціональні характеристики особи, яка приховує, є репрезентаціями метонімічної моделі **СПОСІБ ЗАМІСТЬ ДІЇ, ІКМ ДІЯ** (MANNER FOR ACTION, ACTION ICM), наприклад, виділені тропоніми в наступних фрагментах:

(301) *“It’s all right,” I said. “I promise I won’t **breathe** a word. I’m very good at keeping things to myself”* (Bradley, WS, 140).

(302) *By rotating slowly on the spot and cupping my hands behind my ears as makeshift reflectors, I quickly determined that the voices were coming from somewhere on my left, and with careful steps, I **crept** towards them, **slipping** quietly from tree to tree* (Bradley, WS, 60).

(303) *The root contained a lovely alkaloid called gelsemine, which had lurked undetected inside the plant since the Creation...* (Bradley, WS, 161).

Отже, метонімія представляє оперативну концептуальну модель, що використовується при осмисленні елементів фреймового кластеру СТВОРЕННЯ / РОЗВ'ЯЗАННЯ ТАЄМНИЦІ та експлікується номінаціями загадкової особи, предмету чи ситуації, особи, що розв'язує таємницю, дій, пов'язаних з розв'язанням таємниці, дій, пов'язаних з приховуванням, та темпоральних характеристик цих процесів.

2.2.3. Інтегративні концептуальні моделі

Вивчення когнітивного інструментарію мовної особистості, застосованого в категоризації та концептуалізації дійсності, переміщує фокус дослідницької уваги до процесів, що уможливлюють співвіднесення структур вербалізованих знань, якими є метафора та метонімія [49, с. 211]. Прототипна організація не лише концептуальних категорій, символічно представлених мовними знаками, а й класів мовних форм [249, с. 174] імплікує наявність континууму «пряме значення – метонімія – метафора» [213, с. 408]. Визнання нечіткості меж між метафорою й метонімією мотивує до розгляду перехідних явищ, що засвідчують їхню взаємодію [49, с. 210; 213; 222].

Аналіз особливостей співіснування метафори та метонімії передбачає розмежування випадків їхньої спільної реалізації в синтагмі та їхньої взаємодії на концептуальному рівні [119, с. 10]. Так, у прикладі (304) метонімія ПРОЦЕС ЗАМІСТЬ РЕЗУЛЬТАТУ (*deduction*) та метафора ТЕОРІЯ – ЦЕ СПОРУДА поєднуються на основі спільності референта (теорія, висунута за допомогою дедуктивних умовиводів). За аналогією, можна вести мову про співположення кількох метафор (метонімії) без їхньої інтеграції, як у фрагменті (305). Передумовою одночасної присутності виразів, в основі яких лежать різні концептуальні операції, є їхня сумісність [118, с. 245]: результатом порушення семантичної комбінаторики метафоричних корелятивів у прикладі (306) є каламбур.

(304) [...] *Sherlock Holmes* [...] devoted himself for two hours to one of those minute and laborious investigations which form the **solid basis** on which his brilliant **edifices of deduction were reared** (Doyle, CSH, 957).

(305) “I like the sound of appears,” Ferguson said. “It gives us **elbow room** to keep the lid on things” (George, DM, 53–54).

(306) Also, what about that young woman, his fiancée, who raised such a ruction about it and called me a **mongrel bloodhound**? A contradiction in terms – not a good epithet. Her name is Jane Geer (Stout, TT, 60).

Досліджуючи типи інтеграції метафори та метонімії на концептуальному рівні в конвенційних мовних виразах [159, с. 350], Л. Гуссенс пропонує термін «метафтонімія», що включає такі поєднання: 1) *метафора з метонімії* (*metaphor from metonymy*), наприклад, *close-lipped*, де метонімічне прочитання (*having one's lips closed – being silent*) є основою для метафоричної інтерпретації (коли особа говорить, але не надає інформацію, яку від неї хочуть отримати) [159, с. 361–362]; 2) *метонімія всередині метафори* (*metonymy within metaphor*) – мапування з одного домену на інший з включеною метонімією, як-то *bite one's tongue off*, причому іменник *tongue* функціонує метонімічно саме в домені мети (*speech faculty*), а його контрфактивне буквальне значення може бути реінтерпретоване як гіперболізоване вираження самопокарання [159, с. 363]; 3) *деметонімізація всередині метафори* (*demetonymisation inside a metaphor*) – в авторській ілюстрації *pay lip service to* первісний метонімічний зв'язок (*lip* замість *dishonest talk*) стає неактуальним у метафоричному контексті (*service as if with the lips only*) [159, с. 365–367]; 4) *метафора всередині метонімії* (*metaphor within metonymy*), вирішальним для виокремлення якої є збереження релевантності метонімічного зв'язку, незважаючи на метафоризацію всього виразу, як у фразі *be / get up on one's hind legs*, де присутня метонімічна мотивація (встати, щоб висловитися публічно), а анімалістична метафора надає всьому виразу більшої експресивності [159, с. 367].

Метафтонімія, що є результатом комбінаторного процесу, протиставляється явищам семантичного розширення – пост-метафорі та пост-

метонімії. Пост-метонімія виникає внаслідок реінтерпретації та конвенціоналізації чи генералізації метонімічного значення, що поширюється за межі початкового прийнятного для неї контексту без активації метафоричної схеми. Так, семантичний розвиток дієслова у виразі *strike up a chant* пояснюється як наслідок розширення: дієслово позначає удар – удар та результат (спричинення звуку через удар) – спричинення звуку, що не є результатом удару [219, с. 394–396]. Пост-метафора є результатом конвенціоналізації, коли значення домену джерела вже не активується для осмислення референта (як, наприклад, оригінальна відповідність VERBAL ABUSE IS PHYSICAL PERCUSSION / IMPACT у стертії метафорі *to knock someone about something* ‘to criticize, to tease’) [219, с. 397–398]. Автор цієї теорії наголошує, що втрата метонімічного зв’язку не веде до появи метафори й навпаки, стверджуючи дискретність цих процесів у аналізованих ним контекстах. [219, с. 402] Оскільки дистинктивною ознакою метонімії є наявність прагматичного зв’язку між концептуальними структурами, що її утворюють, [114, с. 246], можна зробити висновок, що його зникнення (затемнення) свідчить про метафоризацію виразу, а отже, підтверджує комбінаторний характер операцій, що його мотивують.

При аналізі взаємодії концептуальних операцій у вербалізації ТАЄМНИЦІ було використано підхід, який розробляє Ф. Х. Руїз де Мендоза та співавтори [226; 222, с. 96–139]. У запропонованій ними класифікації виокремлюються такі моделі: метафтонімія, метафоричні комплекси та метонімічні комплекси. Стосовно першої моделі зазначається, що оскільки в метафорі може актуалізуватися більша кількість концептуальних мапувань, метонімія функціонує в межах домену мети чи джерела для його розширення або для висвітлення й надання необхідної інтерпретації певному аспекту метафоричної відповідності [223, с. 24]. Це дозволяє виділити такі типи метафтонімії, як метонімічне розширення метафоричного домену джерела / мети, метонімічне звуження однієї з відповідностей метафоричного домену джерела / мети [226, с. 518–528].

Фрагмент (307) є прикладом метонімічного розширення метафоричного домену джерела: закриті двері й вікна як фізична перешкода репрезентують приховування (УМОВИ ЗАМІСТЬ ПОДІЇ / CIRCUMSTANCES FOR EVENT), що метафорично переосмислюється як атрибут секретності при описі ритуалу хрещення в річці (СЕКРЕТНЕ – ЦЕ НЕВІДОМЕ / ЗАХОВАНЕ / SECRET IS INVISIBLE / HIDDEN) – *рис. 2.3.*

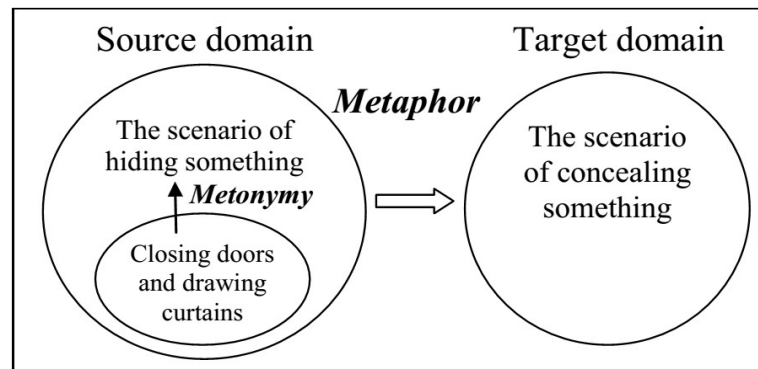

Рис. 2.3. Метонімічне розширення метафоричного домену джерела

(307) *Mrs. Mullet, after glancing over each of her shoulders and dropping her voice to a furtive whisper, had once told me that Nicodemus Flitch's strange brand of religion was still said to be practiced in the village, although nowadays **strictly behind closed doors and drawn curtains**. "They dips their babies by the 'eels," she said, wide-eyed. "Like Killies the 'Eel in the River Stynx, my friend Mrs. Waller says 'er Bert told 'er"* (Bradley, RHM, 30).

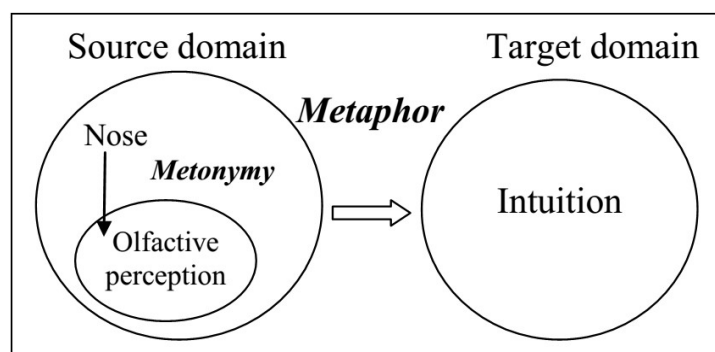

Рис. 2.4. Метонімічне звуження метафоричного домену джерела

Метонімічне звуження метафоричного домену джерела поєднує відповідність *орган – функція* з наступним метафоричним мапуванням ІНТУЇТИВНЕ РОЗУМІННЯ – ЦЕ ОЛФАКТИВНЕ СПРИЙНЯТТЯ [222, с. 112] (*рис. 2.4*):

(308) *It sounded furtive to Beauvoir, who **had a nose for** things secretive and sly* (Penny, BT, 30).

У прикладі (309) метафора ЛЮДИНА – ЦЕ КОНТЕЙНЕР інтегрує **метонімічне звуження** однієї з відповідностей домену мети, а саме *being secretive – not talking* (рис. 2.5):

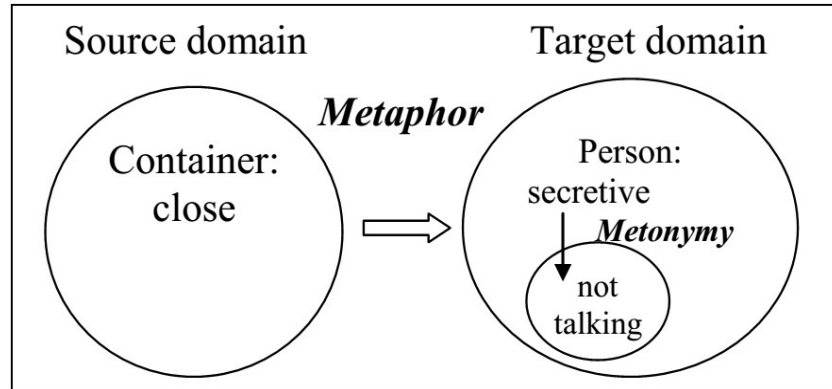

Рис. 2.5. Метонімічне звуження метафоричного домену мети

(309) *‘What he said,’ replied Julius dryly. ‘The old bird’s as close as an oyster! Like all the darned lot of them, he wasn’t going to commit himself till he was sure he could deliver the goods’* (Christie, SA, 277).

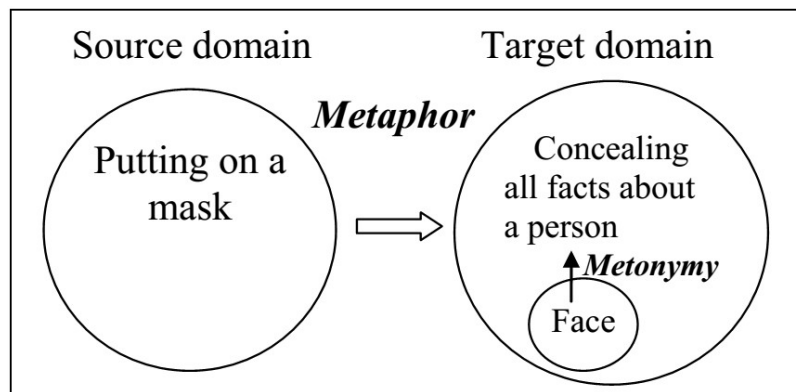

Рис. 2.6. Метонімічне розширення метафоричного домену мети

Метонімічне розширення метафоричного домену мети ілюструється фрагментом (310), де маска, що закриває обличчя, метафорично переосмислюється як приховування всієї інформації про особу, яка її одягає (рис. 2.6):

(310) *There was someone very dangerous walking among them. Someone who looked happy, thoughtful, gentle even. But it was a deceit. A mask. Gamache knew*

that when he found the murderer and ripped the mask off, the skin would come too. The mask had become the man. The deceit was total (Penny, BT, 94).

Метафоричні комплекси (моделі, утворені поєднанням кількох метафор) включають метафоричну амальгаму та метафоричний ланцюг [222, с. 96]. **Метафорична амальгама** передбачає інтеграцію даних концептуальних доменів відповідних метафор [224, с. 17–18]. Так, доповнення метафори CONCEALING INFORMATION IS COVERING AN OBJECT мапуванням CENTRAL IS IMPORTANT веде до розуміння незначимої інформації як додатку, що маскує суть предмету розмови:

(311) *Witherspoon gave him **the barest facts** about the case. He didn't want to give too much away* (Brightwell, MJ, 84).

(312) *"I wish," Cramer growled, gazing at him as if he were looking at a puzzle he had seen and worked at many times but had never got solved, "**I wish I knew how much dressing you put on that.**" "Not any. I have only one concern in this. I have no client. I withheld nothing and added nothing"* (Stout, TT, 88).

(313) *"These presumptions and assumptions are merely **embroidery** and really not needed." He kept his eyes on Morton. "Their only purpose is to answer the question, why?"* (Stout, TT, 49).

Метафоричний ланцюг є моделлю інтеграції двох метафор, в якій домен мети першої метафори стає доменом джерела при наступному мапуванні [224, с. 21]. Так, розуміння втрати таємниці (людина сказала більше, ніж хотіла) як позбавлення контролю є співвідносним із ситуацією, коли річ падає з рук через необережність, тобто утворюється послідовність *Source: LETTING AN OBJECT FALL – Target / Source: LOSING CONTROL – Target: DISCLOSING INFORMATION*:

(314) *You never know what they'll **let fall*** (Heyer, DU, 32).

Метонімічний комплекс (метонімічний ланцюг) утворюється в результаті послідовного поєднання двох і більше метонімії, коли концептуальна структура, що виникла в результаті першої метонімічної операції складає основу для наступного метонімічного процесу [222, с. 117]. Аналітична декомпозиція метонімічного ланцюга (за аналогією з примарними

метафорами Дж. Грейді) дозволяє виокремити простіші відповідності, що мають більш прозору досвідну мотивацію [162, с. 80]. У прикладі (315) метонімічний комплекс поєднує подвійне звуження домену на основі відношення ВИДІЛЕНА ХАРАКТЕРИСТИКА – ЇІ НОСІЙ (сфінкс як міфічна істота – сфінкс як міфічна істота, що задає незрозумілі питання – загадковість як ознака):

(315) “*She wasn’t the chatty type, then?*” “***Sphinx** doesn’t begin to describe it*” (Crombie, NMUH, 90).

Отже, проаналізований мовний матеріал засвідчує поєднання метафор та метонімії на синтагматичному та концептуальному рівнях. Інтегрування метафори й метонімії при вербалізації концепту MYSTERY слугує для розширення домену мети чи джерела або для висвітлення певного його елементу. Комбінування кількох концептуальних моделей одного типу веде до появи метафоричних амальгам і ланцюгів та метонімічних ланцюгів.

Висновки до розділу 2

1. Концептуальний простір MYSTERY моделюється як фреймовий кластер, що відображає зв’язки між його складовими концептами, й характеризується такими ознаками, як фрактальність, багатовимірність, динамізм, цілісність та відкритість.

2. Фрейм як вербалізована ментальна структура потенційно орієнтований на розгортання у вигляді сценарію, що відображає послідовність подій, пов’язаних часовими чи причинно-наслідковими зв’язками. Синтагматичний аспект його існування представлений сценаріями СТВОРЕННЯ, ПРИХОВУВАННЯ, ПЕРЕДАЧА й РОЗВ’ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ.

3. В основі непрямих номінацій концептуального простору MYSTERY лежать метафоричні, метонімічні та інтегративні концептуальні моделі. Метафорично мотивовані вербалізатори таємниці вказують на онтологічне переосмислення таємниці як об’єкта з певним фізичним станом, перцептивними параметрами й дискретною внутрішньою структурою, контейнера, що містить

невідому інформацію, істоти (антропоморфної істоти – правителя чи противника, тварини або міфічної істоти), темряви.

4. Непрямі номінації елементів концептуального простору MYSTERY демонструють встановлення метонімічних відношень ЦІЛЕ – ЧАСТИНА в межах ідеалізованих когнітивних моделей ОБ’ЄКТ – ЧАСТИНА, КАТЕГОРІЯ – ХАРАКТЕРИСТИКА, ПОДІЯ, ШКАЛА та відношень ЧАСТИНА – ЧАСТИНА в межах ідеалізованих когнітивних моделей ДІЯ, СПРИЙНЯТТЯ, ПРОДУКУВАННЯ, ЗНАК – РЕФЕРЕНЦІЯ.

5. У проаналізованих контекстах, що містять вербалізатори елементів концептуального простору MYSTERY, протиставляється співприсутність кількох концептуальних операцій на синтагматичному рівні та їхня взаємодія на концептуальному рівні, що включає такі інтегративні моделі, як метафтонімію, а також комбінування кількох метафор чи метонімії, що мотивують певний мовний вираз.

Основні положення розділу викладено в одноосібних публікаціях автора [93; 94; 95; 97; 99; 100].

РОЗДІЛ 3

КОНТУРИ НОМІНАТИВНОГО ПРОСТОРУ *MYSTERY* В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У розділі здійснено аналіз мовних засобів, що утворюють номінативний простір *MYSTERY* з перспектив лінгвосеміотики. Висвітлено семантичні, структурні та прагматичні особливості вербалізаторів складових концептуального простору *MYSTERY*, а також розглянуто іконічні мовні знаки, що входять до його складу.

3.1. Системна організація номінативного простору *MYSTERY*

Простір як категорія, що позначає основні форми існування матерії, виступає базовою універсалією, яка використовується людиною для осмислення різноманітних явищ та процесів [63, с. 6], у тому числі мови й культури. За Ю. Лотманом, весь семіотичний простір культури визначається як семіосфера, у якій за посередництвом мовного коду породжуються, кодуються і функціонують смисли, що виявляються результатами інтерпретативної й творчої діяльності людини [65, с. 251]. Номінативний простір, що вербально кодує певний аспект культурного досвіду носіїв мови, віддзеркалюючи сутнісні ознаки певних реалій та відображаючи їхню лексичну інтерпретацію [72], може розглядатися як структурована сукупність мовних знаків, що є фрактально масштабованим елементом етнічної семіосфери.

Оскільки номінативний простір виступає корелятом концептуального простору *MYSTERY*, ми виокремлюємо в його межах три основні субпростори – *MYSTERY*, *КВЕСТОР* та *УТРИМУВАЧ*, кожен із яких має польову структуру (*Рис. 3.1*). У контексті нашої роботи поле означається як «сукупність мовних одиниць, що об'єднані спільністю змісту (інколи також спільністю формальних показників) та відображають понятійну, предметну чи функціональну подібність позначуваних явищ» [10, с. 380]. У межах семантичного поля виділяється архілексема з узагальненим значенням, що містить інтегральну семантичну ознаку, яка об'єднує усі компоненти поля [10, с. 380]. Семантичне

поле характеризується наявністю та системним характером відношень між словами, що його утворюють, взаємозалежністю й можливістю взаємного визначення лексем, які входять до нього; поля мають відносно відносно автономний характер і водночас є пов'язаними в межах усієї лексичної системи [42, с. 99].

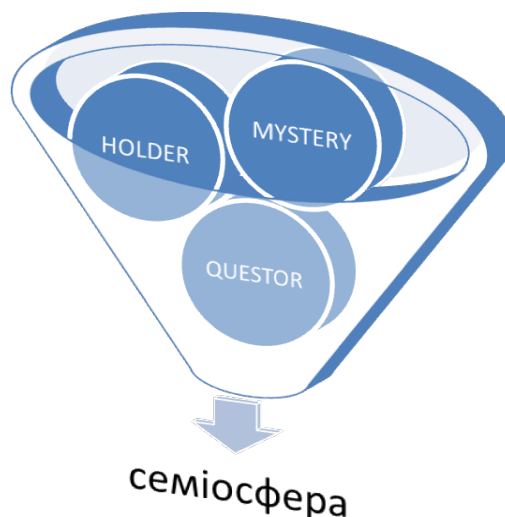

Рис. 3.1. Компоненти номінативного простору MYSTERY

Кожен із виділених субпросторів має польову структуру та містить ядро, медіальну зону й периферію. До ядра субпростору MYSTERY (**Рис. 3.2**) належить архілексема – іменник *mystery* (ім'я фокусного концепту для ряду енігматичних феноменів) та його найближчі стилістично нейтральні словникові синоніми: *conundrum, enigma, puzzle, problem, question, riddle, secret*. До медіальної зони ми відносимо решту стилістично нейтральних і стилістично забарвлених словникових синонімів іменника *mystery*, а також прикметник *myserious* та прислівник *mysteriously* з їхніми синонімами й неозначені займенники. Синонімічні відношення між компонентами медіальної зони субпростору представлено в *Додатку Б*.

Ієрархічні відношення не є широко представленими в межах аналізованого семантичного поля. Так, гіпо-гіперонімічні відношення встановлюються між такими іменниками: *plot / scheme* (гіперонім) – *cabal* ‘політична змова’, *frame-up* ‘змова у судовому процесі’ (гіпоніми).

Ще одним типом відношень включення є меронімічні відношення, які відрізняються від гіпо-гіперонімічних тим, що «частина не може виступати схематичним представленням, або ж прикладом цілого» [67, с. 25]. Іменник *mystery* є холонімом відносно меронімів, які називають розв'язку таємниці: *account, answer, code, conclusion, explanation, key, meaning, solution; clarification, denouement, revelation*, а також іменників, що вказують на факти, які скеровують розв'язання таємниці: *a piece of puzzle, clue, evidence, formula, hint, lead, recipe, tip*. Ці мероніми утворюють ближню периферію субпростору MYSTERY.

До ближньої периферії також належать номінації, які містять у своєму складі сему «прихований, невідомий», проте таємничість у них не є центральним компонентом значення слова. Так, MYSTERY може розглядатися в межах різних доменів: базові домени (рух: *to skulk, to slink, to sneak, to steal*), небазові домени – приватне життя (*a double life 'a life in which one set of actions, relationships, dealings, etc are kept secret from most people' [263]*), соціальна організація (*a figurehead, a front man, a man of straw*), злочин (*underhand / shady deals*).

Дальня периферія субпростору MYSTERY структурується лексемами, що перебувають в антонімічних відношеннях до елементів його центральної та медіальної зон. Також до неї входять контекстуальні позначення енігматичних феноменів – загальні чи власні назви, займенники, широкозначні, нечіткі або неоднозначні номінації (слова / структури), що називають невідомі сутності, про які складно здобути інформацію (наприклад, *Mr Brown* у фрагменті (316)).

(316) *I wonder... or is it indeed true that he is with us and amongst us, unknown to all but a chosen few? If so, he keeps his secret well. And the idea is a good one, yes. We never know. We look at each other – one of us is Mr Brown – which? He commands – but also he serves. Among us – in the midst of us. And no one knows which he is ...* (Christie, SA, 90–91).

Рис. 3.2. Структура номінативного субпростору MYSTERY

Спираючись на вживання терміну «квест» на позначення подорожі-пошуку (О.В. Тихомирова [104]) як причинно-наслідкового когнітивно-діяльнісного сценарію, застосовуємо іменник *questor* для назви субпростору, що поєднує номінації особи, яка здійснює пошук, та її діяльності. Ядерну зону цього субпростору утворюють іменники *detective, investigator, questor, searcher; investigation, search* та дієслова *to investigate, to look for, to search*. До медіальної зони належать синоніми, що позначають: 1) осіб, які займаються розслідуванням злочинів – працівників поліції, агентів, що проводить розслідування в певній галузі чи приватних детективів: *inspector, policeman, police officer, constable, cop, copper, fuzz, flatfoot; FBI agent, G-man, narc / nark; private detective, private investigator, birddog, bloodhound, dick, gumshoe, hound, private eye, shadow, sherlock, sleuth, tail*; 2) осіб, які займаються пошуком та аналізом інформації: *examiner, factfinder, inquirer, inquisitor, questioner, researchist, scrutator, scrutineer, scrutinizer; analyst, fact-sifter, reviewer*; дієслова, що позначають пошук чи знаходження інформації: *to comb, to examine, to explore, to fish for, to go through with a finetooth comb, to investigate, to leave no stone unturned, to look through, to probe into, to put out feelers, to sift, to sift through, to winnow*; іменники, які позначають відповідний процес: *chase, close*

look, examination, exploration, hunt, inspection, perusal, probe, pursuit, query, quest, questioning, scrutiny, sifting (Додаток В). Периферію цього субпростору утворюють контекстуальні синоніми наведених лексем.

До ядра субпростору УТРИМУВАЧ ТАЄМНИЦІ належать іменники *holder, keeper* та дієслова *hide, conceal, disguise*. Іменникову частину медіальної зони представляють іменники, які називають учасника колективної таємниці (змови): *conspirator, confederate, colluder, cabalist, schemer, plotter, intriguer, conspirer*, а також дієслова на позначення приховування (Додаток Г). До його периферії входять контекстуальні синоніми відповідних номінацій.

Отже, номінативний простір MYSTERY становить організовану сукупність номінативних одиниць, що вербалізують складові концептуального простору MYSTERY, цілісність і системність яких забезпечується парадигматичними відношеннями.

3.2. Семантичні особливості номінацій елементів номінативного простору MYSTERY

За Ч. С. Пірсом, знак – «це щось, що для когось у певному відношенні чи через певну здатність представляє щось інше. Він звернений до когось, тобто створює у свідомості цієї людини еквівалентний знак або, можливо, більш розвинений знак. Знак, який він створює, називається інтерпретантою першого знака. Знак представляє щось, свій об'єкт. Він представляє цей об'єкт не у всіх відношеннях, а відносно певної ідеї» [205, с. 42]. Відповідно, знак є тріадою, що включає репрезентамен (*a sign / representamen / representation / ground*), об'єкт чи референт та інтерпретанту [115; 127, с. 29], а взаємодія цих компонентів є семіозисом [127, с. 30].

З точки зору онтології, знаки класифікуються залежно від типу відношення між репрезентаменом та об'єктом. Традиційно виокремлюються такі типи: ікона, тобто знак, який характеризується подібністю до референта; індекс, поєднаний з референтом просторово-часовою суміжністю чи причинним зв'язком; символ, пов'язаний з референтом умовно та конвенційно

[237, с. 10–11; 203, с. 31]. Однак знак може виявляти характеристики, притаманні різним типам [206, с. 19], причому одні з них можуть превалювати над іншими [237, с. 89–90]. Це ілюструється фрагментом (317), де “*thataway*”, мовна форма, що конвенційно корелює зі значенням “*in that direction*”, функціонує як індекс, що використовується для вказівки на напрямок руху. Водночас, вираз “*They went thataway*” набуває додаткового значення під впливом прагматичних факторів (хоча це ініціативна репліка, вона сформульована як відповідь і містить займенник з невизначеним для адресата референтом). Відповідно, він може розглядатися як символічний індекс, що актуалізує зв'язок між ситуацією, де співрозмовникові (нібито) допомагають у переслідуванні втікачів (насправді неіснуючих) та реальним станом справ, де з ним відмовляються спілкуватися, що змушує його наполягати на зустрічі з Н. Вульфом.

(317) *When the doorbell rang as we were leaving the dining room, I supposed of course it was Pete, but it wasn't. The figure visible through the glass panel was fully twice as big as Pete, and much more familiar – Sergeant Purley Stebbins of Manhattan Homicide West. Wolfe went into the office, and I went to the front and opened the door. “They went thataway,” I said, pointing. “Nuts. I want to see Wolfe. And you.” “This is me. Shoot.” “And Wolfe.” “He’s digesting pork. Hold it” (Stout, SBC, 178).*

Під час аналізу семантики мовних знаків, що входять до номінативного простору MYSTERY, на увагу заслуговує розгляд співвідношення їхнього інтенціоналу та екстенціоналу. Інтенціонал визначається як «структурована сукупність семантичних ознак, що конституюють даний клас денотатів» [73, с. 105], що утворює інваріантний, загальний аспект значення знаків [129, с. 224], тоді як екстенціонал становить клас об’єктів, що виступають носіями зазначеної характеристики, а отже є прагматично обмеженим і контекстуально залежним [129, с. 223–224]. Спираючись на класифікацію знаків, розроблену Ч. Моррісом, ми використовуємо критерії **неоднозначності** / **ambiguity** (однозначні :: неоднозначні знаки / unambiguous :: ambiguous signs),

широкозначності / generality (широкозначні :: конкретні знаки / general :: specific signs) та **нечіткості / vagueness** (чіткі :: нечіткі знаки / precise :: vague signs). У кожній з названих опозицій загальні, неоднозначні та нечіткі знаки є вербалізаторами криптем – «квантів прихованого / імпліцитного значення» [36, с. 65], що формують концепт MYSTERY в англomовній лінгвокультурі. Перша з представлених вище опозицій – «лінгвістично значимих (які виконують семіологічну функцію) відмінностей між одиницями плану вираження, яким відповідає відмінність між одиницями плану значення і навпаки» [10, с. 348] є привативною (де один член виявляє диференційну ознаку, відсутню в іншого), тоді як дві інші є градуальними (члени якої різняться ступенем загальності) [8, с. 28].

На думку Н.М. Амосової, широкозначні слова мають найбільш загальне значення, що охоплює всі можливі контекстуально чи ситуативно зумовлені його конкретизації. На відміну від полісемії, де під час вживання виключаються всі значення, крім одного, широке значення залишається в основі будь-якого із своїх більш конкретних варіантів у мовленні [1, с. 114]. Маючи мінімальну кількість семантичних ознак в інтенціоналі, широкозначні знаки (або універсальні знаки в типології Ч. Морріса) «можуть позначати будь-що» [71, с. 16], і відповідно застосовуються для позначення референтів з невідомими характеристиками. До них відносяться неозначені займенники, наприклад, *one, someone, something*. Також ця група включає іменники на зразок *entity, person, thing*, де визначеною ознакою референта є лише істота :: неістота:

(318) “*I don’t understand one **thing**,*” he said. “*If it was Wilson, how did Wynd come to have a man like that on such intimate terms?*” (Chesterton, FB, 451).

(319) *Why? Because **Somebody Else** had already passed out that way* (Chesterton, FB, 560).

Широкозначність як семантична невизначеність (*underspecification* [261, с. 17]) експлуатується в контекстах, де гіперонім свідомо вживається замість можливого гіпоніма. Так, у фрагменті (320) фраза *a blunt object* є недостатньо інформативною в ситуації, де вона була вжита.

(320) *So Bosch had to rely on the Investigator's Summary reports and Porter's own autopsy notes, which simply said the victim had been beaten to death with a "blunt object" – policespeak meaning just about anything* (Connelly, BI, 44).

Неоднозначність визначається як «здатність знаків мати багато (допустимих) інтерпретацій», що виникають на лексичному чи синтаксичному рівні або є результатом дії прагматичних чинників [238]. Відповідно, при застосуванні екстенціоналу знака як критерію для семантичної класифікації, знаки поділяються на однозначні (які мають «лише один сигніфікат», за Ч. Моррісом [205, с. 54]) та неоднозначні. При створенні таємниці неоднозначність може застосовуватися для того, щоб заплутати опонента. Водночас, завдання КВЕСТОРА полягає в розв'язанні неоднозначності спираючись на вербальний та ситуативний контекст для знаходження правильної інтерпретації. Наприклад, у наступному фрагменті ілюструється лексична неоднозначність. Детектив неправильно сприймає вираз *"the speckled band"*, розуміючи його як позначення речі, що належить циганам, оскільки на основі наявної інформації не може здогадатися про те, що це метафоричний опис змії.

(321) *At first I thought that she had not recognized me, but as I bent over her she suddenly shrieked out in a voice which I shall never forget, "Oh, my God! Helen! It was the band! The speckled band!"* (Doyle, CSH, 375). *The presence of the gypsies, and the use of the word "band," which was used by the poor girl, no doubt to explain the appearance which she had caught a hurried glimpse of by the light of her match, were sufficient to put me upon an entirely wrong scent* (Doyle, CSH, 391).

У фрагменті (322) представлено прагматичну неоднозначність. Так, нездатність мовця В правильно зрозуміти імплікатуру виділеного висловлення мовця А змушує першого попросити пояснити, яку роль відіграє хвороба в процесі встановлення особи померлого та які висновки з цього слід зробити.

(322) A: *"He said Guillaume had rickets"* <...> A: *"Loti never saw him [Guillaume] until they brought him into the hospital in 1944."* B: *"What about the*

rickets?” A: “What about the rickets?” B: “Well, Loti knew Guillaume had rickets as a kid. Couldn’t he see the new Guillaume didn’t have it?” (Elkins, OB, 118–120).

Опозиція між чіткими та нечіткими знаками [205, с. 54] базується на протиставленні як інтенціоналу, так і екстенціоналу [197, с. 150–151]. Нечіткі предикати не мають чітко визначеного екстенціоналу, відповідно існують межові випадки, коли неможливо чітко визначити доречність застосування предикату, також нечіткі предикати лежать в основі парадоксів нагромадження (sorites paradoxes) [177, с. 6–7]. У контексті взаємодій між таємницею й квестором нечіткі знаки функціонують як стимул до визначення природи їхніх референтів або ж, з точки зору прагматики, до прохання уточнення:

(323) *I was the last person who saw him! I left him here **last night**, and I heard him lock the door as I came downstairs.” “**What time was that?**” “It was ten o’clock” (Doyle, CSH, 142).*

Що стосується їхнього продукування та вживання, нечіткі знаки можуть виникати внаслідок вторинної категоризації нечітких сутностей, яка полягає у виділенні фігури, подібної до об’єкта категоризації, і наступному виділенні ще однієї фігури, яка залишається розмитою в уяві особи, що здійснює категоризацію, і для якої вона не може підібрати чітку номінацію [61, с. 72]. У результаті, особа вдається до приблизного опису референта, базуючись на суб’єктивних асоціаціях. Це ілюструється наступним фрагментом, де асистент детектива розглядає незвичайне знаряддя вбивства, механізм дії якого йому незрозумілий.

(324) *“Ah! I expected it. Look here!” He pointed to **what looked like a long dark thorn** stuck in the skin just above the ear. “**It looks like a thorn**,” said I (Doyle, CSH, 141).*

Наголошуючи на поліетіологічний та поліфункціональній природі знаків, О.С. Колесник зазначає, що окремий знак (в результаті актуалізації певних його характеристик) може репрезентувати різні грані певного концепту чи варіанти того самого сценарію при розгляді в певному контексті. Відповідно,

пропонується класифікація, де класи знаків утворюють наступні бінарні опозиції [49, с. 46].

В опозиції **кваліфікатор :: дейктик** перший член називає певний денотат, в той час як другий імпліцитно вказує на сценарій, що потенційно може включати денотат або ж або ж актуалізує його через алюзії до культурних стереотипів [49, с. 46]. Кваліфікатори включають різноманітні синоніми іменника *mystery*, що характеризують особу, річ або ситуацію в аспекті нестачі інформації; недоступності (чи, конкретніше, приватності чи належності закритій групі людей); складності сприйняття, пояснення, прийняття рішення чи віднайдення вирішення; складної природи, що перешкоджає розумінню; незвичайної чи надприродної сутності. Крім того, до цієї групи належать метонімічні номінації, в основі яких лежить єдиний факт, відомий особі, що здійснює категоризацію референта:

(325) *Trodd, Marion – The horn-rimmed mystery* (Bradley, HSS, 142)

(326) *This was a crime that had been planned with an ingenuity and executed with a subtlety that was foreign to an Englishman's habit of thought. The very femininity of it proclaimed the Levant, or at the very least one used to Levantine habits of life. <...> It was fairly safe, at least, to suppose that the dead man and the man whom Grant had mentally christened **the Levantine** had known each other sufficiently well to knock sparks from each other* (Tey, MQ, 10).

У прикладі (327) *Dr. Watson* функціонує як дейктик, що вказує на прецедентну роль асистента детектива, проте в цьому випадку його вміння розслідувати таємниці є кращими за інспекторові, тобто відбувається зміна ролей, порівняно з оригінальною детективною історією:

(327) *Quirke sighed, then laughed. "All right, he said," he said in a tone of weary resignation. "I'll come with you. "The Inspector turned to him in feigned surprise. "Would you do that?" It was another convention between them that Quirke had a silken tongue and could talk with ease to the gentry, while Hackett would be looked down on, laughed at, and lied to. <...> "And how do we account for my*

presence?” Hackett gave a snuffly laugh. “I’ll introduce you as Dr. Watson,” he said. “Very funny,” Quirke said, turning away. “I’ll see you at five” (Black, V, 46).

Акцентуатори :: прескриптори протиставляються наступним чином. Наголошуючи певні риси денотату, акцентатори визначають його включення до різноманітних сценаріїв. Вони включають **квантифікатори**, що виділяють квантитативні параметри; **ідентифікатори**, які можуть вживатися для вказівки на нечітку сутність у випадках, коли будь-які інші характеристики, які могли б мотивувати більш конкретну номінацію, є недоступними (фрагмент 328); а також **імена**, що висувують на передній план особистісні характеристики. Так, у прикладі (329) ім’я *the Skeleton Detective of America* називає на професію особи (судовий антрополог), водночас іронічно вказуючи на його загальнонаціональний авторитет як фахівця (за допомогою *of*-фрази).

(328) *To question him had been impossible, but the moment we were assured of his condition Stackhurst turned upon me. “My God!” he cried, “what is it, Holmes? What is it?” (Doyle, CSH, 1590).*

(329) *With luck, it might never get back to his academic colleagues, but he doubted it. They were maliciously efficient at ferreting out such tidbits, and it wouldn’t be long before he arrived at some committee meeting to find a meticulously printed place card labeled “Dr. G. P. Oliver, **the Skeleton Detective of America.**” That or worse (Elkins, OB, 8).*

Крім того, до акцентуаторів належать імена, прийняті в межах певної групи людей для однозначного називання певної сутності допоки буде накопичено достатньо інформації, що зможе мотивувати більш конкретну номінацію, що має описовий, а не вказівний характер. Прикладом цього може слугувати ім’я *John Doe* (а також форма *Juan Doe*, наведена вище) та його відповідник жіночого роду *Jane Doe*, що використовується (особливо поліцією) на позначення особи, чиє справжнє ім’я є невідомим, а також римований вираз *John Doe and Richard Roe*, “a name used in law courts, legal papers, etc. to refer to a person whose actual name is unknown, esp. to the second person of two when both names are unknown (the first person being referred to as John Doe)” [263]. Ще

одним прикладом є номінація *Mr X / X*, що вказує на невідому особу, чи аспект ситуації.

(330) *“Why Ben? What would he have against Claude? What would he have against Guillaume? Why kill them?” “Guillaume?” “The fake Guillaume, I mean; Mr. X. I don’t know what else to call him”* (Elkins, OB, 138).

Прескриптори виступають експліцитними регулюючими елементами, що визначають результати розгортання певного сценарію [49, с. 46]. Так, виділений атрибутивний вираз у фрагменті (331) представляє ряд норм, що регулюють поведінку фахівців юридичної сфери, забороняючи розголос інформації, крім чітко визначених умов.

(331) *“So they were going through the files looking for potential suspects when I walked in on them.” The judge waved one of her hands in a gesture of dismissal. “Of course they were. And they were trampling on those clients’ rights as they were doing it.” “They were in the file room and were looking through old cases. Closed cases.” “Doesn’t matter. Open or closed, it still constitutes a violation of **the attorney-client privilege**”* (Connelly, BV, 46).

Констататори представляють весь набір характеристик денотата, що виявляються в різних сценаріях, тоді як **сигнали** представляють типові операції, що можуть виконуватися денотатом і визначаються його характеристиками [49, с. 46]. Прикладом констататорів є виділені фрази у фрагменті (332), що репрезентують перцептивні характеристики, які дозволяють оповідачів ідентифікувати особу, про яку йдеться. У ситуації (333) дієслово *to sleuth* функціонує як сигнал, що описує типову діяльність особи, названої цим словом (*sleuth* як іменник).

(332) *He walked again and I could almost hear **the scraping feet, the throat snuffle and sniff** of Mr. X* (Boyer, BS, 177).

(333) *“Well, we’ll get to the bottom of it. We’ll run them down! We’ll be sleuths in earnest!” “Yes, but there’s no one left to **sleuth**”* (Christie, SA, 49).

Оцінні знаки утворюють внутрішню опозицію між оцінкою та реакцією, актуалізуючи зв’язки між причинами та наслідками, а також характеристиками

і функціонуванням елементів системи [49, с. 46–47]. Як показує наступний приклад, ідіоматичний вираз *front and center* не лише визначає важливість референта, але й вказує на бажане ставлення до нього з боку інших учасників сценарію.

(334) “*At no point was Johan Rilz front and center in your investigation?*” “*Well, he was the victim of a homicide. That made him front and center the whole time in my book*” (Connelly, BV, 208).

Отже, мовні засоби, що утворюють номінативний простір MYSTERY виявляють характеристики ікон, індексів та символів. У плані семантики, аналізовані знаки включають марковані члени опозицій, утворених на основі таких ознак, як широкозначність, неоднозначність та нечіткість. У представленій функціонально-семантичній класифікації знаків враховуються їхня роль при описі сценарних взаємодій.

3.3. Іконічні знаки в номінативному просторі MYSTERY

Серед іконічних знаків Ч. С. Пірс виокремлює справжню ікону / *genuine icon*, яка є «своїм власним об’єктом, що вказує на себе самого», тобто є «автореферентним знаком», та гіпоікону яка є подібною до свого об’єкта на основі спільності певних характеристик [206, с. 19]. Автор розрізняє три типи гіпоікон, а саме образи, що є перцептивно подібними, оскільки у них копіюються певні аудіальні, тактильні чи візуальні ознаки референта [163, с. 32; 151, с. xxii], діаграми, що базуються на структурній аналогії між репрезентаменом та об’єктом, та метафори, що являють собою «опосередковану іконічність» [206, с. 21], позначаючи щось через встановлення семантичного паралелізму між двома об’єктами, що мотивують один знак [137, с. 74–75].

Серед іконічних знаків, що входять до номінативного простору MYSTERY, **мовчання** як нульовий знак («*zero element*» [116, с. 9]) належить до образів, оскільки відсутність словесної відповіді відбиває відсутність запитуваних знань у співрозмовника. Наприклад, у наступному діалогічному обміні, Міссіс

Бленкенсоп вирішує не відповідати, щоб переконати співрозмовника, що вона не має жодного уявлення про підстави для підозр, які він щойно висловив.

(335) *There was a queer smile on the Commander's face. He said: "So you haven't heard of Sans Souci? That surprises me very much – since I was under the impression, you know, that you'd been living there for the last month..." **There was a dead silence.** The Commander said: "What about that, Mrs. Blenkinsop?" "I don't know what you mean, Dr. Binion. I landed by parachute this morning"* (Christie, NM, 103–104).

За аналогією, **апосіопеза** – «несподіване переривання мовлення через нездатність завершити клаузу чи речення» [123, с. 130] – може розглядатися як образний іконічний знак, що базується на неповноті. Він дозволяє мовцеві відсунути на задій план сумнівну, неперевірену інформацію за допомогою натяку, де вголос висловлюється лише початок речення. Крім того, в наступному діалогічному обміні апосіопеза використовується як засіб пом'якшення, що допомагає адресату (Ненсі) не засмутити співрозмовника, уникаючи експліцитні вказівки на загибель її племінника.

(336) Nancy: *"But, Bee! It had been months in the water, hadn't it? They couldn't even tell what sex it was; could they? And Castleton is miles away. And they get all the corpses from the Atlantic founderings, anyhow. I mean, the nearer ones. **It is not sense to worry over – to identify it with –** Her dismayed voice died into **silence.** "No, of course it isn't!" Bee said briskly. "I am just being morbid. Have some more coffee"* (Тей, BF, 12).

На відміну від наведених вище прикладів, мовчання як аудіальний іконічний знак (аудіальна іконічна відсутність / aural "iconicity of absence") може бути заповненим (*supplemented* [259, с. 115]) невербальними індексами. Так, у наступному фрагменті необізнаність Джонаса виражається і через вербальний канал (значима відсутність відповіді), і невербально (що має також оцінне навантаження).

(337) *Inspector Hackett swiveled about to look at Jonas Delahaye sprawled in the armchair. "Would you have any idea" – he glanced towards James – "either of*

you, why your father would kill himself?" Jonas shrugged, lifting one shoulder and pulling down his mouth at the corners (Black, V, 54).

Крім функції іконічного пропуску (*iconic blank* [259, с. 114]), мовчання також може виступати індексом, актуалізуючи каузальний зв'язок між некооперативною поведінкою та ненаданням відповіді. Наприклад, у наступному обміні мовчання співрозмовників сприймається як маркер уникнення та приховування:

(338) *... for when the truth is disclosed, as it will be, the question of complicity will arise. How long have you two known each other?" He knew; I had told him. But apparently they had both forgotten, for neither answered. "Well?" Wolfe was crisp. "Miss Geer, how long have you been acquainted with Mr. Jensen. I don't suppose it's a secret?" Jane's teeth were holding her lower lip. She removed them. "I met him day before yesterday. Here"* (Stout, TT, 83).

За аналогією, переривання мовлення може також слугувати індикатором конфлікту між комунікативними інтенціями співрозмовників. Вживання апосіопези в наступному прикладі мотивується небажанням мовця розкривати будь-які інші деталі розслідування та є спробою відволікти співрозмовника та змінити тему.

(339) *"What about the shotgun? Anybody trace the serial?" "The number had been filed and acid-burned. No trace. You know, Harry, I shouldn't be saying so much. I think we should just..." He didn't finish the sentence. He turned his chair back to the file cabinet and began to put his charts away* (Connelly, BI, 60).

Еліпсис, що визначається як «пропуск елементів, які можуть бути точно реконструйованими з лінгвістичного або ситуативного контексту» [199, с. 156], може розглядатися як приклад діаграматичної іронії. У цьому випадку відповідність між релевантною новою інформацією / очевидною інформацією та вимовленою / пропущеною частиною речення зумовлена іконічним відношенням між фігурою та фоном. Таким чином мовець отримує можливість виділити актуальні деталі повідомлення, водночас дотримуючись максими кількості П. Грайса.

(340) *He turned to me. “Archie. Please look closely at the scratch on her cheek.” <...> “Made with something with a fine sharp point. It could have been a needle, but more likely a small scissors point.” “When?” “The best guess is today, but it could have been yesterday I suppose. Not possibly three days ago”* (Stout, SBC, 188–189].

Як діаграма, що базується на відношенні між фігурою та фоном, еліпсис може також застосовуватися, щоб відсунути на задній план інформацію, що є об’єктом приховування. Так, виділена репліка в діалогічному обміні (341) є семантично неповною, оскільки в ній не надається джерело повідомлення, що стимулює співрозмовника до запиту уточнення.

(341) *“If Leopold Heim had paid you the ten grand or any part of it, what would you have done with it?” “Held onto it until I got word.” “Word from whom?” “I don’t know”* (Stout, SBC, 259).

Функціонування **повтору** базується на іконічному принципі кількості, що передбачає відповідність між кількістю мовної форма та кількістю, важливістю чи непередбачуваністю концептуальної інформації [158, с. 49]. Відповідно, в наступному прикладі мовець повторює дієслово “admitted”, щоб наголосити, що зізнання працівників поліції, причетних до цієї справи, було примусовим, а також щоб виразити своє негативне ставлення до них та переконати свого батька у порушенні процедури розслідування (EMPHASIS IS QUANTITY [163, с. 50]).

(342) *“Because,” Muhannad announced, and the tone of his voice told Sahlah that her brother had saved the best for last, “they’ve now admitted it’s murder.” <...> Now that Muhannad had ferreted out the truth, Sahlah knew that her father would have to think in different terms. <...> “Admitted, Father. To us. Because of what happened at today’s council meeting and in the street afterwards. Wait. Don’t respond yet”* (George, DM, 78).

У текстовій представленні різних сценаріїв, що включають концепт MYSTERY, діаграматична іконічність може також прослідковуватися на рівні семантики, де вона становить кореляцію між змістом мовної одиниці та

концептуальною репрезентацією ситуації. Прикладом цього є зростання конкретності номінацій об'єкта пошуку в процесі розгортання сценарію SOLVING A MYSTERY та накопичення інформації про нього. Так, у наступному фрагменті описується процес встановлення особи померлого, який спочатку називається широкозначним іменником *man*, а потім отримує номінацію, що відповідає його ролі в контексті розслідування (*victim*). Далі йому надається унікальне ім'я (namor [237, с. 59]) в межах даного фрейму – *Juan Doe #67* – що дозволяє ідентифікувати його, несе інформацію про його національність та інші деталі. Потім референція здійснюється на основі його професійної діяльності (яка все ж є розмитою, що засвідчується *of*-фразою), а передумови для такого висновку про нього висловлюються пізніше у прийменниковій фразі (*the man with the worker's hands and muscles*). Зрештою, умовно прийнята поліцією номінація *Juan Doe* співставляється із справжнім ім'ям потерпілого.

(343) *The other was the eight-day-old discovery of **the body of a man** behind a twenty-four-hour diner on Sunset near the Directors Guild building (Connelly, BI, 44). **The victim**, estimated to be about fifty-five years old, was referred to as **Juan Doe #67**. This because he was believed to be Latin and was the sixty-seventh unidentified Latin man found dead in Los Angeles County during the year (Connelly, BI, 44). He had been **a worker of some kind** (Connelly, BI, 45). He knew the key was to find out who **the man with the worker's hands and muscles** had been (Connelly, BI, 56). Looks like our Juan Doe was **a guy named Gutierrez-Llosa**. He was from Mexicali (Connelly, BI, 119).*

Метафора, що є третім типом іконічних знаків у класифікації Ч. С. Пірса, співвідносить два референти, встановлюючи відношення подібності між окремими концептуальними репрезентаціями. У наведеному нижче прикладі, процес розслідування метафорично корелює з фізичним переміщенням, причому анафора (діаграма) підсилює іконічні зв'язки між формою і змістом, відображаючи ідею руху з однієї точки (єдинопочаток) у різних напрямках.

(344) *To find a murderer **you followed** clues, yes. But **you also followed** emotions. The ones that stank, the foul and putrid ones. **You followed** the slime. And there, cornered, you'd find your quarry* (Penny, BT, 70).

Отже, іконічно мотивовані знаки у проаналізованому матеріалі включають образи, що копіюють перцептивні характеристики референта та представлені апосіопезою та заповненим / незаповненим мовчанням у діалогічних обмінах; діаграми, що базуються на структурному паралелізмі та ілюструються еліпсисом та різними видами повтору; метафори, що актуалізують подібність на концептуальному рівні.

3.4. Структурні властивості номінацій елементів номінативного простору MYSTERY

До формальних критеріїв класифікації номінацій таємниці належить рівень мовної системи, на якому функціонує відповідний мовний знак. Відповідно, екстраполюючи класифікацію текстових концептів, запропоновану О. М. Кагановською, виокремлює такі структурні типи знаків [49, с. 45]: *мікро-знаки* – морфеми (мінімальні значимі одиниці) / складові частини композитів; *ката-знаки-1* – прості лексичні одиниці, *ката-знаки-2* – композити, *макро-знаки* – одиниці фразового рівня, *мезо-знаки-2* – знаки-речення, *мезо-знаки-1* – надфразові єдності, дистантні номінації, *мега-знаки* – тексти.

У контексті нашого дослідження до **мікро-знаків** відносяться афіксальні морфеми, що надають кореневій морфемі значення «невідомості, розмитості». Так, похідні лексеми з префіксами *quasi-* “*like something else or trying to be something else*” від латинського *quasi* “*as if, as it were*” [269], а також *pseudo* “*false or not real*” від грецького *pseudes* “*false, lying; falsely; deceived*”, або *pseudos* “*falsehood, untruth, a lie*” [269], обидва з яких походять від *pseudein* “*to deceive, cheat by lies*” вербалізують результат вторинної категоризації, коли особа намагається вийти з «номінативного глухого кута» [61], співвідносячи нечітку сутність з відомим референтом або вказуючи на те, чим вона не є. Префікс *mis-* сигналізує неправильність, помилковість [270, с. 945]: *misbelief*,

misconception, misconstruction, misunderstanding, а отже нерозуміння справжньої природи референта. Префікс *circum-* від латинського “*around, round about*” [269] надає лексемі значення нечіткості, «непрямоти»: *circumlocution, circumspect*. Заперечні префікси також належать до морфологічних засобів, що утворюють номінації таємниці різної частиномовної належності: *insolvable, insoluble, intangible, unclear, disguise*. Також до мікрознаків належать суфікси -*ish* “*having the nature of, like*” [270, с. 801] та *-like* “*similar to, typical of*” [270, с. 867].

До **ката-знаків-1** відносяться як прості слова (*puzzle, problem, question, secret, riddle, blur* (345)), так і афіксальні деривати (*obscurity, darkness, teaser*). **Ката-знаки-2** охоплюють композити, зафіксовані в лексикографічних джерелах (*whatsitsname, thingamajig*), а також авторські неологізми (346).

(345) *She tried to call up his face in front of her but there was only a **blur*** (Tey, BF, 12).

(346) *Ladislav **Zama-something-or-other!*** (Heyer, DU, 32).

Макро-знаки поєднують вільні словосполучення, що описують таємницю в різноманітних контекстах, тобто контекстуальні синоніми іменника *mystery* (347), а також ідіоматичні вирази (348–349):

(347) ***Some person unknown** somehow got a key to that office and sneaked in after hours and put it in Amy Wynn’s folder* (Stout, PIY, 49).

(348) *He was maddened by that **tip-of-the-tongue feeling*** (Tey, BF, 103).

(349) *The police, when they arrived in their familiar blue Vauxhall saloon, were wearing their best **poker faces*** (Bradley, SAB, 37).

Мезо-знаки-2, або знаки-речення, охоплюють розчленовані номінації таємниці чи особливостей її функціонування й вербалізують пропозитивні схеми, представлені у розділі 2. Так, у наступному прикладі, виділений фрагмент у функціонально-семантичному вимірі виступає знаком-характеризатором, що представляє діяльність детектива (пошук істини) як погляд на світло:

(350) *Not that it was anything to get excited about, for I could see that **Wolfe** was just taking a wink at the only crack that had shown any chance of light; I wasn't expecting anything and I didn't think he was* (Stout, F, 19).

Прикладом мезо-знаку-1 є надфразова єдність (351), де ряд дистантних номінацій створюють образ таємниці як ситуації, визначальними рисами якої є ворожість, прихованість та відмежованість. Так, в описі того, як Томмі слідкує за Борисом, непомітно слідуючи за ним вулицями, значення ворожості посилюється опозицією між зловісною атмосферою на площі загалом та одного будинку зокрема та затишком схованки, що на мить гарантує безпеку (*the shelter of a friendly porch*). Водночас, крім архітектурної занедбаності, причиною моторошних відчуттів є також безлюдність місця, до якого привело розслідування. Ідея прихованості реалізується через скрадливу манеру Бориса, тоді як відмежованість виявляється через використання пароля, поведінку сторожа, замкнені двері:

(351) *They reached at length a small dilapidated square. The houses there had a **sinister air** in the midst of their dirt and decay. Boris looked round, and Tommy drew back into **the shelter of a friendly porch**. The place was almost **deserted**. It was a cul-de-sac, and consequently no traffic passed that way. The **stealthy** way the other had looked round stimulated Tommy's imagination. From the shelter of the doorway he watched him go up the steps of **a particularly evil-looking house** and **rap sharply, with a peculiar rhythm**, on the door. It was opened promptly, he said **a word or two** to the doorkeeper, then passed inside. The **door was shut** to again* (Christie, SA, 94).

Мега-знаками у контексті нашого дослідження виступають текстові фрагменти, які характеризуються відносною автономністю в межах аналізованого художнього тексту (листи, записки, телеграми, повідомлення тощо) і можуть варіювати за обсягом. Так, у наступному фрагменті формально-змістова виокремленість ряду питань і відповідей, які зачитує Шерлок Холмс Доктору Ватсону засвідчується тим, що вони стають об'єктом референції в межах оповідання, отримуючи назву «Ритуал Масгрейвів». Як мега-знак він представляє систему смислів, що підлягає розкодуванню, зокрема, детектив

повинен встановити персональну та просторово-часову співвіднесеність дейктичних маркерів, а також загальну комунікативну мету аналізованого діалогічного обміну.

(352) *“He handed me the very paper which I have here, Watson, and this is the strange catechism to which each Musgrave had to submit when he came to man’s estate. I will read you the questions and answers as they stand.” ‘Whose was it?’ ‘His who is gone.’ ‘Who shall have it?’ ‘He who will come.’ ‘Where was the sun?’ ‘Over the oak.’ ‘Where was the shadow?’ ‘Under the elm.’ ‘How was it stepped?’ ‘North by ten and by ten, east by five and by five, south by two and by two, west by one and by one, and so under.’ ‘What shall we give for it?’ ‘All that is ours.’ ‘Why should we give it?’ ‘For the sake of the trust.’ “The original has no date, but is in the spelling of the middle of the seventeenth century,” remarked Musgrave. “I am afraid, however, that it can be of little help to you in solving this mystery” (Doyle, CSH, 570–571).*

Фрагмент (353) ілюструє вживання мега-знака, що не виступає об’єктом розслідування, а виконує в його межах регулятивну функцію. Так, гравіровка під опудалом риби (що є прикладом метафтонімії) символічно інтерпретується як заклик до клієнтів адвоката не реагувати на навідні чи про вокативні питання прокурора, слідчого тощо, оскільки відповідь, як правило, шкодить захисту.

(353) *Mounted on the wall beneath the fish was a brass plate. It said: IF I’D KEPT MY MOUTH SHUT I WOULDN’T BE HERE. Words to live by, I thought. Most criminal defendants talk their way into prison. Few talk their way out. The best single piece of advice I have ever given a client is to just keep your mouth shut (Connelly, BV, 27).*

Отже, з точки зору структури виокремлюються мікро-, ката-, макро-, мезо-та мега-знаки, що різняться складністю будови та ступенем автономності в аналізованому дискурсі.

3.5. Прагматичні особливості номінацій елементів номінативного простору MYSTERY

Визначення прагматики як галузі семіотики, предметом якої є відношення між знаками та їхніми користувачами [71, с. 50], зумовлює фокус дослідницької уваги на таких аспектах дискурсивної взаємодії, як прагматичні процеси (інтерпретація діяльності адресата та адресанта в процесі комунікативної взаємодії), складні прагматичні знаки, прагматична інформація (додаткові знання, необхідні для розуміння повідомлення), прагматичне повідомлення (співвідношення позначуваного мовного знака та інтендованого значення) [178, с. 222–224]. Відповідно, до актуальних питань дослідження прагматичного аспекту семіозису відноситься ситуативно зумовлений вибір комунікантами мовних ресурсів для досягнення мети спілкування.

3.5.1. Тактико-стратегічне наповнення сценарію ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ

Ф. С. Бацевич визначає *стратегію мовленнєвого спілкування* як «оптимальну реалізацію інтенцій мовця щодо досягнення конкретної мети спілкування, тобто контроль і вибір дієвих ходів спілкування і гнучкої їх видозміни в конкретній ситуації» [6, с. 118]. *Комунікативна тактика* тлумачиться як «визначена лінія поведінки на певному етапі комунікативної взаємодії, спрямованої на одержання бажаного ефекту чи запобігання небажаного; мовленнєві прийоми, які дають змогу досягнути комунікативної мети» [6, с. 120], «одна чи декілька дій, які сприяють реалізації стратегії» [37, с. 110]. Оскільки стратегічне досягнення глобальних та локальних цілей комунікації підпорядковане принципу кооперації [160], дослідники пропонують їхній поділ на кооперативні (поради, обмін думками, розповіді, полілоги тощо) та некооперативні (конфлікти, суперечки, претензії, погрози) [6, с. 119]. Водночас у контексті цього дослідження значимим є виділення різних рівнів кооперації та запропоноване Б. Бара розрізнення кооперації на дискурсивному (*conversational cooperation* – загальна відповідність відповіді поставленому

питанню) та поведінковому (*behavioural cooperation* – спрямованість обох мовців на досягнення спільної мети в результаті комунікативної взаємодії) рівнях [117, с. 66]. Відповідно, у представленій нижче класифікації стратегій приховування таємниці **стратегію уникнення** можна охарактеризувати як некооперативну на обох рівнях: на конверсативному рівні реактивна репліка не відповідає стереотипному уявленню про співвідношення пари «питання – відповідь», що уможлиблює подальше розгортання діалогу. У результаті комунікативний контакт не встановлюється чи розмикається, або ж співрозмовник змінює тему. Ця стратегія є також некооперативною на поведінковому рівні, оскільки мовці мають полярні цілі (дізнатися інформацію – приховати її). **Стратегія відмови** надати запитану інформацію є також некооперативною на поведінковому рівні, проте характеризується кооперативністю на дискурсивному рівні, оскільки реакція співвідносна з ілюкутивною метою репліки-стимулу (прохання / запит – відмова). **Стратегія надання відповіді з порушенням (*violation*) максим спілкування** спрямована на створення в співрозмовника враження співпраці як на дискурсивному, так і на поведінковому рівнях, оскільки квестор, як правило, не усвідомлює, що інформація, яку він отримує, є неправдивою / неповною тощо.

Стратегія уникнення представлена в ілюстративному матеріалі тактиками припинення розмови, зміни теми та ігнорування. *Тактика припинення розмови* проілюстрована в прикладі (354), де директив мовця А (наказ вмитися) слушно інтерпретується мовцем Б як спроба дистанціювання, намагання змусити його залишити кімнату, де будуть обговорюватися деталі детективної справи.

(354) A: “Good. Go up to your room and look at your face. It needs washing.”
 B: “So would yours if you had spent the night rolling around on sidewalks. You mean you have private business with Saul? Have you got him working on something?”
 A: “Certainly. Mr. Perrit’s job” (Stout, TT, 33).

Тактика зміни теми полягає в зміщенні фокусу уваги співрозмовника як спроби уникнення відповіді на поставлене питання. Так, у наступній ситуації

дочка кілька разів нагадує про дзвінок у двері, сподіваючись, що присутність сторонньої особи відволіче матір від розмови про поліцію й вони обоє спілкуватимуться з гостем відповідно до мети його візиту.

(355) *“You was lying to that police detective and you’re lying to me now and I’m not going to stand for it, Rachel Lynn. I truly am not.” “That was the door, Mum,” Rachel said* (George, DM, 259).

Тактика ігнорування представлена в прикладі (356), у якому детектив Н. Вульф демонстративно не реагує на поставлене інспектором Креймером запитання, вдаючи, що він зайнятий листуванням. При цьому як вербальна, так і невербальні поведінка Н. Вульфа має також оцінне навантаження, виражаючи зневагу до співробітника поліції, що змушує останнього перебити диктування листа, наполягаючи на відповіді.

(356) *“Why did you put that ad in the paper?” Cramer demanded. Wolfe turned away from him and fingered in the little stack of papers on his desk that had just been removed from envelopes. “Archie,” he said, “this letter from Jordan is farcical. He knows quite well that I do not use Brassavolas in tri-generic crosses. He doesn’t deserve an answer, but he’ll get one. Your notebook. ‘Dear Mr. Jordan. I am aware that you have had ill success with –’” “Save it,” Cramer rasped. “Okay. Putting an ad in the paper is not a felony, but I asked a civil question”* (Stout, SBC, 185).

Стратегія відмови надати запитувану інформацію може реалізуватися за допомогою конкретних тактик імпліцитно та експліцитно. Так, у наступному фрагменті представлено **тактику експліцитної відмови** без пояснення причин, незважаючи на тиск з боку співрозмовника.

(357) *“Take off your shoes and socks while I light a cigarette. A few applications to your tender flesh should do it. I want the name of the client.” “J. Edgar Hoover.” He made an unseemly noise. “Just a whisper, to me?” “No”* (Stout, SBC, 199).

Тактики імпліцитної відмови базуються на недотриманні (flouting [160, с. 49]) максими релевантності, коли замість відповіді на поставлене питання чи

прямої відмови надається причина неможливості задовольнити запит. Беручи за основу прийняті в комунікативній лінгвістиці компоненти комунікативної ситуації (адресант, адресат, повідомлення, контекст, контакт, код [173, с. 66]), виокремлюємо **тактики, орієнтовані до КВЕСТОРА (особи, що намагається отримати інформацію), УТРИМУВАЧА ТАЄМНИЦІ (особи, яка приховує), повідомлення, контакту** («фізичного каналу і психічного каналу між адресатом і адресантом» [173, с. 66], зокрема присутності сторонніх осіб).

До **тактик, орієнтованих до особи, що приховує**, належать такі типи. **Тактика вказівки на відсутність доступу до інформації** ілюструється наступним прикладом. У наведеній розмові приватного детектива Гудвіна та журналіста Лона перший зазначає, що він забув запитувану інформацію, що є неможливим, зважаючи на її важливість та новизну. У цьому обміні очевидним є конфлікт між дотриманням принципів кооперації та ввічливості [195, с. 83], причому перевага надається останньому. Відповідно така відповідь інтерпретується як непряма відмова й дозволяє мовцеві за допомогою іронії уникнути надмірної категоричності.

(358) *“The cops have it sewed up that the car that killed Pete Drossos was the one that killed Birch.” His eyes widened. “No!” “Yes.” “Sewed up how?” “**Sorry, I’ve forgotten. But it’s absolutely tight**” (Stout, SBC, 202). “They released it at noon.” Lon leaned to me. “Listen, I’ve got an idea. How can you be absolutely sure I’m to be trusted unless you try me? Here’s your chance. Tell me how they know the same car killed Birch and the boy. Then I’ll forget it.” “**I forgot it first**” (Stout, SBC, 202).*

Тактика апеляції до професійних норм передбачає вказівку на заборону розголошувати інформацію зобов’язаннями особи як фахівця (адвоката, поліцейського, що веде розслідування, приватного детектива, працівника суду тощо). Так, у наступному прикладі відмова відповідати зумовлена обов’язком зберігати лікарську таємницю.

(359) *“Why did Commander Gilbert come to see you that day?” he asked. “**Superintendent, I’d be violating my patient’s confidentiality if I told you that,**”*

she said firmly, but she tilted her head back against her husband's hand as if drawing support from his touch. "I can assure you it had nothing to do with his death" (Crombie, MNYD, 112–113).

Тактика апеляції до соціальних норм представлена у ситуації (360), де батько зупиняє подальше з'ясування Флавією деталей трагедії вказівкою на неприйнятність пліткування:

(360) *I couldn't help it. Before I could stifle the words, I found myself blurting, "Then you must have been at Culverhouse Farm when Robin was found hanging in Gibbet Wood." "Flavia!" Father said, putting his cup and saucer down with a clatter. "We will have no gossiping about the grief of others"* (Bradley, WSB, 129).

Тактика апеляції до моральних норм та особистих зобов'язань (наприклад, обіцянки зберігати таємницю, що належить іншій особі) реалізується через висловлення власних переконань, які зумовлюють відмову відповідати.

(361) *"Can you see guilt?" She shook her head. "I'm sorry. I can't help you. Guilt is a mixture of emotions – fear, anger, remorse, pity – much too complicated to separate into individual components. Nor would I implicate someone, even if I could. I don't want that power, that responsibility, on my hands"* (Crombie, MNYD, 127).

Тактика посилення на небезпеку чи шкоду для мовця від розголошу продемонстрована в наступному фрагменті, де Міс Фіоре пояснює, що вона вирішила відповідати на всі питання детектива фразою *"Yes, sir"* (тактика ігнорування) після того як отримала листа з грошима, згідно з яким вона могла залишити кошти собі лише за умови нерозголошення певної інформації. Тож запитання Вульфа розцінюється співрозмовницею як загроза її фінансовому становищу.

(362) *If you have decided to tell me nothing of Carlo Maffei I won't ask you. But this other business. Did you decide to say Yes, sir, to Mr. O'Grady, the man that came and asked you questions yesterday morning?" "Yes, sir." "Why did you do that?" She frowned, but said, "Because something happened." "Good. What*

happened?” She shook her head. “Come, Miss Fiore.” Wolfe was quiet. “There is no reason on earth why you shouldn’t tell me.” She turned her head to look at me, and then back at him again. After a moment she said, “I’ll tell Mr. Archie.” “Good. Tell Mr. Archie.” She spoke to me. “I got a letter” (Stout, F, 49).

Тактика апелювання до права на приватність застосовується мовцем у наступному прикладі для вираження обурення втручанням поліції в особисте життя третьої особи, яка, на його думку, не може бути причетною до смерті свого чоловіка

(363) *“Tell us about Mrs. Gilbert’s schedule yesterday, if you don’t mind, Mr. Reid.” Deveney’s tone made it plain that this was a command and only framed as a request for politeness’ sake. Sitting forwards again, Reid touched the pencil he’d put down on the blotter. Mimicking Deveney, he asked, “Why should I, if you don’t mind me asking? Surely you can’t think Claire had anything to do with Gilbert’s death?” He sounded genuinely shocked (Crombie, MNYD, 62).*

Тактика апеляції до власного позитивного іміджу особою, що приховує, в очах співрозмовника дозволяє їй уникнути відповіді, спираючись, наприклад, на презумпцію того, що вона не може обманювати:

(364) *“Merci. Speaking of your job, do you have any idea who that dead man is?” She’d lowered her voice. “You told Ruth you didn’t, but is that true?” “You think I’d lie?” he asked. But why not, he thought. Everyone else does. “You mean, how close are we to solving the crime?” (Penny, BT, 54).*

Тактика апеляції до фізичного чи емоційного стану особи, що приховує застосовується мовцем як спроба переконати співрозмовника в недоцільності питань через хворобу, втому, переживання адресата тощо. Так, наступному прикладі мовець Б намагається перешкодити спілкуванню зі своєю дружиною Еркюля Пуаро, мотивуючи це болісними спогадами, які може викликати така розмова.

(365) *“Then you do object?” “No. I cannot say that. But I am, I must confess it, a little fearful of the effect upon my wife. Let me be quite frank. A great many years ago, when my wife was only a young girl, she passed through a terrible ordeal. She*

has, I hope, recovered from the shock. I have come to believe that she has forgotten it. Now you appear and necessarily your questions will reawaken these old memories.” “It is regrettable,” said Hercule Poirot politely (Cristie, FLP, 29).

Тактики, звернені до квестора, охоплюють такі різновиди. **Тактика уточнення причин запиту** може слугувати як власне для уникнення відповіді (приклад (366), де старший інспектор не хоче зізнаватися в недостатній обізнаності), так і для того, щоб виграти час і надати додаткові аргументи проти.

(366) *“Tell, me, Chief Inspector! – have you in your diligent research come upon the name of Nenthall?” “Why do you ask me that, sir?” countered Hemingway. There was a derisive gleam in Gavin’s eyes. “I’m not at all sure, but I see that you haven’t. Well, when you have finished following up the theories put forward by the village half-wits, you might find it profitable to discover what was the significance of that name” (Heyer, DU, 56).*

Тактика заперечення права квестора запитувати ілюструється наступним фрагментом, де співрозмовник принципово відмовляється надати відповідь детективу Н. Вульффу, оскільки вважає, що таке питання перевищує повноваження останнього.

(367) *“Since you’re not stumped, Mr. Horan, will you answer my questions?” “No. On principle. You have no warrant to ask them.” “But you expect me to answer yours?” (Stout, SBC, 219).*

Тактика апеляції до особистісних якостей квестора полягає у вираженні оцінки його дій з метою впливу на його наступні комунікативні ходи. Так, у наведеному прикладі мовленнєва поведінка Н. Вульфа характеризується як нахабність, що однак не має бажаного ефекту, оскільки детектив впевнений у власному баченні проведення розслідування.

(368) *“I was in the country for the weekend, and Horan got me there. I drove to town immediately.” “Where in the country?” Maddox’s chin went up. “That’s sheer impudence.” Wolfe waved it away. “At any rate, it’s futile. I beg your pardon, not for impudence but for stupidity. Force of habit impelled it. In this intricate maze I*

must leave the conventional procedures, such as inquiry into alibis, to the police” (Connelly, BV, 219).

У наступному прикладі тактика апеляції до особистісних якостей квестора реалізується через маніпулятивне створення контрасту між бажаним для квестора (інспектора Креймера) власним позитивним іміджем та актуальною комунікативною поведінкою, яка не відповідає високому стандарту.

(369) Cramer: *“I would have been a goddam fool to come here and start begging you. I’ve begged you before.”* Wolfe had started making the circle again. Wolfe: *“I repeat, sir,” he murmured, “that your acceptance of your salary constitutes a fraud on the people of New York and you are a disgrace to an honorable profession”* (Stout, TT, 87).

У ситуації (370) **тактика погрози** виступає не лише засобом приховування на рівні комунікації, а й зупиняє фізичні дії інспектора Креймера, спрямовані на отримання інформації (обшук квартири Н. Вульфа).

(370) Cramer: *“Then,” he said, “I won’t try to forget it. We’re going to search this house.”* He started to leave the chair. Wolfe: *“If you do you’ll never catch the murderer of Mr. Jensen and Mr. Doyle.”* Cramer dropped back in the chair. Cramer: *“I won’t?”* Wolfe: *“No, sir”* (Stout, TT, 87).

Тактики, спрямовані до повідомлення, включають оскарження формулювання питання, визначення релевантності питання, уточнення імпліцитного значення питання. Так, у наведеній нижче ситуації, Н. Вульф застосовує **тактику оскарження формулювання питання** й відмовляється відповідати, мотивуючи це передовсім грубістю репліки інспектора Креймера.

(371) *“Why did you put that ad in the paper?” Cramer demanded.* <...> *“Save it,” Cramer rasped. “Okay. Putting an ad in the paper is not a felony, but I asked a civil question.” “No,” Wolfe said with finality. “Civil?” “Then put it your way. You know what I want to know. How do you want me to ask it?” “I would first have to be told why you want to know”* (Stout, SBC, 185).

У наступному прикладі мовець застосовує **тактику визначення релевантності питання** та уникає відповіді з огляду на те, що запитувана інформація не стосується суті справи.

(372) *“Well, the question is, what do you know about her?” Tuppence drew herself up. “I don’t see that that’s got anything to do with it.” “No? But it has, you know, really it has” (Christie, SA, 55).*

Фрагмент (373) ілюструє **тактику визначення імпліцитного значення питання**, причому метою виділеної репліки є дізнатися, чи був стимул непрямым звинуваченням, і, відповідно, скоригувати свою подальшу мовленнєву поведінку.

(373) *“What did you do with Kassel’s uniform?” Gideon asked. “What kind of a question is that?” the barman said. “No, why shouldn’t he ask?” Jean-Honoré said. He shot a melodramatically cryptic glance to Gideon. “He has to know many things.” Gideon nodded, soberly and mysteriously (Elkins, OB, 101–102).*

Тактика вказівки на присутність нератифікованих слухачів (*unratified listeners – overhearers or eavesdroppers* [140, с. 22]) спрямована до **контакту** і має на меті мотивувати співрозмовника припинити обговорення інформації, не призначеної для сторонніх. Так, у відповідь на наказ припинити говорити неправду (і натомість назвати істинну причину) Елліот вказує на присутність у ресторані сторонніх осіб, увагу яких привернув обурений вигук співрозмовника-адвоката.

(374) *“What is going on is that you have been hired to present my defense to the jury. In my estimation you have done an excellent job so far and your preparations for the defense phase are on the highest level. All of this in two weeks. Astonishing!” “Drop the bullshit!” I said it too loud. Elliot looked outside the booth and stared down a woman at a nearby table who had heard the expletive. “You’ll have to keep your voice down,” he said. “The bond of attorney-client confidentiality ends at this table” (Connelly, BV, 191).*

Стратегія надання відповіді з порушенням максим спілкування П. Грайса [160] застосовується для уникнення надання повної чи правдивої

інформації через створення в співрозмовника враження кооперації на дискурсивному рівні (через задоволення запиту), але її відсутності на поведінковому рівні. **Тактика порушення максими кількості (Quantity)** передбачає надання надмірної кількості деталей, що відволікатимуть співрозмовника від суті справи. З іншого боку, у наступному прикладі Гаррі застосовує тактику порушення максими кількості, надаючи надто загальну вказівку на своє місцезнаходження, щоб співрозмовник не міг здогадатися про причину його від'їзду.

(375) “Jed?” “Harry, where you at?” “***I'm down south, man.***” “Where down south?” “What is it, Jed?” “Wherever you're at, Pounds is trying to recall you. He said if anybody talks to you, t'tell you to get your ass back here. He said –” “Why? What's going on?” (Connelly, BI, 155).

Тактика порушення максими якості (Quality) полягає в навмисному наданні неправдивої інформації. Наприклад, у фрагменті (376) мовець виражає згоду з хибним припущенням співрозмовника, не бажаючи ділитися своїми знаннями про ситуацію та сумнівами щодо висловленого пояснення.

(376) “Perhaps there was a gas leak,” Feely said, her voice muffled by the comforter. “Perhaps he was trying to escape the fumes.” “***Perhaps,***” I said, ***noncommittally***. Although a carbon monoxide leak from the iron monster in the church basement was a distinct possibility, the problem was this: Since the gas was odorless, colorless, and tasteless, how could Mr. Collicutt have been aware of its presence? (Bradley, SAB, 47).

Тактика порушення максими релевантності (Relation) полягає в наданні фактів, що не стосуються суті справи, і, як наслідок, хибно інтерпретуються продуцентом питання, який вважатиме їх значимими й доречними. Крім того, порушенням максими релевантності є ігнорування непрямого значення питання. Так, у наступному прикладі, очевидно, що Арчі хоче дізнатися, яка саме подія відбулася за його відсутності та змінила хід розслідування. Натомість Н. Вульф реагує на пряме значення питання та надає інформацію про час і супутні обставини (*While you were here. In your presence.*),

а не про те, що саме сталося: (377) *“Something happened while I was out?” “No. While you were here. In your presence. Evidently you missed it.” Like that he was unbearable. When he took that attitude I never tried to pry it out of him because (a) I didn’t want to feed his vanity, and (b) I knew he had decided to keep it to himself. So I considered the conversation closed, turned to my desk, elevated the typewriter, and began banging out some routine letters* (Stout, TT, 22).

Застосування **тактики порушення максими способу (Manner)** в наступному прикладі поєднується з тактикою порушення релевантності та полягає в багатослів’ї та непослідовності відповіді Арчі, який замість пояснення причини свого приходу до квартири померлого починає скаржитися на упереджене ставлення до себе з боку сержанта та наполягає на своєму бажанні допомогти поліції.

(378) *Now it’s your turn, and by God, I want it straight! And fast!” I was frowning thoughtfully. “It’s too bad,” I said, “that I always seem to rub you the wrong way. As sore as you are, the best thing you could do would be to take me down and book me, but I don’t know what for. It’s not even a misdemeanor to ring a man’s doorbell. What I would like to do is help, since I’m here. If you’ve only been here three minutes you haven’t had time to try all the tests, and maybe he’s not dead. I’d be glad to –” “Get going!” His hands were fists, and a muscle at the side of his neck was working. “Get!”* (Stout, PIY, 82).

Таблиця 3.1.

Тактико-стратегічне наповнення сценарію ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ

Стратегії	Тактики
стратегія уникнення	припинення розмови зміни теми ігнорування
стратегія відмови надати запитану інформацію	експліцитної відмови тактики імпліцитної відмови: 1) тактики, орієнтовані до КВЕСТОРА уточнення причин запиту заперечення права КВЕСТОРА запитувати апеляції до особистісних якостей КВЕСТОРА погрози

Стратегії	Тактики
стратегія відмови надати запитану інформацію	2) тактики, орієнтовані до УТРИМУВАЧА ТАЄМНИЦІ вказівки на відсутність доступу до інформації апеляції до професійних норм апеляції до соціальних норм апеляції до моральних норм та особистих зобов'язань посилання на небезпеку чи шкоду для мовця від розголосу апелювання до права на приватність апеляції до власного позитивного іміджу УТРИМУВАЧА ТАЄМНИЦІ в очах співрозмовника апеляції до фізичного чи емоційного стану УТРИМУВАЧА ТАЄМНИЦІ
	3) тактики, орієнтовані до повідомлення оскарження формулювання питання визначення релевантності питання визначення імпліцитного значення питання
	4) тактика, орієнтована до контакту вказівки на присутність нератифікованих слухачів
стратегія надання відповіді з порушенням максим спілкування	порушення максими кількості порушення максими якості порушення максими релевантності порушення максими способу

Отже, за критерієм коперативності та звернення до одного з компонентів комунікативної ситуації для аргументації, інвентар мовленнєвих дій УТРИМУВАЧА ТАЄМНИЦІ при розгортанні сценарію ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ (систематизований у таблиці 3.1) включає **стратегію уникнення**, представлену тактиками припинення розмови, зміни теми та ігнорування; **стратегію відмови надати запитану інформацію**, що може реалізуватися імпліцитно та експліцитно, а також **стратегію надання відповіді з порушенням максим спілкування**.

3.5.2. Тактико-стратегічне наповнення сценарію РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ

При виокремленні стратегій і тактик, що застосовуються Квестором при розв'язуванні таємниці, було застосовано такі критерії, як комунікативна мета та зв'язок із попередньою реплікою, що дозволило виокремити **стратегію запиту інформації** та стратегію стимулювання. Перша з них має на меті встановлення інформаційної лакуни та звернення до співрозмовника для її заповнення і охоплює інтродуктивну тактику, тактику розвитку теми й тактику деталізації. **Інтродуктивна тактика** може реалізуватися за допомогою мовленнєвого акту (МА) квеситива [82, с. 443], виступаючи в структурі дискурсу ініціативним питанням, що може розпочинати розмову або ж бути спробою змінити тему у відповідь на попередню репліку. Так, у наступному прикладі виділене питання є мовленнєвим ходом, що ініціює перехід від обговорення організації, яку очолює один із співрозмовників, до наявності у нього алібі на час вбивства.

(379) *“Now, is there anything else? Because if there isn't, my cousin and I have work to do inside.” “Yes, there is something else,” Emily said. “Where were you on the night Mr. Querashi died?” Muhannad let go of his hold on the door. He came back into the light and returned his sunglasses to his nose. “What?” he asked quietly, certainly more for effect than because he'd not heard the question. “Where were you the night Mr. Querashi died?” Emily repeated (George, DM, 167).*

Інтродуктивна тактика може також включати МА директив [82, с. 442]. Наприклад, у наступному фрагменті статусно-рольова асиметрія, зумовлена службовим становищем інспектора дозволяє йому сформулювати свій запит як наказ, що характеризується чіткістю й категоричністю.

(380) *“Tell me, in detail, how you found these things,” Inspector Hewitt said, as if nothing had happened. “Don't leave anything out – and don't add anything.” As I spoke he wrote it all down in his quick, minuscule hand (Bradley, SBP, 142).*

Констатив може застосовуватися у рамках інтродуктивної тактики як запрошення прокоментувати, що надасть квестору інформацію, якої йому

бракує. Так, виділена еліптична фраза (що може також інтерпретуватися як непрямий квестив) виступає стимулом, що змушує місс Тенті поділитися всім, що їй відомо про загиблого.

(381) *I gave Miss Tanty a professional courteous smile. “About Mr. Collicutt –” I began. But there was no need to prime this pump. One touch of the handle and the whole story came gushing out. “It was on a Tuesday,” she said. “The Tuesday before Ash Wednesday, to be precise. It’s always so lovely to be precise, isn’t it, dear? One finds it so helpful when one is involved in the art of pervigilation”* (Bradley, SAB, 125).

Тактика розвитку теми має на меті підтримання розмови в бажаному для квестора руслі, що демонструється виділенням МА директивом у наступному фрагменті.

(382) *“I killed Horace Bonepenny,” I repeated, as if saying it twice would make it seem more credible. Inspector Hewitt drew in a deep breath and let it out through his nose. “Tell me about it,” he said* (Bradley, SBP, 102).

Наступний приклад ілюструє реалізацію названої тактики за допомогою МА констативу. Так, висловлюючи припущення що перший склад імені дочки є частиною назви ювелірного магазину *Racon*, мовець робить непрямий запит підтвердження, за що отримує комплімент від власниці магазину.

(383) *“Rache, love-boodle. We got Scotland Yard in the shop asking about a receipt of yours. Could you bring me a Kennedy?” She shot Barbara a smile. “Rachel. My daughter.” “Ra of Racon.” “You’re quick, aren’t you?” Connie acknowledged* (George, DM, 134).

Тактика деталізації є реакцією на попередню репліку співрозмовника, що має на меті встановлення певних елементів фрейму, що становить її концептуальну структуру. У наведеному нижче фрагменті виділений МА квестив (еліптичне спеціальне питання) слугує для **уточнення** місця та способу дії:

(384) *“You say you knew Poor wasn’t Poor. **When and how?**” ... “Wednesday evening you told me that Mr. Poor smoked ten to fifteen cigars a day. Thursday Mr.*

Cramer said the same thing. But the man that came here Tuesday, calling himself Poor, didn't even know how to hold a cigar, let alone smoke one" (Wolfe, TT, 136).

Тактика деталізації застосовується також у ситуаціях нерозуміння для отримання **пояснення**. Так, у фрагменті, поданому нижче, мовець А не розуміє попередньої репліки, оскільки йому відомо лише про три капсули з вибуховою речовиною, тож він просить мовця Б пояснити розрахунки.

(385) A: *"Well," he said, "for the present we'll assume that I believe you. You know what that amounts to, but we'll assume it. Even so, how are you on figures? How much are two and one?"* B: *"I'm pretty good. Two plus one plus one equals four."* A: ***"Yes? Where do you get that second plus one?"*** B: *"So you can add," I conceded. "Mr. Wolfe thought maybe you couldn't. However, so can we. Four capsules were found. Two are there in your drawer. One, as I told you, was used in a scientific experiment in Wolfe's office and damn near killed him. He's keeping the other one for the Fourth of July"* (Wolfe, TT, 127).

Стратегія стимулювання відповіді має на меті здійснення впливу на співрозмовника та мотивування його до надання запитаної інформації й охоплює тактику наполягання, аргументативну тактику, тактику залякування та тактику заохочення. **Тактика наполягання** використовується мовцем у наступному прикладі у вигляді повтору власної репліки без надання додаткових аргументів та має на меті змусити співрозмовника прокоментувати, чому він приховував свою професію.

(386) ***"You're a private detective,"** I said. "Well," he replied, "I shall have to admit that there are certain aspects of my career which do not involve gilliflowers."* ***"You're a private detective,"** I repeated. I was not going to be circumlocuted, or whatever the word was. I would have to ask Daffy. "Yes. Since you put it that way, yes"* (Bradley, SAB, 128).

Аргументативна тактика передбачає обґрунтування, наведення причин, які переконують особу, що приховує, надати відповідь. Наступний приклад демонструє застосування цієї тактики як спроби переконати співрозмовника,

що передача таємниці є найбільш раціональним рішенням у ситуації, що склалася.

(387) *“Tell me what went on.” “What for? It won’t change anything.” “Nola, I’m going to find out whether you tell me or not. If you lay it out for me maybe it won’t have to go any further than this. Maybe I’ll understand and agree to drop the whole thing. I’m not unreasonable, but you’ve gotta play fair”* (Grafton, CC, 164).

Тактика залякування включає прямий чи непрямий мовленнєвий акт менасив та вербалізує негативні наслідки відмови розкрити таємницю для особи, що її приховує. Фрагмент (388) демонструє застосування Флавією погрози повідомити поліції місцезнаходження співрозмовника, яка реалізується за допомогою риторичного питання, щоб спровокувати його зізнатися в скоєному.

(388) *“The police are looking for you, you know. Do you want me to tell them where you are?” It was a bald-faced lie: one of my specialties. “N-n-n-no.” His face had gone as white as tissue paper, and I thought for a moment he was going to blubber. But before I could tighten the screws, he blurted out: “I never done it, Flavia! Honest! Whatever they think I done, I didn’t.” In spite of his tangle of words I knew what he meant. “Didn’t do what, Colin? What is it you haven’t done?” “Nothin’. I ’aven’t done nothin’”* (Bradley, RHM, 86–87).

Тактика заохочення інкорпорує промісив і передбачає зазначення позитивних наслідків передачі таємниці для того, хто її приховує. У поданому нижче фрагменті розмови між адвокатом та журналістом останній пропонує взаємовигідний обмін інформацією та, зрештою, отримує згоду співрозмовника, який усвідомлює переваги такої співпраці.

(389) *“Look,” I said, “I’ve got to go, so could you stand back so I can close my door and back this tank up?” “I was hoping we could make a deal,” he said quickly. “Deal? What deal? What are you talking about?” “You know, information. I’ve got the police department wired and you’ve got the courthouse wired. It would be a two-way street. You tell me what you’re hearing and I’ll tell you what I’m*

hearing. I have a feeling this is going to be a big case. I need any information I can get" (Connelly, BV, 38).

Таблиця 3.2.

Тактико-стратегічне наповнення сценарію РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ

Стратегії	Тактики
стратегія запиту інформації	інтродуктивна тактика тактика розвитку теми тактика деталізації
стратегія стимулювання	тактика наполягання аргументативна тактика тактика залякування тактика заохочення

Отже, тактико-стратегічне наповнення сценарію РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ охоплює стратегію запиту інформації, та стратегію стимулювання, що супроводжує першу, сприяючи досягненню мовцем мети сценарію.

Висновки до розділу 3

1. У семантичному аспекті, мовні знаки, що входять до номінативного простору MYSTERY, є маркованими членами опозицій, що утворюються на основі ознак широкозначності / *generality* (широкозначні :: конкретні знаки / *general* :: *specific signs*), неоднозначності / *ambiguity* (однозначні :: неоднозначні знаки / *unambiguous* :: *umbiguous signs*) та нечіткості / *vagueness* (чіткі :: нечіткі знаки / *precise* :: *vague signs*). Під час уживання в мовленні відповідні мовні знаки можуть актуалізовувати різні профілі відповідного концепту, виступаючи кваліфікаторами, дейктиками, акцентаторами, прескрипторами, констататорами, сигналами, та оцінним знаками.

2. Складники аналізованого номінативного простору з іконічною мотивацією охоплюють образи, які характеризуються подібністю перцептивних характеристики референта й представлені апосіопезою та заповненням /

незаповненим мовчанням у діалозі; діаграми, в основі яких лежить структурний паралелізм (еліпсис, різні види повтору); метафори, що актуалізують подібність на концептуальному рівні.

3. За структурою аналізовані знаки поділяються на *мікро-знаки* – морфеми (мінімальні значимі одиниці мови); *ката-знаки-1* – прості лексичні одиниці, *ката-знаки-2* – композити, *макро-знаки* – одиниці фразового рівня, ідіоми, *мезо-знаки-2* – знаки-речення, *мезо-знаки-1* – надфразові єдності, дистантні номінації, *мега-знаки* – тексти.

4. Тактико-стратегічне наповнення сценарію ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ включає стратегію уникнення, що охоплює тактики припинення розмови, зміни теми й ігнорування; стратегію відмови надати запитану інформацію, що може реалізуватися імпліцитно та експліцитно, а також стратегію надання відповіді з порушенням максим спілкування.

5. Інвентар мовленнєвих дій КВЕСТОРА в рамках сценарію РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ охоплює стратегію запиту інформації, (представлену інтродуктивною тактикою, тактикою розвитку теми й тактикою деталізації) та стратегію стимулювання відповіді (включає тактику наполягання, залякування й заохочення), що супроводжує першу, сприяючи досягненню мовцем мети сценарію.

6. Основні положення розділу викладено в одноосібних публікаціях автора [101; 242].

ВИСНОВКИ

Методика, яка врахувала базові положення теорії систем та лінгвосинергетики, когнітивної лінгвістики й лінгвоконцептології, фреймової семантики, теорії концептуальної метафори та метонімії, лінгвосеміотики й лінгвопрагматики, дозволила встановити, що феномен енігматичності, концептуалізований і вербалізований як MYSTERY, є своєрідною універсалією, яка детермінує перебіг процесів розвитку, адаптації та трансформації систем різної природи й планів буття.

Номінативний простір MYSTERY визначено як структуровану сукупність номінативних одиниць, що вербалізують складові концептуального простору MYSTERY, віддзеркалюючи сутнісні ознаки відповідних реалій та відображаючи їхню інтерпретацію представниками англomовної лінгвокультури. Концепт MYSTERY – це ментальне утворення, що віддзеркалює притаманні для представників англomовних лінгвоспільнот уявлення про об'єкт (істоту, предмет або ситуацію), інформація про який є недоступною чи недостатньою за якісними / кількісними ознаками для суб'єкта у певному часо-просторі, при чому така інформаційна недостатність викликана властивостями самого об'єкта, ситуативним станом речей або впливом іншого суб'єкта. Оскільки надане визначення імплікує зв'язок MYSTERY з іншими концептами, концептуальний простір MYSTERY моделюється як фреймова мережа, що характеризується цілісністю, фрактальністю, динамізмом і відкритістю та містить концепти КВЕСТОР, ВЛАСНИК ТАЄМНИЦІ, УТРИМУВАЧ ТАЄМНИЦІ, а також сирконстанти, що характеризують їхні взаємодії. Вербальне представлення ситуацій взаємодії названих концептів відбувається в рамках сценаріїв СТВОРЕННЯ, ПРИХОВУВАННЯ, РОЗВ'ЯЗУВАННЯ Й ПЕРЕДАЧА ТАЄМНИЦІ.

Лінгвокогнітивною основою непрямих номінацій концептуального простору MYSTERY є метафоричні, метонімічні та інтегративні концептуальні моделі. Метафоричні моделі мотивують онтологічне переосмислення MYSTERY як об'єкта з певними фізичними характеристиками, перцептивними параметрами й дискретною внутрішньою структурою; контейнера, що містить

невідому інформацію; істоти (антропоморфної істоти – правителя чи противника, тварини або міфічної істоти), темряви. Метонімічні моделі встановлюють відношення ЦІЛЕ – ЧАСТИНА в межах ідеалізованих когнітивних моделей ОБ’ЄКТ – ЧАСТИНА, КАТЕГОРІЯ – ХАРАКТЕРИСТИКА, ПОДІЯ, ШКАЛА та відношень ЧАСТИНА – ЧАСТИНА в межах ідеалізованих когнітивних моделей ДІЯ, СПРИЙНЯТТЯ, ПРОДУКУВАННЯ, ЗНАК – РЕФЕРЕНЦІЯ. Інтегративні моделі протиставляються співприсутності кількох метафор чи метонімій на синтагматичному рівні та охоплюють метафтонімію, а також взаємодію на концептуальному рівні кількох метафор чи метонімій, що мотивують певний мовний вислів.

Номінативний простір MYSTERY характеризується ієрархічністю (виявом якої є входження до номінативного простору одиниць різних рівнів), фрактальністю (яка прослідковується в масштабному повторенні структури концептуального простору в семантичній структурі одиниць різного рівня – у внутрішній формі слова, словосполученні, реченні, (мікро)тексті), динамічністю (пов’язаною з різними функціонально-семантичними характеристиками мовних одиниць у дискурсі).

З точки зору семантики, вербалізаторами MYSTERY є марковані члени опозицій, утворених на основі таких ознак, як широкозначність, неоднозначність та нечіткість. Контекстуальне вживання складників номінативного простору MYSTERY дозволяє виокремити в структурі значення мовної одиниці певний семантичний профіль, що визначає її функцію в дискурсі, відповідно до чого виокремлюються такі функціонально-семантичні типи, як кваліфікатори, дейктики, акцентатори, прескриптори, констататори, сигнали та оцінні знаки. Структурні характеристики аналізованих мовних одиниць, що також визначалися з огляду на їхнє функціонування в мікродискурсивних фрагментах, дозволили виділити *мікро-знаки* – морфеми; *ката-знаки-1* – прості лексичні одиниці, *ката-знаки-2* – композити, *макро-знаки* – одиниці фразового рівня, ідіоми, *мезо-знаки-2* – знаки-речення, *мезо-знаки-1* – надфразові єдності, дистантні номінації, *мега-знаки* – тексти. Для визначення

прагматичного аспекту мовних знаків, які є складниками номінативного простору MYSTERY, було проаналізовано тактико-стратегічне наповнення сценарію ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ, що охоплює стратегію уникнення, яка передбачає тактики припинення розмови, зміни теми та ігнорування; стратегію відмови надати запиту інформацію, яка може реалізуватися імпліцитно й експліцитно, та стратегію надання відповіді з порушенням максим спілкування. Розгортання сценарію РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ виявляє такі стратегії КВЕСТОРА: стратегію запиту інформації (охоплює інтродуктивну тактику, тактику розвитку теми й тактику деталізації) та стратегію стимулювання відповіді (містить тактику наполягання, залякування й заохочення), що може супроводжувати стратегію запиту інформації, сприяючи досягненню мовцем мети сценарію.

Результати вивчення лінгвокогнітивної та лінгвосеміотичної природи й функціонування складників номінативного простору MYSTERY відкривають перспективи подальших досліджень, які можуть бути пов'язані з вивченням сукупного функціонування знаків різних модальностей, що репрезентують складники концептуального простору MYSTERY на матеріалі кінодискурсу, а також у розгляді номінативного простору MYSTERY в діяхронії та порівнянні його особливостей у давньо-, середньо- й ранньомовноанглійський період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии / Н. Н. Амосова. – Ленинград : Изд-во Ленинградского университета, 1963. – 208 с.
2. Апресян Ю. Д. Избранные труды. Т. I: Лексическая семантика. Синонимические средства языка / Ю. Д. Апресян. – [2-е изд., испр. и дополн.]. – М. : Издательская фирма «ВОСТОЧНАЯ ЛИТЕРАТУРА» РАН, 1995. – 472 с.
3. Апресян Ю. Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания / Ю. Д. Апресян. – Вопросы языкознания. – 1995. – № 1. – С. 37–67.
4. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Н. Д. Арутюнова. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 896 с.
5. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка, их личностная и национальная специфика: дис. ... доктора филол. наук; 10.02.19 / Анатолий Павлович Бабушкин. – Воронеж, 1997. – 330 с.
6. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – Київ : Академія, 2004. – 344 с.
7. Бехта Т. О. Лінгвокогнітивне моделювання англомовного детективного дискурсу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / Т. О. Бехта. – Чернівці, 2009. – 21 с.
8. Блох М. Я. Теоретическая грамматика английского языка: учебник для студентов филол. фак. ун-тов и фак. англ. яз. педвузов / Марк Яковлевич Блох. – М.: Высш. школа, 1983. – 383 с.
9. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика: Курс лекций по английской филологии / Николай Николаевич Болдырев. – Тамбов : Изд-во Тамб. ун-та, 2001. – 123 с.
10. Большой энциклопедический словарь. Языкознание / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. – 685 с.
11. Борисов О. О. Номінативний простір та лексико-семантичне поле: щодо диференціації термінів когнітивної лінгвістики / О. О. Борисов,

О. Г. Васильева // Функциональная лингвистика : научн. журнал. – 2012. – № 3. – С. 71–74.

12. Бритвін Д. В. Номінативний простір концепту МАРГІНАЛЬНІСТЬ у романному доробку Блеза Сандрара (на матеріалі роману «Moravagine»). – Мовні і концептуальні картини світу. – 2014. – Випуск 50, частина 1. – С. 93–100.

13. Брославська Л. Я. Об'єктивація американського лінгвокультурного концепту ВІЙНА в ідіодискурсі Ернеста Хемінгуей: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Любов Ярославівна Брославська. – Харків, 2016. – 221 с.

14. Воркачев С. Г. Лингвокультурная концептология и ее терминсистема (продолжение дискуссии) [Электронный ресурс] / Сергей Григорьевич Воркачев // Политическая лингвистика. – 2014. – Вып. № 3(49). – С. 12–20. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/lingvokulturnaya-kontseptologiya-i-ee-terminosistema-prodolzhenie-diskussii>

15. Воробьёва О. П. Лингвистика сегодня: реинтерпретация эпистемы / О. П. Воробьева // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія. – 2013. – Т. 16, № 2. – С. 41–47.

16. Галич О. Б. Мовні засоби відтворення містичного в англійському готичному романі XVIII століття: функціонально-семантичний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови» / О. Б. Галич . – К., 2011. – 19 с.

17. Гамзюк М. В. Емотивність фразеологічної системи німецької мови (досвід дослідження в синхронії та діяхронії): автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.04 / М. В. Гамзюк ; Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2001. – 31 с.

18. Гнаповська Л. В. Концепт "КУЛЬТУРА" в номінативному просторі "КОХАННЯ" // Л. В. Гнаповська, М. В. Дука // Вісник Житомирського державного ун-ту ім. І. Франка. – 2005. – Вип. 23. – С. 47–50.

19. Голяд Н. І. Профілювання етнокультурних концептів в англійській загадці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / Н. І. Голяд. – К., 2016. – 21 с.

20. Головня А. В. Лингвокультурное пространство художественной прозы (на материале произведений Редьярда Киплинга) / А. В. Головня // Язык и пространство: проблемы онтологии и эпистемологии : [монография] / А. Э. Левицкий, С. И. Потапенко, Л. И. Белехова и др.; под ред. А. Э. Левицкого, С. И. Потапенко. – Нежин : Издательство НГУ имени Николая Гоголя, 2011. – С. 315–348.

21. Демьянков В. З. Парадигма в лингвистике и теории языка / В. З. Демьянков // Горизонты современной лингвистики: Традиции и новаторство: Сб. в честь Е. С. Кубряковой. / Отв. ред. Н. К. Рябцева. – М. : Языки славянских культур, 2009. – С. 27–37.

22. Домброван Т. И. Заимствование как проявление анизотропии языковой системы / Татьяна Ивановна Домброван // Одеський лінгвістичний вісник. – 2014. – Вип. 4. – С. 73–80.

23. Домброван Т. И. Что дает синергетика науке о языке? [Электронный ресурс] / Татьяна Ивановна Домброван // Jazyk a kultúra. – 2012. – Ročník 3, číslo 12/2012. – Режим доступа: <http://www.ff.unipo.sk/jak/cislo12.html>.

24. Домброван Т. И. Язык в контексте синергетики: Монография / Т. И. Домброван. – Одесса: КП ОГТ, 2013. – 346 с.

25. Домброван Т. І. Лінгвосинергетика: перші результати міждисциплінарного симбіозу / Т. І. Домброван // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». – 2014. – Т. 1, № 8. – С.85–88.

26. Дунаєвська О. Номінативні особливості фреймової організації типової ситуації "ХРЕЩЕННЯ ДИТИНИ" (на матеріалі британського релігійного дискурсу) / О. Дунаєвська // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: зб. наук. праць. – Херсон: ХДУ, 2013. – Вип. 20. – С. 102–107.

27. Ефремов В. А. Теория концепта и концептуальное пространство / В. А. Ефремов // Известия РГПУ им. А. И. Герцена. – 2009. – № 104. – С. 96–106.

28. Єнікеєва С. М. Система словотвору сучасної англійської мови: синергетичний аспект (на матеріалі новоутворень кінця XX – початку XXI століть): дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04 / Санія Маратівна Єнікеєва. – Запоріжжя, 2011. – 438 с.

29. Жаботинская С. А. Имя как текст: Концептуальная сеть лексического значения (анализ имени эмоции) / Светлана Анатольевна Жаботинская // Когниция, коммуникация, дискурс. – 2013. – № 6. – С. 47–76.

30. Жаботинская С. А. Концепт / домен: матричная и сетевая модели / Светлана Анатольевна Жаботинская // Культура народов Причерноморья. – 2009. – № 168. – Т. 1. – С. 254–259.

31. Жаботинская С. А. Концептуальный анализ: типы фреймов / Светлана Анатольевна Жаботинская // Вісник Черкаського університету. Серія „Філологічні науки”. – 1999. – Вип. 11. – С. 12–25.

32. Жаботинська С. А. Лексичні поля й нелінійна динаміка когнітивних структур / Світлана Анатоліївна Жаботинська // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2011. – Вип. 52. – С. 3–11.

33. Жаботинська С. А. Посесивна конструкція і концептуальні трансформи / Світлана Анатоліївна Жаботинська // Мова. Людина. Світ: До 70-річчя проф. М.П. Кочергана: Зб. наукових статей / Під ред. Тараненка О. О. – Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2006. – С. 178–192.

34. Жаботинська С. А. Синтаксична метафора у світлі граматичних конструкцій (багатозначність структури NP₂ of NP₁) / Світлана Анатоліївна Жаботинська // Studia Philologica. – 2012. – Випуск 1. – С. 43–51.

35. Ивин А. А. Основания логики оценок / А. А. Ивин. – М. : Издательство Московского университета, 1970. – 230 с.

36. Игина З. А. Воля к тайне как топос готической традиции: принципы языковой реализации в нарративной коммуникации (на материале рассказа Э. Уортон «Afterward») / З. А. Игина // Вісник КНЛУ. – Т. 16., № 2 – К. : Вид. центр КНЛУ. – 2013. – С. 60–66.

37. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О. С. Иссерс. – Издательство ЛКИ, 2008. – 284 с.
38. Іщенко Н. Г. Оцінний компонент лексичного значення слова / Н. Г. Іщенко // Філологічні трактати. – 2010. – Том 2, №3. – С. 47–50.
39. Калюжна А. Б. Концепт ТАЄМНИЦЯ в англійській мовній картині світу / А. Б. Калюжна, І. В. Змійова. – Вісник ХНУ. – 2009. – № 848. – С. 35–38.
40. Калюжна А. Б. Лінгвокогнітивні характеристики ключових концептів англomовного детективного дискурсу : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Алевтина Борисівна Калюжна. – Харків, 2017. – 264 с.
41. Клименюк А. В. Модели концептосферы и механизмов когнитивного мышления индивида / А. В. Клименюк // Наукові записки. – Вип. 81 (3). – Серія: Філологічні науки(мовознавство) : У 4 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – С. 88–104.
42. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика / Ирина Михайловна Кобозева. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с.
43. Колесник А. С. Концепт-мифологема СИЛА в лингвoseмiotическом освещении // Лингвoкoнцeптoлoгия: пepспeктивныe нaпpaвлeния : мoнoгpaфия / [aвт. кoл. А. Э. Лeвицкий, С. И. Пoтaпeнкo, О. П. Вoрoбъeвa и др.] ; пoд peд. А. Э. Лeвицкого, С. И. Пoтaпeнкo, И. В. Нeдaйнoвoй. – Лyгaнск : Изд-вo ГY „ЛHУ имени Тaрaсa Шeвчeнкo”, 2013. – С. 445–459.
44. Колесник О. С. Від міфосеміотики до нео-антропоцентризму у лінгвістиці / О. С. Колесник // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – 2015. – Вип. 137. – С. 435–440.
45. Колесник О. С. Емоції крізь призму лінгвoseмiotики міфу // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету: Філологія. Педагогіка. Психологія. – Вип. 26. – К. : Вид. центр КНЛУ. – 2013. – С. 76–82.
46. Колесник О. С. Енігматичні феномени в аспекті міфологічно орієнтованого семіозису // Науковий вісник Чернівецького університету. –

Вип. 751. – Германська філологія. – Чернівці : ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2015. – С.191–203.

47. Колесник О. С. Концептуальна алюзія як модель міфологічно орієнтованої концептуалізації світу / О. С. Колесник // Мовні та концептуальні картини світу. – Вип. 33. – К.: „Київський університет”. – 2011. – С. 286–292.

48. Колесник О. С. Лінгвосеміотика міфологічного простору: дис. ... докт. філол. наук: 10.02.15 / Олександр Сергійович Колесник. – Київ, 2012. – 548 с.

49. Колесник О. С. Міфологічний простір крізь призму мови та культури : монографія / Олександр Сергійович Колесник. – Чернігів : РВВ ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2011. – 312 с.

50. Колесник О. С. Релятивні параметри розвитку відкритих систем в аспекті лінгвосеміотики міфу // Мовні та концептуальні картини світу. – Вип. 47. – Ч. 1. – К. : Київський університет. – 2014. – С. 489–499.

51. Колесник О. С. Теорія міфологічно орієнтованого семіозису: термінологічний етюд / Олександр Сергійович Колесник // Теоретична і дидактична філологія. – 2013. – № 15. – С. 221–231.

52. Комарова З. И. Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике: учебное пособие / З. И. Комарова. – Екатеринбург: Изд-во Ур-ФУ, 2012. – 818 с.

53. Кривенко Г. Л. Зоосемізми в англійській та українській мовах: семантико-когнітивний і функціонально-прагматичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.17 / Ганна Леонідівна Кривенко. – Київ, 2006. – 20 с.

54. Крыжановская М. В. Дискурсивное пространство телевизионного ток-шоу (на материале итальянского языка) / М.В. Крыжановская // Язык и пространство: проблемы онтологии и эпистемологии : [монография] / А. Э. Левицкий, С. И. Потапенко, Л. И. Белехова и др.; под ред. А. Э. Левицкого, С. И. Потапенко. – Нежин : Издательство НГУ имени Николая Гоголя, 2011. – С. 455–482.

55. Кубрякова Е. С. Концепт / Елена Самойловна Кубрякова // Краткий словарь когнитивных терминов / [под общей ред. Е. С. Кубряковой]. – М. : Филологический факультет МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. – С. 90–93.

56. Кубрякова Е. С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа) / Елена Самойловна Кубрякова // Язык и наука конца 20 века : [сб. статей / под ред. акад. Ю. С. Степанова]. – М.: [б. и.], 1995. – С. 144–238.

57. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Елена Самойловна Кубрякова. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.

58. Кузнєцова Д. Ю. Номінативне поле "вираз обличчя" в сучасному англomовному художньому дискурсі: емотивний та прагматичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / Д. Ю. Кузнєцова. – К., 2009. – 22 с.

59. Курдюмов С. П. Структуры будущего: синергетика как методологическая основа футурологи / С. П. Курдюмов, Е. Н. Князева // Синергетическая парадигма. Нелинейное мышление в науке и искусстве. – М. : Прогресс-Традиция, 2002. – 496 с.

60. Левин Ю. И. Семантическая структура загадки / Ю. И. Левин // Паремно-логический сборник. Пословица. Загадка (Структура, смысл, текст) / ред. Г. Л. Пермякова. – М. : Наука, 1978. – С. 283–314.

61. Левицький А. Е. Категоризація і номінація нечітких сутностей та їх ознак / Андрій Едуардович Левицький // Вісник КНЛУ. Серія Філологія. – 2011. – Том 14, №1. – С. 69–76.

62. Левицький А. Е. Перспективні напрями зіставних досліджень у межах когнітивно-дискурсивної парадигми / А. Е. Левицький // Мовні і концептуальні картини світу. – 2007. – Вип. 23, Ч. 2. – К. : ВПЦ „Київський ун-т”. – С. 119–127.

63. Левицкий А. Э. Предисловие / А. Э. Левицкий // Язык и пространство: проблемы онтологии и эпистемологии : [монография] / А. Э. Левицкий,

С. И. Потапенко, Л. И. Белехова и др.; под ред. А. Э. Левицкого, С. И. Потапенко. – Нежин : Издательство НГУ имени Николая Гоголя, 2011. – С. 5–12.

64. Лингвистика и аксиология: этносемиотика ценностных смыслов: коллективная монография. – М.: ТЕЗАУРУС, 2011. – 352 с.

65. Лотман Ю. М. Семиосфера / Ю. М. Лотман. – СПб: "Искусство–СПб", 2001. – 704 с.

66. Максименко Ю. В. Номінативне поле «ІНТЕРЕС» у сучасному англomовному художньому дискурсі: семантичний та прагматичний аспекти емотивний та прагматичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / Ю. В. Максименко. – К., 2015. – 20 с.

67. Материнська О. Меронімія як логіко-класифікаційний засіб організації лексичного фонду / Олена Материнська // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – 2009. – Вип. 81(1). – С. 24–27.

68. Мизин Т. О. Лінгвостилістичні особливості англійської народної загадки / Т. О. Мизин // Вісник Житомирського державного університету. – 2014. – Випуск 2 (74). Філологічні науки. – С. 139–143.

69. Мізін К. Місце зіставної лінгвокультурології серед інших лінгвістичних і нелінгвістичних дисциплін / Костянтин Мізін // Теоретична і дидактична філологія. – 2015. – Випуск 20. – 276–287.

70. Минский М. Фреймы для представления знаний / М. Минский ; пер. с англ. О. Н. Гринбаум. – М.: Энергия, 1979. – 152 с.

71. Моррис Ч. У. Основания теории знаков / Ч. У. Моррис // Семиотика : антология. – [сост. и общ. ред. Ю. С. Степанов]. – С. 45–110.

72. Недайнова І. В. Номінативний простір „Ігровий вид спорту” в сучасній англійській мові: лінгвокогнітивний та лінгвокультурний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / І. В. Недайнова. – К., 2004. – 19 с.

73. Никитин М. В. Курс лингвистической семантики / М. В. Никитин. – СПб.: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2007. – 819 с.

74. Пименова М. В. Концептуальные исследования. Введение : учеб. пособие / М. В. Пименова, О. Н. Кондратьева. – М. : ФЛИНТА ; Наука, 2011. – 176 с.

75. Пименова М. В. Особенности концептуализации чувства в русской языковой картине мира / М. В. Пименова // Мир человека и мир языка: Коллективная монография / Отв. ред. М. В. Пименова. – Кемерово : Комплекс «Графика», 2003. – С. 180–238.

76. Пименова М. В. Сценарий как один из способов описания концепта (на примере концепта радость) / М. В. Пименова // Новое в славянской филологии: сборник статей; отв. ред. М. В. Пименова. – Севастополь: Рибэст, 2009. – С. 68–79.

77. Пименова М. В. Типы концептов и этапы концептуального исследования / Марина Владимировна Пименова // Вестник КемГУ. – 2013. – №2 (54), Т. 2. – С. 127–131.

78. Пихтовникова Л. Синергетическая парадигма в современной лингвистике / Лидия Пихтовникова // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – 2014. – Вип. 127. – С. 34–39.

79. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М.: Восток – Запад, 2007. – 314 с.

80. Попова З. Д. Язык и национальная картина мира / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. ; Берлин : Директ-Медиа, 2015. – 101 с.

81. Потапенко С. І. Орієнтаційний простір сучасного англomовного медіа-дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу) : автореф. дис. ... доктора філол. наук : спец. 10.02.04 / С. І. Потапенкою – К., 2008. – 32 с.

82. Почепцов Г. Г. Избранные труды : монография / Георгий Георгиевич Почепцов ; сост., общ. ред. и вступ. статья И. С. Шевченко. — Харьков : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2009. — 556 с.

83. Присяжнюк Л. Ф. Змінені стани свідомості: лінгвістичний вимір / Л. Ф. Присяжнюк // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія

Філологія. Педагогіка. Психологія / [гол. ред. Г. І. Артемчук]. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2011. – Вип. 22. – С. 59–64.

84. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / Анатолій Миколайович Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.

85. Савицкий В. М. Пространство как методологическая категория лингвистики / В. М. Савицкий. – Известия Волгоградского государственного педагогического университета. – 2012. – № 68(4). – С. 76–79.

86. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : довкілля-К, 2010. – 844 с.

87. Селиванова Е. А. Проблема дефиниции загадки / Елена Александровна Селиванова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія. – 2014. – № 9. – С. 150–154.

88. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.

89. Селиванова Е. А. Энигматический дискурс: вербализация и когниция / Елена Александровна Селиванова. – Черкасы : Изд-во Ю. Чабаненко, 2014. – 224 с.

90. Сколоздра-Шепітко О. Онімний простір оповідання Івана Франка «Герой поневолі» / Олеся Сколоздра-Шепітко // Проблеми гуманітарних наук. Серія «Філологія». – 2016. – Випуск 38. – С. 85–91.

91. Слишкин Г. Г. Лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе / Геннадий Геннадьевич Слышкин. – М. : Academia, 2000. – 141 с.

92. Стилистика английского языка / А. Н. Мороховський, О. П. Воробьева, Н. И. Лихошерст, З. В. Тимошенко. – Киев : «Вища школа», 1984. – 247 с.

93. Стрельченко К. С. Вербалізація сценарію ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ в аспекті міждисциплінарних студій / К. С. Стрельченко // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету. Серія Філологічні науки (мовознавство). – 2016. – Вип. 146. – С. 165–179.

94. Стрельченко К. С. Емоціогенний потенціал вербалізованого сценарію «РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ» (на матеріалі сучасної англомовної прози) / К. С. Стрельченко // Нова філологія. – 2016. – Вип. 68. – С. 30–36.

95. Стрельченко К. С. Інтегративні моделі концептуалізації ТАЄМНИЦІ в картинах світу англомовних лінгвоспільнот / К. С. Стрельченко // Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики : науковий журнал / [редкол. В. І. Кушнерик та ін.] – Чернівці : Видавничий дім «РОДОВІД», 2016. – Вип. 11–12, Ч. 2. – С. 263–268.

96. Стрельченко К. С. Каузація в концептуальному просторі ТАЄМНИЦЯ в аспекті семантики номінацій силових взаємодій / К. С. Стрельченко // Science and Education a New Dimension. Philology / [editor-in-chief Xenia Vamos]. – Budapest, 2016. – Vol. IV (27), Issue 107. – P. 48–52.

97. Стрельченко К. С. Концептуальна метонімія у вербалізації ТАЄМНИЦІ в сучасній англійській мові / К. С. Стрельченко // Мовні і концептуальні картини світу. – 2015. – Вип. 55, Ч. 2. – С. 329–337.

98. Стрельченко К. С. Концептуальний простір ТАЄМНИЦЯ в контексті міждисциплінарних студій / К. С. Стрельченко // Наукові записки. Серія «Філологічні науки» (Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя). – 2016. – Книга 1. – С. 191–196.

99. Стрельченко К. С. Концептуальний простір ТАЄМНИЦЯ: фреймова модель (на матеріалі англомовних художніх творів) / К. С. Стрельченко // Studia Philologica (Філологічні Студії): зб. наук. праць / редколегія: І. Р. Буніятова, Л. І. Белєхова, О. Є. Бондарєва [та ін.]. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – Вип. 6. – С. 56–62.

100. Стрельченко К. С. Метафоричні моделі концептуалізації ТАЄМНИЦІ в картині світу носіїв англійської мови / К. С. Стрельченко // Наукові праці. Серія «Філологія. Мовознавство». – 2015. – Т. 252, вип. 240. – С. 97–102.

101. Стрельченко К. С. Прагматичний аспект вербалізованого сценарію «ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ»: стратегії й тактики / К. С. Стрельченко //

Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія. – 2017. – Вип. 77. – С. 89–94.

102. Стрельченко К. С. Фіктивний рух у представленні концепту ТАЄМНИЦЯ в сучасній англійській мові / К. С. Стрельченко // Мова. Культура. Комунікація: інноваційні підходи до вивчення мов та літератур: Матеріали 7-ї Міжнародної науково-практичної конференції (Чернігів, 22–23 квітня 2016 р.). – Чернігів : Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка. – 2016. – С. 51–55.

103. Тарасенко В. В. Фрактальная семиотика: «слепые пятна», перипетии и узнавания / Владислав Валерьевич Тарасенко. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 232 с.

104. Тихомирова О.В. Міфічний квест у літературній спадщині Дж. Р. Р. Толкіна : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.04 / О. В. Тихомирова. – К., 2003. – 20 с.

105. Ущина В. А. Позиціювання суб'єкта в сучасному англomовному дискурсі ризику : дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04 / Валентина Антонівна Ущина. – Київ, 2016. – 501 с.

106. Фещенко Ю. І. Ідіоматичний простір “homo socialis” у сучасній англійській мові: лінгвокогнітивний та комунікативно-функціональний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / Ю. І. Фещенко. – К, 2007. – 21 с.

107. Филистова Н. Ю. Структура и семантика детективного нарратива (на материале текстов английских и русских рассказов) : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Н. Ю. Филистова. – Тюмень, 2007. – 30 с.

108. Фрумкин К. Г. Тайна / Константин Григорьевич Фрумкин // Энциклопедия эпистемологии и философии науки / [под общ. ред. И. Т. Касавина]. – М. : «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2009. – С. 952–953.

109. Хакен Г. Синергетика. Иерархии неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах / Г. Хакен. – М. : Мир, 1985. – 420 с.

110. Шишкіна Т. А. Интерпретационный потенциал номинативной модели / Т. А. Шишкина. – Наука. Университет. 2001. Материалы второй научной конференции. – Новосибирск, 2001. – С. 42 – 45.

111. Щукина Д. А. Пространство как лингвокогнитивная категория (на материале произведений М. А. Булгакова разных жанров): автореф. дис. ... докт. филол. наук: 10.02.01 [Электронный ресурс] / Дарья Алексеевна Щукина. – СПб., 2004. – Режим доступа: <http://cheloveknauka.com/prostranstvo-kak-lingvokognitivnaya-kategoriya>.

112. Шуменко О. А. Частиномовний простір денумеративів сучасної англійської мови / О. А. Шуменко // Філологічні трактати. – 2011. – Т. 3, №2. – С. 97–101.

113. Языковая картина мира и системная лексикография / Ю. В. Апресян, Ю. Д. Апресян, Е. Э Бабаева и др.; отв. Ред. Ю. Д. Апресян. – М.: Языки славянских культур, 2006. – 916 с.

114. Allwood J. Logic in Linguistics / J. Allwood, L.-J. Anderson, O. Dahl. – Cambridge : Cambridge University Press, 1995. – 185 p.

115. Atkin A. Peirce's Theory of Signs [Electronic resource] / Albert Atkin // The Stanford Encyclopedia of Philosophy / [edited by Edward N. Zalta]. – 2013. – Available from: <https://plato.stanford.edu/archives/sum2013/entries/peirce-semiotics/>.

116. Ayvazyan A. V. General Tokens of the Phenomenon of Silence in Communicative Process [Electronic resource] / A. V. Ayvazyan // Когниция, коммуникация, дискурс. – 2016. – №12. – С. 8–16. – Available from: <https://drive.google.com/file/d/0BzbZ3piwVKrtakZZam9zOVFDd1k/view>.

117. Bara B. G. Cognitive Pragmatics: The Mental Processes of Communication / [Bruno G. Bara, translated by John Douthwaite]. – Cambridge : The MIT Press, 2010. – 304 p.

118. Barcelona A. Clarifying and Applying the Notions of Metaphor and Metonymy within Cognitive Linguistics: An Update / Antonio Barcelona // *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast* / [edited by René Dirven, Ralf Pörings]. – Berlin : Mouton de Gruyter, 2003. – P. 207–277.

119. Barcelona A. Introduction. The Cognitive Theory of Metaphor and Metonymy / Antonio Barcelona // *Metaphor and Metonymy at the Crossroads. A Cognitive Perspective* / [edited by Antonio Barcelona]. – Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2003. – P. 1–30.

120. Bednarek M. Evaluation and Cognition: Inscribing, Evoking and Provoking Opinion / Monika Bednarek // *Language and Memory. Aspects of Knowledge Representation* / [edited by Hanna Pishwa]. – Berlin : Mouton de Gruyter, 2006. – P. 187–221.

121. Boyd R. Metaphor and Theory Change: What is “Metaphor” a Metaphor for? / Richard Boyd // *Metaphor and Thought* / [edited by Andrew Ortony]. – Cambridge : Cambridge University Press, 1993. – P. 481–532.

122. Brandt L. Subjectivity in the Act of Representing: The Case for Subjective Motion and Change / Line Brandt // *Phenomenology and the Cognitive Sciences*. – 2009. – Vol. 8, Issue 4. – PP. 573–601.

123. Burke M. Literary Reading, Cognition and Emotion: An Exploration of the Oceanic Mind / Michael Burke. – New York : Routledge, 2011. – 282 p.

124. Carlson L. A. Encoding Space in Spatial Language / Laura A. Carlson // *The Spatial Foundations of Language and Cognition* / [edited by Kelly S. Mix, Linda B. Smith, Michael Gasser]. – Oxford : Oxford University Press, 2010. – P. 157–183.

125. Carlson L. A. Experimental methods for studying language and space / Laura A. Carlson, Patrick L. Hill // *Methods in Cognitive Linguistics* / [edited by Monica Gonzalez-Marquez, Irene Mittelberg, Seana Coulson, Michael J. Spivey]. – Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 2007. – P. 250–276.

126. Carlson-Radvansky L. The Influence of Reference Frame Selection on Spatial Template Construction / Laura A. Carlson-Radvansky, Gordon D. Logan // *Journal of Memory and Language*. – 1997. – No. 37. – P. 411–437.

127. Chandler D. *Semiotics: The Basics* / Daniel Chandler. – [2nd edition]. – London ; New York: Routledge, 2007. – 207 p.
128. Cienki A. *Frames, Idealized Cognitive Models, and Domains* / Alan Cienki // *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics* / [edited by Dirk Geeraerts, Hubert Cuyckens]. – Oxford : Oxford University Press, 2007. – P. 170–187.
129. *Classics of Semiotics* / [edited by Martin Krampen et al.]. – New York : Springer Science+Business Media, 1987. – 271 p.
130. *Cognitive Exploration of Language and Linguistics* / [edited by René Dirven, Marjolijn Verspoor]. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2004. – 277 p.
131. Coulson S. *Blending and metaphor* / Joseph Grady, Todd Oakley, Seana Coulson // *Metaphor in Cognitive Linguistics* / [edited by R. W. Gibbs, Jr., G. J. Steen]. – Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 1999. – P. 101–124.
132. Coulson S. *Semantic Leaps: Frame-Shifting and Conceptual Blending in Meaning Construction* / Seana Coulson. – Cambridge : Cambridge University Press, 2001. – 304 p.
133. Coventry K. R. *Saying, Seeing and Acting: The Psychological Semantics of Spatial Prepositions* / Kenny R. Coventry, Simon C. Garrod. – Hove : Psychology Press, 2004. – 201 p.
134. Croft W. *Syntactic Categories and Grammatical Relations: The Cognitive Organization of Information* / William Croft. – Chicago ; London : University of Chicago Press, 1991. – 328 p.
135. Croft W. *The role of domains in the interpretation of metaphors and metonymies* / William Croft // *Metaphor and metonymy in comparison and contrast* / [edited by René Dirven, Ralf Pörings]. – Berlin : Mouton de Gruyter, 2002. – P. 161–205.
136. Croft W. *Verbs: Aspect and Causal Structure* / William Croft. – Oxford : Oxford University Press, 2012. – 448 p.
137. De Cuypere L. *Limiting the Iconic. From the Metatheoretical Foundations to the Creative Possibilities of Iconicity in Language: Iconicity in Language and*

Literature 6 / Ludovic De Cuypere. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2008. –271 p.

138. Dewell R. B. Dynamic patterns of containment / Robert B. Dewell // From Perception to Meaning: Image Schemas in Cognitive Linguistics / [edited by B. Hampe]. – Berlin; New York : Mouton de Gruyter, 2005. – P. 369–394.

139. Du Bois J. W. The Stance Triangle / John W. Du Bois // Stancetaking in Discourse / [edited by Robert Englebretson]. – Amsterdam : John Benjamins, 2007. – P. 139–182.

140. Dynel M. On the Part of Ratified Participants: Ratified Listeners in Multi-Party Interactions / Marta Dynel // Brno Studies in English. – 2014. – Vol. 40, No. 1. – P. 27–44.

141. Ekman P. Unmasking the Face. A Guide to Recognizing Emotions from Facial Clues / Paul Ekman, Wallace V. Friesen. – Cambridge : Malor books, 2003. – 212 p.

142. Evans V. A Glossary of Cognitive Linguistics / Vyvyan Evans. – Edinburgh : Edinburgh University Press, 2007. – 239 p.

143. Evans V. Cognitive Linguistics. An Introduction / Vyvyan Evans, Melanie Green. – Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006. – 830 p.

144. Evans V. The Structure of Time. Language, Meaning and Temporal Cognition / Vyvyan Evans. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 2003. – 286 p.

145. Fauconnier G. Metonymy and Conceptual Integration // Gilles Fauconnier, Mark Turner// Metonymy in Language and Thought / [edited by Klaus-Uwe Panther, Günter Radden] – Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 1999. – P. 77–90.

146. Fauconnier G. The Way We Think. Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities // Gilles Fauconnier, Mark Turner. – New York : Basic Books, 2002. – 440 p.

147. Fiehler R. How to Do Emotions with Words: Emotionality in Conversations / Reinhard Fiehler // The Verbal Communication of Emotions.

Interdisciplinary Perspectives / [edited by Susan R. Fussell]. – Mahwah : Lawrence Erlbaum Associates, 2002. – P. 79–106.

148. Fillmore Ch. J. A Frames Approach to Semantic Analysis / Charles J. Fillmore, Collin Baker // The Oxford Handbook of Linguistic Analysis / [edited by Bernd Heine, Heiko Narrog]. – Oxford : Oxford University Press, 2010. – P. 313 – 340.

149. Fillmore Ch. J. Frame Semantics / Charles J. Fillmore // Linguistics in the Morning Calm. Selected Papers from SICOL-1981 / [edited by The Linguistic Society of Korea]. – Seoul : Hanshin publishing Co., 1982. – P. 111–137.

150. Fillmore Ch. J. Frames and the Semantics of Understanding / Charles J. Fillmore // Quaderni di semantica. – 1985. – Vol. VI, No. 2. – P. 222–254.

151. Fischer O. Introduction: Iconicity as a Creative Force in Language Use / Olga Fischer, Max Nänny // Form Miming Meaning: Iconicity in Language and Literature / [edited by Max Nänny, Olga Fischer] – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1999. – P. xv–xxxvi.

152. Flaherty M. G. A Watched Pot. How We Experience Time / Michael G. Flaherty. – New York ; London: New York University Press, 1999. – 231 p.

153. Fredrickson B. L. Positive Emotions / Barbara L. Fredrickson, Michael A. Cohn // Handbook of Emotions / [edited by Michael Lewis, Jeannette M. Haviland-Jones, Lisa Feldman Barrett]. – New York: The Guilford Press, 2008. – P. 777–797.

154. Frijda N. H. Action Readiness / Nico H. Frijda // Oxford Companion to Emotion and the Affective Sciences / [edited by D. Sander, K. R. Scherer]. – Oxford : Oxford University Press, 2009. – P. 1.

155. Frijda N. H. Emotion Definition (Psychological Perspectives) / N. H. Frijda, K. R. Scherer // Oxford Companion to Emotion and the Affective Sciences / [edited by D. Sander, K. R. Scherer]. – Oxford : Oxford University Press, 2009. – P. 142–143.

156. Fromm J. Types and Forms of Emergence [Electronic Resource] / Jochen Fromm. – 2005. – 23 p. – Available from: <http://arxiv.org/ftp/nlin/papers/0506/0506028.pdf>

157. Fu X. Metonymy in Mind, Language, and Communication: A thesis submitted to the Victoria University of Wellington in fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Linguistics [Electronic resource] / Xitao Fu. – Wellington, 2012. – 286 p. – Available from : <http://researcharchive.vuw.ac.nz/xmlui/bitstream/handle/10063/2055/thesis.pdf?sequence=1>.

158. Givón T. Isomorphism in the Grammatical Code: Cognitive and Biological Considerations / T. Givón // Iconicity in language / [edited by Raffaele Simone]. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1995. – P. 47–76.

159. Goossens L. Metaphtonymy: The Interaction of Metaphor and Metonymy in Expressions for Linguistic Action / Louis Goossens // Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast / [edited by René Dirven, Ralf Pörings]. – Berlin : Mouton de Gruyter, 2003. – P. 349–378.

160. Grice H. P. Logic and conversation / H. P. Grice // Syntax and Semantics // [edited by P. Cole, J. L. Morgan]. – 1975. – V. 3. – P. 41–58.

161. Guerrero L. K. Communication and Emotion: Basic Concepts and Approaches / Laura K. Guerrero, Peter A. Andersen, Melanie R. Trost // Handbook of Communication and Emotion: Research, Theory, Applications, and Contexts / [edited by Peter A. Andersen, Laura K. Guerrero]. – San Diego : Academic Press, 1998. – P. 3–27.

162. Hilpert M. Chained Metonymies in Lexicon and Grammar: A Cross-Linguistic Perspective on Body Part Terms / Martin Hilpert // Aspects of Meaning Construction / [edited by Günter Radden, Klaus-Michael Köpcke, Thomas Berg, Peter Siemund]. – Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 2007. – P. 77–98.

163. Hiraga M. K. Metaphor and Iconicity. A Cognitive Approach to Analysing Texts / Masako K. Hiraga. – Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2005. – 261 p.

164. Holland J. H. Emergence. From Chaos to Order / John H. Holland. – Oxford : Oxford University Press, 1998. – 259 p.

165. Holland J. H. Hidden Order. How Adaptation Builds Complexity / John H. Holland. – New York : Addison-Wesley, 1995. – 185 p.

166. Hunston S. Corpus Approaches to Evaluation. Phraseology and Evaluative Language / Susan Hunston. – New York : Routledge, 2011. – 199 p.

167. Hunston S. Evaluation and Organization in a Sample of Written Academic Discourse / Susan Hunston // Advances in Written Text Analysis / [edited by M. Coulthard]. – London : Routledge, 1994. – P. 191–218.

168. Hühn P. The Politics of Secrecy and Publicity: The Functions of Hidden Stories in Some Recent British Mystery Fiction / Peter Hühn // Theory and practice of classic detective fiction / [edited by Jerome H. Delamater, Ruth Prigozy]. – Westport ; London : Greenwood Press, 1997. – P. 39–50.

169. Ibarretxe-Antuñano I. Cross-linguistic Polysemy in Tactile Verbs / Iraide Ibarretxe-Antuñano // Cognitive Linguistics Investigations across Languages, Fields and Philosophical Boundaries / [edited by June Luchjenbroers]. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 2006. – P. 235–255.

170. Ibarretxe-Antuñano I. Metaphorical Mappings in the Sense of Smell / Iraide Ibarretxe-Antuñano // Metaphor in Cognitive Linguistics / [Raymond W. Gibbs, Gerard J. Steen]. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 1999. – P. 29–45.

171. Izard C. A. Human Emotions / Carroll E. Izard. – New York : Springer Science+Business Media, 1977. – 495 p.

172. Izard C. A. Self-Organization of Discrete Emotions, Emotion Patterns, and Emotion-Cognition Relations / Carroll E. Izard, Brian P. Ackerman, Kristen M. Schoff, Sarah E. Fine // Emotion, Development, and Self-Organization. Dynamic

Systems Approaches to Emotional Development / [edited by Marc D. Lewis, Isabela Granic]. – Cambridge : Cambridge University Press, 2000. – P. 15–36.

173. Jakobson R. Linguistics and Poetics / R. Jakobson // Language in literature / [edited by K. Pomorska, S. Rudy]. – Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press, 1987. – P. 62–94.

174. Jenssen E. Die Narrativik des Geheimen: Erzählplots in den Spionageromanen von John le Carré / Elena Jenssen. – Hamburg : Libri bod, 2000. – 352 S.

175. Johnson M. The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason / Mark Johnson. – Chicago ; London : University of Chicago Press, 1987. – 233 p.

176. Juarrero A. Dynamics in Action. Intentional Behavior as a Complex System / Alicia Juarrero. – Cambridge : MIT Press, 1999. – 288 p.

177. Keefe R. Theories of Vagueness / Rosanna Keefe. – Cambridge : Cambridge University Press, 2003. – 233 p.

178. Key Notions for Pragmatics / [edited by Jef Verschueren, Jan-Ola Ostman]. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2009. – 253 p.

179. Kirsh D. The Intelligent Use of Space / David Kirsh // Artificial Intelligence. – 1995. – No. 73 (1–2). – P. 31–68.

180. Knobloch S. Suspense and Mystery / Silvia Knobloch // Communication and Emotion. Essays in Honor of Dolf Zillmann / [edited by Jennings Bryant, David Roskos-Ewoldsen, JoanneCantor]. – Mahwah : Lawrence Erlbaum Associates, 2003. – P. 379–395.

181. Köhler R. Semiotik und Synergetik / Reinhard Köhler // Semiotik. Ein Handbuch zu den zeichentheoretischen Grundlagen von Natur und Kultur. 3. Teilband / [herausgegeben von Roland Posner, Klaus Robering, Thomas A. Sebeok]. – Berlin ; New York : Walter de Gruyter, 2003. – S. 2444–2452.

182. Kolesnyk O. S. Lingual representation of the mythic concept WAY / O.S. Kolesnyk // Вісник Луганського національного університету імені

Т. Г. Шевченка. – №3 (286). – Луганськ : ЛНУ імені Т. Г. Шевченка, 2014. – С. 81–89.

183. Kovecses Z. Metaphor. A Practical Introduction / Zoltan Kovecses. – Oxford : Oxford University Press, 2010. – 375 p.

184. Kovecses Z. Metaphor and Emotion. Language, Culture, and Body in Human Feeling / Zoltan Kovecses. – Cambridge : Cambridge University Press, 2004. – 223 p.

185. Lakoff G. Metaphors We Live By / George Lakoff, Mark Johnson. – Chicago : University of Chicago Press, 2003. – 276 p.

186. Lakoff G. More than Cool Reason. A Field Guide to Poetic Metaphor / George Lakoff, Mark Turner. – Chicago; London : The University of Chicago Press, 1989. – 230 p.

187. Lakoff G. The Contemporary Theory of Metaphor / George Lakoff // Metaphor and Thought / [edited by A. Ortony]. – Cambridge : Cambridge University press, 1993. – P. 202–251.

188. Lakoff G. Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind / George Lakoff. – Chicago – London : University of Chicago Press, 1987. – 614 p.

189. Langacker R. W. Cognitive Grammar. A Basic Introduction / Ronald W. Langacker. – Oxford : Oxford University Press, 2008. – 562 p.

190. Langacker R. W. Convergence in Cognitive Linguistics / Ronald W. Langacker // Cognitive Linguistics. Convergence and Expansion / [edited by Mario Brdar, Stefan Th. Gries, Milena Zic Fuchs]. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2011. – P. 9–16.

191. Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar. V. 1: Theoretical Prerequisites / Ronald W. Langacker – Stanford : Stanford University Press, 1987. – 516 p.

192. Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar. Volume II: Descriptive Application / Ronald W. Langacker. – Stanford : Stanford University Press, 1999. – 516 p.

193. Langacker R. W. Grammar and Conceptualization / Ronald W. Langacker. – Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2000. – 427 p.
194. Larsen-Freeman D. Complex Systems and Applied Linguistics / Diane Larsen-Freeman, Lynne Cameron. – Oxford : Oxford University Press, 2008. – 287 p.
195. Leech G. Principles of pragmatics / Geoffrey Leech. – London : Longman, 1983. – 250 p.
196. Levinson S. C. Space in Language and Cognition. Explorations in Cognitive Diversity / Stephen C. Levinson. – Cambridge : Cambridge University Press, 2004. – 389 p.
197. Lewandowska-Tomaszczyk B. Polysemy, Prototypes, and Radial Categories / Barbara Lewandowska-Tomaszczyk // The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics / [edited by Dirk Geeraerts, Hubert Cuyckens]. – Oxford : Oxford University Press, 2007. – P. 139–169.
198. Logan G. D. A computational analysis of the apprehension of spatial relations / Gordon D. Logan, Daniel D. Sadler // Language and Space / [edited by Paul Bloom, Mary A. Peterson, Lynn Nadel, Merrill F. Garrett]. – Cambridge : The MIT Press, 1996. – P. 493–529.
199. Longman Grammar of Spoken and Written English / [D. Biber, S. Johansson, G. Lech et al.]. – London, Longman, 1999. – 1204 p.
200. Lyons J. Semantics. Volume 2 / John Lyons. – Cambridge : Cambridge University Press, 1977. – 897 p.
201. Matlock T. The Conceptual Motivation of Fictive Motion / Teenie Matlock // Studies in Linguistic Motivation / [edited by Günter Radden, Klaus-Uwe Panther]. – Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2004. – P. 221–248.
202. Maturana H. Autopoiesis: Reproduction, Heredity and Evolution / Humberto Maturana // Autopoesis, Dissipative Structures and Spontaneous Social Order / [edited by M. Zeleny]. – Boulder : Westview Press. – P. 45–79.
203. Merrell F. Charles Sanders Peirce's Concept of the Sign / Floyd Merrell // The Routledge Companion to Semiotics and Linguistics / [edited by Paul Cobley]. – London ; New York: Routledge, 2005. – P. 28–39.

204. Mulder de W. Force Dynamics / Walter De Mulder // The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics / [edited by Dirk Geeraerts, Hubert Cuyckens]. – Oxford : Oxford University Press, 2007. – P. 294–317.

205. Nöth W. Handbook of Semiotics / Winfried Nöth. – Bloomington ; Indianapolis : Indiana University Press, 1995. – 576 p.

206. Nöth W. Semiotic Foundations of Iconicity in Language and Literature / Winfried Nöth // The Motivated Sign: Iconicity in Language and Literature 2 / [edited by Olga Fischer, Max Nänny]. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2001. – P. 17–28.

207. Núñez R. Conceptual Metaphor, Human Cognition, and the Nature of Mathematics / Rafael Núñez // The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought / [edited by Raymond W. Gibbs, Jr.]. – Cambridge : Cambridge University Press, 2008. – P. 339–362.

208. Oakley T. Force-Dynamic Dimensions of Rhetorical Effect / Todd Oakley // From Perception to Meaning: Image Schemas in Cognitive Linguistics / [edited by Beate Hampe in cooperation with Joseph E. Grady]. – Berlin; New York : Mouton de Gruyter, 2005. – P. 443–473.

209. Oakley T. Image Schemas / Todd Oakley // The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics / [edited by D. Geeraerts, H. Guyckens]. – Oxford; New York : Oxford University Press, 2007. – P. 214–235.

210. Panther K.-U. Introduction: On figuration in grammar / Klaus-Uwe Panther, Linda L. Thornburg // Metonymy and Metaphor in Grammar / [edited by Klaus-Uwe Panther, Linda L. Thornburg, Antonio Barcelona] – Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 2009. – P. 1–44.

211. Pourcel S. Motion scenarios in cognitive processes / Stephanie Pourcel // New Directions in Cognitive Linguistics / [edited by Vyvyan Evans, Stephanie Pourcel]. – Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 2009. – P. 371–391.

212. Pourcel S. Motion: A Conceptual Typology / Stephanie Pourcel // Language, Cognition and Space: The State of the Art and New Directions / [edited by Vyvyan Evans, Paul Chilton]. – London ; Oakville : Equinox, 2010. – P. 419–449.

213. Radden G. How Metonymic are Metaphors / Günter Radden // *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast* / [edited by René Dirven, Ralf Pörings]. – Berlin : Mouton de Gruyter, 2003. – P. 407–434.

214. Radden G. Towards a theory of metonymy / Günter Radden, Zoltán Kövecses // *Metonymy in Language and Thought* / [edited by Klaus-Uwe Panther, Günter Radden]. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 1999. – P. 17–60.

215. Reddy J. M. The Conduit Metaphor: A Case of Frame Conflict in our Language about Language / Michael J. Reddy // *Metaphor and Thought* / [edited by Andrew Ortony]. – Cambridge : Cambridge University Press, 1993. – P. 164–201.

216. Reevy G. M. Encyclopedia of Emotion / Gretchen M. Reevy [with the assistance of Yvette Malamud Ozer, Yuri Ito]. – Santa Barbara : Greenwood, 2011. – 675 p.

217. Reitz C. Detective Fiction / Caroline Reitz // *The Oxford Encyclopedia of British Literature. Volume 1* / David Scott Kastan. – Oxford : Oxford University Press, 2006. – P. 150–153.

218. Renkema J. Introduction to Discourse Studies / Jan Renkema. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 2004. – 364 p.

219. Riemer N. When is a Metonymy No Longer a Metonymy? / Nick Riemer // *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast* / [edited by René Dirven, Ralf Pörings]. – Berlin : Mouton de Gruyter, 2003. – P. 379–406.

220. Rosch E. Principles of Categorization / Eleanor Rosch // *Readings in Cognitive Science. A Perspective from Psychology and Artificial Intelligence* / [edited by Allan Collins, Edward E. Smith]. – San Mateo : Morgan Kaufmann Publishers, 1988. – P. 312–322.

221. Rössler B. The Value of Privacy / Beate Rössler, Rupert D. V. Glasgow. – Cambridge : Polity Press, 2005. – 288 p.

222. Ruiz de Mendoza Ibáñez F. J. Cognitive Modeling. A Linguistic Perspective / Francisco José Ruiz de Mendoza Ibáñez, Alicia Galera Masegosa. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 2014. – 250 p.

223. Ruiz de Mendoza Ibáñez F. J. From Semantic Underdetermination via Metaphor and Metonymy to Conceptual Interaction [Electronic resource] / Francisco José Ruiz de Mendoza Ibáñez. – LAUD Essen. Series A: General & Theoretical Papers. – 1999. – 33 p. – Available from: www.linse.uni-due.de/laud-downloadliste.html?articles=from-semantic-underdetermination-via-metaphor-and-metonymy-to-conceptual-interaction&file=tl_files/laud/A492.pdf

224. Ruiz de Mendoza Ibáñez F. J. Going beyond metaphonymy: Metaphoric and metonymic complexes in phrasal verb interpretation [Electronic resource] / Francisco José Ruiz de Mendoza Ibáñez, Alicia Galera-Masegosa // Language Value. – 2011. – No. 3(1). – P. 1–29. – Available from: <http://www.languagevalue.uji.es/index.php/languagevalue/article/view/47/43>.

225. Ruiz de Mendoza Ibáñez F. J. Grammatical Metonymy Within the ‘Action’ Frame in English and Spanish / Francisco José Ruiz de Mendoza Ibáñez, María Sandra Peña Cervel // Current Trends in Contrastive Linguistics: Functional and cognitive perspectives / [edited by María de los Ángeles Gómez González, J. Lachlan Mackenzie, Elsa M. González Álvarez]. – Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 2008. – P. 251–280.

226. Ruiz de Mendoza Ibáñez F. J. Patterns of Conceptual Interaction / Francisco José Ruiz de Mendoza Ibáñez, Olga Isabel Díez Velasco // Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast / [edited by René Dirven, Ralf Pörings]. – Berlin : Mouton de Gruyter, 2003. – P. 489–532.

227. Ruiz de Mendoza Ibáñez F. J. The role of mappings and domains in understanding metonymy / Francisco José Ruiz de Mendoza Ibáñez // Metaphor and Metonymy at the Crossroads / [edited by Antonio Barcelona]. – Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2000. – P. 109–132.

228. Rzepka C. J. Detective Fiction / Charles J. Rzepka. – Cambridge : Polity Press, 2005. – 283 p.

229. Santibáñez F. The Object Image-Schema and Other Dependent Schemas / Francisco Santibáñez // Atlantis. – 2002. – Vol. XXIV, No. 2. – P. 183–201.

230. Saricks J. G. The Readers' Advisory Guide to Genre Fiction / Joyce G. Saricks. – Chicago : American Library Association, 2009. – 387 p.

231. Schank R. C. Scripts, Plans, Goals and Understanding / An Inquiry into Human Knowledge Structures / Roger C. Schank, Robert P. Abelson. – Hillsdale : Lawrence Erlbaum Associates, 1977. – 248 p.

232. Scheppele K. L. Legal Secrets: Equality and Efficiency in the Common Law / Kim Lane Scheppele. – Chicago : University of Chicago Press, 1988. – 378 p.

233. Scherer K. R. Emotions are Emergent Processes: They Require a Dynamic Computational Architecture / Klaus R. Scherer // Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences. – 2009. – No. 364. – P. 3459–3474.

234. Scherer K. R. Toward a Concept of “Modal Emotions” / Klaus R. Scherer // The Nature of Emotion. Fundamental Questions / [edited by Paul Ekman, Richard J. Davidson]. – New York ; Oxford : Oxford University Press, 1994. – P. 25–31.

235. Scherer K. R. What are emotions? And how can they be measured? / Klaus R. Scherer // Social Science Information. – 2005. – Vol. 44, No. 4. – P. 695–729.

236. Schirrmeister C. Geheimnisse. Über die Ambivalenz von Wissen und Nicht-Wissen / Claudia Schirrmeister. – Wiesbaden : Deutscher Universitäts-Verlag, 2004. – 156 S.

237. Sebeok T. A. Signs: An Introduction to Semiotics / Thomas A. Sebeok. – [2nd edition]. – Toronto : University of Toronto Press, 2001. – 193 p.

238. Sennet A. Ambiguity / Adam Senett. – The Stanford Encyclopedia of Philosophy. – [edited by Edward N. Zalta]. – 2016. – Available from: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2016/entries/ambiguity/>.

239. Shen D. Story – Discourse Distinction / Dan Shen // Routledge Encyclopedia of Narrative Theory / [edited by David Herman, Manfred Jahn, Marie-Laure Ryan]. – London ; New York : Routledge, 2010. – P. 566–568.

240. Shiota M. N. Emotion / Michelle N. Shiota, James W. Kalat. – Belmont : Wadsworth, Cengage Learning, 2012. – 454 p.

241. Sievers B. Geheimnis und Geheimhaltung in sozialen Systemen / Burkard Sievers. – Wiesbaden : Springer Fachmedien, 1974. – 116 S.
242. Strelchenko K. The Nominative Space *MYSTERY* through the Iconic Lens (A Study of Modern English Fiction) / K. Strelchenko // Південний архів (філологічні науки). – 2017. – № 69. – С. 124–126.
243. Svorou S. The Grammar of Space / Soteria Svorou. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 1994. – 290 p.
244. Swales M. Introduction / Martin Swales // The Art of Detective Fiction / [edited by Warren Chernaik, Martin Swales, Robert Vilain]. – Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2000. – P. xi – xv.
245. Sweester E. From Etymology to Pragmatics. Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure / Eve Sweester. – Cambridge : Cambridge University Press, 1990. – 174 p.
246. Talmy L. Force Dynamics in Language and Cognition / Leonard Talmy // Cognitive Science. – 1988. – Vol. 12. – P. 49–100.
247. Talmy L. How Language Structures Space / Leonard Talmy // Spatial Orientation. Theory, Research, and Application / [edited by Herbert L. Pick, Jr., Linda P. Acredolo]. – New York ; London : Plenum Press, 1983. – P. 225–282.
248. Talmy L. Toward a Cognitive Semantics : in 2 vol. / Leonard Talmy. – Cambridge, Mass ; London : The MIT Press, 2000. – Vol. 1 : Concept Structuring Systems. – 565 p.
249. Taylor J. R. Linguistic Categorization. Prototypes in Linguistic Theory / John R. Taylor. – Oxford : Clarendon Press, 1995. – 312 p.
250. The Shorter Routledge Encyclopedia of Philosophy / [edited by Edward Craig]. – London; New York : Routledge, 2005. – 1077 p.
251. Thompson E. Radical Embodiment: Neural Dynamics and Consciousness / Evan Thompson, Francisco J. Varela // Trends in Cognitive Sciences. – 2001. – Vol. 5, No. 10. – P. 418–425.
252. Tribushinina E. Semantics beyond the Prototypes in Adjectives of Space and Colour / Elena Tribushinina. – Utrecht : LOT, 2008. – 465 p.

253. Varela F. J. The Embodied Mind. Cognitive Science and Human Experience / Varela F. J., Thompson E., Rosch E. – Cambridge : MIT Press, 1993. – 306 p.

254. Verhagen A. Construal and Perspectivization / Arie Verhagen // The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics / [edited by Dirk Geeraerts, Hubert Cuyckens]. – Oxford : Oxford University Press, 2007. – P. 48–81.

255. Westerbarkey J. Das Geheimnis. Zur funktionalen Ambivalenz von Kommunikationsstrukturen / Joachim Westerbarkey. – Wiesbaden : Springer Fachmedien, 1991. – 270 S.

256. What a Neural Net Needs to Know about Emotion Words / R. Cowie, E. Douglas-Cowie, B. Apolloni, J. Taylor [et al.] // Computational Intelligence and Applications / [edited by N. Mastorakis]. – New York : World Scientific Engineering Society Press, 1999. – P. 109–114.

257. Wolff P. For Want of a Nail: How Absences Cause Events / Phillip Wolff, Aron K. Barbey, Matthew Hausknecht // Journal of Experimental Psychology: General. – 2010. – Vol. 139, No. 2. – P. 191–221.

258. Wolff P. Models of Causation and the Semantics of Causal Verbs / Phillip Wolff, Grace Song // Cognitive Psychology. – 2003. – No. 47. – P. 276–332.

259. Wolf W. Non-supplemented Blanks in Works of Literature as Forms of 'Iconicity of Absence' / Werner Wolf // Outside-In – Inside-Out: Iconicity in Language and Literature 4 / [edited by Costantino Maeder, Olga Fischer, William J. Herlofsky]. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2005. – P. 113–132.

260. Yule G. Pragmatics / George Yule. – Oxford : Oxford University Press, 1996. – 138 p.

261. Zhang G. Q. Fuzziness – Vagueness – Generality – Ambiguity / Grace Qiao Zhang // Journal of Pragmatics. – 1998. – No 29 (1). – P. 13–38.

СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

262. Левицкий В. В. Этимологический словарь германских языков / В. В. Левицкий. – Винница: Нова книга, 2010. – Т.1. – 610 с.
263. Collins English Dictionary online [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.collinsdictionary.com/>
264. Collins Thesaurus A–Z / [edited by C. Collins et al.]. – 2nd edition. – Glasgow : HarperCollins Publishers, 2006. – 1133 p.
265. Longman Dictionary of Contemporary English / [edited by C. Fox et al.]. – 4th edition. – Harlow : Pearson Education Limited, 2003. – 1949 p.
266. Longman language Activator / [edited by E. Adrian-Vallance et al.]. – 2nd edition. – Harlow : Pearson Education Limited, 2002. — 1530 p.
267. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners / [edited by M. Rundell et al.]. – Oxford : Macmillan Education, 2002. – 1692 p.
268. Merriam-Webster Dictionary Online [Electronic resource]. – Available from : <http://www.merriam-webster.com/dictionary/>
269. Online Etymology Dictionary [Electronic resource]. – Available from : <http://www.etymonline.com/>
270. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / [edited by A. S. Hornby et al.]. – 6th edition. – Oxford : Oxford University Press, 2000. – 1791 p.
271. Oxford Dictionaries [Electronic resource]. – Available from : <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/>
272. Pokorny J. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch / Julius Pokorny. – Bd. 1–2. – Bern : Francke. – 1959. – 1183 S.
273. Rodale J. I. The Synonym Finder / J. I. Rodale. – Emmaus : Rodale Press, 1978. – 1361 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. **Adams, SH:** The Improbable Adventures of Sherlock Holmes / [Baxter S., Burgess A., Gaiman N. et al] ; ed. by J. J. Adams. – San Francisco : Night Shade Books, 2009. – 325 p.

2. **Ahern, TPH:** Ahern C. There is no Place like Here / Cecelia Ahern. – New York : HarperCollins, 2006. – 248 p.
3. **Black, V:** Black B. Vengeance / Benjamin Black. – New York : Henry Holt and Company, 2012. – 304 p.
4. **Boyer, BS:** Boyer R. Billingsgate Shoal / Rick Boyer. – New York : Fawcett, 1989. – 305 p.
5. **Bradley, HSS:** Bradley A. I am Half-Sick of Shadows / Alan Bradley. – New York : Delacorte Press, 2011. – 172 p.
6. **Bradley, RHM:** Bradley A. A Red Herring without Mustard / Alan Bradley. – New York : Delacorte Press, 2011. – 240 p.
7. **Bradley, SAB:** Bradley A. Speaking from Among the Bones / Alan Bradley. – New York : Delacorte Press, 2013. – 228 p.
8. **Bradley, SBP:** Bradley A. The Sweetness at the Bottom of the Pie / Alan Bradley. – New York : Delacorte Press, 2009. – 222 p.
9. **Bradley, WS:** Bradley A. The Weed That Strings the Hangman's Bag / Alan Bradley. – New York : Delacorte Press, 2011. – 172 p.
10. **Brightwell, MJ:** Brightwell E. Mrs. Jeffries Sweeps the Chimney / Emily Brightwell. – New York : Berkley Prime Crime, 2004. – 215 p.
11. **Byatt, PR:** Byatt A. S. Possession. A Romance / Antonia Susan Byatt. – New York : Random House, 1990. – 555 p.
12. **Chesterton, FB:** Chesterton G. K. The Complete Father Brown / Gilbert Keith Chesterton. – London : Penguin Books Ltd, 2008. – 846 p.
13. **Christie, FLP:** Christie A. Five Little Pigs [electronic resource] / Agatha Christie. – 1942. – Available from : [http://dl.bookfi.org/mygenesis/22/eee668d2cd9037a041a7f97ceef59bdd/_as/\[Christie_Agatha\]_Agatha_Christie_-_Five_little_pi\(BookFi.org\).txt](http://dl.bookfi.org/mygenesis/22/eee668d2cd9037a041a7f97ceef59bdd/_as/[Christie_Agatha]_Agatha_Christie_-_Five_little_pi(BookFi.org).txt)
14. **Christie, NM:** Christie A. N or M? / Agatha Christie. – New York : Dodd, Mead and Company, 1941. – 114 p.
15. **Christie, SA:** Christie A. The Secret Adversary / Agatha Christie. – New York : HarperCollins, 2005. – 413 p.

16. **Connelly, BI:** Connelly M. *The Black Ice* / Michael Connelly. – Boston : Little Brown and Company, 1993. – 336 p.
17. **Connelly, BV:** Connelly M. *The Brass Verdict* / Michael Connelly. – Boston : Little Brown and Company, 2008. – 432 p.
18. **Crombie, DH:** Crombie D. *In a Dark House* / Deborah Crombie. – New York : HarperCollins, 2007. – 372 p.
19. **Crombie, LGG:** Crombie D. *Leave the Grave Green* / Deborah Crombie. – New York : Avon, 2005. – 336 p.
20. **Crombie, MNYD:** Crombie D. *Mourn Not Your Dead* / Deborah Crombie. – New York : Avon, 2005. – 320 p.
21. **Crombie, NMUH:** Crombie D. *No Mark Upon Her* / Deborah Crombie. – New York : William Morrow, 2013. – 384 p.
22. **Crombie, SD:** Crombie D. *A Share in Death* / Deborah Crombie. – New York : Charles Scribner's Sons, 2010. – 276 p.
23. **Crombie, WLS:** Crombie D. *Water Like a Stone* / Deborah Crombie. – New York : Harper-Collins e-books, 2007. – 409 p.
24. **Doyle, CSH:** Doyle A. C. *The Complete Sherlock Holmes* [Electronic resource] / Arthur Conan Doyle. – Camden House, 1998. – Available from: <http://ignisart.com/camdenhouse/canon/index.html>.
25. **Elkins, OB:** Elkins A. *Old Bones* / Aaron Elkins. – New York : Mysterious Press, 1987. – 197 p.
26. **George, DM:** George E. *Deception on His Mind* / Elizabeth George. – New York : Bantam Books, 2009. – 624 p.
27. **George, GD:** George E. *A Great Deliverance* / Elizabeth George. – New York : Bantam books, 1989. – 308 p.
28. **George, PH:** George E. *A Place of Hiding* / Elizabeth George. – New York : Bantam Books, 2003. – 514 p.
29. **Grafton, BB:** Grafton S. *B is for Burglar* / Sue Grafton. – New York : Henry Holt and Co., 1985. – 230 p.

30. **Grafton, CC:** Grafton S. C is for Corpse [electronic resource] / Sue Grafton. – 1986. – Available from: <http://hnovels.com/c-is-for-corpse/page-1-1026611.html>
31. **Hailey, SM:** Hailey A. Strong Medicine / Arthur Hailey. – New York : Dell, 1991. – 314 p.
32. **Heyer, DU:** Heyer G. Detection Unlimited / Georgette Heyer. – Naperville : Sourcebooks Landmark, 2010. – 202 p.
33. **Heyer, WSB:** Heyer G. Why shoot a butler? / Georgette Heyer. – Naperville : Sourcebooks Landmark, 2009. – 329 p.
34. **Monir, S:** Monir A. Suspicion / Alexandra Monir. – New York : Delacorte Press, 2014. – 368 p.
35. **Monir, T:** Monir A. Timeless / Alexandra Monir. – New York : Delacorte Press, 2011. – 170 p.
36. **Penny, BT:** Penny L. The Brutal Telling / Louise Penny. – New York : Minotaur Books, 2009. – 319 p.
37. **Peters, DJW:** Peters E. Death and the Joyful Woman / Ellis Peters. – New York : Time Warner Paperbacks, 1991. – 256 p.
38. **Peters, TG:** Peters E. Trojan Gold. A Vicky Bliss Mystery / Elizabeth Peters. – New York : HarperCollins e-books, 2008. – 365 p.
39. **Porter, RHM:** Porter R. N. The Rest Hollow Mystery [electronic resource] / Rebecca N. Porter. – 1922. – Available from : <http://www.gutenberg.org/ebooks/40416>
40. **Ryan, DT:** Ryan H. P. Drive Time / Hank Phillippi Ryan. – Toronto : MIRA, 2010. – 352 p.
41. **Stout, BM:** Stout R. Before Midnight / Rex Stout. – New York : Bantam Books, 1995. – 224 p.
42. **Stout, F:** Stout R. Fer-de-lance / Rex Stout. – New York : Bantam Books, 1992. – 183 p.
43. **Stout, MB:** Stout R. Murder by the Book / Rex Stout. – New York : Bantam Books, 1968. – 168 p.

44. **Stout, PIY:** Stout R. Plot it yourself / Rex Stout. – New York : Bantam Books, 1989. – 123 p.
45. **Stout, SBC:** Stout R. Some Buried Caesar & The Golden Spiders / Rex Stout. – New York : Bantam Books, 2008. – 512 p.
46. **Stout, TT:** Stout R. Trouble in Triplicate / Rex Stout. – New York : Bantam Books, 1993. – 146 p.
47. **Tartt, G:** Tartt D. The Goldfinch / Donna Tartt. – New York ; Boston; London : Little, Brown and Company, 2013. – 1075 p.
48. **Tey, BF:** Tey J. Brat Farrar / Josephine Tey. – New York : Touchstone, 1997. – 288 p.
49. **Tey, MQ:** Tey J. The Man in the Queue / Josephine Tey. – New York : Macmillan, 1981. – 124 p.
50. **Tey, SC:** Tey J. A Shilling for Candles / Josephine Tey. – 1936. – Available from : <http://ebooks.adelaide.edu.au/t/tey/josephine/shilling-for-candles/index.html>

ДОДАТКИ

Лінгво-семіотична модель номінативного простору MYSTERY

Синонімічні відношення між компонентами номінативного субпростору

MYSTERY

Інтегративна сема	Лексичні одиниці
‘Difficulty / impossibility of understanding / solving’	<p>Nouns denoting an entity: arcanum, brainteaser, chinese puzzle, code, conundrum, cryptogram, cryptograph, floorer, guessing game, hard nut to crack, intricacy, mind-boggler, poser, puzzler, question mark, stumper</p> <p>Nouns denoting a quality: abstruseness, enigmaticalness, inexplicability, mysteriousness, profoundness, profundity, reconditeness, unaccountableness, unexplainableness</p> <p>Adjectives: abstract, abstruse, arcane, baffling, bewildering, Byzantine, complex, confounding, confused, convoluted, cryptic, cryptographic, Daedalian, deep, enigmatic, enigmatical, Gordian, heavy, impenetrable, incognizable, incognoscible, incomprehensible, inexplicable, inextricable, insoluble, insolvable, intricate, involved, knotty, mystifying, oracular, past / beyond comprehension / understanding, perplexing, profound, puzzling, recondite, riddling, sphingine, sphinxian, sphinxlike, tortuous, unaccountable, uncomprehensible, undefinable, unexplainable, unfathomable, unknowable, inscrutable</p> <p>Adverbs: cryptically, enigmatically, mysteriously</p>

'difficult situation'	bind, blind alley, box, catch-22, cul-de-sac, deadend, deadlock, difficult choice, dilemma, double-bind, embarrass de choix, entanglement, fix, impasse, jam, pickle, plight, predicament, quandary, stalemate, standstill, stew, strait, tight spot, tough question, vicious circle
'difficult logical structure'	Nouns denoting an entity: knot, labyrinth, maze, tangle
'lack of clarity', 'multiple meanings'	<p>Nouns denoting an entity: ambiguity, dark, dark saying, equivocal, fog, haze, mist, murk, obscure statement, oracle, riddle of the Sphinx</p> <p>Nouns denoting a quality: ambiguity, ambiguousness, darkness, equivocalness, imperceptibility, inscrutability, inscrutableness, nebulousness, obscurity, uncertainty, vagueness</p> <p>Adjectives: ambiguous, circuitous equivocal, cloudy, equivocal, evasive, indefinite, indistinct, nebulous, noncommittal, nubiferous, nubilous, obscure, shadowy, shifty, uncertain, unclear, vague</p>
'exceeding the ordinary, not attributable to scientific laws'	<p>Nouns denoting a quality: otherworldliness, preternaturalism, supernaturalism</p> <p>Adjectives: cabalistic, mystic, mystical, preternatural, supernatural, transcendental</p>
'unusual'	<p>Nouns denoting an entity: absurdity, anomaly, contradiction, inconsistency, oddity, paradox</p> <p>Adjectives: bizarre, odd, strange, weird</p>

<p>‘absence of information’</p>	<p>Nouns denoting an entity: thing, terra incognita, unexplored ground/territory, unknown quantity</p> <p>Adjectives: anonymous, delitescient, dormant, invisible, latent, strange, subtle, unapparent, undiscovered, unknowable, unknown, unseen, unsuspected; incognito, in disguise, under an assumed name</p>
<p>‘hidden’ / ‘with limited access’</p>	<p>Nouns denoting an entity: arcanum, closed book, hidden meaning</p> <p>Nouns denoting a quality: classified nature, concealment, hocus-pocus, mumbojumbo, obscurantism, obscuration, secretiveness, secrecy.</p> <p>Adjectives: backdoor, behind the curtain, behind the scenes, buried, camouflaged, clandestine, cloaked, close, closet, clouded, concealed, covered, covered-up, covert, cunning, deceitful, disguised, ensconced, feline, furtive, hidden, hole-and-corner, hugger-mugger, hush-hush, in the background, in the dark, incognito, insidious, masked, muffled, out of sight, perdu, privy, screened, secret, sheltered, shrouded, skulking, slinking, sly, sneaking, sneaky, stealthy, subrosa, surreptitious, topsecret, ulterior, unbreathed, under one's hat, under wraps, under-the-counter, under-the-table, undercover, underground, underhand, underhanded, undisclosed, unpublished, unrevealable, unrevealed, unspoken of, untold, veiled</p>

	<p>Adverbs:</p> <p>behind closed doors, behind one's back, clandestinely, covertly, furtively, in camera, in secret, on the fly, on the Q.T., on the quiet, on the sly, quietly, secretly, slyly, sneakily, stealthily, surreptitiously, under the counter, underhandedly, unobserved</p>
‘secretive behaviour’	<p>Nouns denoting a quality:</p> <p>clandestineness, cloak and dagger, concealment, covertness, furtiveness, huggermugger, mystery, secrecy, secretiveness, stealth, surreptitiousness</p>
‘impossibility of disclosing’	<p>Adjectives:</p> <p>ineffable, inviolable, irrevealable, undisclosable, undivulgeable, unrevealable, unspeakable, unutterable</p>
‘limitation of access, requirement of special knowledge’	<p>Nouns denoting a quality:</p> <p>cabal, cabalism, esotericism, esoterics, esotery, mysticism, mystique, occultism, occultness, symbolism</p> <p>Adjectives:</p> <p>arcane, cryptic, esoteric, hermetic, hermetical, occult</p>
‘belonging to one particular person or group’	<p>Nouns denoting an entity:</p> <p>confidence, confidential matter, private affair, skeleton in the closet, skeleton in the cupboard</p> <p>Nouns denoting a quality: confidentiality, privacy, private nature, retirement, seclusion, secrecy, silence, solitude</p> <p>Adjectives: bosom, confidential, eyes-only, in petto, intimate, most personal, personal, private, privy, restricted, strictly confidential</p> <p>Adverbs:</p> <p>confidentially, in confidence, in your heart, in your heart of hearts, in your innermost thoughts, intimately, privately</p>

'group interaction'	Nouns denoting an entity: collusion, conspiracy, intrigue, plot, scheme
'silent'	Adjectives: buttoned-up, cagey, clamlike, close, close-mouthed, deep, discreet, impassive, mum, mute, playing your cards close to your chest, quiet, reserved, reticent, self-contained, silent, speechless, standoffish, taciturn, tight-lipped, uncommunicative, unconversable, unconversational, undemonstrative, unforthcoming, unsociable, withdrawn

**Синонімічні відношення між дієслівним компонентом номінативного
субпростору КВЕСТОР**

Інтегративна сема	Синоніми
‘to begin to deal with a mystery’	address, approach, attend to, become aware of, explore, explore an avenue, get wind of, go into, pay attention to, plunge ahead, see to, set about, take the first step, turn one’s attention to
‘to look for something, to find something’	cast the net, chase, check out, comb, dig out, dig up, ferret out, fish for, find, follow the trail, forage, hunt, get on the track, give something a look, go through, go through with a fine tooth comb, hunt through, leave no stone unturned, look for, look through, look up, nose out, peer into, plough through, pursue, quest, rake, rummage through, run down, run to the ground, scour, scout (out), search, seek, sift, sift through, smoke out, sniff out, snoop about, track down, unearth, winnow
‘to get information from a source’	catch wind of, collect, enquire, find out, gather, get something out of someone, get wind of, glean, hear of, inquire, learn, prise, pry, tease out, worm out
‘to form an opinion’	assimilate, assume, become aware of, conclude, conjecture, deduce, derive, figure, guess, infer, opine, presume, put two and two together, read between the lines, suppose, surmise, understand
‘to process facts’	analyze, break down, dissect, examine, explore, inspect, investigate, peruse, probe, put under the microscope, scrutinize, separate, study, test
‘to put facts in order’	arrange, assemble, assemble into order, collect, group, marshal, order, put in order, sort out

'to make known'	blow open, bring out into the open, bring to light, bring to the surface, disclose, divulge, expose, lay bare, open, rake up, reveal, uncover, unveil, unwrap
'to solve a mystery'	account for, answer, clarify, clear (up), crack, deal with, decipher the code, decode, disentangle, elucidate, explain, explicate, fathom, figure out, find a way around, find the answer, find the key, get at the truth, handle, hit eureka, interpret, justify, make clear, make plain, penetrate, puzzle out, resolve, settle the question, sew up, shed light on, solve, sort out, suss out, take care of, throw light on, unfold, tie up loose ends, unlock, unravel, unriddle, untangle, work out
'to keep close, to observe in order to obtain information secretly'	breathe down one's neck, case, chase, dog, dog the footsteps of, follow, hound, keep an eye on, keep watch, observe secretly, pursue, reconnoiter, shadow, sleuth, spy on, stalk, tail, track, trail, watch secretly

**Синонімічні відношення між дієслівним компонентом номінативного
субпростору УТРИМУВАЧ ТАЄМНИЦІ**

Інтегративна сема	Синоніми
‘to prevent from being known, to hide’	bury, cache, camouflage, cloak, closet, conceal, cover, cover up, curtain, disguise, dissemble, dissimulate, ensconce, enshroud, entomb, file and forget, harbour, hedge, hide, hood, hugger-mugger, hush up, keep mum, keep one's lips buttoned, keep secret, keep under one's hat, lay down a smoke screen, lock up, make invisible, mask, put or keep the lid on, repress, screen, seal up, seclude, secrete, sequester, shade, shroud, stash, stash away, stone wall, storeaway, stow, stowaway, veil, withdraw
‘to make unclear’	becloud, befog, blur, cloud, darken, dim, eclipse confuse, fog, fuzz, make hazy, make indistinct, make vague, muddle, muddy the waters, obfuscate, obscure, overcast, overshadow, shadow
‘to change so as to mislead’	alter, colour, corrupt, counterfeit, distort, doctor, embellish, embroider, equivocate, fabricate, fake, falsify, forge, fudge, invent, manipulate, misreport, misrepresent, put a spin on, tamper with, warp
‘to cause to believe something that is not true’	bluff, deceive, delude, distract, fool, hoax, hoodwink, lead astray, mislead, outwit, play false, pull the wool over someone's eyes, put on the wrong track, send on a wild goose chase, take in, throw off the scent, trick
‘to give the appearance of being / having something’	act, affect, bluff, feign, impersonate, make believe, pass oneself off as, play at, play-act, put on, put on an act

‘to keep safe’	defend, guard, protect, safeguard, secure, watch over
‘to keep away’	avoid, bypass, dodge, duck, evade, prevaricate, sidestep, skate round, skirt round, wiggle, wriggle out of
‘to express in a different form’	encipher, encode, encrypt

Список публікацій здобувача за темою дисертації

1. Стрельченко К. С. Вербалізація сценарію ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ в аспекті міждисциплінарних студій / К. С. Стрельченко // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету. Серія Філологічні науки (мовознавство). – 2016. – Вип. 146. – С. 165–179.
2. Стрельченко К. С. Емоціогенний потенціал вербалізованого сценарію «РОЗВ’ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ» (на матеріалі сучасної англomовної прози) / К. С. Стрельченко // Нова філологія. – 2016. – Вип. 68. – С. 30–36.
3. Стрельченко К. С. Інтегративні моделі концептуалізації ТАЄМНИЦІ в картинах світу англomовних лінгвоспільнот / К. С. Стрельченко // Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики : науковий журнал / [редкол. В. І. Кушнерик та ін.] – Чернівці : Видавничий дім «РОДОВІД», 2016. – Вип. 11–12, Ч. 2. – С. 263–268.
4. Стрельченко К. С. Концептуальна метонімія у вербалізації ТАЄМНИЦІ в сучасній англійській мові / К. С. Стрельченко // Мовні і концептуальні картини світу. – 2015. – Вип. 55, Ч. 2. – С. 329–337.
5. Стрельченко К. С. Концептуальний простір ТАЄМНИЦЯ в контексті міждисциплінарних студій / К. С. Стрельченко // Наукові записки. Серія «Філологічні науки» (Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя). – 2016. – Книга 1. – С. 191–196.
6. Стрельченко К. С. Концептуальний простір ТАЄМНИЦЯ: фреймова модель (на матеріалі англomовних художніх творів) / К. С. Стрельченко // Studia Philologica (Філологічні Студії): зб. наук. праць / редколегія: І. Р. Буніятова, Л. І. Белєхова, О. Є. Бондарєва [та ін.]. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – Вип. 6. – С. 56–62.
7. Стрельченко К. С. Метафоричні моделі концептуалізації ТАЄМНИЦІ в картині світу носіїв англійської мови / К. С. Стрельченко // Наукові праці. Серія «Філологія. Мовознавство». – 2015. – Т. 252, вип. 240. – С. 97–102.

8. Стрельченко К. С. Прагматичний аспект вербалізованого сценарію «ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ»: стратегії й тактики / К. С. Стрельченко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія. – 2017. – Вип. 77. – С. 89–94.

9. Strelchenko K. The Nominative Space *MYSTERY* through the Iconic Lens (A Study of Modern English Fiction) / K. Strelchenko // Південний архів (філологічні науки). – 2017. – № 69. – С. 124–126.

10. Стрельченко К. С. Каузація в концептуальному просторі ТАЄМНИЦЯ в аспекті семантики номінацій силових взаємодій / К. С. Стрельченко // Science and Education a New Dimension. Philology / [editor-in-chief Xenia Vamos]. – Budapest, 2016. – Vol. IV (27), Issue 107. – P. 48–52.

11. Стрельченко К. С. Фіктивний рух у представленні концепту ТАЄМНИЦЯ в сучасній англійській мові / К. С. Стрельченко // Мова. Культура. Комунікація: інноваційні підходи до вивчення мов та літератур: Матеріали 7-ї Міжнародної науково-практичної конференції (Чернігів, 22–23 квітня 2016 р.). – Чернігів : Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка. – 2016. – С. 51–55.